

บทบาทของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันในประเทศไทย
ระหว่าง พ.ศ. 2461 - 2526

ปริญญานิพนธ์
ของ
กนกวรรณ ขอบุตร

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกประวัติศาสตร์ไทย
มีนาคม 2544
ลิขสิทธิ์เป็นของ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

333,8232

ก125บ

8.3

บทบาทของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันในประเทศไทย

๕

ระหว่าง พ.ศ. 2461 - 2526

บทคัดย่อ

ของ

กนกวรรณ ขอบุตร

๕

- 2 ต.ค. 2544

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกประวัติศาสตร์ไทย

มีนาคม 2544

155773

h 12249

บทคัดย่อ

กนกวรรณ ขอบุตร (2543). *บทบาทของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันในประเทศไทยระหว่าง พ.ศ. 2461 – 2526* ปรินูญานิพนธ์ ศศ.ม. (ประวัติศาสตร์ไทย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม : รองศาสตราจารย์ ถนอม อานามวัฒน์, รองศาสตราจารย์ ณรงค์ พ่วงพิศ

ปรินูญานิพนธ์เรื่องนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาเกี่ยวกับการสำรวจและผลิตน้ำมันภายในประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ.2461 ถึง 2526 โดยศึกษาในแง่ความเป็นมาของการดำเนินการสำรวจและผลิตน้ำมัน นโยบายของรัฐบาล ปัญหาและการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับกิจการสำรวจและผลิตน้ำมันภายในประเทศ โดยทำการศึกษาด้วยการเน้นวิธีการวิจัยทางประวัติศาสตร์ จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ทั้งที่ตีพิมพ์แล้ว และยังไม่ได้ตีพิมพ์ เนื้อหาที่สำคัญสรุปได้ดังนี้

จากการศึกษาพบว่า รัฐบาลไทยได้ให้ความสนใจในการสำรวจหาแหล่งน้ำมันภายในประเทศมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งรัฐบาลจะเป็นผู้กำหนดนโยบายและดำเนินการทั้งหมด โดยไม่อนุญาตให้ภาคเอกชนเข้ามาดำเนินการ ปัจจัยที่มีผลต่อการพิจารณากำหนดนโยบายเกี่ยวกับน้ำมันในระยะแรกโดยรัฐเป็นผู้ดำเนินการนี้ ประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ 3 ประการคือ 1. ความมั่นคงทางด้านยุทธศาสตร์ของประเทศ จึงไม่อนุญาตให้เอกชนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเข้ามาทำการสำรวจพื้นที่ต่างๆ ของประเทศ 2. เพื่อการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจของประเทศ เนื่องจากกิจการต่างๆ ด้านเศรษฐกิจจำเป็นต้องอาศัยน้ำมันเป็นปัจจัยในการผลิต รัฐจึงเห็นควรให้หาแหล่งน้ำมันภายในประเทศ เพื่อไม่ให้เกิดการขาดแคลน 3. ความต้องการบริโภคน้ำมันของประเทศ ซึ่งมีปริมาณสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้การสำรวจหาน้ำมันตั้งแต่เริ่มจนกระทั่งถึงสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้น มีการสำรวจพบแหล่งน้ำมันเพียงแห่งเดียว คือ ที่อำเภอฟาง จังหวัดเชียงใหม่ แต่มีปริมาณน้อยจึงสามารถกลั่นผลิตใช้ได้เฉพาะในส่วนราชการเท่านั้น

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 การสำรวจหาน้ำมันในประเทศไทย เริ่มมีการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะในด้านนโยบาย เนื่องจากใน พ.ศ.2497 รัฐบาลประกาศอนุญาตให้เอกชนสัญชาติไทย สามารถขออนุญาตทำการสำรวจหาน้ำมันในประเทศได้ ต่อมาใน พ.ศ.2503 ยังได้เชิญชวนและอนุญาตให้ชาวต่างประเทศมาทำการสำรวจหาน้ำมันได้เป็นครั้งแรก “ภายใต้กฎหมายแร่ พ.ศ.2510” และระบบ “สัมปทาน” ซึ่งเป็นการแบ่งผลประโยชน์ครั้งหนึ่งของบริษัทให้แก่รัฐ

นอกจากนี้รัฐยังได้เปิดสัมปทานการสำรวจน้ำมันในทะเล (อ่าวไทย และอันดามัน) เพิ่มขึ้นจากที่เคยสำรวจเฉพาะบนบก

และใน พ.ศ.2514 ถือว่าเป็นปีที่มีการตื่นตัวในการสำรวจหาน้ำมันทั่วประเทศ ทั้งนี้เพราะรัฐบาลได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติปิโตรเลียม พ.ศ.2514 เป็นฉบับแรกของประเทศ เนื่องจากรัฐบาลมีนโยบายที่ต้องการเร่งรัดให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมน้ำมันที่บริษัทต่างๆ ได้ทำการสำรวจไว้แล้ว แต่ติดขัดที่รอให้รัฐบาลประกาศใช้พระราชบัญญัติปิโตรเลียมตามแบบสากล ซึ่งบริษัทเชื่อถือและเพื่อเป็นหลักประกันว่า บริษัทจะไม่ถูกรวบงำจากอำนาจทางการเมือง ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดความล่าช้าในการพัฒนาแหล่งน้ำมันในประเทศ

นอกจากนี้ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้รัฐบาลมีนโยบายเร่งรัดให้มีการสำรวจและพัฒนาแหล่งน้ำมันในประเทศ เนื่องจากเกิดวิกฤติการณ์น้ำมันโลกขึ้นถึง 2 ครั้ง คือ ระหว่าง พ.ศ.2514 – 2516 (ครั้งที่ 1) และ พ.ศ.2521 – 2523 (ครั้งที่ 2) ซึ่งทำให้เกิดการขาดแคลนน้ำมันไปทั่วโลก และส่งผลกระทบต่อประเทศไทย ซึ่งต้องพึ่งพิงการนำเข้าน้ำมันจากต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่ จึงเกิดการขาดแคลนน้ำมันในประเทศอย่างรุนแรง เกิดปัญหาน้ำมันราคาแพง ภาวะเงินเฟ้อ และการขาดดุลการค้าระหว่างประเทศ เป็นต้น ดังนั้นรัฐบาลจึงเห็นความจำเป็นต้องส่งเสริมให้มีการเร่งสำรวจหาน้ำมัน จนกระทั่งใน พ.ศ.2524 บริษัท เชลล์ แห่งประเทศไทย ได้สำรวจพบแหล่งน้ำมันแห่งแรกของประเทศที่มีปริมาณมากและคุ้มค่าต่อการผลิตในเชิงพาณิชย์ ต่อมาบริษัทได้ทำการพัฒนาหลุมสำรวจ และสูบน้ำมันดิบขึ้นมากลั่นเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2526 จากการสำรวจพบแหล่งน้ำมันครั้งนี้ช่วยกระตุ้นทำให้บริษัทต่างๆ เร่งสำรวจหาน้ำมันในพื้นที่ของบริษัท ทำให้มีการพัฒนาแหล่งน้ำมันในเวลาต่อมา

THE ROLE OF THAI GOVERNMENT IN OIL EXPLORATION AND PRODUCTION IN
THAILAND DURING 1918-1983.

AN ABSTRACT
BY
KANOWAN KHORBOOT

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master Arts degree in Library and Information Science
at Srinakharinwirot University
March 2001

Abstract

Kanowan Khorboot.(2001) *The Role of Thai government in Oil Exploration and Production in Thailand During 1918-1983*. Master Thesis, M.A. (History). Bangkok: Graduate School, Srinakharrinwirot University. Advisor Committee: Assoc. Prof. Thanom Anarmwat, Assoc. Prof. Narong Puangpis.

This thesis is meant to study about Thailand's petroleum exploration and production from 1918-1983, concentrating on the development of exploration and production processes, Thai government's policy, problems and solutions in exploration and production. The methodology used is historical research. The documents in this thesis are published and unpublished. The research is as follows.

Since King Rama VI period (1910-1926), the Thai government had been interested in exploring oil resources in the country and did not approve of investment in this area by private companies. The government seemed to make oil policy along these guidelines: strategic security, oil demand in various economic enterprises and the steady increase of oil usage. However, before World War II only one oilfield at Fang Basin, Chiangmai Province, was discovered but the limited quantity of oil found here could facilitate only government departments' use.

After the world war II, the policy on exploration changed as the government permitted the private sector to undertake exploration task in 1954. Foreign undertaking was also encouraged by the legislation of 1967 concerning exploration of mineral resources. Moreover, the government gave additional concession to exploration in the sea (the Gulf of Thailand and the Andaman Sea).

In 1971, the government also promulgated the first Petroleum Act. This law helped foreign investors in oil industry to become more assured that their business would not be much interfered by Thai politics.

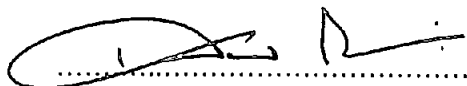
Two world oil crises that broke out in 1971-1973, and 1978-1980 led to oil shortage. Thailand which depended much on imported petroleum products was severely affected. Therefore, the government considered that it was necessary to encourage and exploration seriously. In 1981, Thai Shell Company Ltd. found a large quantity of crude oil, the first indication of worthy investment. In 1983, the Shell company developed the exploration of pits and started refining the pumped crude oil. Hence, other companies followed suit.

ปริญญานิพนธ์
เรื่อง

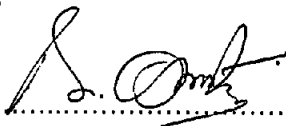
บทบาทของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันในประเทศไทย
ระหว่าง พ.ศ. 2461 - 2526

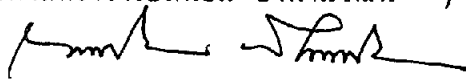
ของ
นางสาวกนกวรรณ ขอบุตร

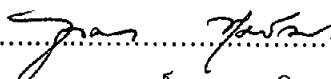
ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกประวัติศาสตร์ไทย
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ ดร.เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์)
วันที่ ๕ เดือน มีนาคม พ.ศ. 2544

คณะกรรมการสอบปริญญานิพนธ์

..... ประธาน
(รองศาสตราจารย์ถนอม อานามวัฒน์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ณรงค์ พ่วงพิศ)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชاکริต ชุ่มวัฒน์)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กิตติมา สังข์เกษม)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์เล่มนี้มีอาจสำเร็จได้ หากผู้เขียนมิได้รับความกรุณา และความอนุเคราะห์จาก รองศาสตราจารย์ ถนอม อานามวัฒน์ และรองศาสตราจารย์ ณรงค์ พ่วงพิศ ซึ่งช่วยแนะนำในการศึกษาค้นคว้าวิจัยและตรวจสอบการเขียนปริญญานิพนธ์ของผู้เขียน

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ชาคริต ชุ่มวัฒนะ และรองศาสตราจารย์ ดร. กิตติมา สังข์เกษม ซึ่งเป็นผู้ที่เสียสละเวลาช่วยรับเป็นกรรมการสอบปากเปล่าให้ ผู้เขียน และขอขอบพระคุณ คุณยุกุทธ ตรึงคชสาร หัวหน้าส่วนข้อมูลสารสนเทศพลังงาน ที่ให้ความอนุเคราะห์มอบข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกรมทรัพยากรธรณี อันเป็นประโยชน์ต่อผู้เขียนในการทำปริญญานิพนธ์อย่างมาก

ความสำเร็จนี้ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณบิดาและมารดาของผู้เขียนที่ได้ให้การส่งเสริมและให้กำลังใจในการเขียนตลอดมา รวมถึงขอขอบพระคุณอาจารย์ภาควิชาประวัติศาสตร์ทุกท่านที่ให้การศึกษาชี้แนะและให้กำลังใจในการเขียนปริญญานิพนธ์แก่ผู้เขียนอย่างดียิ่ง จึงขอขอบพระคุณอาจารย์ทุกท่าน ณ ที่นี้ด้วย

ท้ายนี้ผู้เขียนขอขอบคุณ คุณวรรณพัทธ์ ขอบุตร อาของผู้เขียนที่ให้ความช่วยเหลือชี้แนะและสนับสนุนให้กำลังใจแก่ผู้เขียน ในการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย ของผู้เขียนมาโดยตลอด

กนกวรรณ ขอบุตร

สารบัญ

บทที่

หน้า

บทนำ

ภูมิหลัง.....	ก
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	ข
จุดมุ่งหมายการศึกษา.....	ฅ
ความสำคัญของการศึกษา.....	ฅ
ขอบเขตของการวิจัย.....	ฅ
วิธีดำเนินการศึกษา.....	ญ
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	ญ
แหล่งข้อมูล.....	ญ

1 รัฐบาลกับกิจการน้ำมันภายในประเทศระหว่าง พ.ศ.2461-2485

ความเป็นมาของการใช้น้ำมันในโลกและประเทศไทยก่อน พ.ศ.2461.....	2
ความเป็นมาของการใช้น้ำมันในโลก.....	2
ความเป็นมาของการใช้น้ำมันในประเทศไทยก่อน พ.ศ.2461.....	3
ธุรกิจการค้าน้ำมันของชาติตะวันตกในประเทศไทยก่อน พ.ศ.2461.....	6
นโยบายและการดำเนินงานของรัฐบาลตั้งแต่รัชกาลที่ 5 ถึง พ.ศ.2475.....	9
รัฐบาลกับกิจการน้ำมันภายในประเทศหลัง พ.ศ. 2461 ถึงสงครามโลกครั้งที่ 2	
การใช้น้ำมันของประเทศไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 ถึงสงครามโลกครั้งที่ 2.....	10
ปัญหาการใช้น้ำมันระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2.....	12
การจัดตั้งหน่วยงานดูแลกิจการน้ำมันของประเทศ.....	15
การพัฒนาหน่วยงานและการสร้างบุคลากร.....	19
การสำรวจและขุดเจาะหาแหล่งน้ำมันในประเทศ	
การสำรวจขุดเจาะหาน้ำมันตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 ถึง พ.ศ. 2475.....	20
การสำรวจขุดเจาะหาแหล่งน้ำมันภายในภายหลังการเปลี่ยนแปลง	
การปกครอง พ.ศ. 2475.....	25
การดำเนินงานโดยกระทรวงกลาโหม.....	26
การดำเนินงานโดยกรมทางหลวง.....	27

สารบัญ (ต่อ)

2 กิจกรรมน้ำมันหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และการสำรวจขุดเจาะน้ำมันของรัฐบาล

พ.ศ. 2485-2503.....	28
สถานการณ์น้ำมันหลังสงครามโลกครั้งที่ 2.....	28
การฟื้นฟูและขยายกิจการของแผนกเชื้อเพลิง.....	30
การดำเนินงานเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาผูกขาดการค้าน้ำมัน.....	34
การดำเนินการสำรวจขุดเจาะน้ำมัน (ระหว่าง พ.ศ.2492-2503).....	36
การสำรวจแหล่งน้ำมัน “แอ่งผาง”.....	37
การสำรวจแหล่งน้ำมันทั่วประเทศ.....	44

3 การสำรวจและผลิตน้ำมันในประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2503 - 2513

ปัจจัยในการกำหนดนโยบายด้านน้ำมันของรัฐบาลระหว่าง (พ.ศ.2504-2513).....	47
ปัจจัยภายใน.....	48
ปัจจัยภายนอก.....	53
การดำเนินการสำรวจหาน้ำมัน.....	54
การสำรวจหาน้ำมันของภาครัฐ.....	54
การสำรวจหาน้ำมันของภาคเอกชน.....	55
พื้นที่สำรวจบนบก.....	55
พื้นที่สำรวจในทะเล (อ่าวไทย).....	60
กฎหมายและสิทธิประโยชน์ในกิจการน้ำมัน.....	63
ระบบสัมปทานในประเทศไทย.....	63
การจัดเก็บภาษีน้ำมัน.....	64
การกลั่นน้ำมัน.....	65
โรงกลั่นน้ำมันในประเทศไทย.....	66
โรงกลั่นน้ำมันผาง.....	67
โรงกลั่นน้ำมันบางจาก.....	68
โรงกลั่นน้ำมันไทย จำกัด.....	70
โรงกลั่นน้ำมันเอสโซ่ ประเทศไทย จำกัด.....	71

สารบัญ (ต่อ)

บทที่

หน้า

4 บทบาทของรัฐบาลในการสำรวจและผลิตน้ำมันระหว่าง พ.ศ.2514-2526.....	72
กฎหมายพระราชบัญญัติเกี่ยวกับน้ำมันปิโตรเลียมของประเทศไทย พ.ศ.2514.....	72
พระราชบัญญัติปิโตรเลียม พ.ศ.2514 (ฉบับแรก).....	73
พระราชบัญญัติภาษีเงินได้ปิโตรเลียม พ.ศ.2514.....	76
พระราชบัญญัติเกี่ยวกับปิโตรเลียม ฉบับอื่นๆ.....	76
การดำเนินการสำรวจขุดเจาะน้ำมันภายใต้กฎหมายปิโตรเลียม.....	79
การดำเนินงานของภาครัฐ.....	79
การดำเนินงานของภาคเอกชน.....	80
การให้สัมปทานภายใต้กฎหมายปิโตรเลียม.....	80
การดำเนินงานสำรวจขุดเจาะ.....	87
พื้นที่สำรวจบนบก.....	87
พื้นที่สำรวจในทะเล (อ่าวไทยและอันดามัน).....	92
การผลิตน้ำมัน.....	93
ปัญหาและอุปสรรคในการสำรวจและผลิตน้ำมัน.....	96
ปัญหาทางการเมืองและความไม่สงบเรียบร้อยภายในประเทศ.....	96
ปัญหาการอ้างสิทธิ์ซ้อนระหว่างประเทศไทยกับประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน.....	97
ปัญหาวิกฤตการณ์น้ำมันที่กระทบต่อการสำรวจและผลิตน้ำมัน.....	100
5 สรุป.....	101
บรรณานุกรม.....	104
ภาคผนวก ก.....	111
ภาคผนวก ข.....	141
ประวัติผู้วิจัย.....	142

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 ปริมาณ การนำเข้าน้ำมันในช่วง พ.ศ.2471-2485.....	11
2 รายการน้ำมันชนิดต่าง ๆ ซึ่งญี่ปุ่นขายให้แก่ประเทศไทยเป็นรายเดือน ระหว่างเดือน.....	13
3 แสดงปริมาณน้ำมันที่ประเทศญี่ปุ่นขายให้ไทยระหว่างเดือน มกราคม ถึง พฤษภาคม พ.ศ.2486.....	14
4 โครงการขยายกิจการของแผนกเชื้อเพลิง กระทรวงกลาโหม (ระหว่าง พ.ศ.2495-2500).....	33
5 การใช้ผลิตภัณฑ์น้ำมันในประเทศ พ.ศ.2503-2514.....	48
6 เปรียบเทียบสาระสำคัญในพระราชบัญญัติ 2497 และ พระราชบัญญัติ 2503 เกี่ยวกับการส่งเสริมอุตสาหกรรม.....	51
7 แปลงสำรวจปิโตรเลียมในอ่าวไทย.....	61
8 ปริมาณการนำเข้าผลิตภัณฑ์น้ำมันระหว่าง (พ.ศ.2504-2508).....	65
9 ประวัติการผลิตน้ำมันดิบแหล่งไชยปราการ.....	67
10 ประวัติการผลิตน้ำมันดิบแหล่งแม่สูน.....	68
11 หลุมเจาะสำรวจปิโตรเลียมที่อำเภอลานกระบือ จังหวัดกำแพงเพชร.....	90

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 เรือสมุย.....	17
2 โครงสร้างทางธรณีวิทยาของแหล่งกักเก็บปิโตรเลียม.....	23
3 โรงกลั่นน้ำมันฝาง.....	37
4 โครงสร้างแอ่งฝางและแอ่งย่อย บริเวณแหล่งสำรวจ อ.ฝาง จ.เชียงใหม่.....	38
5 แหล่งกักเก็บปิโตรเลียมที่เกิดจากการเรียงลำดับชั้นหิน.....	41
6 พื้นที่สำรวจหาปิโตรเลียมในปัจจุบันและอดีต บริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.....	58
7 ขอบเขตของแอ่งโคราช และแอ่งสกลนคร.....	59
8 แปลงสำรวจปิโตรเลียมกับหลุมเจาะปิโตรเลียมในอ่าวไทยและอันดามัน.....	86
9 พื้นที่สำรวจปิโตรเลียมในจังหวัดกำแพงเพชร.....	90
10 บริเวณเจาะสำรวจปิโตรเลียมที่แหล่งลานกระบือ.....	91
11 แหล่งสำรวจปิโตรเลียมและเขตไหล่ทวีปของประเทศไทย.....	99

บทนำ

การใช้เชื้อเพลิงจากปิโตรเลียมในประเทศไทยเริ่มมีมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยชาวตะวันตกได้เข้ามาค้าน้ำมัน ตลอดจนต้องการเข้ามาสำรวจและขุดเจาะน้ำมันนับตั้งแต่ปลายสมัยรัชกาลที่ 5¹ เป็นต้นมา อย่างไรก็ตามรัฐบาลไทยก็ไม่อนุญาตให้บริษัทน้ำมันของชาวตะวันตก อาทิ อังกฤษ อเมริกัน และสวีเดน ได้ทำการสำรวจและขุดเจาะน้ำมันในประเทศไทย ดังปรากฏหลักฐานในหนังสือของกระทรวงเกษตรธิการ เรื่องตรวจแร่ในกรุงสยาม ความว่า “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีลายพระหัตถ์เลขา พระราชทานมายังเจ้าพระยาวงษาในเรื่อง มีสเตอร์ปาวิสขออนุญาตนั้นว่า ไม่อนุญาต การต่อไปนั้นถ้าจะคิดหาจ้างผู้ชำนาญมาตรวจเป็นกิจการของรัฐบาล...”²

เหตุผลหลายประการที่ทำให้รัฐบาลยังไม่ให้ความสนใจต่อการสำรวจหาน้ำมันในประเทศไทยอย่างจริงจังเนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ยังใช้เชื้อเพลิงดั้งเดิมในการดำรงชีวิต เช่น ไม้ฟืน แกลบ ถ่าน น้ำมันจากพืชและไขมันสัตว์ เป็นต้น³ นอกจากนี้เหตุผลทางการเมืองก็เป็นเหตุสำคัญ กล่าวคือ รัฐบาลเกรงว่าจะเป็นโอกาสให้ชาวต่างประเทศเข้ามาสำรวจสืบค้นข้อมูลด้านยุทธศาสตร์อันจะกระทบต่อความมั่นคงของประเทศได้ อีกทั้งยังเป็นการเข้ามากอบโกยผลประโยชน์จากทรัพยากรของประเทศไทยด้วย⁴ เหตุนี้รัฐบาลจึงได้ประกาศนโยบายว่าหากจะมีการสำรวจน้ำมันในประเทศไทย รัฐบาลจะเป็นผู้ดำเนินการเอง อย่างไรก็ตามรัฐบาลก็ยังมิได้เริ่มการดำเนินงานตามนโยบายดังกล่าว การใช้น้ำมันในประเทศจึงต้องซื้อน้ำมันสำเร็จรูปจากบริษัทผู้ค้าน้ำมันชาวต่างประเทศ

จนกระทั่งสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ใน พ.ศ. 2461 รัฐบาลจึงเริ่มมีการสำรวจหาแหล่งน้ำมันในประเทศไทยอย่างจริงจังเป็นครั้งแรก⁵ นับเป็นจุดเริ่มต้นของประวัติการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันในประเทศไทยกระทั่งถึงปัจจุบัน ทั้งนี้จากการศึกษาของผู้วิจัยสามารถจัดลำดับของการพัฒนาการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันในประเทศไทย โดยแบ่งเป็นช่วงระยะเวลาได้ 4 ช่วง คือ

¹ กระทรวงเกษตรธิการ. (2434). หนังสือกรมโลหกิจที่ 84/732. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กษ.6.2 ปีก 5. หน้า 82.

² กระทรวงเกษตรธิการ. (ร.ศ.130) อังกฤษขออนุญาตทำบ่อแร่และน้ำมัน. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. มร.5ฝ/47. หน้า 347.

³ นวลศรี สุวรรณประทีป (2526). เชื้อเพลิงยุครัตนโกสินทร์. หน้า 1.

⁴ เสนาบดีสภา. (2461). บริษัทอังกฤษขอตรวจแหล่งน้ำมันดิบและแร่ในราชอาณาจักรสยาม. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. สบ.001/8. หน้า 3.

⁵ แหล่งเดิม. หน้า 8.

ช่วงที่ 1 (พ.ศ. 2461-2488) เป็นช่วงที่รัฐบาลเป็นผู้ผูกขาดการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันของประเทศเอง

ช่วงที่ 2 (พ.ศ. 2489-2502) เป็นช่วงที่รัฐบาลยินยอมให้ต่างชาติเข้ามาฟื้นฟูสิทธิในการผูกขาดการค้าน้ำมัน

ช่วงที่ 3 (พ.ศ. 2503-2513) เป็นช่วงที่รัฐบาลเริ่มให้เอกชนเข้ามาลงทุน สำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันภายใต้การควบคุมของรัฐบาล

ช่วงที่ 4 (พ.ศ. 2514-2526) เป็นช่วงที่รัฐบาลส่งเสริมสนับสนุนให้เอกชนได้ดำเนินการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันโดยเสรี

ช่วงที่ 1 (พ.ศ. 2461-2488) เป็นช่วงที่รัฐบาลเป็นผู้ผูกขาดการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันเองนั้น กล่าวคือในช่วงเวลาดังกล่าวรัฐบาลมีบทบาททั้งในด้านนโยบายรวมถึงการดำเนินงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันในประเทศ โดยดำเนินนโยบายที่ไม่อนุญาตให้ชาวต่างประเทศเข้ามาดำเนินงานเกี่ยวกับน้ำมันในลักษณะดังกล่าว แต่ได้สงวนสิทธิ์ไว้สำหรับทางราชการหรือหน่วยงานของรัฐเท่านั้น¹ ซึ่งเป็นนโยบายเพื่อป้องกันและสร้างความมั่นคงแก่ประเทศในแง่ยุทธศาสตร์และเศรษฐกิจมีมาตั้งแต่รัชกาลที่ 5 กระทั่งในพ.ศ. 2461 รัฐบาลจึงเริ่มสำรวจหาน้ำมัน ซึ่งสาเหตุที่ทำให้รัฐบาลต้องดำเนินการดังกล่าว อาจพิจารณาได้ดังนี้คือ

1. เกิดการเร่งรัดจากบริษัทต่างประเทศที่ขอเข้ามาสำรวจขุดเจาะน้ำมัน เมื่อเห็นว่ารัฐบาลไทยยังไม่เริ่มดำเนินงานตามนโยบายที่ได้ประกาศไว้ว่าจะเป็นผู้ทำเอง ฝ่ายรัฐบาลไทยเห็นว่าอาจทำให้เกิดปัญหาทางการเมืองระหว่างประเทศได้เพราะรัฐบาลของบริษัทต่างประเทศได้ให้การสนับสนุนแก่บริษัท²

2. ความจำเป็นของประเทศในการใช้น้ำมันที่เพิ่มขึ้นจากการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมกิจการสาธารณูปโภคและพาหนะในการคมนาคมขนส่งซึ่งใช้น้ำมันเป็นเชื้อเพลิง³

3. พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน ผู้บัญชาการกรมรถไฟหลวง ทรงดำริที่จะหาเชื้อเพลิงชนิดอื่นมาทดแทนไม้ฟืนที่คาดว่าจะมีปริมาณลดลงและต้องการจะอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประเทศ⁴

¹ กระทรวงเกษตรราธิการ. (ร.ศ.130). เล่มเดิม. หน้า 11.

² ทวี พานิชวัฒนาเจริญ. (2526). บทบาทของบรรษัทน้ำมันข้ามชาติที่มีต่ออุตสาหกรรมน้ำมันในประเทศไทย. หน้า 73.

³ นวลศรี สุวรรณประทีป. (2526). เล่มเดิม. หน้า 2.

⁴ กระทรวงเกษตรราธิการ. (ร.ศ.130). เล่มเดิม. หน้า 93.

จากสาเหตุดังกล่าว รัฐบาลจึงมอบให้กรมรถไฟเป็นผู้ดำเนินงาน โดยจ้างนักธรณีวิทยา ชื่อ นายวาย บัวแยร์ (Y Boer) มาสำรวจร่วมกับข้าราชการของรัฐคือ นายอุดม เลิศวณิช สำรวจหาน้ำมันในบริเวณจังหวัดเชียงใหม่ และปัตตานี ในพ.ศ. 2461 และอีก 2 ปีต่อมาได้เพิ่มการสำรวจในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยจ้างนายวอล เลส ลี (Wallace Lee) นักธรณีวิทยาชาวอเมริกันเข้ามาสำรวจ แต่จากการดำเนินงานดังกล่าวปรากฏว่าแหล่งที่ทำการสำรวจมีน้ำมันดิบในปริมาณน้อยไม่คุ้มค่าต่อการลงทุน รัฐบาลจึงยุติการสำรวจ¹

ต่อมารัฐบาลสมัยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 มีบทบาทมากขึ้นในกิจการน้ำมันภายในประเทศ ดังจะเห็นได้จากการตั้ง “แผนกเชื้อเพลิง”^{*} ขึ้นใน พ.ศ. 2476 ซึ่งสังกัดกระทรวงกลาโหมเพื่อจัดการดูแลควบคุมกิจการน้ำมันของประเทศ แต่เหตุผลโดยแท้จริงของรัฐบาลที่ตั้งหน่วยงานนี้ขึ้นมาเกิดจากนโยบายของรัฐที่ต้องการลดบทบาทการค้าน้ำมันของบริษัทต่างประเทศในไทย ได้แก่ บริษัทรอยัลดัตช์ เชลล์ (Royal Dutch Shell)^{**} และบริษัทสแตนดาร์ดแวกคัมมอยล์ (Standard Vacuum Oil) แห่งสหรัฐอเมริกาที่มีอิทธิพลผูกขาดการค้าน้ำมันและกำหนดราคาตามความพอใจ² จึงให้แผนกเชื้อเพลิงจัดหาน้ำมันจากต่างประเทศเข้ามาค้าน้ำมันแข่งขันกับบริษัททั้ง 2 เพื่อแก้ปัญหาที่ต้องซื้อน้ำมันราคาแพง นอกจากนี้ยังมอบให้กระทรวงกลาโหมทำการสำรวจหาน้ำมันบริเวณจังหวัดเชียงใหม่อีก ในพ.ศ.2478 จึงได้ว่าจ้างนักธรณีวิทยาชาวสวิส คือนายอาร์โนลด์ ไฮม์ และนาย ฮาน เฮอร์ชชี (Arnold Heim & Hans Hirschi) เข้ามาสำรวจหาน้ำมัน และยังมอบให้กรมทางหลวงเข้าไปสำรวจหาน้ำมันยังแหล่งฝาง ในพ.ศ.2479 เพื่อหาน้ำมันดิบมาทำยางแอสฟัลท์ (Asphalt หรือ ยางมะตอย) ในการสร้างถนน จนถึงในพ.ศ.2487 การดำเนินงานจึงยุติลง³ เนื่องจากขาดอุปกรณ์ที่ทันสมัยและบุคลากรผู้เชี่ยวชาญ รวมทั้งเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ขึ้น

¹ บงยุทธ ตรังคชสาร. (มีนาคม 2536). 50ปีของการสำรวจปิโตรเลียมในประเทศไทย. ข่าวสารการธรณี. 38(3). หน้า 7.

^{*} มีหน้าที่จัดหาน้ำมันเบนซิน น้ำมันก๊าด น้ำมันหล่อลื่น ตลอดจนสร้างคลังเก็บน้ำมัน สร้างโรงทำปึกและตั้งโรงกลั่นน้ำมัน ต่อมาใน พ.ศ.2480 แผนกเชื้อเพลิงได้เปลี่ยนเป็น กรมเชื้อเพลิง

^{**} บริษัทรอยัลดัตช์เชลล์ (Royal Dutch Shell) ตั้งขึ้นจากการรวมตัวกันระหว่าง บริษัทรอยัลดัตช์ (Royal Dutch) ซึ่งเป็นของคนสัญชาติเนเธอร์แลนด์ ที่ก่อตั้งขึ้นมาในพ.ศ.2433 กับบริษัท เชลล์ ทรานสปอร์ต แอนด์ แอนแทรคคิง (Shell Transport and Tracking) ซึ่งเป็นของคนสัญชาติอังกฤษที่ตั้งขึ้นในพ.ศ.2440 ทั้งสองบริษัทได้รวมตัวกันตั้งบริษัทรอยัลดัตช์ เชลล์ ที่กรุงเฮก ประเทศเนเธอร์แลนด์ ในพ.ศ.2450.

² สมบูรณ์ ศิริประชัย. (2526). นโยบายปิโตรเลียมและนโยบายราคาสถิติภัณฑ์ปิโตรเลียมในประเทศไทยนับตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 จนถึงปัจจุบัน. หน้า 3.

³ บงยุทธ ตรังคชสาร. (มีนาคม 2536). เล่มเดิม. หน้า 7.

นอกจากนโยบายที่จะแสวงหาน้ำมันในประเทศเองแล้ว รัฐบาลขณะนั้นยังมีมาตรการเพื่อสร้างความมั่นคงด้านเชื้อเพลิงน้ำมันแก่ประเทศ โดยเฉพาะความสำคัญทางการทหารจึงมีการดำเนินงานที่สำคัญ อันประกอบไปด้วย

1. สร้างคลังสำรองน้ำมันที่ช่องนนทรี รวม 9 ถังและสั่งต่อเรือที่ประเทศญี่ปุ่น ชื่อ เรือสมุย เพื่อใช้บรรทุกน้ำมัน ใน พ.ศ.2479 แต่ถูกยิงจมลงใน พ.ศ.2488 ขณะบรรทุกน้ำมันจาก ปาเลมบัง แผลมมาลาญเข้ามายังกรุงเทพฯ

2. สร้างโรงกลั่นน้ำมันขนาดกำลังผลิตวันละ 1,000 บาร์เรล ที่ช่องนนทรี ต่อมาโรงกลั่นน้ำมันแห่งนี้ต้องหยุดชะงักการกลั่นเพราะถูกระเบิดจากสงคราม

3. ออกพระราชบัญญัติน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ.2481 ซึ่งมีผลบังคับให้ผู้ขายน้ำมันต้องมีการสำรองน้ำมันไว้กึ่งหนึ่งของจำนวนน้ำมันที่ขายใน 1 ปี และรัฐบาลเป็นผู้กำหนดราคาจำหน่าย ทำให้รัฐมีอำนาจควบคุมกิจการน้ำมันในประเทศมากขึ้น จึงเป็นเหตุให้บริษัทผู้ค้าน้ำมันต่างประเทศไม่พอใจจนต้องเลิกกิจการค้าไปจากประเทศไทย¹ รัฐบาลจึงได้เข้ายึดกิจการของบริษัทน้ำมันต่างชาติมาดำเนินการเอง จนกระทั่งสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง

ช่วงที่ 2 (พ.ศ. 2489-2502) เป็นช่วงที่รัฐบาลยินยอมให้ชาวต่างชาติเข้ามาฟื้นฟูอิทธิพลในการผูกขาดการค้าน้ำมันอีก โดยมีสาเหตุดังนี้ คือ

1. ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลงประเทศไทยได้ตกอยู่ในฐานะผู้แพ้สงคราม จึงต้องเปิดโอกาสให้บริษัทน้ำมันจากประเทศมหาอำนาจได้แก่ บริษัทรอยัล ดัตช์ เชลล์ (Royal Dutch Shell) และบริษัทสแตนดาร์ด แวกคัมมอยล์ (Standard Vacuum Oil) ขอเข้ามาทำการค้าน้ำมันอีก ซึ่งบริษัททั้ง 2 ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลของประเทศตน ดังนั้นรัฐบาลไทยจึงต้องจำยอมทำตามเงื่อนไขที่เสียเปรียบ คือ ต้องยกเลิกพระราชบัญญัติน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ.2481 ยุบกรมเชื้อเพลิงไปเป็นแผนกเชื้อเพลิงใน พ.ศ.2490 ตลอดจนต้องขายทรัพย์สินของกรมเชื้อเพลิงที่ ตำบลช่องนนทรีให้กับบริษัททั้ง 2² ทำให้ประเทศไทยถูกจำกัดสิทธิไม่ให้ดำเนินการจำหน่ายน้ำมันให้แก่ประชาชน และห้ามจัดตั้งบริษัทค้าขายน้ำมันแข่งขันกับบริษัททั้ง 2 นอกจากจะจัดหาเพื่อไว้ใช้ในส่วนราชการเท่านั้น

¹ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2489). น้ำมันเชื้อเพลิง. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (3)สร.0201.35.1/19. หน้า 6.

² กระทรวงการต่างประเทศ. (2489). น้ำมัน. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กต.70.4/1 หน้า 5.

2. เนื่องจากเมื่อสิ้นสงครามโลกครั้งที่ 2 แล้วประเทศไทยยังคงประสบกับปัญหาการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง ทั้งนี้เพราะบริษัทน้ำมันต่างประเทศได้ตัดการค้าขายน้ำมันกับประเทศไทยตั้งแต่ระหว่างสงคราม รวมทั้งแหล่งน้ำมันในประเทศและปริมาณน้ำมันสำรองมีไม่เพียงพอแก่ความต้องการภายในประเทศ¹

จากปัญหาดังกล่าวรัฐบาลจึงไม่สามารถดำเนินกิจการน้ำมันได้สะดวก เพราะในช่วงนี้มีนโยบายที่ต้องมุ่งแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำมันเป็นเรื่องสำคัญจึงต้องยินยอมให้สิทธิแก่บริษัทน้ำมันต่างประเทศเข้ามาผูกขาดการจำหน่ายน้ำมันในประเทศอีกครั้งหนึ่ง

อย่างไรก็ตามการสำรวจและขุดเจาะน้ำมันของภาครัฐก็ได้รับการรื้อฟื้นขึ้นมาดำเนินการอีกใน พ.ศ.2491 โดยรัฐบาลได้มอบให้ กรมโลหกิจ* รับโอนงานสำรวจบ่อน้ำมันฝางจากกรมทางหลวง ซึ่งการเข้ามาสำรวจหาแหล่งน้ำมันของกรมโลหกิจครั้งนั้น ได้มีการนำความรู้สมัยใหม่มาใช้ในประเทศไทยเป็นครั้งแรก ได้แก่ วิธีวัดแรงสั่นสะเทือน (Relocation Seismometer)** ผลการสำรวจปรากฏว่ามีการพบแหล่งน้ำมันที่ตำบลไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ในพ.ศ.2494 แต่เนื่องจากขาดงบประมาณรัฐบาลจึงไม่สามารถนำน้ำมันดิบขึ้นมาพัฒนาเพื่อใช้ประโยชน์ได้เท่าที่ควร² ปัญหาการขาดแคลนงบประมาณและบุคลากรผู้เชี่ยวชาญ จึงทำให้รัฐบาลเริ่มเปลี่ยนนโยบายมาเป็นการสนับสนุนให้เอกชนได้ทำการสำรวจและผลิตน้ำมันในพ.ศ.2497 แต่เป็นเพียงการให้สิทธิแก่เอกชนสัญชาติไทยเท่านั้น ซึ่งมี 2 บริษัทที่ยื่นขอสิทธิและได้รับอนุญาตให้สำรวจหาน้ำมันในเขตจังหวัด ตาก คือ บริษัทถ่านหินและน้ำมันไทย และ บริษัทไทยยิบซัม จำกัด ในเขตจังหวัด พิจิตร เพชรบูรณ์ และนครสวรรค์ แต่บริษัททั้ง 2 ก็ดำเนินการอยู่ได้ไม่นานก็ต้องล้มเลิกกิจการไป เนื่องจากขาดทุนทรัพย์และผู้เชี่ยวชาญ³

อย่างไรก็ตามในส่วนของกรมโลหกิจยังคงดำเนินการสำรวจและขุดเจาะหาน้ำมันในประเทศ โดยในพ.ศ. 2497 ได้เริ่มสำรวจหาน้ำมันทั่วประเทศ ได้แก่ 1. บริเวณจังหวัด นครสวรรค์ถึงปากน้ำเจ้าพระยาบริเวณจังหวัดสมุทรปราการ 2. ที่ราบสูงโคราช 3. จังหวัด

¹ กองประชาสัมพันธ์ องค์การเชื้อเพลิง. (2522). สมุดปกขาวขององค์การเชื้อเพลิง. หน้า 8.

* จัดตั้งขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2434 มีหน้าที่รับผิดชอบในเรื่อง แร่เชื้อเพลิงธรรมชาติ ได้แก่ ถ่านหินและน้ำมันดิบ ต่อมาภายหลังได้เปลี่ยนเป็น "กรมทรัพยากรธรณี"

** วิธีวัดแรงสั่นสะเทือน (Relocation Seismometer) ทำให้สามารถคาดคะเนความหนาและรูปร่างลักษณะ โครงสร้างของชั้นหินใต้พื้นดิน เพื่อกำหนดตำแหน่งหลุมเจาะได้แน่นอนขึ้น

² บงยุทธ ตรังคชสาร. (2530). การสำรวจและผลิตปิโตรเลียม. หน้า 24.

³ ประคัลภ์ อุดมอักษร. (2518). รายงานการประชุมผลงานธรณีวิทยาและแหล่งแร่ ประจำปี 2521.

เชียงใหม่ 4. จังหวัดลำปางและแพร่ 5. จังหวัดสุราษฎร์ธานี และ 6. จังหวัดกระบี่¹ ส่วนการสำรวจและขุดเจาะน้ำมันที่อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ รัฐบาลได้ออไปอยู่กับกรมพลังงานทหาร ใน พ.ศ. 2499 พร้อมทั้งให้จัดตั้งโรงกลั่นน้ำมันขึ้นที่ฝาง มีกำลังกลั่นวันละ 1,000 บาเรล นับเป็นโรงกลั่นแห่งแรกของประเทศไทยที่กลั่นน้ำมันจากแหล่งในประเทศ โดยเริ่มดำเนินงานเมื่อ พ.ศ. 2502 นอกจากนี้ได้มีการสร้างโรงกลั่นน้ำมันของรัฐแห่งที่ 2 ขึ้นบริเวณ ตำบลบางจาก อำเภอพระโขนง กรุงเทพฯ มีกำลังกลั่นวันละ 5,000 บาเรล โดยเริ่มก่อสร้างเมื่อ พ.ศ.2501 และดำเนินการกลั่นน้ำมันครั้งแรกใน พ.ศ.2507² ทั้งนี้เพื่อให้สามารถกลั่นน้ำมันได้เพียงพอกับความต้องการใช้ในประเทศ

ช่วงที่ 3 (พ.ศ.2503-2513). เป็นช่วงที่รัฐบาลเริ่มให้เอกชนต่างประเทศเข้ามาลงทุนด้านการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันในประเทศไทยภายใต้การควบคุมของรัฐบาล อันเนื่องจากสาเหตุดังต่อไปนี้คือ

1. เนื่องจากรัฐบาลขาดปัจจัยสำคัญในการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันได้แก่งบประมาณการลงทุนเทคโนโลยีที่ทันสมัย และบุคลากรผู้เชี่ยวชาญ
2. เนื่องจากนโยบายของผู้นำรัฐบาล (จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์)³ ที่มีแนวความคิดในการพัฒนาประเทศไปสู่เศรษฐกิจแบบทุนนิยม ซึ่งเน้นให้มีการส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศเป็นกลยุทธ์อันสำคัญและเปิดประเทศให้มีการค้าแบบเสรีมากขึ้นถึงกับมีการออก“พระราชบัญญัติว่าด้วยการส่งเสริมการลงทุนเพื่อกิจการอุตสาหกรรม พ.ศ. 2503” ซึ่งรวมถึงการลงทุนในกิจการน้ำมันของประเทศไทยด้วย

ด้วยสาเหตุดังกล่าว จึงทำให้รัฐบาลเปลี่ยนแปลงนโยบายด้านการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันภายในประเทศ กล่าวคือใน พ.ศ.2503 รัฐบาลเริ่มประกาศเชิญชวนเอกชนต่างประเทศให้ยื่นขอเข้ามาลงทุนและดำเนินการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันได้ ภายใต้ “กฎหมายว่าด้วยแร่และกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมการลงทุนเพื่อกิจการอุตสาหกรรม”³ ต่อมาใน

¹ กรมโลหกิจ. (2502). จดหมายเหตุโลหกิจ ประจำปี 2502. หน้า 98-99.

² จัดตั้งขึ้นเมื่อ 30 ตุลาคม 2496 ตามคำสั่ง (พ) ที่ 76/27217 เพื่อขยายกิจการเชื้อเพลิงให้กว้างขวางขึ้น โดยมีหน้าที่ วางแผน ดำเนินการ วิจัย พัฒนา ผลิต จัดหา สะสม สรรองและให้บริการเกี่ยวกับน้ำมันเชื้อเพลิง หรือปิโตรเลียม และพลังงานอื่น ตามนโยบายของกระทรวงกลาโหม

³ กระทรวงการคลัง. (2507). โรงกลั่นน้ำมันบางจาก. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (2) กค.1.24.1/1. หน้า 503.

⁴ อยู่ในตำแหน่งระหว่าง วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2502 – 8 ธันวาคม 2506.

⁵ สถาบันปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย. (2536). ปิโตรเลียมเมืองสยาม วิวัฒนาการของอุตสาหกรรมปิโตรเลียมในประเทศไทย. หน้า 79.

พ.ศ.2505 รัฐบาลได้ให้สัมปทานการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมัน แก่บริษัทยูเนียนออยล์ ออฟ แคลิฟอร์เนีย (Union Oil of California) นับเป็นบริษัทต่างประเทศรายแรกที่ได้รับสัมปทานจากรัฐบาล ได้แก่บริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขตจังหวัดสกลนคร ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ มหาสารคาม นครพนม อุดรธานีและศรีสะเกษ นอกจากนี้ยังมีบริษัทกานหินและน้ำมันไทย จำกัด ได้รับสัมปทานในบริเวณจังหวัดตาก และ บริษัทไทยยิปซัม จำกัด สำรวจบริเวณ จังหวัดนครสวรรค์ พิจิตร และเพชรบูรณ์¹ อย่างไรก็ตาม รัฐบาลก็ยังมีความการกำกับดูแลเพื่อป้องกันการผูกขาดการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันของบริษัทเอกชน โดยจำกัดจำนวนการถือครองแปลงสำรวจของบริษัทแต่ละราย พร้อมทั้งรัฐบาลยังมีอำนาจในการห้ามหรือจำกัดการส่งออกน้ำมันในประเทศ²

เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายส่งเสริมการลงทุนจากเอกชนในด้านการสำรวจหาแหล่งน้ำมันในประเทศรัฐบาลจึงได้อนุญาตให้เอกชนสร้างโรงกลั่นน้ำมันได้ เนื่องจากโรงกลั่นทั้ง 2 แห่งของรัฐที่ อำเภอฟางและตำบลบางจาก นั้นคาดว่าจะมีการผลิตไม่พอเพียงกับความต้องการใช้ โรงกลั่นของเอกชนที่สร้างขึ้นในช่วงนี้ ได้แก่ โรงกลั่นบริษัทน้ำมันไทยจำกัด สร้างใน พ.ศ. 2504 ที่ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี มีกำลังผลิตวันละ 36,000 บาเรล และโรงกลั่นเอสโซ่ซึ่งสร้างใน พ.ศ. 2510 ที่อำเภอสรีราชา เช่นกัน มีกำลังผลิตวันละ 35,000 บาเรล³ โดยโรงกลั่นน้ำมันของเอกชนต้องแบ่งผลกำไรให้แก่รัฐร้อยละ 25 และกิจการโรงกลั่นน้ำมันต้องตกเป็นของรัฐเมื่อครบกำหนดสัญญา⁴

อย่างไรก็ตามการเปิดรับการลงทุนจากภาคเอกชนในการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันของรัฐบาลตั้งแต่ต้นของช่วงที่ 3 ยังไม่ปรากฏความสำเร็จในการพบแหล่งน้ำมันที่จะคุ้มค่าต่อการลงทุนในเชิงพาณิชย์ ดังนั้นรัฐบาลได้ขยายพื้นที่สัมปทานสำรวจน้ำมันเพิ่มเข้าไปในเขตทะเล ได้แก่ ทะเลอ่าวไทย และทะเลอันดามัน โดยรัฐบาลได้ ประกาศเชิญชวนบริษัทต่างๆ มาลงทุนในบริเวณอ่าวไทยเป็นครั้งแรกใน พ.ศ. 2510 ซึ่งแบ่งพื้นที่ให้สัมปทานออกเป็น 17 แปลง แก่บริษัทต่างๆ จำนวน 6 ราย ต่อมาได้เพิ่มอีก 2 แปลงใน พ.ศ. 2514 ส่วนการสำรวจในบริเวณทะเลอันดามันนั้นรัฐบาลได้ให้อนุญาตสัมปทานแก่บริษัทต่าง ๆ ในเวลาต่อมา

¹ บงยุทธ ตริภคธสาร.(2530). การสำรวจและผลิตปิโตรเลียม. เล่มเดิม. หน้า 25.

² แหล่งเดิม. หน้า 15.

³ สมบูรณ์ ศิริประชัย. (2526). เล่มเดิม. หน้า 26.

⁴ แหล่งเดิม. หน้า 28.

ช่วงที่ 4 (พ.ศ.2514-2526) เป็นช่วงที่รัฐบาลมุ่งส่งเสริมสนับสนุนการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันของ เอกชนภายใต้กฎหมายปิโตรเลียม กล่าวคือในช่วงที่ 4 นี้รัฐบาลได้อนุญาตให้เอกชนเข้ามาทำการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันครบทั้งทางบกและในทะเลอ่าวไทยรวมถึงทะเลอันดามัน นอกจากนี้ยังกำหนดมาตรการเกี่ยวกับการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมัน โดยออกพระราชบัญญัติปิโตรเลียม (พ.ศ.2514) เป็นฉบับแรกของประเทศไทย ทั้งนี้เพื่อให้บริษัทเอกชนที่ดำเนินการเกี่ยวกับการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันเกิดความมั่นใจว่า รัฐจะไม่เข้าไปยึดกิจการของบริษัทสาเหตุที่ทำให้รัฐบาลเร่งส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการสำรวจขุดเจาะน้ำมันในประเทศยิ่งขึ้นในช่วงนี้ มีสาเหตุคือ

เนื่องมาจากได้เกิดวิกฤตการณ์น้ำมันโลกในในช่วงนี้คือ ครั้งที่ 1 ระหว่าง พ.ศ.2516-2522 และครั้งที่ 2 พ.ศ.2523-2525 อันเกิดจากการขึ้นราคาน้ำมันของกลุ่มโอเปค* นอกจากนั้นยังลดปริมาณการผลิตและการส่งออกด้วยจึงทำให้น้ำมันมีราคาแพงขึ้นและเกิดภาวะการขาดแคลนน้ำมันไปทั่วโลกรวมทั้งประเทศไทย ซึ่งต้องพึ่งพาและนำเข้าน้ำมันจากกลุ่มโอเปคถึงร้อยละ 70¹ วิกฤตการณ์น้ำมันในครั้งนั้นส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยตลอดจนประชาชนซึ่งได้รับความเดือดร้อนจากราคาสินค้าและการบริการที่สูงขึ้น เหตุนี้รัฐบาลจึงเห็นว่าควรเร่งสำรวจหาแหล่งน้ำมันภายในประเทศเพื่อลดการพึ่งพาน้ำมันจากต่างประเทศ

1. เพื่อแก้ไขดุลการค้าและดุลการชำระเงิน เนื่องจากการขึ้นราคาน้ำมันของกลุ่มโอเปคในวิกฤตการณ์น้ำมันโลกทั้ง 2 ครั้ง มีผลทำให้ประเทศไทยต้องเสียเปรียบดุลการค้าและดุลการชำระเงินมากขึ้น เพราะต้องจ่ายเงินสำหรับน้ำมันที่นำเข้าเป็นมูลค่าที่สูงขึ้น ดังนั้นรัฐบาลจึงเห็นว่าควรเร่งหาแหล่งน้ำมันภายในประเทศ

2. เนื่องจากการประกาศใช้พระราชบัญญัติปิโตรเลียม พ.ศ.2514 ซึ่งถือเป็นความก้าวหน้าและการพัฒนาด้านปิโตรเลียมที่สำคัญยิ่ง ทั้งยังเป็นมาตรการที่ทำให้รัฐบาลสามารถเร่งพัฒนาด้านพลังงานน้ำมันของประเทศได้มากขึ้น เพราะจากการออกพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว มีผลให้รัฐบาลสามารถขยายพื้นที่ให้สัมปทานแก่บริษัทเอกชนต่างๆ ได้กว้างขึ้นและครอบคลุมพื้นที่ในทะเล นอกจากนี้ยังดึงดูดให้ภาคเอกชนเข้ามาลงทุนสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันในประเทศไทยจำนวนมากถึง 20 ราย ในเขตอ่าวไทย ส่วนด้านทะเลอันดามันนั้นรัฐบาลได้เปิดให้สัมปทานในระหว่างพ.ศ.2514-2515 จำนวน 6 แปลง ในเขตนํ้าลึกไม่เกิน 200 เมตร²

* โอเปค (OPEC) คือองค์การของประเทศผู้ผลิตน้ำมันดิบส่งออก เริ่มก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2503 มีประเทศสมาชิกทั้งหมด 13 ประเทศ คือ อาบูดาบี อัลจีเรีย อิหร่าน อิรัก กาตาร์ คูเวต ไนจีเรีย ลิเบีย อินโดนีเซีย เวเนซุเอลา เยเมน และจอร์แดน.

¹ สุตตดา ศิริฤกษ์พิพัฒน์. (2522). การวิเคราะห์ความต้องการนำเข้าน้ำมันดิบและผลิตภัณฑ์น้ำมันในประเทศไทย. หน้า 19.

² ยงยุทธ ตรังคชสาร. (2536). เสริมเติม. หน้า 28.

จะเห็นได้ว่าการที่น้ำมันมีราคาแพงและการขาดแคลนน้ำมันนับเป็นปัญหาสำคัญสำหรับประเทศไทย รัฐบาลจึงพยายามเร่งส่งเสริมสนับสนุนภาคเอกชนที่ดำเนินการอยู่ เพื่อให้ประสบความสำเร็จในการพัฒนาด้านพลังงานน้ำมันของประเทศ นอกจากการออกพระราชบัญญัติปิโตรเลียม พ.ศ.2514 ดังกล่าวแล้วรัฐบาลยังได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติปิโตรเลียม พ.ศ.2516 (ฉบับที่ 2) เพื่อส่งเสริมให้มีการสำรวจหาน้ำมันในทะเลที่มีน้ำลึกเกิน 200 เมตร โดยกำหนดมาตรการอันเป็นการจูงใจภาคเอกชน ได้แก่ การลดค่าภาคหลวงลงจากเดิมซึ่งเก็บร้อยละ 12.5 เหลือ 8.75 และผ่อนปรนระยะเวลาที่ได้รับสัมปทานให้นานออกไปอีก

ผลจากการที่รัฐบาลให้การส่งเสริมเพื่อพัฒนาแหล่งน้ำมันภายในประเทศอย่างต่อเนื่อง ในที่สุดจึงมีการพบแหล่งน้ำมันดิบภายในประเทศที่มีปริมาณเพียงพอแก่การลงทุนเชิงพาณิชย์ใน พ.ศ.2516 ที่แหล่งเอราวัณ บริเวณอ่าวไทย โดยการสำรวจพบของบริษัทเทแนโค ไทยแลนด์ จำกัด (Tenneco Thailand Co., Ltd.) และต่อมาในพ.ศ.2524 บริษัทไทยเชลล์ จำกัด ได้สำรวจพบแหล่งน้ำมันดิบในพื้นที่กิ่งอำเภอลานกระบือ จังหวัดกำแพงเพชร ชื่อแหล่งสิริกิติ์ และเริ่มดำเนินการกลั่นครั้งแรกใน พ.ศ. 2526 ซึ่งถือเป็นความสำเร็จอย่างยิ่งต่อธุรกิจน้ำมันในประเทศไทย ทำให้สามารถผลิตน้ำมันได้เองจากแหล่งน้ำมันภายในประเทศไทยทั้งทางบกและในทะเล

นับตั้งแต่พ.ศ.2526 ถือเป็นปีที่มีการสำรวจและผลิตน้ำมันในเชิงพาณิชย์เป็นครั้งแรก นับตั้งแต่เริ่มมีการสำรวจและผลิตน้ำมันภายในประเทศ นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดการเร่งรัดเพื่อพัฒนาแหล่งน้ำมันในเวลาต่อมา ซึ่งรัฐบาลยังคงดำเนินนโยบายส่งเสริมสนับสนุนการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมัน ดังกล่าวข้างต้นเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

กล่าวได้ว่าน้ำมันจัดเป็นเชื้อเพลิงที่สำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ อีกทั้งเรื่องของน้ำมัน ยังมีผู้ศึกษาค้นคว้าในเชิงประวัติศาสตร์ค่อนข้างน้อย ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้ผู้วิจัยต้องการศึกษาค้นคว้าเพื่อความก้าวหน้าด้านวิทยาการน้ำมัน

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทวี พานิชวัฒนาเจริญ. (2526). บทบาทบริษัทน้ำมันข้ามชาติที่มีต่ออุตสาหกรรมน้ำมันของประเทศไทย. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร. ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลไทยกับบริษัทน้ำมันข้ามชาติเป็นลักษณะพึ่งพิงและอำนาจการต่อรอง ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 ประการ คือ 1.สภาพการเมืองระหว่างประเทศไทยกับบริษัทข้ามชาติ ซึ่งล้วนแต่เป็นบริษัทของประเทศมหาอำนาจ ส่งผลให้รัฐบาลไทยต้องพึ่งพิงบริษัทน้ำมันตามไปด้วย 2.ระบบของตลาดน้ำมันโลก เมื่อไรที่บริษัทน้ำมันสามารถผูกขาด

ตลาดน้ำมันโลกได้ รัฐบาลไทยก็ต้องพึ่งพิงบริษัทน้ำมันในการสั่งซื้อน้ำมันเพื่อใช้ภายในประเทศ
3.ด้านเทคโนโลยีก็เป็นปัจจัยซึ่งรัฐบาลไทยต้องอาศัยบริษัทน้ำมันข้ามชาติ

สมบุรณ์ ศิริประชัย. (2526). นโยบายปิโตรเลียมและนโยบายราคาผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียมในประเทศไทย ตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 จนถึงปัจจุบัน. เอกสารงานวิจัยของหน่วยวิจัย คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.ผลการวิจัยพบว่ากิจการน้ำมันเป็นแหล่งแสวงหาผลประโยชน์ของผู้บริหารประเทศขณะนั้น แต่ต่อมากิจการเหล่านี้มีความซับซ้อนมากขึ้นเรื่อยๆ ทำให้การแสวงหาผลประโยชน์ต้องปรับเปลี่ยนไป ประกอบกับนโยบายของรัฐที่ไม่แน่นอนเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลอยู่บ่อยครั้งทำให้นโยบายการแก้ไขปัญหากิจการปิโตรเลียมทั้งหมดเป็นนโยบายที่ไม่ยืนอยู่บนหลักการระยะยาวแต่เป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า

สุลัดดา ศิริฤกษ์พิพัฒน์. (2522). การวิเคราะห์ความต้องการนำเข้าน้ำมันดิบและผลิตภัณฑ์น้ำมันในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร. ผลการวิจัย สรุปว่าปริมาณความต้องการนำเข้าน้ำมันดิบและผลิตภัณฑ์น้ำมันขึ้นอยู่กับปัจจัยต่อไปนี้ 1.ปริมาณน้ำมันนำเข้าทั้งหมด คือ น้ำมันดิบจะมีการนำเข้ามากกว่าผลิตภัณฑ์น้ำมัน 2.ราคานำเข้าน้ำมัน คือ ถ้าราคาเพิ่มขึ้นปริมาณนำเข้าจะลดลง 3.จำนวนประชากร เนื่องจากประชากรของประเทศเพิ่มขึ้นดังนั้นความต้องการใช้น้ำมันจึงเพิ่มขึ้นด้วย 4.จำนวนรถยนต์ 5.รายได้ประชาชาติ กล่าวคือถ้า จำนวนรถยนต์และรายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้น จำนวนปริมาณน้ำมันนำเข้าก็เพิ่มขึ้นด้วย

จุดมุ่งหมายการศึกษา

1. เพื่อศึกษาปัจจัย นโยบายและการดำเนินงานของรัฐบาลในการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันในประเทศ ระหว่าง พ.ศ.2461-2526
2. เพื่อศึกษาปัญหาและการแก้ไขปัญหาของรัฐบาล ในการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันในประเทศระหว่าง พ.ศ.2461-2526
3. เพื่อศึกษาการดำเนินงานเกี่ยวกับการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันของภาคเอกชนตามนโยบายของรัฐบาล ระหว่าง พ.ศ.2503-2526.

ความสำคัญของการศึกษา

1. ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจถึงปัจจัย นโยบายและการดำเนินงานของรัฐบาล ในการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันในประเทศ ระหว่าง พ.ศ.2461-2526
2. ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจถึงปัญหาและการแก้ไขปัญหาของรัฐบาล ในด้านการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันในประเทศ ระหว่าง พ.ศ.2461-2526
3. ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจการดำเนินงานเกี่ยวกับการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันของภาคเอกชนตามนโยบายของรัฐบาล ระหว่าง พ.ศ.2503-2526.

ขอบเขตของการศึกษา

ผู้วิจัยจะศึกษาถึงบทบาทของรัฐเกี่ยวกับการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันในประเทศ โดยศึกษาถึง ปัจจัยนโยบาย การดำเนินงาน ปัญหาและการแก้ไขปัญหาของรัฐบาล ระหว่าง พ.ศ.2461-2526

วิธีดำเนินการศึกษา

1. ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร ชั้นต้น (Primary Sources) และ เอกสารชั้นรอง (Secondary Sources)
2. นำเสนอรายงานแบบบรรยายเชิงวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

นิยามศัพท์เฉพาะ

คำว่า “น้ำมัน” นั้นครอบคลุมเพียงผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการกลั่นน้ำมันดิบเฉพาะ 6 ชนิด
ได้แก่

1. น้ำมันเบนซิน	(Gasolene)
2. น้ำมันก๊าด	(Kerosene)
3. น้ำมันเชื้อเพลิงสำหรับ
เครื่องบินไอพ่น	(Jet Fuel)
4. น้ำมันเตา	(Fuel Oil)
5. น้ำมันดีเซล	(Diesel Oil)
6. ยางแอสฟัลท์	(Asphalt)

แหล่งข้อมูล

- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ
- หอสมุดแห่งชาติ
- หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
- หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ห้องสมุดกรมทรัพยากรธรณี
- ห้องสมุดกรมพลังงานทหาร
- ห้องสมุดบริษัทปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย
- สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

ความเป็นมาของกิจการน้ำมันภายในประเทศ ระหว่าง พ.ศ. 2461-2485

ก่อนที่จะกล่าวถึงบทบาทของรัฐเกี่ยวกับการสำรวจขุดเจาะ และผลิตน้ำมันในช่วงที่ 1 พ.ศ. 2461 – 2485 จำเป็นต้องกล่าวถึงสังคมไทยกับการใช้น้ำมันในระบอบกษัตริย์ ซึ่งพบว่าก่อนที่จะมีการนำน้ำมันปิโตรเลียมเข้ามาใช้ในสมัยรัชกาลที่ 5 แต่เดิมชาวไทยใช้เชื้อเพลิงจากพื้่น แกลบ ชานอ้อย ถ่าน ไขมันที่ได้จากสัตว์ และพืช จนกระทั่งในสมัยรัชกาลที่ 5 ชาวตะวันตกได้เข้ามาประกอบธุรกิจการค้าน้ำมันในประเทศไทย และชาวตะวันตกเหล่านี้ยังสามารถควบคุมการค้าน้ำมันไว้ได้ เนื่องจากขณะนั้นยังไม่มีชาวไทยที่รู้เรื่องธุรกิจน้ำมันและดำเนินกิจการดังกล่าว

ต่อมาเมื่อน้ำมันเริ่มเป็นที่รู้จักและมีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของชาวไทยมากขึ้น รัฐบาลจึงได้เริ่มเข้ามามีบทบาทอย่างชัดเจน นับตั้งแต่ พ.ศ. 2461 รัฐบาลจึงเริ่มทำการสำรวจหาแหล่งน้ำมันภายในประเทศ รัฐบาลหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองพ.ศ.2475 ได้มีบทบาทในการเป็นผู้ประกอบธุรกิจน้ำมันของประเทศ และในระยะหลังของช่วงที่ 1 นี้ รัฐบาลสามารถสำรวจหาน้ำมันและทดลองกลั่นน้ำมันเพื่อใช้ประโยชน์ได้ แต่อย่างไรก็ตามรัฐบาลก็ต้องประสบปัญหาคือการขาดแคลนเงินทุน อุปกรณ์ที่ทันสมัย และบุคลากรผู้เชี่ยวชาญ จึงทำให้ไม่สามารถพัฒนาน้ำมันขึ้นมาใช้ได้เท่าที่ควร อีกทั้งเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ขึ้น จึงทำให้การพัฒนาด้านพลังงานของรัฐบาลต้องชะงักงัน

1. ความเป็นมาของการใช้น้ำมันในโลกและประเทศไทยก่อน พ.ศ. 2461

1.1 ความเป็นมาของการใช้น้ำมันในโลก

เชื้อเพลิงนับเป็นสิ่งจำเป็นต่อการสำรวจชีวิตของมนุษย์มาตั้งแต่สมัยโบราณทั้งนี้เพราะมนุษย์ได้นำเชื้อเพลิงมาใช้ประโยชน์ใน การหุงต้มอาหาร ให้แสงสว่าง และให้ความอบอุ่น เชื้อเพลิงที่มนุษย์นำมาใช้แต่เดิมนั้น ได้แก่ ไม้ฟืน ถ่านไม้ แกลบ น้ำมันพืช เช่น น้ำมันมะพร้าว น้ำมันงา น้ำมันละหุ่ง ฯลฯ หรือน้ำมันจากสัตว์ เช่น ขี้ปลาวาฬ ขี้ผึ้ง เป็นต้น นอกจากนี้น้ำมันปิโตรเลียม* เป็นอีกชนิดหนึ่งที่มีมนุษย์รู้จักนำมาใช้ประโยชน์ตั้งแต่อดีต โดยเฉพาะในดินแดนในตะวันออกกลาง เช่น เปอร์เซีย (อิหร่าน) เมโสโปเตเมีย (อิรัก) รวมทั้งอียิปต์โบราณ อาณาจักรโรมัน และจีน¹ ซึ่งใช้น้ำมันเพื่อเชื่อมต่อหินและอิฐในการก่อสร้าง ยาเรือ อุดรอยรั่วของเครื่องใช้ต่างๆ จุดตะเกียง รวมทั้งใช้เป็นยารักษาโรค

ในสมัยโบราณการสำรวจพบน้ำมันปิโตรเลียมทั่วโลกยังมีไม่มาก เนื่องจากต้องใช้การลงทุนสูงและความต้องการใช้น้ำมันยังไม่แพร่หลาย แหล่งที่มีการพบน้ำมันเช่น ในภาคตะวันออกของสหรัฐอเมริกา มีการขุดพบเพื่อหาน้ำเกลือ ใน พ.ศ. 2343 ปรากฏว่ามีน้ำมันปิโตรเลียมปนขึ้นมาด้วยบ่อยครั้ง แต่ก็ยังไม่มีผู้ใดสนใจ จนกระทั่งใน พ.ศ. 2402 จึงมีการขุดเจาะน้ำมันเพื่อใช้ในเชิงพาณิชย์ขึ้นเป็นครั้งแรก ที่มลรัฐเพนซิลวาเนีย สหรัฐอเมริกา² จากนั้นอุตสาหกรรมน้ำมันปิโตรเลียมของสหรัฐอเมริกาได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วและสามารถขยายธุรกิจการจำหน่ายน้ำมันเข้าไปในทวีปยุโรปซึ่งหันมาใช้น้ำมันเป็นเชื้อเพลิงแทนถ่านหิน

* ปิโตรเลียม (Petroleum) คือ สารประกอบไฮโดรคาร์บอน มีส่วนประกอบสำคัญคือ ไฮโดรเจนและคาร์บอน ซึ่งเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ จากซากพืชซากสัตว์ เศษหิน ดิน หวาย ที่ทับถมกันเป็นเวลาหลายล้านปี มีคุณสมบัติที่สำคัญคือ สามารถนำไปแปลงเป็นพลังงานได้ปิโตรเลียมมีลักษณะต่างๆกันคือ ถ้าเป็นของเหลว เรียกว่าน้ำมันดิบ (Crude Oil) ถ้าเป็นก๊าซเรียกว่า ก๊าซธรรมชาติ (Natural gas) และถ้ามีลักษณะหนืดเรียกว่า แอสฟัลท์ (Asphalt) ซึ่งอาจรวมอยู่กับประเภทน้ำมันดิบด้วย

ส่วนปิโตรเลียม ตามคำนิยามในพระราชบัญญัติปิโตรเลียมแห่งชาติ พ.ศ.2514 คือ “น้ำมันดิบ ก๊าซธรรมชาติ ก๊าซธรรมชาติเหลว สารพลอยได้ และสารประกอบไฮโดรคาร์บอนอื่นๆ ที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ...ไม่ว่าจะมีลักษณะเป็นของแข็ง ของหนืด ของเหลวหรือก๊าซ ...หมายความรวมถึงบรรดาไฮโดรคาร์บอนหนักที่อาจนำขึ้นมาจากแหล่งโดยตรง โดยใช้ความร้อนหรือกรรมวิธีทางเคมี แต่ไม่รวมถึงถ่านหิน หินน้ำมัน หรือหินอื่นที่สามารถนำมากลั่น เพื่อแยกเอาน้ำมันออกด้วยการใช้ความร้อนหรือกรรมวิธีทางเคมี”

¹ Hawarth Stephen. (1997) A Century in oil the “Shell” Transport and Trading Company 1897 – 1997 P. 17.

² Organization of the Petroleum Exporting Countries (1993) Basic Oil Industry Information. P. 4.

ต่อมาในพ.ศ. 2443 มีการประดิษฐ์รถยนต์ประเภทเครื่องยนต์เผาไหม้ภายใน ซึ่งอาศัยการทำงานในการเดินเครื่องจากการสันดาปของน้ำมันเชื้อเพลิง จึงมีการนำน้ำมันมาใช้เป็นเชื้อเพลิงมากขึ้น นอกจากนี้การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม เกษตรกรรม เทคโนโลยีทุกชนิด และการปฏิวัติอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นในประเทศตะวันตก นับเป็นปัจจัยเร่งให้มีการหันมาใช้น้ำมันอย่างแพร่หลาย ประกอบกับในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 อุตสาหกรรมถ่านหินในยุโรปได้รับความเสียหายอย่างมาก ทำให้ต้องหาเชื้อเพลิงชนิดอื่นมาแทนถ่านหิน ขณะเดียวกันประเทศอุตสาหกรรมต่าง ๆ ก็พยายามหาแหล่งน้ำมันในประเทศของตน ทั้งยังเป็นคู่แข่งในการผลิตน้ำมันของโลก ได้แก่ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ เนเธอร์แลนด์ สหภาพโซเวียต และฝรั่งเศส นอกจากนี้ประเทศเหล่านี้จะหาแหล่งน้ำมันในประเทศแล้วยังได้ขยายกิจการไปยังดินแดนตามภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วโลก เช่น ตะวันออกกลาง อินโดนีเซีย พม่า เป็นต้น จึงทำให้มีการขยายการใช้น้ำมันไปทั่วโลกและเกิดเป็นธุรกิจน้ำมันระหว่างประเทศขึ้นนับตั้งแต่นั้นมา

1.2 ความเป็นมาของการใช้น้ำมันในประเทศไทยก่อน พ.ศ. 2461

การใช้เชื้อเพลิงของคนไทยนับตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีลักษณะการใช้เชื้อเพลิงและชนิดของเชื้อเพลิง ไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนักเนื่องจากความต้องการใช้เชื้อเพลิงยังมีปริมาณน้อย เพราะประชาชนมีการดำเนินชีวิตเรียบง่าย ประกอบอาชีพแบบยังชีพ และ ยังไม่มีการพัฒนาด้านอุตสาหกรรม เชื้อเพลิงส่วนใหญ่จะใช้ประโยชน์ในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้ คือ

1. เพื่อหุงต้มอาหารในชีวิตประจำวัน
2. การใช้แสงสว่างในเวลาค่ำคืน
3. ใช้ในงานด้านหัตถกรรม
4. ด้านปฏิมากรรม เช่น การหล่อพระพุทธรูป ธรรมัง
5. การสร้างเครื่องมือเครื่องใช้ในการสงคราม เช่น การสูบน้ำเพื่อตีเหล็ก หล่อหลอมโลหะ เพื่อทำปืนใหญ่
6. การสร้างเครื่องมือเครื่องใช้ในงานบ้าน งานเกษตรและงานศิลปะ
7. การทำปูนขาวโดยการเผาหินปูนหรือเปลือกหอย เพื่อใช้ในการก่อสร้างพระราชวัง และกำแพงเมือง¹

การใช้เชื้อเพลิงในกิจกรรมต่างๆของคนไทยในอดีตก่อนที่จะมีการนำเชื้อเพลิงน้ำมันปิโตรเลียมเข้ามาใช้ในประเทศไทยนั้น เชื้อเพลิงชนิดต่างๆที่ใช้ ได้แก่ ไม้ฟืน ถ่านไม้ และแกลบ ซึ่งจะใช้ในการหุงต้มอาหาร การสูบน้ำเพื่อตีเหล็กในการสร้างเครื่องมือเครื่องใช้ ส่วนชนิดที่เป็นน้ำมันและไขมันสัตว์เช่น น้ำมันมะพร้าว น้ำมันงา น้ำมันยาง เทียนขี้ผึ้ง น้ำมันปลา เป็นต้น

¹ นวลศรี สุวรรณประทีป. เชื้อเพลิงยุครัตนโกสินทร์. หน้า 1.

ส่วนใหญ่ใช้จุดตะเกียง เพื่อให้แสงสว่างในยามค่ำคืน ส่วนการนำน้ำมันปิโตรเลียมมาใช้ในประเทศไทยเริ่มมีตั้งแต่สมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2411-2453) โดยชาวตะวันตกที่ทำการค้าขายในประเทศไทยคนไทยจึงรู้จักน้ำมันปิโตรเลียมนับแต่นั้นมา ดังปรากฏหลักฐานตามพระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระราชทานแก่เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี (ท้วม บุนนาค) เสนาบดีจตุสดมภ์กรมท่า เมื่อพ.ศ.2425 ถึงเรื่องปัญหาปิโตรเลียมที่จะเกิดอันตรายแก่บ้านเรือนของประชาชน เนื่องจากมีการค้าขายและจัดเก็บปิโตรเลียมไว้ใกล้ชุมชนดังความว่า

... เรื่องน้ำมันปิโตรเลียมนั้น ฉันต้องขอเตือนเธอ ถึงคำที่ได้จดหมายมาถึงฉันแต่ก่อนลงวัน ๒ ๙ คำปริมเสงตริศกในหนังสือฉบับนั้นเธอผิดว่า จะขอฟังกฎหมายซึ่งมีสเทศอแมก ซแวลจะส่งมา ก่อนบัดนี้การก็ล่วงมาช้านานมีเหตุขึ้นดังนี้ เป็นที่เตือนให้คิดจัดการให้ตลอด จึงขอต่อเธออีก ครั้งหนึ่งให้จัดการเรื่องนี้ให้ตลอดจงได้

การซึ่งห้างมากวล จะให้คอเวนเมนต์สยามรับเรส ปอนสิเบอลลิตี คือรับผิดชอบในการที่จะเกิดอันตรายขึ้น เพราะเอาน้ำมันปริมาณโตเลียมไว้มากดังนี้ อเวนเมนต์ สยามจะต้องขอห้ามไม่ให้ห้างมากวลเอาน้ำมันปิโตรเลียมไว้ในที่ใกล้บ้านคนถึง ๑๐๐๐ หีบดังนี้ ถึงจะรักษาดีอย่างไรก็

ยังเป็นที่น่ากลัวอันตรายมาก ขอให้ห้างมากวลรีบย้ายน้ำมัน นี้ไปไว้เสียแห่ง ^{ใด} } ซึ่งเป็นที่สวน

ห่างจากบ้านเรือนตนตามทีห้างมากวลจะหาเปนของตัวเองได้ จึงจะเปนที่ไวใจในการที่จะรักษาทรัพย์สินสมบัติของคนทั้งปวง ...

ผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียมชนิดแรกที่น่าเข้ามาขายให้แก่คนไทยคือน้ำมันก๊าด (Kerosene) หรือที่ประชาชนชอบเรียกกันว่า น้ำมัน แก๊ป โดยนำมาใช้จุดตะเกียงให้แสงสว่างตามบ้านเรือน ถนนหนทาง ทั้งนี้ ในสมัยที่กรุงเทพฯ ยังไม่มีไฟฟ้าใช้นั้นในยามค่ำคืน คนไทยอาศัยแสงสว่างจากเทียนไข จากน้ำมันที่ได้จากไขมันสัตว์ และพืชเท่านั้น เช่น น้ำมันมะพร้าว น้ำมันปลา ฯลฯ เป็นเชื้อเพลิงสำหรับตะเกียง แม้กระทั่งระย้าไฟที่ห้อยอยู่บนเพดานห้องพระโอรบพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท และระย้าในห้องต่างๆ ในระหว่างที่มิงาน เดิมใช้เทียนไขครั้งละหลายร้อยเล่ม กว่าจะเลิกงานคืนหนึ่งๆ ต้องเปลี่ยนเทียนไขถึง 2-3 ครั้ง ในเวลาต่อมาจึงเปลี่ยนเป็นโคมน้ำมันก๊าด¹ แต่เนื่องจากน้ำมันก๊าดเป็นเชื้อเพลิงที่ไวไฟกว่าน้ำมันมะพร้าวทำให้เกิดไฟไหม้ได้ง่าย จึงถูกนำมาใช้จุดตะเกียงให้แสงสว่างตามถนนบางสาย เช่น ถนนราชดำเนิน แทนน้ำมันพืช เพื่อความสะดวกปลอดภัยแก่ผู้สัญจรไปมาในยามค่ำคืน อย่างไรก็ตามตะเกียงที่ใช้้ำมันก๊าดถือว่ามีข้อดีกว่า น้ำมันมะพร้าว ซึ่งคนไทยเคยใช้กันอยู่ก่อนเพราะไม่ค่อยมีเขม่าควัน ให้แสงสว่างที่มากกว่า และนอกจากใช้กับตะเกียงแล้วน้ำมันก๊าดยังสามารถนำไปใช้ประโยชน์

¹ กนิษฐเสน (นามแฝง). (มกราคม 2529). "เมื่อแรกมีคลังน้ำมันในประเทศไทย". การท่าเรือ 33 (336). หน้า 65.

อย่างอื่น เช่น เตาน้ำมันก๊าด ตูเย็นน้ำมันก๊าด จึงทำให้เป็นที่นิยมแพร่หลายในเวลาต่อมา ดังรายงานของกงสุลอังกฤษใน พ.ศ.2435ว่า

...น้ำมันก๊าดได้กลายเป็นสินค้าที่สำคัญอย่างมากอย่างหนึ่งและถึง แม้การขนส่งจะทำได้ลำบากในชนบท ก็ปรากฏว่ายังมีผู้นิยม ใช้กันมากขึ้นน้ำมันมะพร้าวและปริมาณน้ำมันก๊าดที่จะขาย จะมากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับปริมาณการผลิตข้าว เพราะเมื่อชาวนาขายข้าวได้มาก น้ำมันก๊าดจะขายได้ดีขึ้น ขณะนี้พ่อค้าที่รับซื้อข้าวจากชนบทในท้องถิ่นโดยขนส่งทางเรือมาขายโรงสีในกรุงเทพฯ ตาม ธรรมดา ก็มักจะซื้อน้ำมันก๊าดกลับไปขายในท้องถิ่น ...¹

เมื่อน้ำมันก๊าดเริ่มเป็นที่นิยมของประชาชนในประเทศไทย จึงมีการนำผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียมชนิดอื่นเข้ามาค้าขายเพิ่มขึ้น คือ น้ำมันหล่อลื่น* (lubricant) ใช้กับเครื่องจักรในโรงสี ข้าว โรงเลื่อย โรงไฟฟ้า เป็นต้น ทั้งนี้จากการพัฒนาประเทศให้มีความเจริญตามแบบตะวันตก ทำให้อุตสาหกรรมเกิดขึ้นและขยายตัวอย่างมาก ตลอดจนการพัฒนาด้านการคมนาคม ซึ่งแต่เดิมนั้น คนไทยใช้การคมนาคมทางน้ำเป็นหลัก การสร้างถนนแบบสมัยใหม่ เริ่มสร้างในสมัยรัชกาลที่ 4 โดยใช้ดินถมถนนให้สูงขึ้นแล้วใช้ทรายเกลี่ยทับเป็นผิวถนนอีกชั้นหนึ่ง ต่อมาได้พัฒนาถนนเป็นปูด้วยอิฐ ระยะหลังจึงเปลี่ยนเป็นถนนโรยกรวดให้รถม้าและรถลากวิ่ง ได้แก่ถนนเจริญกรุงใน พ.ศ. 2439 ได้มีการนำรถยนต์เข้ามาใช้ในประเทศไทยเป็นคันแรก โดยเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี (เจิม แสงชูโต) เสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการ หลังจากนั้นจึงมีการสั่งซื้อรถยนต์จากต่างประเทศเข้ามาใช้ในประเทศไทยจนเป็นที่แพร่หลายมากขึ้นเรื่อยๆ นอกจากนี้ 6 ปีภายหลังจากที่มีการนำรถยนต์เข้ามาใช้คันแรก พระยาภักดีนครราชสีมา (เลิศ เศรษฐบุตร) ได้ดัดแปลงรถม้าเป็นรถเมลล์ขาว หรือ รถสองแถว² เพื่อให้บริการแก่ประชาชน ในการนำรถยนต์เข้ามาในประเทศไทยจึงเป็นจุดเริ่มต้นของการทำธุรกิจค้าน้ำมันเบนซินสำหรับเป็นเชื้อเพลิงรถยนต์ตั้งแต่นั้นมา

¹ สมบูรณ์ ศิริประชัย. (2526). นโยบายปิโตรเลียมและนโยบายราคาผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียมในประเทศไทยนับตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 จนถึงปัจจุบัน. หน้า 1.

* น้ำมันหล่อลื่น (lubricant) เป็นผลิตภัณฑ์หนึ่งที่ได้จากการกลั่นน้ำมันดิบ ซึ่งเป็นสารที่ใช้ในการหล่อลื่นชิ้นส่วนของเครื่องจักรกล ซึ่งอาจอยู่ในรูปของของแข็ง ของแข็งที่บดเป็นผง ของเหลว และก๊าซ แต่สารหล่อลื่นที่นิยมใช้กันอย่างกว้างขวางจะอยู่ในลักษณะของเหลว เช่น น้ำมันหล่อลื่น หรือสารที่มีลักษณะเหนียว เช่น จาระบี เป็นต้น

² ขัย เรื่องศิลป์. (2541). ประวัติศาสตร์ไทยสมัย พ.ศ.2352-2453 ด้านเศรษฐกิจ. หน้า 340.

2. ธุรกิจการค้าน้ำมันของชาติตะวันตกในประเทศไทยก่อน พ.ศ. 2461

กิจการค้าน้ำมันปิโตรเลียมเกิดขึ้นครั้งแรกในประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. 2435 หลังจากที่มีการขุดเจาะน้ำมัน เพื่อใช้ในเชิงพาณิชย์เป็นครั้งแรกใน พ.ศ. 2402 ที่มลรัฐเพนซิลวาเนีย สหรัฐอเมริกา เมื่อการขุดเจาะน้ำมันในสหรัฐอเมริกายาวตัวอย่างรวดเร็ว รัฐบาลสหรัฐเกรงว่าทรัพยากรน้ำมันของประเทศจะหมดไป จึงมีนโยบายส่งเสริมให้บริษัทต่างๆออกไปดำเนินธุรกิจขุดเจาะและจำหน่ายน้ำมันยังนอกประเทศ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของอุตสาหกรรมน้ำมันระหว่างประเทศ กิจการค้าน้ำมันได้ตกอยู่ในกำมือของบริษัทน้ำมัน 7 บริษัทหรือที่เรียกว่า “เจ็ดผู้ยิ่งใหญ่” (Seven Sisters)¹ ได้แก่

1. เอ็กซอน (Exxon) ของสแตนดาร์ดออยล์แห่งนิวเจอร์ซีย์(มีบริษัทในเครือต่างประเทศกว่าร้อยแห่งรวมทั้งประเทศไทยด้วย ขายน้ำมันชื่อ ESSO)
2. โมบิล (Mobile) ของสแตนดาร์ดออยล์ แห่งนิวยอร์ก ครองตลาดน้ำมันในตะวันออกไกล
3. สแตนดาร์ด ออยล์ แห่งแคลิฟอร์เนีย (Standard Oil of California) ครองตลาดน้ำมันในสหรัฐอเมริกาและมีกิจการน้ำมันในทุกรัฐอาหรับที่ตะวันออกกลาง
4. เท็กซากอ (Texaco) เป็นบริษัทอิสระได้ร่วมทุนกับเชฟรอนก่อตั้งบริษัทน้ำมัน คาลเท็กซ์ (Caltex) ครองตลาดน้ำมันกว่า 70 ประเทศ
5. กัลฟ์ออยล์ (Gulf oil) ของตระกูลเมลลอน มีบ่อน้ำมันที่ใหญ่ในเท็กซัสและประเทศคูเวต
6. ไรย์ล ดัตช์ เชลล์ (Royal Dutch Shell) ของประเทศอังกฤษร่วมกับเนเธอร์แลนด์ ขายน้ำมันชื่อ เชลล์
7. บริติชปิโตรเลียม (British Petroleum) เป็นบริษัทของชาวอังกฤษ ซึ่งมีรัฐบาลอังกฤษ ถือหุ้นอยู่ 49 %

ห้าบริษัทแรกนั้นเป็นของสหรัฐอเมริกา 3 ใน 5 บริษัทนั้นเป็นของตระกูลร็อกกีเฟลเลอร์ และยังมีบริษัทในเครือ “สแตนดาร์ดออยล์” อีกเป็นจำนวนมาก สแตนดาร์ดออยล์ แห่งนิวเจอร์ซีย์ มีบริษัทในอุปถัมภ์กว่า 300 แห่งใน 100 กว่าประเทศ โดยเฉพาะโรงกลั่นน้ำมันประมาณ 70 แห่งใน 37 ประเทศ นอกจากสหรัฐอเมริกา

¹ Al. Sawayzh, Abolulaziz Hussin (1984) Arab petro-politics. P. 6.

ธุรกิจการค้าน้ำมันในประเทศไทยเริ่มขึ้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 หลังจากที่มีการผลิตน้ำมันเพื่อการจำหน่ายในประเทศสหรัฐอเมริกาประมาณ 10 ปี น้ำมันที่มีการนำเข้ามาในระยะแรกเป็นน้ำมันก๊าด โดยบรรทุกมาทางเรือและเข้ามาเทียบท่าที่กรุงเทพฯ เพื่อขนถ่ายให้แก่ห้างร้านของเอกชนที่ตั้งทำการค้าอยู่บริเวณแม่น้ำเจ้าพระยา ตั้งแต่สาทรประดิษฐ์ ท่าราชวรดิษฐ์ จนถึงท่าวังหน้า การค้าน้ำมันในขณะนั้นทำกันที่ห้างร้านเอกชนโดยเฉพาะห้างขายรถยนต์ และตัวแทนของบริษัทน้ำมันโลกที่เข้ามาตั้งสาขาในกรุงเทพฯ เนื่องจากยังไม่มีปั๊มน้ำมัน

บริษัทต่างชาติได้เข้ามาดำเนินธุรกิจอุตสาหกรรมน้ำมันในประเทศไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 โดยลำดับ คือ

1. บริษัทรอยัลดัตช์ เชลล์ (Royal Dutch Shell) บริษัทนี้ก่อตั้งขึ้นจากการรวมตัวกันระหว่างบริษัท รอยัลดัตช์ (Royal Dutch Company) ของชาวเนเธอร์แลนด์ ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2433 และ บริษัท เชลล์ (Shell Transport and Trading Company) ของชาวอังกฤษ ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2460¹ ซึ่งก่อนหน้าที่จะรวมตัวกันบริษัทรอยัลดัตช์ได้เข้ามาทำการค้าขายน้ำมันในประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2435 โดยขายน้ำมันก๊าดที่ใช้สัญลักษณ์ “ตรามงกุฏ” ส่งเข้ามาทางเรือจากประเทศอินโดนีเซีย เรือที่ใช้บรรทุกน้ำมันเข้ามาคือเรือ เอส.เอส.มิวเร็กซ์ (S.S. Murex) ทางด้านบริษัทเชลล์ก็ได้ส่งตัวแทนเข้ามาติดต่อค้าขายในประเทศไทยด้วยเช่นกัน จนกระทั่งเมื่อมีการรวมตัวของทั้ง 2 บริษัท จึงได้จัดตั้งบริษัทสาขาขึ้นชื่อ บริษัทเอเชีย ดิกปีโตรเลียม (สยาม) จำกัด ที่ซอยบูรพา และยังจำหน่ายน้ำมัน “ตรามงกุฏ” พร้อมทั้งตั้งท่าเรือรับสินค้า และคลังน้ำมัน ขึ้นที่บางปะกอก ต่อมาในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 บริษัทได้เลิกกิจการไปชั่วคราว ภายหลังสงครามจึงได้กลับเข้ามาทำการค้าในประเทศไทยในชื่อใหม่ว่า “บริษัทเชลล์แห่งประเทศไทย” (Shell Thailand Company)²

2. บริษัทสแตนดาร์ดออยล์ แห่งนิวยอร์ก (Standard Oil of New York) ได้เข้ามาดำเนินการในประเทศไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อ พ.ศ. 2437 โดยตั้งสาขาจำหน่ายน้ำมันก๊าด และน้ำมันหล่อลื่นในเขตกรุงเทพฯ ที่ตรอกกัปตันบุช* และมีคลังน้ำมันอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ย่านราชบุรีบูรณะ บริษัทนี้ได้ใช้สัญลักษณ์ “ตราไก่” และ “ตรานกอินทรี”³ เป็นเครื่องหมายการค้าสำหรับผลิตภัณฑ์น้ำมันที่จัดจำหน่าย นอกจากนี้ยังได้นำเอาน้ำมันโซดาเพื่อใช้กับรถยนต์ใน พ.ศ. 2470 และอีก 3 ปี ต่อมาก็ได้นำน้ำมันเบนซินเข้ามาขายเพื่อใช้กับรถยนต์ ภายหลังบริษัท

¹ Hawarth Stephen (1997). Ibid. P. 73.

² ทวี พานิชวัฒนาเจริญ. บทบาทของบริษัทน้ำมันข้ามชาติที่มีต่ออุตสาหกรรมน้ำมันของประเทศไทย. หน้า 39.

* ตรอกกัปตันบุช ปัจจุบันคือบริเวณอำเภอบางรัก

³ สถาบันปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย. (2536). ปิโตรเลียมเมืองสยาม วิชาการของการอุตสาหกรรมปิโตรเลียมในประเทศไทย. หน้า 9.

ภายหลังบริษัทแอสตันดาร์ตออยล์ แห่งนิวยอร์ก ได้เข้าร่วมกับ บริษัท แวกคัมมออยล์ คอมพานี (Vacuum Oil Company) ตั้งเป็นบริษัทใหม่ชื่อ บริษัทแอสตันดาร์ตออยล์ แวกคัมมออยล์ คอมพานี (Standard Vacuum Oil Company) ออกผลิตภัณฑ์น้ำมันหล่อลื่น (Lubrication Oil) ตรา “การ์ ออยล์” (Gargoyle) หรือที่รู้จักกันทั่วไปว่า “ตรานกแดง” ซึ่งมีคุณภาพเป็นที่นิยมในสมัยนั้น แต่ก็ได้หยุดกิจการในประเทศไทยระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 และกลับเข้ามาดำเนินกิจการอีกในเวลาต่อมา จนกระทั่งเมื่อมีการเลิกการร่วมทุนของบริษัททั้ง 2 ทางด้านบริษัทแอสตันดาร์ตออยล์ แห่งนิวยอร์ก ยังคงดำเนินการค้าขายในประเทศไทย แต่ในพ.ศ.2505 ได้เปลี่ยนชื่อบริษัทใหม่ว่า “บริษัทเพนินซูลาเอนเตอร์ไพรส์ จำกัด (Peninsula Enterprises Limited) และเปลี่ยนเป็น บริษัทโมบิลออยล์ ไทยแลนด์ จำกัด (Mobile Oil Thailand Co., Ltd.) ในปีเดียวกันนั้น โดยทำหน้าที่เป็นอ็อปพอเรติง คอมพานี (Operating Company) ให้กับบริษัทน้ำมันแท่นบริษัทร่วมทุนเดิมที่โอนไปให้กับบริษัทแอสตันดาร์ตออยล์ แห่งนิวยอร์ก

3. บริษัทคาลเท็กซ์ ประเทศไทย (Caltex Thailand) เป็นบริษัทที่สร้างขึ้นโดย 2 บริษัทใหญ่ คือ บริษัทแอสตันดาร์ตออยล์ แห่งแคลิฟอร์เนีย (Standard Oil of California Company) กับ บริษัทเท็กซาคอ (Texaco) บริษัทนี้ได้เริ่มกิจการค้าน้ำมันในประเทศไทยราว พ.ศ. 2474 โดยให้บริษัทยิบอินซอย เป็นผู้แทนจำหน่ายของบริษัทในประเทศไทย แต่ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ประมาณ พ.ศ 2491 บริษัทคาลเท็กซ์ ได้เข้ามาดำเนินการค้าน้ำมันในประเทศไทยด้วยตนเอง

ต่อมาเมื่อประชาชนเริ่มนิยมใช้น้ำมันมากขึ้น เรือที่บรรทุกน้ำมันเข้ามามีจำนวนเพิ่มขึ้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเล็งเห็นว่า กิจการน้ำมันของเอกชนเหล่านั้น จะทำให้เกิดอันตรายแก่ประชาชนได้ เนื่องจากท่าขนถ่ายน้ำมันของเอกชนอยู่ในเขตชุมชน และห้างร้านก็ยังเป็นที่เก็บน้ำมันจำนวนมาก หากเกิดอัคคีภัยขึ้นในชุมชนจะทำให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อน พระองค์จึงทรงปรึกษากับเสนาบดีกระทรวงต่าง ๆ แล้ว จึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงศ์ ร่างกฎหมายเกี่ยวกับน้ำมัน* ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2421 เพื่อใช้เป็นกฎหมายควบคุมดูแลเกี่ยวกับน้ำมันปิโตรเลียมและดินปืน¹ กฎหมายที่ร่างขึ้นมีสาระสำคัญดังนี้คือ

1. กำหนดจำนวนน้ำมันที่จะนำเข้ามาในกรุงเทพฯ กล่าวคือ ถ้ามีเกิน 500 หีบ ให้เรือที่บรรทุกต้องขนถ่ายน้ำมันไปไว้ที่โรงเก็บน้ำมันบริเวณปากลัดเสียก่อน จึงจะสามารถเข้ามาในกรุงเทพฯ ได้

2. กำหนดเวลาในการขนถ่ายน้ำมัน โดยกำหนดให้เรือบรรทุกน้ำมันที่มีจำนวนน้อยกว่า 500 หีบ ซึ่งสามารถเข้ามาในกรุงเทพฯ ได้ ต้องขนถ่ายน้ำมันภายใน 48 ชั่วโมง และห้ามขนถ่ายน้ำมันในเวลากลางคืน

* นับได้ว่าเป็นกฎหมายเกี่ยวกับน้ำมันฉบับแรกของไทย.

¹ กนิษเสน (นามแฝง) (มกราคม 2529). เล่มเดิม. หน้า67.

กฎหมายฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อป้องกันมิให้เกิดอุบัติเหตุเพลิงไหม้เพื่อให้ผู้ใช้น้ำมันเกิดความระมัดระวัง และถ้าผู้ใดทำผิดจะต้องถูกปรับเงิน อีกทั้งรับโทษตามกฎหมายอาญาไฟไหม้ของบ้านเมืองที่มีอยู่เดิม

หลังจากการที่มีการร่างกฎหมายเกี่ยวกับน้ำมันดังกล่าวขึ้นแล้วรัฐบาลไทยได้แจ้งไปยังกงสุลของประเทศต่าง ๆ ซึ่งกงสุลต่าง ๆ ได้แสดงความเห็นด้วยเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะการตั้งโรงเก็บน้ำมันใหม่ที่เมืองนครเขื่อนขันธ์ (อำเภอพระประแดงปัจจุบัน) เพื่อให้ทางไกลชุมชนตั้งแต่นั้นมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

3. นโยบายและการดำเนินงานของรัฐบาลตั้งแต่รัชกาลที่ 5 ถึง พ.ศ. 2475

การสำรวจหาน้ำมันปิโตรเลียมของประเทศไทยเริ่มมาจากการที่รัฐบาลไทยให้ความสำคัญและมีนโยบายต่อเรื่องน้ำมันตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เนื่องจากปริมาณการใช้น้ำมันเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ บริษัทน้ำมันต่างชาติจึงคิดจะขยายกิจการโดยขอเข้ามาทำการสำรวจ ขุดเจาะ กลั่นและจำหน่ายน้ำมันในประเทศไทย อีกทั้งในสมัยนั้นได้มีการขุดพบน้ำมัน และสร้างโรงกลั่นขึ้นแล้วที่เกาะสุมาตรา และเกาะเบอร์เนียว ประเทศอินโดนีเซีย¹ ประเทศไทยจึงน่าจะมีแหล่งน้ำมันอยู่บ้างเพราะ อยู่ในภูมิภาคซึ่งมีลักษณะทางกายภาพ ทางธรณีวิทยาที่คล้ายคลึงกัน แต่รัฐบาลในสมัยนั้นไม่อนุญาตให้บริษัทต่างชาติ หรือคนไทยได้มีสิทธิในการสำรวจ ขุดเจาะน้ำมันในประเทศไทยและยังถือเป็นสิทธิที่สงวนไว้ให้แก่ทางราชการเป็นผู้ดำเนินการได้เท่านั้น ทั้งนี้นโยบายดังกล่าวรัฐบาลในสมัย ต่อมายังใช้กันเรื่อยมาจนกระทั่งถึงสงครามโลกครั้งที่ 2 สาเหตุสำคัญที่ทำให้รัฐบาลขณะนั้นไม่ยอมให้ชาวต่างประเทศเข้ามาทำการสำรวจขุดเจาะน้ำมันในประเทศไทยคือ

1. สภาพการใช้้ำมันของประเทศไทยในสมัยนั้นยังมีปริมาณน้อย เพราะคนส่วนใหญ่ยังมีวิถีชีวิตการใช้เชื้อเพลิงแบบดั้งเดิม ได้แก่ ไม้ฟืน ถ่านไม้ แกลบ น้ำมันพืช เช่น น้ำมันมะพร้าว น้ำมันละหุ่ง น้ำมันยาง และน้ำมันที่ได้จากสัตว์หรือไขมันสัตว์ เช่น น้ำมันปลา เขียนไข ขี้ผึ้ง เป็นต้น จึงยังไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องทำการสำรวจหาน้ำมันของประเทศ

2. สาเหตุทางด้านความมั่นคง หรือยุทธศาสตร์ของประเทศ เนื่องจากเกรงว่าหากยอมให้มีการอนุญาต อาจเป็นการทำให้ชาวต่างประเทศ ถือโอกาสเข้ามาขอสำรวจเพื่อใช้เป็นเหตุผลบังหน้าในการสืบค้นทางด้านยุทธศาสตร์ของประเทศ อีกทั้งในสมัยรัชกาลที่ 5 นั้น ประเทศไทยยังถูกคุกคามจากชาติตะวันตกอย่างรุนแรงอีกด้วย ดังพระราชดำริของกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ เสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการในเรื่องนี้ ความว่า

¹ บงยุทธ ตรังคชสาร. (2535) การสำรวจและผลิตปิโตรเลียม .หน้า 23.

ประเทศไทยยังถูกคุกคามจากชาติตะวันตกอย่างรุนแรงอีกด้วย ดังพระราชดำริของกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ เสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการในเรื่องนี้ ความว่า

...น้ำมันดินและถ่านหินจะเพาะมืออยู่ในแหลมมลายู ซึ่งเป็นดินห้อยอยู่กับ พื้นดินใหญ่ของประเทศสยาม รักษายาก ถ้าเกิดสงครามขึ้นสิ่งทั้ง 2 นั้น จักไม่เปนกำลังแก่ ฝ่ายเรา กลายเป็นกำลังแก่ราชศัตรู เพราะมันจะยึดเอา ได้โดยง่ายนั้นเปนการถูกต้องตามทาง ยุทธศาสตร์อย่างเอก ไม่มีข้อเถียงได้ทีเดียวและหม่อมฉันเห็นว่าแร่เช่นนี้ อย่าพึงให้เกิดขึ้นในเมือง ไทยได้เลยจะดีหนักหนาหรือถ้ามีขึ้นแล้วเราเก็บเงินๆ ไขเสียได้เป็นที่สุดแต่เรา จะยกความไม่สะดวก ในทางยุทธศาสตร์ดังกล่าวข้างบนไปตอบทูตอังกฤษไม่ได้แน่ และถ้าเราจะตอบว่าไม่อนุญาตเลยหรือตอบว่ารัฐบาลจะทำเอง แต่ทั้งนี้ยังไม่ทำก็จะเป็นเหตุนำมาให้มีผู้ตบุงกรุกเอาดินแดนซึ่งมีแร่สำคัญนั้นไปอยู่ในอำนาจตนเร็วเข้าอีก.....¹

แม้ว่ารัฐบาลมีนโยบายว่าจะเป็นผู้ดำเนินการสำรวจขุดเจาะน้ำมันเอง แต่ก็ยังไม่ได้มีการดำเนินงานในขณะนั้น เนื่องจากยังไม่เห็นความสำคัญของการใช้น้ำมันปิโตรเลียม อีกทั้งยังขาดผู้เชี่ยวชาญ และงบประมาณในการสำรวจหาน้ำมัน

4. รัฐบาลกับกิจการน้ำมันภายในประเทศ หลัง พ.ศ. 2461 ถึงสงครามโลกครั้งที่ 2

4.1 การใช้น้ำมัน ของประเทศไทยตั้งแต่ สมัยรัชกาลที่ 6 ถึงสงครามโลกครั้งที่ 2

ตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ปริมาณความต้องการใช้น้ำมันเพิ่มขึ้นกว่าในอดีต เนื่องจากการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ที่หันมาใช้น้ำมันแทนเครื่องจักรไอน้ำที่ใช้อยู่เดิม อีกทั้งยังใช้ในด้านคมนาคม ที่มีการเดินทางๆ บกมากขึ้น เนื่องจากความนิยมใช้รถยนต์มีมากขึ้นเรื่อย ๆ จากปลายสมัยรัชกาลที่ 5 รถยนต์มีประมาณ 400 คัน ได้เพิ่มเป็นหลายพันคันในช่วงรัชกาลที่ 6 ถึงรัชกาลที่ 8² ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ปริมาณความต้องการใช้น้ำมันภายในประเทศเพิ่มขึ้น ดังจะเห็นได้จากมูลค่าการซื้อน้ำมันนำเข้าที่เพิ่มขึ้น กล่าวคือ พ.ศ.2463 ปริมาณนำเข้าน้ำมันสูงถึง 2,820,000 บาท และภายในระยะเวลา 5 ปี คือ พ.ศ.2467 ปริมาณนำเข้าน้ำมันมีมูลค่าถึง 6 ล้านบาทเศษ นอกจากนี้ยังรวมถึงการเดินทางๆ อากาศ และการใช้พลังงานไฟฟ้าเพื่อให้แสงสว่าง และใช้ใส่ตะเกียงตามบ้านเรือนของประชาชนทั่วประเทศ กิจกรรมต่างๆ ดังกล่าวจึงทำให้ความต้องการใช้น้ำมันภายในประเทศตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 เพิ่มขึ้นเรื่อยมา ดังปรากฏในสถิติของกรมศุลกากร ดังนี้คือ

¹ เสนาบดีสภา. (2461). บริษัทอังกฤษขอตรวจแหล่งน้ำมันดิบและแร่ในอาณาจักรสยาม สบ.001/8 หน้า 3.

² เทพชู ทับทอง. (2525). กรุงเทพฯในอดีต. หน้า 193.

ตาราง 1 : แสดงปริมาณการนำเข้าน้ำมันในช่วง พ.ศ.2471 - พ.ศ.2485

หน่วย : กิโลลิตร

พ.ศ.	ปริมาณการนำเข้าน้ำมันในช่วง พ.ศ.2471 - พ.ศ.2485			รวม
	น้ำมันก๊าด	น้ำมันเบนซิน	ผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียมอื่นๆ	
2471	40,866	20,552	37,237	98,655
2472	47,896	25,176	48,501	121,573
2473	40,795	21,428	52,605	114,828
2474	37,251	18,088	42,632	97,971
2475	31,679	14,931	37,111	83,721
2476	38,213	19,576	40,795	98,584
2477	41,134	22,159	49,049	112,342
2478	43,954	23,381	45,850	113,185
2479	49,913	27,216	62,474	139,603
2480	38,122	27,775	73,007	138,904
2481	40,432	29,113	75,394	144,939
2482	26,700	23,203	76,145	126,048
2483	51,186	39,587	85,189	175,962
2484	20,044	28,811	57,034	105,889
2485	11,627	2,481	13,674	27,782

ที่มา : กรมศุลกากร (จาก พลุสง่า สมบูรณ์ปัญญา และคณะ นโยบายการกำหนดราคาน้ำมันเชื้อเพลิงแก๊ซธรรมชาติ และไฟฟ้า หน้า v 119)

จะเห็นได้ว่าปริมาณการนำเข้าน้ำมันตามตารางสถิติมีปริมาณเพิ่มขึ้นเกือบทุกปี สำหรับผลิตภัณฑ์น้ำมันซึ่งเป็นที่ต้องการและมีจำหน่ายอยู่ในตลาดน้ำมันขณะนั้นมีดังนี้คือ

1. น้ำมันก๊าด (Kerosene)
2. น้ำมันเบนซิน (Benzene or Gasoline)
3. น้ำมันหล่อลื่น (Lubricating oil)
4. น้ำมันดีเซล (Diesel & Fuel Oil)

น้ำมันก๊าด เป็นน้ำมันที่ใช้จุดตะเกียงเพื่อให้แสงสว่าง และในการกลสิกรรม เพื่อใช้ในเครื่องยนต์จุดระเบิดติดวืดน้ำเข้านา ฯลฯ

น้ำมันเบนซิน ใช้ในยานพาหนะ ได้แก่ รถยนต์ รถไฟ เรือยนต์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังถือเป็นปัจจัยสำคัญทางยุทธศาสตร์ที่ต้องมีไว้ในกองทัพ

น้ำมันหล่อลื่น ใช้สำหรับให้เครื่องจักรกลสามารถทำงานได้โดยชิ้นส่วนไม่สึกหรอ หรือเสื่อมสลาย เช่นในระบบเกียร์ของเครื่องยนต์ น้ำมันหล่อลื่นป้องกันไม่ให้ชิ้นส่วนที่เป็นแม่เหล็กปะทะกัน เป็นการลดการขัดสีหรือสึกหรอ

น้ำมันดีเซล เป็นปัจจัยสำคัญในกิจการอุตสาหกรรม ได้แก่ โรงสี โรงไฟฟ้า โรงงานต่างๆ รถไฟโดยสาร เรือรบ และเรือสินค้า เป็นต้น

4.2 ปัญหาการใช้น้ำมันระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2

ในขณะที่ความต้องการใช้น้ำมันภายในประเทศเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ แต่ประเทศยังขาดแหล่งน้ำมันที่จะนำน้ำมันขึ้นมาใช้ได้เพียงพอ จึงต้องนำเข้าน้ำมันจากต่างประเทศ ซึ่งทำให้ต้องเสียดุลการค้าจำนวนมาก และในภาวะที่เกิดสงครามโลกขึ้น ทำให้ประเทศไทยประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำมัน ทั้งนี้มีสาเหตุสำคัญคือ 1.น้ำมันจำนวนหนึ่งถูกนำไปเก็บสำรองเพื่อใช้ในกองทัพมากขึ้นเพื่อสร้างความมั่นคงให้แก่ประเทศ 2.ประเทศผู้ผลิตน้ำมันที่สำคัญของโลก คือ สหรัฐอเมริกา และ อังกฤษ ซึ่งเป็นฝ่ายสัมพันธมิตรได้ตัดการค้าน้ำมันกับประเทศไทย เพราะรัฐบาลไทยเข้าร่วมสงครามโดยเข้าข้างฝ่ายญี่ปุ่น ดังนั้นจำนวนน้ำมันที่จะใช้ในกิจการของประเทศจึงมีจำนวนจำกัด น้ำมันที่ใช้ภายในประเทศนำมาจากอีกส่วนหนึ่งน้ำมันสำรองของกรมเชื้อเพลิงส่วนหนึ่ง และจากประเทศญี่ปุ่นซึ่งให้การสนับสนุนแก่ประเทศไทย อีกส่วนหนึ่งดังปรากฏในหนังสือที่ ห.3888/2486 ของกระทรวงกลาโหมเรื่องขอทราบปริมาณน้ำมันเชื้อเพลิงที่ต้องใช้ ซึ่งญี่ปุ่นจะขายน้ำมันให้กับไทยเป็นรายเดือนดังตาราง 2 ดังนี้¹

¹ กระทรวงกลาโหม. (2486). แร่ธาตุน้ำมัน. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (3)สร.0201.35.1/7. หน้า

ตาราง 2 : แสดงรายการน้ำมันชนิดต่าง ๆ ซึ่งญี่ปุ่นขายให้แก่ประเทศไทยเป็นรายเดือน
มกราคม ถึง พฤษภาคม พ.ศ. 2486

หน่วย : กิโลลิตร	
ประเภทน้ำมัน	ปริมาณ
น้ำมันเบนซินอากาศยาน	350
น้ำมันเบนซินรถยนต์	1,470
น้ำมันก๊าด	1,370
น้ำมันดีเซล	370
น้ำมันดีเซล	2,500
น้ำมันดิบ	1,800
น้ำมันหล่อลื่น	300

ที่มา : กระทรวงกลาโหม หนังสือที่ ท.3888/2486. ลงวันที่ 3 มิถุนายน 2486 (หอจดหมายเหตุ
แห่งชาติ “แร่ธาตุน้ำมัน” (3) สร. 0201.35.1/7 หน้า 43)

ทั้งนี้เมื่อขอตกลงว่าน้ำมันเหล่านี้ ประเทศไทยต้องส่งเรือ และถึงเปล่าไปลำเลียงมาเอง
ยกเว้นน้ำมันหล่อลื่น ซึ่งญี่ปุ่นจะเป็นผู้ขนส่งมาให้เอง

อย่างไรก็ตามการสนับสนุนจากญี่ปุ่น ก็ไม่สามารถทำได้ดังที่ตกลงกันไว้ เพราะปริมาณ
น้ำมันที่ประเทศไทยได้รับ ตั้งแต่เดือน มกราคม 2486 ถึงพฤษภาคม 2486 ไม่ครบตามจำนวน
ตามข้อตกลงไว้ ดังปรากฏตามตาราง 3

ตาราง 3 : แสดงปริมาณน้ำมันที่ประเทศญี่ปุ่นขายให้ไทยระหว่างเดือนมกราคม ถึง พฤษภาคม พ.ศ. 2486

หน่วย : กิโลลิตร		
ประเภทน้ำมัน	ปริมาณ	เฉลี่ยเดือนละ
น้ำมันเบนซินอากาศยาน	500	100
น้ำมันเบนซินรถยนต์	5,228.8	1,045.7
น้ำมันก๊าด	3,400	680
น้ำมันดีเซล	300	60
น้ำมันดีเซล	1,985.97	397.194
น้ำมันดิบ	2,276.13	445.226
น้ำมันหล่อลื่น	227.3303	45.446

ที่มา : กระทรวงกลาโหม หนังสือที่ ท.3888/2486. ลงวันที่ 3 มิถุนายน 2486 (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ “แร่ธาตุน้ำมัน” (3) สร. 0201.35.1/7 หน้า 43)

ในขณะเดียวกันรัฐบาลไทยได้พยายามดำเนินการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำมัน อาทิ การออกกฎหมายปันส่วนน้ำมัน พ.ศ. 2483 เพื่อกำหนดการซื้อขายน้ำมันภายในประเทศ นอกจากนี้ยังดำเนินการกลั่นน้ำมันจากยางพาราเพื่อใช้แทนน้ำมันปิโตรเลียม โดยสามารถกลั่นน้ำมันดิบจากยางพาราได้ประมาณเดือนละ 500-600 กิโลลิตร ประกอบกับการจัดเก็บน้ำมันสำรองของกรมเชื้อเพลิงจึงสามารถลดภาวะการขาดแคลนน้ำมันของประเทศจนกระทั่งสงครามโลกครั้งที่ 2 สงบลง

แม้ว่าน้ำมันจะมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ แต่เนื่องจากประเทศไทยขณะนั้นยังไม่มีการผลิตน้ำมันภายในประเทศ จึงต้องนำเข้าน้ำมันสำเร็จรูปจากต่างประเทศทำให้ต้องสูญเสียเงินซื้อน้ำมันประมาณปีละ 15 ล้านบาท¹ ประกอบกับการค้าน้ำมันภายในประเทศตกอยู่ในมือของบริษัทค้าน้ำมันต่างชาติ คือ บริษัททรอยลด์ทซ์ เซลล์ และ บริษัท สแตนดาร์ดออยล์ ซึ่งผูกขาดการค้าน้ำมัน และขายน้ำมันในราคาตามความพอใจ ทำให้ประชาชน และราชการต้องซื้อน้ำมันราคาแพง เพราะจำเป็นต้องซื้อน้ำมันจากทั้ง 2 บริษัท การที่บริษัทดังกล่าวสามารถผูกขาด และกำหนดราคาได้ตามความพอใจ เนื่องจากรัฐบาลยังไม่มีมาตรการที่ใช้ควบคุม ประกอบกับไม่มีบุคคลหรือบริษัทอื่นสามารถจะเข้ามาทำการค้าน้ำมันแข่งขันกับ 2 บริษัท ได้เพราะถูกขัดขวางจากบริษัททั้ง 2 ด้วยวิธีต่างๆ เช่น

เมื่อปรากฏว่าบุคคลใด หรือบริษัทใดส่งน้ำมันเข้ามาขาย หากบริษัททั้งสองนี้ทราบก็จะลดราคาน้ำมันลง เพื่อให้บุคคล หรือบริษัทอื่นไม่สามารถลดราคาน้ำมันในราคาถูก ผลก็คือประสบปัญหาขาดทุนจนไม่สามารถส่งน้ำมันเข้ามาแข่งได้อีก เมื่อปราศจากคู่แข่ง ทั้ง 2 บริษัทก็จะขึ้นราคาน้ำมันของตนให้สูงเพื่อชดเชยค่าเสียหายที่บริษัทตนต้องเสียไป จึงไม่มีบุคคล หรือบริษัทอื่น ทนแข่งขันได้ เพราะบริษัททั้ง 2 นั้นถือเป็นบริษัทน้ำมันที่ใหญ่ และมีอิทธิพลในการค้าน้ำมันของโลก

4.3 การจัดตั้งหน่วยงานดูแลกิจการน้ำมันของประเทศ

ด้วยสาเหตุดังกล่าวรัฐบาลจึงได้หามาตรการเพื่อแก้ไขการผูกขาดการจำหน่ายน้ำมันของบริษัทน้ำมันต่างชาติ โดยกำหนดนโยบายขึ้นเพื่อให้รัฐเข้าไปควบคุมจัดการกิจการน้ำมันภายในประเทศ รวมทั้งต้องการแก้ไขปัญหาการผูกขาดกิจการค้าน้ำมันของบริษัทน้ำมันต่างชาติ เพื่อลดบทบาท และอิทธิพลของบริษัทเหล่านั้นลง โดยได้มอบหมายให้กระทรวงกลาโหมจัดการเรื่องน้ำมันเป็นครั้งแรก ทางกระทรวงกลาโหมได้ตั้งให้นายวนิช ปานะนนท์ เป็นผู้ดำเนินการ และจัดตั้งหน่วยงานเพื่อดำเนินงานเรื่องน้ำมันขึ้นเรียกว่า “แผนกเชื้อเพลิง” สังกัดกระทรวงกลาโหมเริ่มดำเนินงานตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2476 นอกจากนี้ยังได้จัดตั้งบุคคลคณะหนึ่ง เพื่อดำเนินการในเรื่องการจัดหาน้ำมันรวม 9 นาย คือ² 1.พลเรือโท พระยาราชวังสัน 2.พันเอก พระยาพหลพยุหเสนา 3.หลวงประดิษฐมนูธรรม 4.หลวงคหกรรมบดี 5.ดร.ตั้ว ลพานุกรม 6.นายแนบ พหลโยธิน 7.หลวงสินธุสงครามชัย 8.นาวาโท หลวงจรัสจักราวุธ ร.น. 9.นายวนิช ปานะนนท์

¹ สำนักนายกรัฐมนตรี.(2476).น้ำมันเชื้อเพลิง.หอสมุดแห่งชาติ. (2).สร.0201.16/2/3. หน้า 24.

² กองประชาสัมพันธ์ องค์การเชื้อเพลิง. เล่มเดิม. หน้า 6.

หลังจากมีการจัดตั้งแผนกเชื้อเพลิงขึ้น จึงเริ่มมีการสั่งซื้อน้ำมันจากต่างประเทศโดยตรง ทั้งนี้แต่เดิมนั้นกระทรวง กรม กองต่างๆ จะจัดซื้อน้ำมันกันเองซึ่งดำเนินการอยู่ 2 วิธีคือ 1. ซื้อจากห้างร้านหรือตัวแทนของบริษัทน้ำมันที่ตั้งอยู่ในประเทศไทย 2. ซื้อโดยเรียกประมูลจากห้างร้านที่จำหน่ายน้ำมันภายในประเทศ ซึ่งการจัดหาน้ำมันทั้ง 2 วิธีนี้ทำให้ทางราชการต้องซื้อน้ำมันในราคาแพง ดังนั้นเมื่อตั้งแผนกเชื้อเพลิงจึงได้ดำเนินการโดยมอบให้นายวนิช ปานะนนท์ เป็นผู้ติดต่อกับบริษัทน้ำมันในต่างประเทศโดยใช้ทุนส่วนตัว เพราะเกรงว่าบริษัทน้ำมันต่างชาติที่ทำการค้าอยู่ในประเทศไทย จะเข้าใจผิดว่ารัฐบาลจะทำการค้าน้ำมันแข่งกับบริษัทรัฐบาลจึงไม่ให้เกิดการสนับสนุนแก่นายวนิช ปานะนนท์ อย่างเปิดเผย ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าวสามารถบรรลุผลโดยตกลงให้บริษัทเอ็กซ์พอร์ต ปีโตรเลียม (Export Petroleum) เป็นผู้ส่งน้ำมันเข้ามา¹ ดำเนินงานของแผนกเชื้อเพลิงในครั้งนี้สามารถทำให้ราคาน้ำมันภายในประเทศถูกลงกว่าก่อนหน้านี้ที่แผนกเชื้อเพลิงจะส่งน้ำมันเข้ามาจำหน่ายเอง ซึ่งดูได้จากราคาน้ำมันก๊าดเดิมราคาปีบละ* 3.20 บาท ลดลงเหลือปีบละ 2.00 บาท น้ำมันเบนซินเดิมแกลลอนละ 1.50 บาท ลดเหลือแกลลอนละ 0.95 บาท รวมทั้งราคาน้ำมันชนิดอื่นๆก็ลดลงเช่นกัน จึงทำให้ลดรายจ่ายด้านการนำเข้าสินค้าน้ำมันของประเทศลดลงได้ถึง 3-4 ล้านบาท และตรงตามนโยบายของรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาน้ำมันราคาแพง²

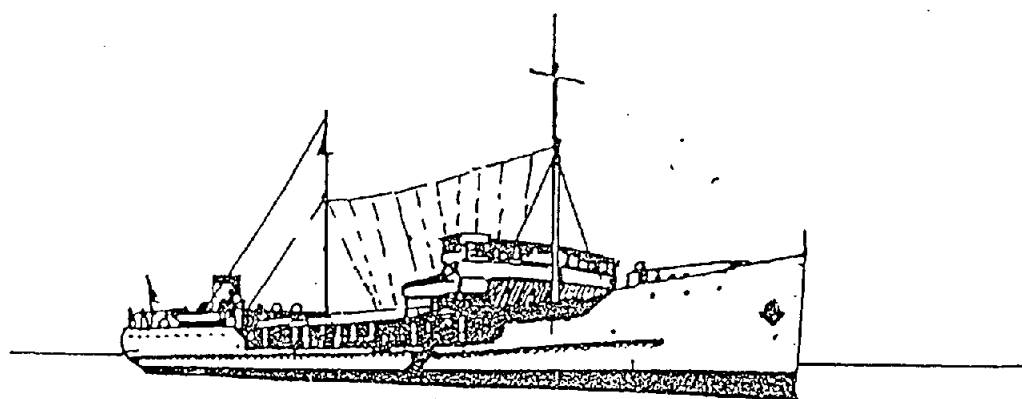
หลังจากดำเนินการจัดหาน้ำมันได้เป็นผลสำเร็จ แผนกเชื้อเพลิงได้เริ่มโครงการเพื่อให้มีการจัดตั้งถังเก็บน้ำมัน คลังเก็บน้ำมัน และโรงกลั่นน้ำมันขึ้นเพื่อขยายกิจการของแผนกเชื้อเพลิง แต่เนื่องจากเกิดรัฐประหาร ผู้นำการทำการรัฐประหารครั้งนี้คือ พระยาพลยุทธเสนา เพื่อยึดอำนาจจากพระยามโนปกรณนิติธาดา เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 โครงการต่างๆ จึงถูกยกเลิก ทำให้โครงการขยายกิจการของแผนกเชื้อเพลิงต้องล่าช้า จนกระทั่งในพ.ศ. 2479 แผนกเชื้อเพลิงจึงสามารถขออนุมัติ และสร้างถังเก็บน้ำมันได้สำเร็จโดยใช้เวลารวม 1 ปี จำนวนถังน้ำมันทั้งสิ้น 9 ถัง บรรจุน้ำมันได้รวม 5,000,000 แกลลอน และสร้างโรงกลั่นน้ำมันเพื่อกลั่นน้ำมันเองที่ช่องนนทรี ซึ่งเป็นสถานที่อยู่ติดกับแม่น้ำเจ้าพระยาเหมาะแก่การลำเลียงขนส่งน้ำมันทางน้ำ และทางรถไฟ พร้อมกันนี้กระทรวงกลาโหมได้มอบให้กองทัพเรือดำเนินการสั่งซื้อเรือบรรทุกน้ำมันจำนวน 1 ลำที่ประเทศญี่ปุ่น ชื่อว่า “เรือสมุย”³ ระบายขับน้ำ 1,850 ตัน มีความเร็ว 12 น็อต ต่อมาในพ.ศ. 2480 แผนกเชื้อเพลิงได้รับอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีให้เปลี่ยนเป็น “กรมเชื้อเพลิง” และย้ายสถานที่ทำงานจากสถานที่ทำงานในกระทรวงกลาโหมมาอยู่ ณ

¹ ทวี พานิชย์วัฒนาเจริญ, *เล่มเดิม*, หน้า 83.

* ปีบ หมายถึง ที่บรรจุน้ำมันเชื้อเพลิงมีปริมาณไม่เกิน 20 ลิตร.

² สำนักนายกรัฐมนตรี. (2476). *เล่มเดิม*, หน้า 113.

³ เรือสมุยถูกใช้ปฏิบัติงานอยู่จนถึงวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2488 ก็ถูกตอร์ปิโดของฝ่ายสัมพันธมิตรจมลง ขณะบรรทุกน้ำมันเชื้อเพลิงจากปาเลมบังผ่าน แหลมมาลายูเข้ามายังกรุงเทพฯ.

ร.ร. ร.ร. (ลำที่ ๑)

วันที่ ๒๔ ๒๔๗๗

พาด ยาว ๒๕๐ ฟุต
กว้าง ๓๕ ฟุต
ระวางรับน้ำหนัก ๑๕๕๐ ตัน

เครื่องจักร ดีเซล ๒ เครื่อง ๒๑๔๑ แรงม้า
ความเร็ว ๑๒ นอต

ภาพประกอบ 1 เรือสมุย

ที่มา : กรมประชาสัมพันธ์. องค์การเชื้อเพลิง (2522). สมุดปกขาวองค์การเชื้อเพลิง. หน้า 76.

อาคารที่สร้างขึ้นใหม่ข้างศาลเจ้าพ่อหลักเมือง และได้เปิดจำหน่ายน้ำมันให้แก่ประชาชนในราคาถูกกว่าบริษัทต่างชาติ ทำให้กิจการของกรมเชื้อเพลิงได้รับความนิยมจากคนไทยอย่างมาก เนื่องจากสามารถช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าว

น้ำมันราคาถูกจากบริษัทต่างชาติ และนับเป็นครั้งแรกที่แสดงให้เห็นว่าคนไทยสามารถดำเนินกิจการน้ำมันได้เช่นเดียวกับต่างชาติ¹

นอกจากนี้ในขณะที่กำลังจะเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 รัฐบาลได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของน้ำมัน ซึ่งต้องมีสำรองไว้ใช้ในยามฉุกเฉิน ทั้งในด้านการทหาร ด้านเศรษฐกิจของประเทศ และเพื่อควบคุมกิจการค้าน้ำมันของบริษัทต่างชาติที่ทำการค้าอยู่ในประเทศไทย ดังนั้นรัฐบาลจอมพลป. พิบูลสงคราม (16 ธันวาคม พ.ศ. 2481 – 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2487) จึงได้ตราพระราชบัญญัติน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2481 ซึ่งมีผลบังคับให้ผู้ขายน้ำมันต้องมีการสำรองน้ำมันไว้กึ่งหนึ่งของจำนวนที่ขายใน 1 ปี และรัฐบาลเป็นผู้กำหนดราคาจำหน่าย ซึ่งสร้างความไม่พอใจแก่บริษัทน้ำมันต่างชาติที่ดำเนินการอยู่ในประเทศไทยอย่างมาก และพยายามร้องเรียนมายังรัฐบาลหลายครั้ง เพื่อให้แก้ไขพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว โดยเฉพาะขอให้รัฐบาลได้ผ่อนปรนเรื่องการเข้าควบคุมกำหนดราคาน้ำมัน ซึ่งทางบริษัทขอมีส่วนในการเสนอความคิดเห็นด้วย แต่ก็ไม่ได้รับการยินยอมจากรัฐบาล ในที่สุดบริษัททั้ง 2 ก็ต้องปิดกิจการค้าน้ำมันในประเทศไทย เพราะไม่สามารถสำรองน้ำมันไว้ตามที่รัฐบาลกำหนด อีกทั้งรัฐบาลไทยยังมีความโน้มเอียงในการร่วมมือกับญี่ปุ่น อย่างไรก็ตามหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง บริษัททั้ง 2 ก็ได้กลับเข้ามาทำการค้าน้ำมันในประเทศไทยอีก²

¹ กองประชาสัมพันธ์ องค์การเชื้อเพลิง. เล่มเดิม. หน้า 27.

² กระทรวงกลาโหม. (2489). แร่ธาตุน้ำมัน. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (3)สร.0201.35/6. หน้า 73.

4.5 การพัฒนาหน่วยงานและการสร้างบุคลากร

นอกจากการดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาการผูกขาดการจำหน่าย และราคาน้ำมันแพงของรัฐบาล ตลอดจนการสำรวจหาแหล่งน้ำมันภายในประเทศขึ้นมาใช้เองแล้ว รัฐบาลภายหลังการเปลี่ยนแปลง พ.ศ. 2475 ยังได้ดำเนินนโยบายในการส่งเสริมการสำรวจด้านธรณีวิทยาของประเทศด้วย เพราะประเทศไทยขณะนั้นยังขาดบุคลากรด้านธรณีวิทยา และวิศวกรรมเหมืองแร่ รัฐบาลจึงได้วางแนวทางในการดำเนินงานที่สำคัญ 2 ประการ คือ¹

4.5.1 จัดการแบ่งส่วนราชการใหม่ ให้มีหน่วยงานรับผิดชอบราชการด้านธรณีวิทยา โดยตรงการจัดแบ่งส่วนราชการใหม่เริ่มครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2476 ขณะนั้นกรมธรณีวิทยามีฐานะเป็นกองหนึ่งในกรมที่ดิน และโลหกิจ เรียกกองโลหกิจแบ่งส่วนราชการเป็น 2 ส่วนได้แก่ 1. ส่วนกลางประกอบด้วยแผนกต่างๆ 4 แผนก คือ แผนกกลาง แผนกสถิติและจำกัดตีบุก แผนกตรวจการทำเหมืองแร่ และแผนกธรณีวิทยา 2. ส่วนภูมิภาค ต่อมามีการปรับปรุง ครั้งที่ 2 ในปีเดียวกันโดยมีพระราชกฤษฎีกาจัดวางระเบียบราชการ สำนักงานและกรมในกระทรวงเศรษฐการ จัดแบ่งกองโลหกิจ ดังนี้

ราชการส่วนกลาง

1. แผนกกลาง
2. แผนกตรวจการทำเหมืองแร่
3. แผนกจำกัดตีบุก
4. แผนกสำรวจธรณีวิทยา
5. แผนกสำรวจเชื้อเพลิง
6. แผนกสำรวจน้ำ

ราชการส่วนภูมิภาค

1. แผนกที่ดิน
2. แผนกโลหกิจจังหวัด

4.5.2. เตรียมมีกำลังคนที่มีความรู้ความสามารถพอสำหรับอุตสาหกรรมเหมืองแร่ในอนาคต โดยดำเนินการดังนี้

1. ส่งนักเรียนไทยไปศึกษาด้านธรณีวิทยา และวิศวกรรมเหมืองแร่ ในยุโรป และสหรัฐอเมริกา เป็นจำนวนมาก เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2478 โดยทยอยกันไป
2. เปิดหลักสูตรวิศวกรรมเหมืองแร่ขึ้นในคณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตั้งแต่ พ.ศ. 2482 เป็นต้นมา
3. เผยแพร่ความรู้ทางธรณีวิทยาเหมืองแร่แก่ประชาชน โดยจัดตั้งพิพิธภัณฑ์

¹กรมทรัพยากรธรณี. (2535). 100 ปีกรมทรัพยากรธรณี. หน้า 56.

ธรณีวิทยาชั้นที่กรมที่ดินกรมโลหกิจ และที่คณะวิศวกรรมศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอีกแห่งหนึ่ง กับเผยแพร่ความรู้โดยเขียนเรื่องลงหนังสือพิมพ์วิทยาศาสตร์ หนังสือความสมบูรณ์ทางแร่ของประเทศไทยพร้อมด้วยกรมแผนที่ธรณีวิทยาประกอบหนึ่งแผ่น พิมพ์ขึ้นเผยแพร่ครั้งแรกใน พ.ศ. 2482 ถือเป็นหนังสือธรณีวิทยาและแหล่งแร่เล่มแรกของประเทศไทย และหนังสือพิมพ์อื่นๆ

5. การสำรวจและขุดเจาะเพื่อหาแหล่งน้ำมันในประเทศ

5.1 การสำรวจการขุดเจาะสำรวจหาแหล่งน้ำมันตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 ถึง พ.ศ. 2475

สมัยรัชกาลที่ 6 พระองค์ทรงเห็นความจำเป็นของการสำรวจหาน้ำมันในประเทศ จึงทรงมีพระราชดำริให้นำเรื่องนี้เข้าประชุมเสนาบดีเป็นการด่วนเพื่อหาทางออกที่เหมาะสม ไม่ทำให้เกิดความเสียหายแก่รัฐบาลไทย ในที่สุดรัฐบาลจึงตัดสินใจให้กรมรถไฟเริ่มสำรวจหาน้ำมันอันมีสาเหตุ ซึ่งทำให้รัฐบาลตัดสินใจดำเนินการสำรวจหาน้ำมันในประเทศ ดังต่อไปนี้

1. เกิดจากการเร่งรัดของบริษัทต่างชาติ เพราะเห็นว่ารัฐบาลไทยยังไม่ดำเนินการสำรวจหาน้ำมันตามที่ได้ประกาศนโยบายไว้ จึงเป็นเหตุให้บริษัทเอเชียติก ปิโตรเลียม (Asiatic Petroleum Company) แห่งอังกฤษและ บริษัทออยล์ กัมปะนี จำกัด (Oil Co., Ltd.) แห่งสหรัฐอเมริกา ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลของตน เร่งขออนุญาตมายังรัฐบาลไทย ดังจะเห็นได้ว่าการยกเอาเรื่องสัญญาทางพระราชไมตรีมาเป็นเครื่องมือในการบีบบังคับให้รัฐบาลไทยยินยอมตามที่ทางบริษัทต้องการ

2. เกิดความนิยมในการใช้น้ำมันปิโตรเลียมเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ เพราะนอกจากน้ำมันจะใช้ประโยชน์ตามบ้านเรือนแล้ว ยังเป็นปัจจัยสำคัญต่อภาคอุตสาหกรรม ประเทศที่ต้องใช้น้ำมันเป็นเชื้อเพลิงสำหรับเครื่องจักรต่างๆ ขณะนั้นภาคอุตสาหกรรมของประเทศมีความเจริญขึ้น ระบบเศรษฐกิจของประเทศเกิดการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม กล่าวคือสังคมไทยในอดีตนั้นมีระบบเศรษฐกิจที่ขึ้นอยู่กับเกษตรกรรมเป็นหลัก และผลิตเพื่อยังชีพ แต่เมื่อมีการติดต่อกับชาวตะวันตก ซึ่งเป็นผู้นำกิจการอุตสาหกรรมเข้ามาในประเทศไทย ประกอบกับนโยบายของรัฐบาลตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 ที่ทรงเปิดประเทศรับวิทยาการสมัยใหม่จากตะวันตก และอนุญาตให้ชาวตะวันตกเข้ามาทำธุรกิจในประเทศไทย จนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ภาคอุตสาหกรรมของประเทศได้ขยายตัวขึ้นมาก มีโรงงานต่างๆ ตั้งขึ้นหลายแห่ง เช่น โรงสีข้าว โรงเลื่อย โรงน้ำตาล โรงทำเกลือ โรงสุรา โรงงานทอผ้า โรงน้ำแข็ง ตู้ต่อเรือ และการผลิตกระแสไฟฟ้า¹ เป็นต้น ครั้นในสมัยรัชกาลที่ 6 อุตสาหกรรมของประเทศก็ยังคงมีการพัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งโรงงานเหล่านี้ได้หัน

¹ บริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย. (2535). "อุตสาหกรรมไทยก่อน ค.ศ. 1960". หน้า 16.

มาใช้น้ำมันปิโตรเลียมแทนไม้ฟืน และถ่านมากขึ้น จึงทำให้การใช้น้ำมันปิโตรเลียมในประเทศไทยมีมากขึ้น

นอกจากนี้ลักษณะสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงยังเป็นปัจจัยที่มีผลต่อปริมาณการใช้น้ำมันปิโตรเลียมภายในประเทศ ที่เห็นได้ชัดคือ การใช้ไฟฟ้าแทนแสงสว่างที่เกิดจากเทียนไข หรือตะเกียง ของประชาชนในกรุงเทพฯ รวมทั้งการนำรถยนต์เข้ามาใช้ที่มีจำนวนมากขึ้น นับแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จำนวนรถยนต์ที่นำเข้ามาใช้มีประมาณ 400 กว่าคัน และได้เพิ่มเป็นหลายพันคัน ในรัชกาลที่ 6 ถึงรัชกาลที่ 7 ดังนั้นรัฐบาลจึงเริ่มเห็นถึงความจำเป็นของน้ำมันปิโตรเลียมที่จะมีผลต่อการพัฒนาประเทศ ในที่สุดจึงเริ่มให้ความสนใจต่อการสำรวจหาน้ำมันในประเทศขึ้น

3. รัฐบาลมีนโยบายที่จะหาเชื้อเพลิงชนิดอื่นมาใช้แทนไม้ฟืน ซึ่งทางราชการใช้เป็นเชื้อเพลิงสำหรับกิจการไฟฟ้า และรถไฟ แต่เนื่องจากปริมาณของไม้ฟืนในประเทศมีแนวโน้มที่จะลดลงทั้งยังเป็นการทำลายป่าไม้ของประเทศ จึงคิดจะใช้น้ำมันปิโตรเลียมเพื่อทดแทน ซึ่งเป็นนโยบายอันเกิดจากพระดำริของสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ ผู้บัญชาการกรมรถไฟหลวงในขณะนั้น ดังปรากฏหลักฐานในจดหมายกราบบังคมทูล เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2460 ความว่า

... ที่ข้าพเจ้ากราบบังคมทูลพระกรุณาในเรื่องปัญหาของกรมรถไฟหลวงในเรื่อง Fuel นั้น ต่อไปจะเป็นปัญหาใหญ่ไม่ใช่น้อย ไม้ที่ตัดริม ทางนั้นหมดไปทุกที่ ในบางแห่งต้องขนมาจากที่ห่างถึง 5 กิโลเมตร ทำให้ราคาฟืนสูงขึ้นเป็นอันมากในชั้นเดิม เมื่อรถไฟยังเดินน้อย อยู่ไม่สู้กระไร ครั้น Traffic serviceแน่นหนาขึ้นประกอบทั้งหลายปีหนักเข้า ไม้สำหรับทำฟืนก็น้อยลงทุกทีถ้าจะตัดป่าให้บางหนักไปก็จะมีเสียประโยชน์ในทางใช้ไม้สำหรับกิจการอื่นๆ ไม้จะโตไม่ทันทั้งอาจจะเปลี่ยนแปลงจำนวนน้ำฝนได้ด้วย ...¹

* พระบรมวงศ์เธอกรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน ทรงเป็นพระราชโอรสองค์ที่ 34 ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับเจ้าจอมมารดาวาด มีพระนามเดิมว่าพระองค์เจ้าชายบุรฉัตรไชยากร ประสูติเมื่อวันที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2424 ทรงจบการศึกษาวิชาทหารช่างจากประเทศอังกฤษรัชกาลที่ 5 ทรงโปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็นกรมหมื่นกำแพงเพชรอัครโยธิน เมื่อ พ.ศ. 2449 ได้เป็นพลตรีราชองครักษ์ตำแหน่งผู้บัญชาการกองพล และเป็นจเรการช่างทหารบก สมัยรัชกาลที่ 6 ทรงได้เลื่อนเป็นพลโทราชองครักษ์ตำแหน่งแม่ทัพน้อย และกรมขุนฯ ตามลำดับ พ.ศ. 2459 ได้เป็นผู้บัญชาการกรมรถไฟหลวง ซึ่งได้ทรงสร้างรากฐาน และความเจริญแก่การรถไฟไว้อย่างมาก พ.ศ. 2465 ได้เลื่อนเป็นนายพลเอกทหารบก และกรมหลวงฯ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 7 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงพาณิชย์ และคมนาคม เมื่อ พ.ศ. 2469 รวมทั้งทรงร่วมเป็นอภิรัฐมนตรี พระองค์ทรงสิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2479 รวมพระชันษา 55 ปี

¹ กระทรวงเกษตรธิการ. (ร.ศ. 130) เล่มเดิม. มร.5/47 หน้า 93.

การดำเนินการสำรวจขุดเจาะน้ำมัน

การดำเนินงานโดยกรมรถไฟ

ใน พ.ศ. 2461 กรมรถไฟหลวงจึงได้ว่าจ้างนายวายบัวแยร์ (Mr.Y-Boer) ให้มาดำเนินการสำรวจร่วมกับเจ้าหน้าที่ของไทยคือ นายอุดม เลิศวิช (พระอุดมพิทยาภุมิพิจาณ) ซึ่งเป็นนักเรียนทุนการศึกษาสาขาวิศวกรรมเหมืองแร่จากประเทศอังกฤษ โดยทำการสำรวจบริเวณอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากมีชาวบ้านพบน้ำมันสีดำไหลซึมขึ้นมาจากผิวดินชาวบ้านในบริเวณนั้นถึงกันว่าเป็นน้ำมันศักดิ์สิทธิ์นำมาใช้ทาตัวเพื่อรักษาโรคต่างๆ เมื่อเรื่องนี้ทราบถึงข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลพายัพ จึงบัญชาให้ขุดพื้นดินบริเวณนั้นเป็นบ่อตื้นๆ เพื่อกักน้ำมันไว้เรียกกันว่า “บ่อเจ้าหลวง” หรือ “บ่อพ่อหลวง”¹ ซึ่งเป็นชื่อเรียกผู้ปกครองของชาวล้านนาในอดีตจากการสำรวจครั้งนั้นปรากฏว่า มีการพบน้ำมันอยู่จริงแต่ก็ยังไม่มีการนำขึ้นมาใช้ประโยชน์ได้ ต่อมาใน พ.ศ. 2464 กรมรถไฟหลวงได้ว่าจ้างนักธรณีวิทยาชาวอเมริกันชื่อ นายวอลเลส ลี (Wallace M. Lee) จากเมืองพีคอ (Peco) รัฐเท็กซัส เข้ามาทำการสำรวจบริเวณภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ โดยเริ่มทำการสำรวจตั้งแต่เดือนธันวาคม พ.ศ. 2464 ถึงเดือนมกราคม พ.ศ. 2466 การสำรวจครั้งนี้ไม่พบน้ำมันดิบในบริเวณอื่นๆนอกจากที่อำเภอฝาง อย่างไรก็ตามเขาก็ได้เสนอรายงานว่า แหล่งสำรวจที่อำเภอภูจินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ มีลักษณะโครงสร้างทางธรณีวิทยาแบบประทุนคว่ำ (Anticline) ซึ่งเป็นโครงสร้างซึ่งเหมาะสมและอาจจะเป็นแหล่งกักเก็บและสะสมตัวของปิโตรเลียมได้ มักจะสำรวจพบในชั้นหินที่มีโครงสร้างหลักๆ ดังนี้

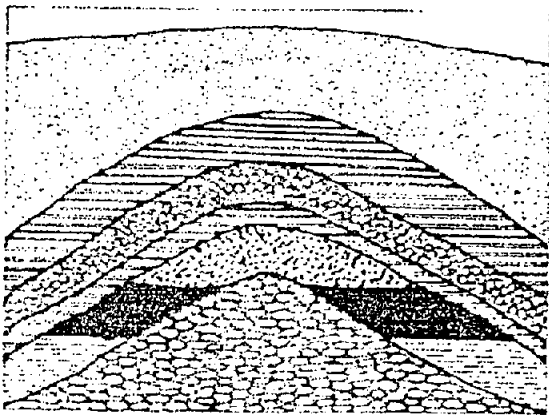
1. โครงสร้างรูปโค้งประทุนคว่ำ (Anticline Trap) ชั้นหินกักเก็บน้ำมันที่มีโครงสร้างรูปประทุนคว่ำเกิดจากการหักงอของชั้นหิน ทำให้ชั้นหินมีรูปร่างโค้งคล้ายกระทะคว่ำ หรือหลังเต่า น้ำมันและก๊าซจะเคลื่อนเข้าไปรวมตัวกันอยู่ในส่วนโค้งก้นกระทะ โดยมีชั้นหินเนื้อแน่นปิดทับอยู่

2. โครงสร้างรูปรอยเลื่อนของชั้นหิน (Fault Trap) ชั้นหินกักเก็บน้ำมันที่มีโครงสร้างรูปรอยเลื่อนของชั้นหิน ซึ่งเกิดจากการหักงอของชั้นหิน ทำให้ชั้นหินเคลื่อนไปคนละแนว การที่น้ำมัน และก๊าซถูกกักเก็บอยู่ได้เพราะมีชั้นหินเนื้อแน่นเลื่อนมาปิดชั้นหินที่มีรูพรุน ทำให้น้ำมันและก๊าซถูกกักเก็บอยู่ในช่วงที่ปิดกัน

3. โครงสร้างรูปโดม (Domal Trap) ชั้นหินกักเก็บน้ำมันมีโครงสร้างรูปโดมเกิดจากการดันตัวขึ้นของชั้นเกลือ ผ่านชั้นหินกักเก็บน้ำมัน ซึ่งตามปกติจะเป็นรูปโดมน้ำมัน และก๊าซจะสะสมอยู่ด้านข้างของรูปโดมชั้นเกลือ

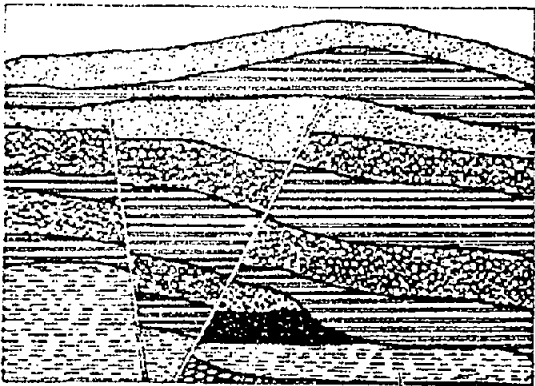
¹ กระทรวงเกษตรราธิการ. (ร.ศ. 130) เล่มเดิม. มร.5/47 หน้า 93.

4. โครงสร้างรูประดับชั้น (Stratigraphic Trap) ชั้นหินกักเก็บน้ำมันที่มีโครงสร้างรูประดับชั้นสามารถเกิดขึ้นได้หลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับการเปลี่ยนแปลงของพื้นผิวโลกในอดีต ชั้นหินกักเก็บน้ำมันจะถูกล้อมเป็นกระเปาะอยู่ระหว่างชั้นเนื้อแน่น¹

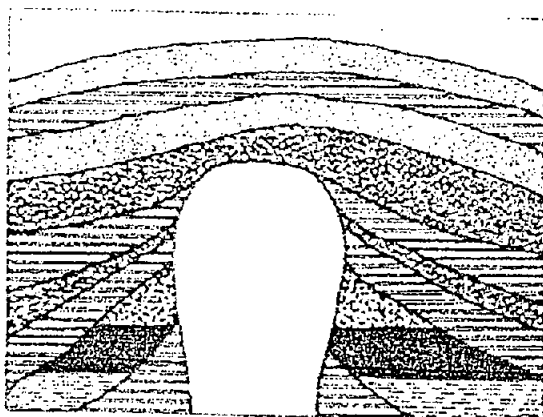
โครงสร้างรูปโค้งประทุนคว่ำ

- หินทราย
- หินดินดาน
- ก๊าซ
- น้ำมัน
- น้ำ
- หินปูน
- หินอัคนี
- ชั้นเกลือ

โครงสร้างรูปรอยเลื่อนของชั้นหิน

¹ ประเสริฐ เทียนนิมิตร, ขวัญชัย สันทรัพย์สมบูรณ์ และปานเพชร ชินินทร (2521). เชื้อเพลิงและสารหล่อลื่น .หน้า 48.

โครงสร้างรูปโดม

ภาพประกอบ 2 โครงสร้างทางธรณีวิทยาของแหล่งกักเก็บปิโตรเลียม

ที่มา : ประเสริฐ เทียนนิมิตร ขวัญชัย สันทรัพย์สมบูรณ์ และปานเพชร ชินินทร
เชื้อเพลิงและสารหล่อลื่น

ส่วนการสำรวจในบริเวณแหล่งสำรวจที่ผ้างได้ดำเนินการเจาะหลุม 2 หลุม ลึกประมาณ 60 เมตร และ 200 เมตร พบชั้นทรายอู่มน้ำมัน (Tar sand)* แต่เนื่องจากมีปริมาณน้อยนอกจากนี้ ในขณะนั้นการคมนาคมไม่สะดวกเพราะไม่มีถนนไปถึงอำเภอฟ้าง คณะสำรวจจึงสรุปว่าไม่น่าจะลงทุนขุดเจาะน้ำมันดิบที่แหล่งฟ้าง ประกอบกับรัฐบาลขาดงบประมาณ และฐานะการคลังของประเทศไม่เอื้ออำนวย เพราะได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจจากสงครามโลกครั้งที่ 1 (พ.ศ. 2465 – พ.ศ. 2468)¹

5.2 การสำรวจขุดเจาะน้ำมันภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

หลังจากคณะราษฎรได้เข้ายึดอำนาจและเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 รัฐบาลโดยคณะราษฎรได้ให้ความสำคัญต่อสถานะการณ์ และปัญหาน้ำมันของประเทศอย่างมาก เพราะเห็นว่าน้ำมัน ถือเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ อันประกอบด้วยความสำคัญหลัก 2 ประการ² คือ

1. ความสำคัญในทางยุทธศาสตร์ หรือความมั่นคงของประเทศ เนื่องจากกองทัพสมัยใหม่มีลักษณะเป็นกองทัพเครื่องยนต์ เพราะได้นำเอา รถถัง เรือรบ เครื่องบิน และอุปกรณ์อื่นๆ ที่มีส่วนประกอบของเครื่องยนต์ เข้ามาใช้เพื่อสร้างแสนยานุภาพให้แก่กองทัพ ดังนั้นน้ำมันจึงมีความสำคัญต่อความมั่นคงของประเทศ
2. ความสำคัญในเชิงพาณิชย์ เนื่องจากน้ำมันเป็นปัจจัยในการผลิตด้านเศรษฐกิจทั้งภาค กสิกรรม และอุตสาหกรรม ซึ่งต้องใช้น้ำมันกับอุปกรณ์ หรือเครื่องจักรต่างๆ

* ทรายอู่มน้ำมัน (tar sand) เป็นเชื้อเพลิงที่มีส่วนประกอบของน้ำมันดิน และทราย อู่มน้ำมันสามารถนำมากลั่นเอาน้ำมันได้ แหล่งทรายน้ำมันที่พบในประเทศไทย เช่น ที่อำเภอฟ้างจังหวัดเชียงใหม่

¹ ยงยุทธ ตังศรีสาร. (มีนาคม 2536). “50 ปีของการสำรวจปิโตรเลียมในประเทศไทย”. ข่าวสารการธรณี. 38 (3). หน้า 7.

² สำนักนายกรัฐมนตรี. (2476). น้ำมันเชื้อเพลิง. หอสมุดแห่งชาติ. (2) สร.0201.61/2 หน้า 24.

การดำเนินการสำรวจและขุดเจาะน้ำมัน

การสำรวจหาน้ำมันในประเทศไทยภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 ยังคงมีนโยบายเช่นเดียวกับเมื่อครั้งเริ่มมีการสำรวจครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 6 คือ รัฐบาลยังไม่อนุญาตให้บุคคลหรือบริษัททั้งสัญชาติไทย และต่างชาติ ได้ทำการสำรวจหาน้ำมันในประเทศไทย ซึ่งก็ยังคงสงวนไว้ให้รัฐบาลเป็นผู้ดำเนินการเอง หลังจากที่เกิดกรณีไฟดูดจากการสำรวจหาน้ำมันลงเมื่อ พ.ศ. 2467 เนื่องจากปริมาณน้ำมันที่พบมีน้อยไม่คุ้มค่าต่อการลงทุน อีกทั้งขาดงบประมาณ และขาดผู้เชี่ยวชาญ

ต่อมารัฐบาลภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองมีนโยบายที่จะให้ดำเนินการสำรวจหาน้ำมัน เนื่องจากน้ำมันถือเป็นปัจจัยสำคัญทั้งด้านยุทธศาสตร์ และเศรษฐกิจของประเทศ โดยเฉพาะความสำคัญต่อกองทัพ รัฐบาลจึงได้มอบหมายให้กระทรวงกลาโหมเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการตามหนังสือที่ ห.2773/2477 จากเลขาธิการรัฐมนตรีถึงกระทรวงกลาโหม ลงวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2477

5.2.1 การดำเนินงานโดยกระทรวงกลาโหม

กระทรวงกลาโหมได้ตั้งกรรมการขึ้นคณะหนึ่งเพื่อร่วมกันดำเนินการสำรวจหาน้ำมัน ประกอบด้วย

1. พ.อ พระบริภัณฑ์ยุทธกิจ	ประธานกรรมการ
2. พระอุดมพิทยาภุมิพิจารณา	กรรมการ
3. พ.ท พระวิภัตภูมิประเทศ	กรรมการ
4. น.ท หลวงจรัสจักราวุธ	กรรมการ
5. นายตัว ลพานุกรม	กรรมการ
6. นายวนิช ปานะนนท์	กรรมการ ¹

คณะกรรมการดังกล่าวได้จัดส่งผู้เชี่ยวชาญด้านธรณีวิทยาได้แก่ 1. พระอุดมพิทยาภุมิพิจารณา 2.นายประจวบ บุนนาค 3. ขุนเพียรโลหะพิทย์ นอกจากนี้ยังได้จ้างชาวสวิสชื่อ ดร. อาร์โนลด์ ไฮม์ และ ดร. ฮาน เฮอร์ชชี (Arnold Heim & Hans Hirschi) เข้ามาสำรวจหาน้ำมันร่วมกับผู้เชี่ยวชาญของรัฐ ต่อมาใน พ.ศ. 2478 ก็ได้จ้างนายวายุไโนโต ชาวญี่ปุ่นเข้ามาเพิ่มอีก² คณะสำรวจได้ดำเนินการในจังหวัดเชียงใหม่ โดยขุดหลุมทดลองแถวบ่อนต้นขาม ซึ่งอยู่ห่างจากอำเภอฝางไปทางใต้ถึงตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ 9 กิโลเมตร

¹ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. (2477). แร่ธาตุน้ำมัน. (3) สร.0201.35.1/29. หน้า 57.
² สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. (2478). น้ำมันเชื้อเพลิง. (2) สร.0201.61/2. หน้า 109.

5.2.2 การดำเนินงานโดยกรมทางหลวง

กรมทางหลวงได้เข้ามาดำเนินการสำรวจในแหล่งฝางระหว่าง พ.ศ. 2483 ถึง พ.ศ. 2489 เนื่องจาก ม.ล. กิริ เดชาติวงศ์ อธิบดีกรมทางหลวงสมัยนั้นมีความต้องการสำรวจหาน้ำมันดิบ และทรายน้ำมัน เพื่อมากลั่นทำยางแอสฟัลท์ (Asphalt) หรือยางมะตอย เพื่อใช้ในการสร้างถนน ซึ่งทำการสำรวจโดยใช้เครื่องเจาะสว่าน เรียกว่าบังก้า แล้วหมุน ด้วยแรงคน เจาะได้ลึกประมาณหลุมละ 10 – 20 เมตร พบทรายน้ำมันประมาณ 3.8 ล้านลูกบาศก์เมตร นอกจากนี้ยังใช้เครื่องเจาะแบบเครื่องยนต์ ชื่อโรตารี ดริล (Rotary Drill) ที่มีขีดความสามารถเจาะได้ลึก 200 เมตร ทำให้พบน้ำมัน ซึ่งมีก๊าซธรรมชาติปนอยู่ด้วยที่ระดับความลึกประมาณ 90 เมตร หลุมดังกล่าวตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของบ่อต้นขาม หลังจากพบน้ำมันดิบกรมทางได้สร้างโรงกลั่นขึ้นเพื่อทดลองกลั่น และสามารถนำมาใช้สร้างถนนได้ตามต้องการ กระทั่งใน พ.ศ. 2487 การดำเนินงานจึงยุติลง เนื่องจากขาดงบประมาณ และอุปกรณ์การสำรวจที่ทันสมัย¹

จะเห็นว่าน้ำมันมีความสำคัญต่อมนุษย์อย่างมากและจัดเป็นสิ่งสำคัญต่อการสร้างสรรค์ความเจริญของประเทศต่างๆ เนื่องจากน้ำมันเป็นปัจจัยในกิจการต่างๆ อาทิเช่น ใช้สำหรับยุทธปัจจัยของกองทัพ พาหนะด้านการคมนาคม และเป็นเชื้อเพลิงสำหรับการผลิตในภาคเศรษฐกิจเป็นต้น ด้วยเหตุนี้การกำหนดนโยบายและดำเนินการเกี่ยวกับน้ำมันจึงเป็นเรื่องสำคัญของรัฐบาล ซึ่งทางรัฐบาลไทยก็ได้ดำเนินการมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 นโยบายสำคัญเกี่ยวกับน้ำมันที่รัฐบาลดำเนินการมีลักษณะสำคัญ 2 ประการคือ 1. สำรวจหาแหล่งน้ำมันภายในประเทศ 2. การควบคุมธุรกิจการค้าขายน้ำมันภายในประเทศกล่าวคือ รัฐบาลได้จัดตั้งหน่วยงานขึ้นดำเนินงานโดยสำรวจหาแหล่งน้ำมัน และเริ่มทำการค้าขายน้ำมันมาตั้งแต่รัฐบาลภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จนกระทั่งถึงสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยส่งน้ำมันเข้ามาจำหน่ายแข่งขันกับบริษัทน้ำมันของชาติตะวันตก และเข้าควบคุมกิจการน้ำมันของประเทศได้ในเวลาต่อมา อย่างไรก็ตามหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สงบลงบริษัทน้ำมันต่างประเทศได้เข้ามาทำธุรกิจน้ำมันในประเทศไทยอีกครั้งหนึ่ง เนื่องจากประเทศไทยตกเป็นประเทศผู้แพ้สงคราม และจากปัญหาการขาดแคลนน้ำมันภายในประเทศอย่างรุนแรง ทำให้รัฐบาลไทยต้องยินยอมให้บริษัทน้ำมันต่างประเทศเข้ามามีอิทธิพลต่อธุรกิจน้ำมันของประเทศไทย ซึ่งจะได้กล่าวในบทต่อไป

¹ กรมการพลังงานทหาร. (ม.ป.ป) "ประวัติบ่อน้ำมันฝาง". หน้า 1.

บทที่ 2

กิจการน้ำมันหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และการสำรวจขุดเจาะหาน้ำมัน ของรัฐบาล (พ.ศ. 2485 - 2503)

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สงบลง สถานการณ์ด้านน้ำมันของประเทศไทยยังได้รับผลกระทบอย่างมาก เนื่องจากประเทศไทยตกอยู่ในฐานะเป็นฝ่ายแพ้สงคราม เนื่องจากรัฐบาลไทยภายใต้การนำของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ร่วมมือกับญี่ปุ่น ประกาศสงครามกับอังกฤษ และสหรัฐอเมริกา แต่เมื่อภายหลังญี่ปุ่นแพ้สงคราม ถึงแม้ว่ารัฐบาลไทยในสมัย ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรี จะได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกา แต่ฝ่ายสัมพันธมิตรก็มีข้อกำหนดดำเนินงานเกี่ยวข้องกับพลังงานน้ำมันของรัฐบาลไทย จึงถูกบีบให้ทำสัญญาตามความต้องการของฝ่ายสัมพันธมิตร โดยเฉพาะในด้านพลังงานน้ำมันได้มีการจำกัดสิทธิ์การดำเนินงานของรัฐบาลไทย กล่าวคือ กำหนดให้แผนกเชื้อเพลิงของไทย มีหน้าที่ในการเก็บสำรองน้ำมันและจำหน่ายให้เฉพาะส่วนราชการเท่านั้น ไม่สามารถจำหน่ายน้ำมันให้ประชาชนได้ อีกทั้งต้องเปิดโอกาสให้บริษัทค้าน้ำมันต่างประเทศเข้ามาจำหน่ายน้ำมันในประเทศไทยอย่างเสรี ทำให้ธุรกิจค้าน้ำมันตกอยู่ในกำมือของบริษัทต่างประเทศ จนกระทั่งสามารถสร้างอิทธิพลและผูกขาดตลาดการค้าน้ำมันในประเทศไทยเรื่อยมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

1. สถานการณ์น้ำมันหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 น้ำมัน ถือเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศไทยอย่างมาก เนื่องจากปริมาณน้ำมันที่จะนำมาพัฒนาประเทศ และสำรองเพื่อความมั่นคงของประเทศไทยมีไม่เพียงพอ เพราะเกิดการขาดแคลนน้ำมันอย่างรุนแรงมาตั้งแต่ช่วงสงคราม ด้วยเหตุนี้นโยบายด้านน้ำมันของรัฐบาลหลังสงคราม ซึ่งมี ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี (ตั้งแต่ 17 กันยายน 2488 – มกราคม 2489) จึงมุ่งที่จะแก้ปัญหาดังกล่าวเป็นสำคัญ ทำให้บริษัทน้ำมันต่างประเทศ 2 บริษัท ได้แก่ แสตนด์การ์ด แวกคัม ออยล์ (Standard Vacuum Oil) ของอเมริกัน และเชลล์ ออยล์ (Shell Oil) ของอังกฤษ ซึ่งเป็นประเทศผู้ชนะสงครามได้ถือโอกาสขอกลับเข้ามาทำธุรกิจค้าน้ำมันในประเทศไทยอีก ทั้งนี้บริษัททั้ง 2 ได้ยื่นข้อเสนอมายังรัฐบาลไทยให้ยกเลิกพระราชบัญญัติน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2481 และให้บริษัททั้งสองแห่ง เข้ามาทำการค้าน้ำมันอย่างเสรี โดยรัฐบาลจะไม่ทำการค้าน้ำมันแข่งขันกับบริษัท

ดังกล่าว การเรียกร้องของบริษัทน้ำมันทั้ง 2 แห่งนั้น ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลของแต่ละบริษัท¹ ทั้งนี้บริษัทน้ำมันได้กล่าวอ้างเป็นเชิงชู้ว่า หากรัฐบาลไทยไม่ดำเนินการยกเลิกพระราชบัญญัติน้ำมันดังกล่าว และประกาศยอมรับตามที่บริษัทเรียกร้อง บริษัทจะยังไม่นำน้ำมันเข้ามาจำหน่ายในประเทศไทย ขณะเดียวกันบริษัทได้ส่งผู้แทนของบริษัท คือ นาย อี.พี.เจ (E.P.J) ผู้จัดการบริษัทแอสตันดาร์ต แวกคัม ออยล์ และนาย เจ.เอ. อีแวน (J.A. Evans) ผู้ช่วยผู้จัดการบริษัทเชลล์แห่งประเทศไทย มาขอเข้าพบ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ต่อมาในสมัยรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์² จึงได้มีการเจรจากันอีกครั้งในที่สุด รัฐบาลไทยได้ลงมติตามหนังสือลับด่วนมากที่ ห 1407/2489 ลงวันที่ 20 มีนาคม 2489 ว่าไทยยินดียกเลิกพระราชบัญญัติน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2481 นอกจากนี้ ม.ล.กรี เดชาติวงศ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ ยังได้ออกหนังสือรับรองที่ 1151/2489 เมื่อวันที่ 15 เมษายน 2489 ทำให้บริษัทน้ำมันเกิดความมั่นใจในการที่จะเข้ามาค้าขายน้ำมันในประเทศไทย สาเหตุสำคัญของข้อเสนอรัฐบาลไทย คือ

1. รัฐบาลไทยจะไม่ถือว่ากรณีที่บริษัทหรือผู้แทนของบริษัทน้ำมัน ซึ่งขายน้ำมันโดยไม่มีใบอนุญาต หรือการปันส่วนตามพระราชบัญญัติ ซึ่งใช้อยู่ในขณะนั้นมีความผิด
2. รัฐบาลไทยรับรองจะไม่เข้าหุ้นส่วนค่าน้ำมันกับบริษัทน้ำมันต่างประเทศ
3. หากรัฐบาลไทยจะซื้อน้ำมันจากต่างประเทศจะต้องให้บริษัทมีสิทธิ์เสนอขายด้วย³ ขณะเดียวกันรัฐบาลไทยได้ยื่นข้อเสนอแก่บริษัท 2 ประการ คือ

1. ขอให้บริษัทสำรองน้ำมันไว้ 1 เดือน เพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการใช้ภายในประเทศ
2. ขอให้บริษัทรับซื้อโรงกลั่นน้ำมันที่ขอนแก่น และพนักงานโรงกลั่นเข้าทำงานในบริษัทด้วย³

การเสนอขายโรงกลั่นของรัฐบาลไทยนั้น เนื่องจากเห็นว่าเมื่อบริษัทน้ำมันทั้ง 2 เข้ามาจำหน่ายน้ำมันในประเทศไทย โรงกลั่นที่มีอยู่จะไม่เกิดประโยชน์แก่ประเทศ เพราะกรมเชื้อเพลิงถูกยุบเป็นแผนกเชื้อเพลิงและถูกจำกัดสิทธิ์ไม่ให้ดำเนินการจำหน่ายน้ำมันกับภาคเอกชน นอกจากเก็บสำรองไว้ใช้ในราชการเท่านั้น จึงได้มีการเซ็นสัญญาซื้อขายทรัพย์สินของกรมเชื้อเพลิงที่ตำบลขงนทรี และร้านค้าเอกชนทั้งหมดให้แก่บริษัททั้ง 2 เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2489

1

¹ กระทรวงการต่างประเทศ. (2489). *น้ำมัน*. กต. 70.4/1 หน้า 3.

² ผู้ช่วยผู้จัดการบริษัทเชลล์ แห่งประเทศไทย มาขอพบเพื่อเจรจากับนายกรัฐมนตรี ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช

³ นายควง อภัยวงศ์. เป็นนายกรัฐมนตรีสมัยแรก เมื่อ 1 ส.ค. 2487 – 31 ส.ค. 2488 และสมัยที่สอง เมื่อ 31 ม.ค. 2488 – 31 ม.ค. 2489.

² กระทรวงการต่างประเทศ. (2489). *เล่มเดิม*. หน้า 4.

³ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2489). *แนวคือน้ำมัน*. (3) สร. 0201.35.1/19. หน้า 16.

พร้อมทั้งให้เช่าที่ดินเป็นเวลา 30 ปี และสามารถต่อเวลาได้อีก 30 ปี¹ นับเป็นสัญญาที่เสียเปรียบและเปิดโอกาสให้ต่างชาติเข้ามากอบโกยผลประโยชน์จากประเทศไทยเป็นเวลายาวนาน เนื่องจากความจำเป็นที่ต้องการให้บริษัชน้ำมันเข้ามาจำหน่ายในประเทศ เพราะประเทศไทยต้องเผชิญกับมหาสงครามเอเชียบูรพา จึงมีปัญหาด้านการขาดแคลนเงินดอลลาร์ที่จะซื้อน้ำมัน ซึ่งต้องยินยอมให้บริษัชน้ำมันต่างประเทศกลับเข้ามาทำการค้าได้โดยเสรี

อย่างไรก็ตามการนำน้ำมันเข้ามาจำหน่ายในระยะแรก เป็นเพียงการจำหน่ายเป็นเดือนต่อเดือน และบริษัทจะจำหน่ายได้ตามที่รัฐบาลของตนอนุญาต เนื่องจากบริษัทยังไม่แน่ใจในนโยบายของรัฐบาลไทยว่าจะกลับไปใช้พระราชบัญญัติน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2481 อีกหรือไม่ และนำน้ำมันไปใช้ในทางทหารเท่านั้น² นอกจากนี้ปัญหาด้านการขนส่งทางเรือ ที่ยังไม่เป็นปกติและขนส่งสินค้าได้ไม่สะดวก เพราะได้รับผลกระทบ และความเสียหายจากสงคราม อีกทั้งปริมาณความต้องการใช้น้ำมันทั่วโลกได้เพิ่มสูงขึ้น ทำให้บริษัชน้ำมันเข้ามาจำหน่ายในประเทศไทยไม่สะดวกเหมือนก่อนเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2

2. การฟื้นฟูและขยายกิจการของแผนกเชื้อเพลิง

ภายหลังจากกรมเชื้อเพลิงถูกยุบเลิกกิจการ เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม พ.ศ. 2489 กระทรวงกลาโหมจึงได้เสนอเรื่องไปยังรัฐบาลให้จัดตั้งแผนกเชื้อเพลิงขึ้นใหม่ เนื่องจากการจัดหาน้ำมันที่ดำเนินการอยู่กระทำไม่ได้ไม่สะดวก และจัดหาได้ไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้ ดังนั้น รัฐบาลจึงมีมติให้จัดตั้งแผนกเชื้อเพลิงขึ้นใหม่ เมื่อวันที่ 11 มกราคม พ.ศ. 2492 และได้เริ่มดำเนินการสั่งซื้อน้ำมันโดยตรงจากบริษัทในสหรัฐอเมริกา ซึ่งไม่ใช่บริษัทในเครือของบริษัทน้ำมันในไทย ทำให้บริษัท แสตนด์การ์ด แวกคัม ออยล์ (Standard Vacuum Oil) บริษัท เชลล์ ออยล์ (Shell Oil) และบริษัท คาลเท็กซ์ จำกัด (Caltex Ltd.) ทั้งสามบริษัทต่างส่งตัวแทนของบริษัทเข้ายื่นหนังสือประท้วงต่อรัฐบาลไทย โดยอ้างเหตุผลว่ารัฐบาลไทยวางแผนจะดำเนินการค้าน้ำมันแข่งกับบริษัทดังกล่าวเป็นการผิดคำมั่นสัญญาที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์เคยให้คำรับรองไว้ ฝ่ายทางรัฐบาลไทยได้มีมติมอบให้กระทรวงการต่างประเทศรับไปดำเนินการชี้แจงกับบริษัทถึงสาเหตุในการจัดตั้งแผนกเชื้อเพลิงขึ้นใหม่ เนื่องจากสาเหตุสำคัญ คือ

¹ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2489). แร่ธาตุน้ำมัน. (3) สร. 0201.35.1/19. หน้า 16.

² ทวี เจริญพานิชวัฒนา. (2526). บทบาทบริษัทน้ำมันข้ามชาติที่มีต่ออุตสาหกรรมน้ำมันของประเทศไทย. หน้า 95.

³ เป็นบริษัชน้ำมันต่างประเทศที่เข้ามาค้าน้ำมันในประเทศไทย ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2

1. เนื่องจากความจำเป็นทางด้านยุทธศาสตร์ทางทหารที่ต้องมีการสำรองน้ำมันไว้ใช้ แต่ปัจจุบันประเทศอยู่ในภาวะปกติ น้ำมันที่สำรองไว้บางส่วนได้ระเหิดไปทำให้สูญเสียน้ำมันไปโดยเปล่าประโยชน์ จึงมีความจำเป็นต้องนำบางส่วนออกมาขายให้ประชาชน

2. เนื่องจากปริมาณความต้องการใช้น้ำมันภายในประเทศมีมากขึ้น รัฐบาลจำเป็นต้องจัดหาให้เพียงพอ และหากแผนกเชื้อเพลิงจะดำเนินการค้าขายน้ำมันเอง คงจะไม่ส่งผลกระทบต่อกิจการของบริษัททั้งสามแต่ประการใด¹

แม้ว่าทางรัฐบาลไทยจะยินยอมเปิดเจรจากับทางบริษัท แต่ก็ยังถูกกดดันทางการเมืองจากอัครราชทูตของประเทศบริษัททั้งสาม ทั้งนี้เพราะการค้าน้ำมันจัดเป็นธุรกิจที่ให้ผลประโยชน์มหาศาลแก่ผู้ประกอบการ บริษัทต่างประเทศเหล่านี้ จึงต้องการควบคุมและผูกขาดไว้เสียเองโดยตลอด ส่วนรัฐบาลไทยแม้ว่าจะถูกบีบไม่ให้น้ำมันแต่ก็ยังมียุทธศาสตร์ที่จะฟื้นฟูและพัฒนากิจการน้ำมันเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศต่อไป โดยเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2496 ได้ยกฐานะแผนกเชื้อเพลิงขึ้นเป็นกรม เรียกว่า “กรมการพลังงานทหาร” สังกัดกระทรวงกลาโหม และแผนกเชื้อเพลิงเดิม เป็น “องค์การเชื้อเพลิง” ขึ้นกับกรมพลังงานทหาร ซึ่งมีเจ้ากรมการพลังงานทหารคนแรก คือ พลโท หลวงอาจณรงค์ รองปลัดกระทรวงกลาโหม ซึ่งเป็นผู้จัดทำโครงการขยายกิจการของกรมพลังงานทหารหรือที่เรียกกันว่า “โครงการ 5 ปี” ตามคำบัญชาของพลโทสุชาติ ธนะรัชต์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหมในขณะนั้น (พ.ศ. 2495) รายละเอียดของการขยายงานได้แบ่งออกเป็น 3 โครงการหลัก ซึ่งกระทรวงกลาโหมเสนอไว้ตามหนังสือที่ 14706 / 2495 ลงวันที่ 26 กรกฎาคม พ.ศ. 2495 ได้แก่²

โครงการที่ 1 สร้างคลังเก็บน้ำมันและท่าเทียบเรือ สำหรับซื้อน้ำมันจากต่างประเทศ โดยเรือบรรทุกน้ำมัน งานนี้คณะรัฐมนตรี อนุมัติให้สร้างที่ริมคลองพระโขนงในบริเวณท่าเรือกรุงเทพฯ แผนกเชื้อเพลิงได้รับงบประมาณการก่อสร้างตั้งแต่ปี พ.ศ. 2494 ถึง พ.ศ. 2496

โครงการที่ 2 คลังเก็บน้ำมันสำรองฉุกเฉิน เพื่อเก็บไว้ใช้สำหรับราชการทหารทั้ง 3 กองทัพในเวลาจำเป็น ซึ่งมีคลังสำรองส่วนกลางอยู่ในบริเวณคลังน้ำมันท่าเรือกรุงเทพฯ ส่วนภูมิภาคตั้งอยู่ตามจังหวัดที่ตั้งหน่วยทหารอีก 5 จังหวัด คือ

1. จังหวัดนครสวรรค์ ตั้งอยู่ที่เขาเขียว ถนนสายประชาธิปไตย อำเภอพยุหะคีรี ระหว่างกิโลเมตร 130.5 – 131.5 ในเขตที่ดินของมณฑลทหารบกที่ 4

2. จังหวัดนครราชสีมา ตั้งอยู่ที่ถนนสายนครราชสีมา – อำเภอปักธงชัย ในเขตที่ดินของมณฑลทหารบกที่ 3

3. จังหวัดพิษณุโลก ตั้งอยู่ที่เชิงเขาสมอแครง ถนนสายพิษณุโลก – อำเภอวังทอง ระหว่างกิโลเมตร 15 – 16 ในเขตที่ดินสงวนของกระทรวงมหาดไทย

¹ กระทรวงการต่างประเทศ. (2497). น้ำมัน. กต. 70.4/1. หน้า 125.

² สำนักนายกรัฐมนตรี. (2495). น้ำมันเชื้อเพลิง. (2) สร. 0201.61 / 2. หน้า 137.

4. จังหวัดสงขลา ตั้งอยู่ที่เขาคอหงษ์ ถนนสายสงขลา – หาดใหญ่ กิโลเมตร 23 – 24 ในพื้นที่ของเอกชน

5. จังหวัดชลบุรี ตั้งอยู่ที่ภูทะหลัว ถนนสายสัตหีบ – ระยอง กิโลเมตร 3 – 4

โครงการที่ 3 สร้างโรงกลั่นน้ำมัน ขนาดกำลังกลั่นน้ำมันดิบได้วันละ 1,000 บาร์เรล ที่ตำบลบางจาก อำเภอพระโขนง กรุงเทพมหานคร โครงการสร้างโรงกลั่นนี้รัฐบาลมีมติให้มีการประกวดราคาการจัดสร้างและได้ตกลงให้ บริษัทนิอิเกิตา เอ็นจิเนียริง (Niigita Engineering) แห่งประเทศญี่ปุ่น โดยมีบริษัท บุรพาสาทล เศรษฐกิจ จำกัด เป็นผู้แทนในประเทศไทย ซึ่งคณะรัฐมนตรีมีมติให้ก่อสร้าง ตามที่กรมพลังงานทหารเสนอ เมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2498 ต่อมาใน พ.ศ. 2500 เกิดการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากบริษัท บุรพาสาทล เศรษฐกิจ ขอเปลี่ยนผู้รับเหมาก่อสร้างจากบริษัทนิอิเกิตา เอ็นจิเนียริง จำกัด มาเป็นบริษัท ฟุจิ คาร์ แมนูแฟคเจอร์ริง จำกัด (Fuji Car Manufacturing, Co., Ltd.) กำหนดการก่อสร้างเริ่มมีขึ้นเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2503 และให้เสร็จสิ้นในวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2506 ซึ่งเป็นวันสิ้นสุดตามสัญญา รวมใช้เวลาก่อสร้าง 24 เดือน ปรากฏว่า บริษัทไม่สามารถดำเนินการให้แล้วเสร็จตามกำหนดดังกล่าว จึงขอต่อสัญญาเรื่อยมาถึง 5 ครั้ง ทางฝ่ายกระทรวงกลาโหม ยอมผ่อนผันเรื่อยมาจนกระทั่งถึงวันกำหนดส่งมอบโรงกลั่น คือ ในวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2507 แต่ทางบริษัทก็ยังไม่สามารถส่งมอบงานได้ เพราะไม่สามารถทดลองเดินเครื่องจักรให้ทุกหน่วยงานพร้อมกันได้ อย่างไรก็ตามในเวลาต่อมากระทรวงกลาโหมได้ให้บริษัทเอกชน คือ บริษัท ซัมมิท อินดัสเตรียลคอปอเรชัน (ปานามา) (Summit Industrial Cooperation Panama) รับเข้ากิจการโรงกลั่นแห่งที่ 2 นี้จากกรมการพลังงานทหาร ไปดำเนินการกลั่นและผลิตน้ำมัน เนื่องจากบริษัทเล็งเห็นว่าธุรกิจน้ำมันจะสร้างผลประโยชน์ให้แก่บริษัทได้อย่างมากมาย เพราะน้ำมันถือเป็นปัจจัยสำคัญต่อเศรษฐกิจทั้งของโลกและประเทศไทย ซึ่งมีปริมาณการบริโภคเพิ่มขึ้นเกือบทุกปี

ตาราง 4 โครงการขยายกิจการของแผนกเชื้อเพลิง กระทรวงกลาโหม
(ระหว่าง พ.ศ. 2495 – 2500)

รายการ	จำนวนเงิน (บาท) งบประมาณ
1. ประมาณการก่อสร้างคลังน้ำมันที่ซื้อมาจากต่างประเทศเพิ่มเติมโครงการที่ 1	10,336,508
2. ประมาณการก่อสร้างคลังสำรองน้ำมันเวลาฉุกเฉินที่ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค 5 หลัง ตามโครงการ ที่ 2	56,987,900
ค่าสร้างถังน้ำมันรถไฟ	1,800,000
ค่าซื้อเรือบรรทุกน้ำมัน	30,000,000
ค่าก่อสร้างโรงทำปิปและซื้อเครื่องทำปิป	4,274,600
รวม	93,062,500
3. ประมาณการตั้งโรงกลั่นกรองน้ำมันโครงการที่ 8	37,910,200

ที่มา : กระทรวงกลาโหมที่ 14706/2495 ลงวันที่ 26 กรกฎาคม 2495 (จาก หอจดหมายเหตุแห่งชาติ (2495). น้ำมันเชื้อเพลิง (2) สร.0201.61/2. หน้า 53).

3. การดำเนินงานเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาผูกขาดการค้าน้ำมัน

การขอยกเลิกสัญญาผูกขาดการค้า

หลังจากมีการจัดตั้งแผนกเชื้อเพลิงขึ้นใหม่ เมื่อวันที่ 11 มกราคม พ.ศ.2492 แผนกเชื้อเพลิง ได้พยายามขยายกิจการเพื่อสร้างความมั่นคงด้านพลังงานน้ำมันให้แก่ประเทศอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามการดำเนินงานของแผนกเชื้อเพลิง ยังมีอุปสรรคเกี่ยวกับข้อผูกมัดด้วยสัญญา ที่ทำไว้กับฝ่ายสัมพันธมิตรภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และบริษัทน้ำมันต่างประเทศ ซึ่งจำกัดสิทธิ์ ไม่ให้แผนกเชื้อเพลิงดำเนินการค้าน้ำมันให้แก่ประชาชน นอกจากจัดจำหน่ายให้ส่วนราชการเท่านั้น อีกทั้งกำหนดให้ต้องซื้อน้ำมันจากบริษัทน้ำมันต่างประเทศที่ทำการค้าในไทย คือ บริษัท แสตนด์ฮาร์ด แวกคัม ออยล์ และบริษัท เชลล์ ออยล์ ดังนั้นเมื่อแผนกเชื้อเพลิงซื้อน้ำมันโดยตรงจากบริษัทน้ำมันในสหรัฐอเมริกา และมีโครงการจะสร้างถังเก็บน้ำมันไว้ใช้เอง จึงเป็นเหตุให้บริษัทน้ำมันดังกล่าวประท้วงมายังรัฐบาลไทยโดยกล่าวแสดงความไม่พอใจว่า รัฐบาลไทยได้ทำผิดต่อคำมั่นที่เคยได้ให้ไว้กับบริษัท¹

จะเห็นได้ว่าในการประท้วงของบริษัทนั้นจะได้รับการสนับสนุนจากเอกอัครราชทูตของประเทศเจ้าของบริษัททุกครั้ง อาจกล่าวได้ว่าเรื่องปัญหาน้ำมันในขณะนั้นรัฐบาลไทยมักจะถูกแทรกแซงและกีดกันโดยใช้อิทธิพลทางการเมืองอยู่เรื่อยมา

จนกระทั่งเมื่อ พ.ศ. 2495 พลโทสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (ยศขณะนั้น) ในฐานะรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม ได้ทราบสถานการณ์เรื่องน้ำมัน จึงเสนอเรื่องไปยังคณะรัฐมนตรีให้ทราบถึงปัญหาต่างๆ อันเกิดจากบริษัทน้ำมันต่างประเทศ และสัญญาน้ำมันที่ประเทศไทยไม่ได้รับความเป็นธรรม

จากข้อเสนอดังกล่าว จอมพลแปลก พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี เห็นพ้องด้วยและให้จัดตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งเพื่อพิจารณาปัญหาดังกล่าว เสนอต่อคณะรัฐมนตรี ซึ่งลงมติเมื่อวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2496 ตกลงให้ดำเนินการเจรจาแก้ไขสัญญาที่ทำไว้กับบริษัทน้ำมัน โดยการดำเนินงานของคณะกรรมการ เรียกว่า “กรรมการพิจารณาแก้ไขสัญญากับบริษัทค้าน้ำมัน” มีคณะกรรมการประกอบด้วย

¹ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2493). *แร่ธาตุน้ำมัน*. (3). สร. 0201. 35.1/23. หน้า 5.

1. จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์	รัฐมนตรีช่วยว่ากระทรวง กลาโหม	เป็นประธานกรรมการ
2. พลเอกสถิตยุทธการ	ปลัดกระทรวงกลาโหม	กรรมการ
3. พลเอกไสว ไสวแสนยากร	ผู้แทนกองทัพบก	กรรมการ
4. พลโทไสว ดวงมณี	เจ้ากรมพระธรรมนูญ	กรรมการ
5. พลตรีณรงค์ สาสิทธิวิภาค	เจ้ากรมการปลั่งงานทหาร	กรรมการ
6. พลเรือตรีทองรอด เมฆสุภา	ผู้แทนกองทัพเรือ	กรรมการ
7. พลจัตวาอัมพร จินตกานนท์	ผู้ชำนาญกรมพระธรรมนูญ	กรรมการ
8. พลจัตวาชัยนันท จิตบุญ	ผู้แทนกรมเสนาธิการ กลาโหม	กรรมการ
9. นายสง่า สุขะบุตร	ผู้แทนกระทรวงเศรษฐกิจ	กรรมการ
10. นายดำริ น้อยมณี	ผู้แทนกระทรวงมหาดไทย	กรรมการ
11. นายสมภพ ไทตระกิตย์	ผู้แทนสำนักงานคณะ กรรมการกฤษฎีกา	กรรมการ
12. นายสุวิทย์ บวรวัฒนา	ผู้แทนกระทรวงการต่าง ประเทศ	กรรมการ
13. หลวงวิเทศยนตรกิจ	ผู้แทนกระทรวงคมนาคม	กรรมการ
14. นายปิ ประไพลักษณ์	ผู้แทนกระทรวงการคลัง	กรรมการ
15. พันเอกจินดา ณ สงขลา	หัวหน้ากองกฤษฎีกาทหาร	กรรมการ ¹

ในการเจรจากับบริษัท เซลล์แห่งประเทศไทย และบริษัท สแตนดาร์ด แวกคัม ออยล์ เมื่อวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2495 รัฐบาลไทยได้เสนอหัวข้อในการเจรจาแก้ไขสัญญา 2 ประการ คือ 1. เรื่องสัญญาเช่าที่ดิน 2 เรื่องการค้ำน้ำมัน²

ผลจากการเจรจากลางกันได้สำเร็จเมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2499 สรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้³

1. ยกเลิกสัญญาเช่าที่ดิน ลงวันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2490 และจัดทำสัญญาขึ้นใหม่ โดยอาศัยหลักความเป็นธรรม และส่งเสริมกิจการค้ำน้ำมันในประเทศไทยให้เป็นไป ด้วยดี

¹ กองประชาสัมพันธ์ องค์การเชื้อเพลิง. (2522). สมุดปกขาวองค์การเชื้อเพลิง. หน้า 51.

² สำนักนายกรัฐมนตรี. (2499). แร่ธาตุน้ำมัน. (2) สร. 0201.35.1/38 หน้า 8.

³ แหล่งเดิม. หน้า 63.

2. บริษัทน้ำมันทั้งสองยินยอมคืนที่ดินซึ่งเช่าไว้ตามสัญญาเดิม แต่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ ได้แก่ เกาะปรัง และเกาะขามใหญ่ คืนให้แก่กองทัพเรือ ที่ดินในบริเวณขององค์การเชื้อเพลิง กระทรวงกลาโหม และการรถไฟแห่งประเทศไทย ตามแนวเขตซึ่งระบุไว้ในสัญญาเช่า

3. ปรับปรุงแนวเขตที่ดินส่วนที่เช่าของบริษัททั้งสองเสียใหม่เป็นสัดส่วนไม่ก้ำก๋ายกัน ตลอดจนการใช้ถนน ทางรถไฟ และท่าเรือร่วมกันด้วย

4. บริษัททั้งสองยินยอมให้เพิ่มค่าเช่าที่ดินจากตารางวาละ 1 บาท ตามสัญญาเดิม เป็นตารางวาละ 12 บาท

5. ลดกำหนดเวลาเช่าที่ดินซึ่งมีกำหนด 30 ปี ตามสัญญาเดิมลงเหลือ 15 ปี และให้ยกเลิกสิทธิในการต่อสัญญาเมื่อครบกำหนดเวลาเช่า ซึ่งบริษัททั้งสองมีสิทธิขอต่อได้อีก 30 ปี แก่ไขใหม่เป็น 15 ปี นอกจากนั้น รัฐบาลมีสิทธิบอกเลิกสัญญาโดยให้บริษัทเช่าต่อไปได้อีกเพียง 12 ปี ทั้งนี้เพราะบริษัทได้ลงทุนไปแล้วเป็นจำนวนมากประมาณ 100 ล้านบาท จึงขอเวลาเพื่อการถอนทุนของบริษัทตามสมควร

6. องค์การเชื้อเพลิง จะจำหน่ายน้ำมันให้แก่ประชาชนได้โดยเสรี ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2500 เป็นต้นไป

ในที่สุดการเจรจาร่วมกันระหว่างรัฐบาลไทยกับบริษัทน้ำมัน ตั้งแต่ พ.ศ. 2496 ได้สิ้นสุดลงใน พ.ศ. 2500 โดยได้มีการทำสัญญากันใหม่เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 รวมระยะเวลาที่รัฐบาลไทยพยายามแก้ไขสัญญาสมบูรณ์แบบเกี่ยวกับเรื่องการค้าน้ำมันในประเทศไทยเพื่อให้เป็นอิสระจากอิทธิพลของต่างชาติ เป็นเวลานานถึง 9 ปี 9 เดือน 6 วัน¹

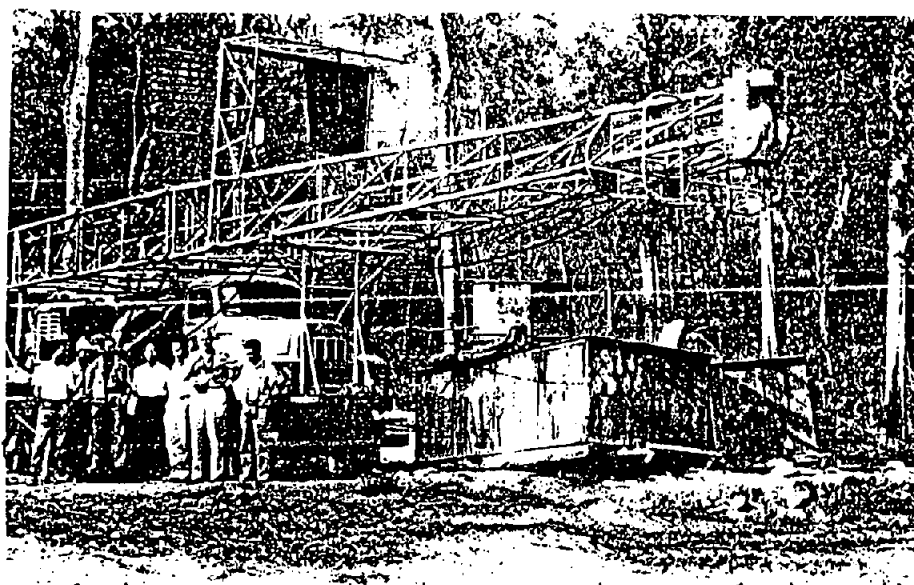
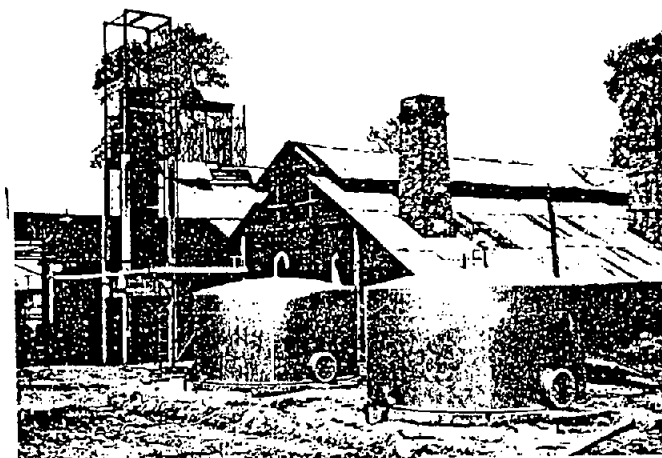
4. การดำเนินการสำรวจขุดเจาะน้ำมัน (ระหว่าง พ.ศ. 2492 – 2503)

การสำรวจหาแหล่งน้ำมันภายในประเทศหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เริ่มดำเนินการขึ้นอีก ภายหลังการจัดตั้งแผนกเชื้อเพลิงขึ้นใหม่ใน พ.ศ. 2492 โดยเริ่มสำรวจที่บริเวณแหล่งน้ำมันฝาง รัฐบาลได้โอนงานการสำรวจให้แก่กรมโลหกิจ ในสังกัดกระทรวงพัฒนาการ เข้าไปดำเนินการสำรวจตั้งแต่ พ.ศ. 2492 โดยตั้งหน่วยงานขึ้นทำหน้าที่ เรียกว่า “หน่วยสำรวจน้ำมันฝาง” และดำเนินการสำรวจน้ำมันทั่วประเทศด้วย

¹ กองประชาสัมพันธ์ องค์การเชื้อเพลิง. (2522). สมุดปกขาวองค์การเชื้อเพลิง. หน้า 52.

4.1 การสำรวจแหล่งน้ำมัน “บ่อฝาง”

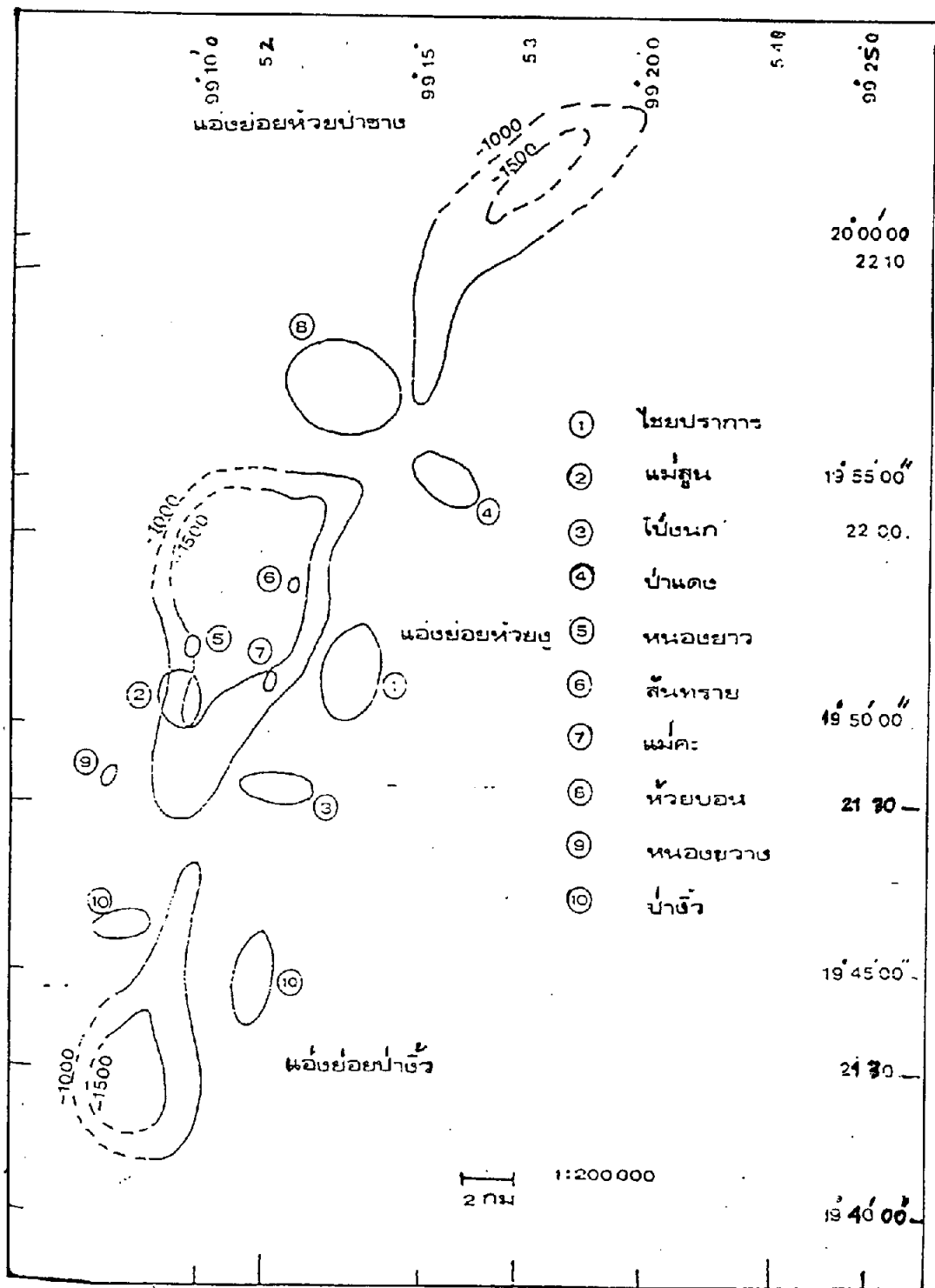
กรมโลหกิจได้เริ่มทำการสำรวจใน พ.ศ. 2492 โดยในขั้นแรกได้สำรวจธรณีวิทยาผิวดินในบริเวณอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อศึกษาโครงสร้างของชั้นหิน สามารถวิเคราะห์แหล่งกักเก็บน้ำมันในบริเวณดังกล่าว มีการสำรวจด้วยวิธีถ่ายภาพทางอากาศ เพื่อช่วยลดเวลาการสำรวจทางภาคพื้นดิน และให้ความกระจ่างในด้านธรณีวิทยาบริเวณ (Regional Geology) ¹

ภาพประกอบ 3 โรงกลั่นน้ำมันฝางเมื่อ พ.ศ.2499

ที่มา : นิรัตน์ สมิตพันธ์ (ม.ป.ป.) “กิจการน้ำมันที่อำเภอฝางจังหวัดเชียงใหม่”. ข่าวสารธรณี ฉบับพิเศษ 100 ปี. หน้า 103.

¹ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2492). น้ำมันเชื้อเพลิง. (2) สร. 0201. 61/2. หน้า 109.

ภาพประกอบ 4 โครงสร้างอ่างฝาย และแอ่งย่อยบริเวณแหล่งสำรวจ อ่างฝาย
จังหวัดเชียงใหม่

ที่มา : สรนาท วิจิตรานุช (2534-2535). การพัฒนาแหล่งปิโตรเลียมภาคเหนือกับความมั่นคง
ของชาติ. หน้า 16.

การดำเนินการสำรวจหาน้ำมัน หลังสงครามโลกโดยกรมโลหกิจ ครั้งนั้นได้มีการนำวิทยาการสำรวจและพัฒนาปิโตรเลียมแบบสมัยใหม่มาใช้ในประเทศไทยเป็นครั้งแรก ประกอบด้วยวิธีการ 2 วิธี คือ¹

1. การสำรวจทางธรณีวิทยา (Geology exploration) เป็นการสำรวจเพื่อค้นหาว่ามีหินต้นกำเนิด หินกักเก็บ และมีแหล่งกักเก็บปิโตรเลียมอยู่หรือไม่และอยู่ที่ไหน การสำรวจเริ่มด้วยการทำแผนที่บริเวณที่ทำการสำรวจโดยอาศัยภาพถ่ายทางอากาศ (aerial photograph) จากแผนที่จะทำให้ทราบว่าบริเวณใดมีโครงสร้างทางธรณีวิทยาที่น่าสนใจควรทำการสำรวจต่อไป การสำรวจเพื่อหารายละเอียด นักธรณีวิทยาจะทำการเก็บตัวอย่างหิน เพื่อดูชนิดและลักษณะของหิน ตลอดจนฟอสซิลที่อยู่ในหินจะบอกให้ทราบถึงอายุและประวัติความเป็นมาของหินบริเวณนั้น อีกทั้งต้องวัดแนวทิศทางและความเอียงเทของชั้นหิน ซึ่งจะทำให้สามารถคาดคะเนได้ว่า โครงสร้างของหินบริเวณนั้นเหมาะสมที่จะเป็นแหล่งกักเก็บปิโตรเลียมหรือไม่

2. การสำรวจทางฟิสิกส์ (Physics exploration) ก่อนที่จะทำการเจาะสำรวจจำเป็นต้องสำรวจเพื่อหาโครงสร้างของชั้นหิน ซึ่งอยู่ใต้พื้นผิวโลกและโครงสร้างของหินให้ทราบแน่นอนก่อน โดยอาศัยวิธีการต่างๆ ทางธรณีฟิสิกส์ วิธีที่นิยมใช้กันอย่างกว้างขวาง คือ

2.1 วิธีวัดค่าสนามแม่เหล็ก (Magnetic Survey) วิธีนี้วัดค่าความแตกต่างของสนามแม่เหล็กโลก ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างหรือความสามารถในการดูดซึม (Magnetic Susceptibility) ของหินที่อยู่ใกล้ผิวโลก หินชั้นโดยทั่วไป มีความสามารถในการดูดซึมแม่เหล็กน้อยมากเมื่อเทียบกับหินอัคนีหรือหินแปร การวัดค่าสนามแม่เหล็กส่วนใหญ่จะแสดงให้เห็นถึงลักษณะโครงสร้างของหินรากฐาน (Basement) การสำรวจธรณีฟิสิกส์ชั้นรายละเอียด มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการหาข้อมูลที่ถูกต้องแน่นอนเกี่ยวกับ ตำแหน่ง รูปร่าง ขนาด การวางตัวของโครงสร้างธรณีวิทยา ความลึกจากผิวดิน ความหนาของชั้นดินชนิดต่างๆ เช่น ชั้นหินทราย ชั้นหินดินดาน ชั้นหินปูน เป็นต้น²

2.2 วิธีวัดคลื่นความสั่นสะเทือน (Seismic Survey) วิธีนี้ทำให้เกิดคลื่นความสั่นสะเทือนจากการจุดระเบิด หรือการกระทบบนพื้นดินจะทำให้คลื่นความสั่นสะเทือนวิ่งลงไปกระทบชั้นหินใต้ดินหรือใต้ท้องทะเล แล้วคลื่นจะสะท้อนกลับขึ้นมาบนผิวโลกเข้าเครื่องรับ ซึ่งเครื่องรับจะบันทึกเวลาของคลื่นความสั่นสะเทือนกลับขึ้นมาจากชั้นหิน ณ ที่ต่างๆ กัน จากระยะเวลาที่คลื่นความสั่นสะเทือนเดินทางลงไปกระทบชั้นหินและสะท้อนกลับขึ้นมาบนผิวโลกจะสามารถนำมาคำนวณหาความหนาของชั้นหินที่เป็นตัวสะท้อนคลื่นได้ ข้อมูลที่ได้จะถูกนำมา

¹ ประเสริฐ เทียนนิมิตร ขวัญชัย สันทิพย์สมบุรณ์ และปานเพชร ชินินทร. (2532). เชื้อเพลิงและสารหล่อลื่น. หน้า 50-53.

² ปรีชา ศุภลักษณ์. (2528). "การสำรวจและผลิตปิโตรเลียมและการสำรวจปิโตรเลียมในประเทศไทย" หน้า 92.

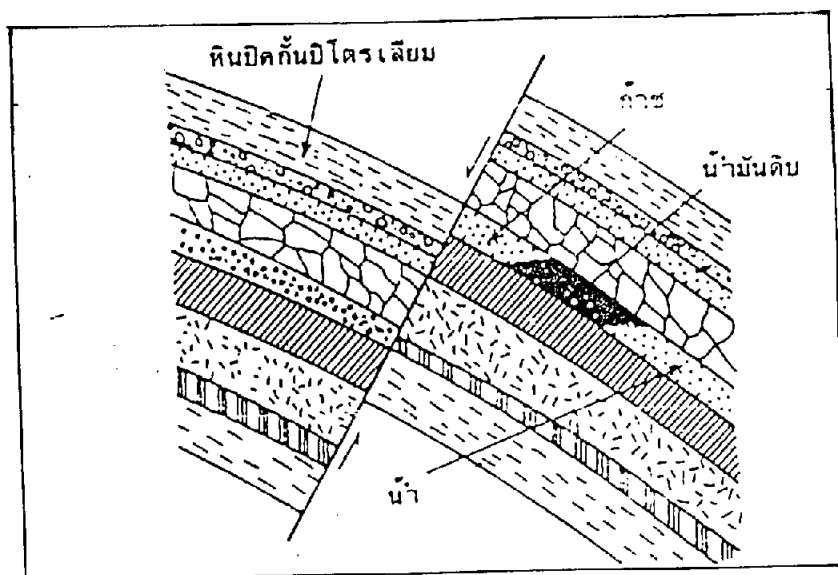
จะสามารถนำมาคำนวณหาความหนาของชั้นหินที่เป็นตัวสะท้อนคลื่นได้ ข้อมูลที่ได้จะถูกนำมาเขียนเป็นแผนที่แสดงถึงตำแหน่งและรูปร่างลักษณะโครงสร้างของชั้นหินเบื้องต้นได้ วิธีนี้เป็นวิธีที่นิยมใช้กันมาก¹

แหล่งกักเก็บปิโตรเลียมที่เกิดจากการเรียงลำดับชั้นหิน (Stratigraphic Traps)

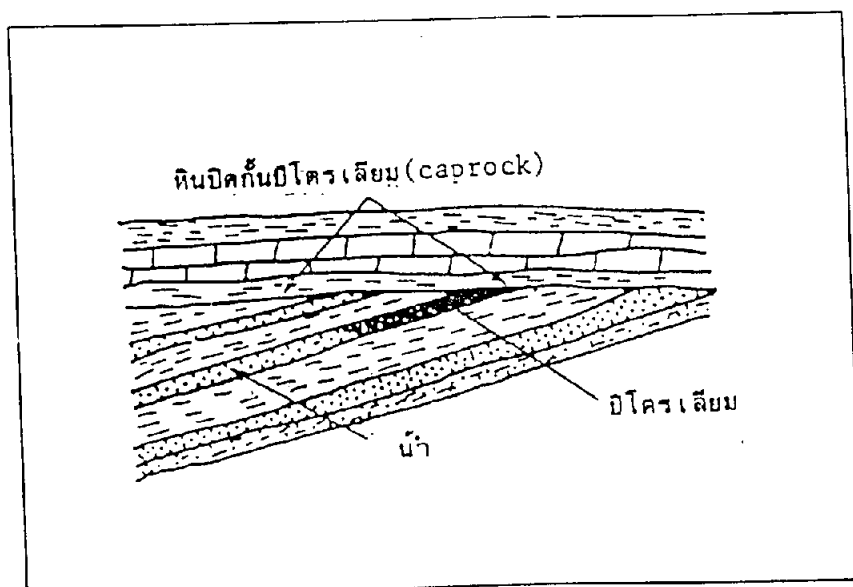
แหล่งกักเก็บปิโตรเลียมแบบนี้เกิดได้เพราะมีหินชนิดเนื้อแน่นและไม่มีรูพรุนในเนื้อหิน ได้แก่ หินดินดาน (Shale) วางทับอยู่บนหินตะกอนชนิดที่มีความพรุนและให้ปิโตรเลียมสะสมอยู่ได้ ได้แก่ หินทราย ซึ่งลักษณะการวางตัวของหินชุดบนกับหินชุดล่างเป็นได้ 2 แบบ คือ หินชุดบนที่วางทับอยู่วางตัวขนานกับหินชุดล่าง และหินชุดบนวางตัวทับมุมกับหินชุดล่าง โดยหินชุดบนจะวางตัวในแนวค่อนข้างราบ ส่วนหินชุดล่างจะเอียงทำมุมกับหินชุดที่ทับอยู่ตอนบนบนการที่เกิดหินชุดล่างเอียงทำมุมกับชุดบนได้เพราะเมื่อหินมีการโก่งตัวเป็นรูปกะทะคว่ำแล้วบริเวณยอดของรูปกะทะคว่ำถูกกัดกร่อนไป แล้วมีการตกทับถมตัวของตะกอนชุดใหม่ลงมาทำให้ส่วนที่เหลือของหินตะกอนเดิมที่มีการโก่งตัวและถูกกัดกร่อนไปเอียงทำมุมกับหินชุดใหม่ที่ตกทับถมครั้งหลัง ถ้าหินชุดใหม่เป็นหินที่ไม่มีรูพรุน และมีปิโตรเลียมเข้ามาสะสมอยู่ในหินที่มีความพรุนในชุดล่าง จะทำให้เกิดแหล่งกักเก็บปิโตรเลียมอยู่ที่บริเวณรอยสัมผัสของหินทั้ง 2 ชุด² ดังภาพประกอบ 5 แสดงแหล่งกักเก็บปิโตรเลียมที่เกิดจากการเรียงลำดับชั้นหิน (Stratigraphic Traps)

¹ ประเสริฐ เทียนนิมิตร ขวัญชัย สันทิพย์สมบุรณ์ และปานเพชร ชินินทร. (2532). เชื้อเพลิงและสารหล่อลื่น. หน้า 53.

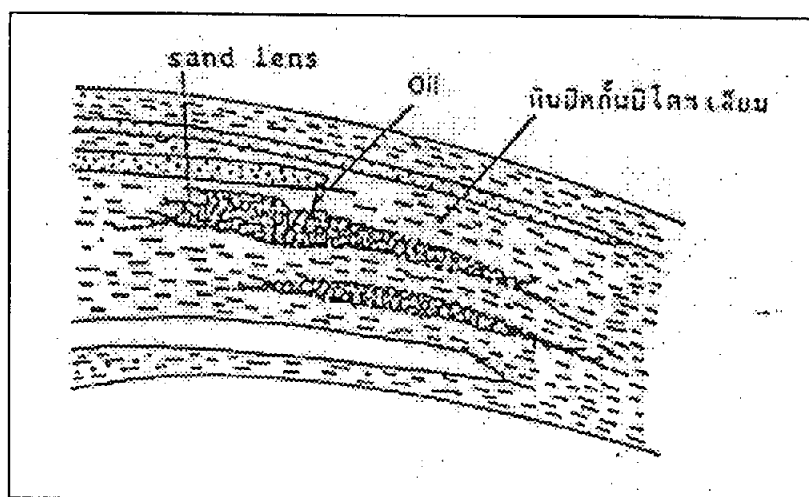
² ปรีชา ศุภลักษณ์. (2528). เล่มเดิม. หน้า 92.

แหล่งกักเก็บปิโตรเลียมในโครงสร้างแบบรอยเลื่อน (fault)

แหล่งกักเก็บปิโตรเลียมที่เกิดจากการเรียงลำดับชั้นหิน
(Stratigraphic Traps) หินชุดล่างเอียงทำมุมกับชุดบน

แหล่งกักเก็บปิโตรเลียมที่เกิดจากการเรียงลำดับชั้นหินชนิดเลนที่คูลาร์ แทรพ
(Lenticular Trap)

ภาพประกอบ 5 แสดงแหล่งกักเก็บปิโตรเลียมที่เกิดจากการเรียงลำดับชั้นหิน (Stratigraphic Traps)

ที่มา : ปรีชา ศุภลักษณ์. (2528). "การสำรวจและผลิตปิโตรเลียมในประเทศไทย" ใน
.. ความรู้เรื่องปิโตรเลียม. หน้า 80.

แหล่งกักเก็บปิโตรเลียมที่จัดเข้าลักษณะ (Stratigraphic Trap) อีกแบบหนึ่งซึ่งเกิดในลักษณะกระเปาะทราย (Sand Lens) ซึ่งมีหินดินดาน (Shale) ห่อหุ้มล้อมอยู่กระเปาะทราย จะทำหน้าที่เป็นหินล้อมปิโตรเลียม ให้ปิโตรเลียมเข้าไปสะสมอยู่ และหินดินดาน (Shale) จะทำหน้าที่เป็นหินปิดกั้นปิโตรเลียม แหล่งชนิดนี้เรียก Lenticular Trap

ต่อมาใน พ.ศ. 2493 กองธรณีวิทยาได้ดำเนินการสำรวจเจาะหาน้ำมันจำนวน 2 หลุม ๆ แรกเจาะได้ลึก 76 เมตร ปรากฏว่า พบน้ำมันจำนวนน้อย ส่วนหลุมที่ 2 เจาะได้ลึก 102 เมตร แต่ไม่พบน้ำมัน ใน พ.ศ. 2494 คณะสำรวจได้ขยายพื้นที่สำรวจไปในบริเวณบ่อน้ำร้อน บนดอยม่อนอ่างช้าง และดอยถ้ำงอบ ซึ่งในปีนั้นรัฐบาลได้จัดซื้อเครื่องเจาะแบบโรตารี ดริลลิ่ง ริค(Rotary Drilling Rig) สามารถเจาะได้ลึก 1,000 – 1,500 เมตร

อย่างไรก็ตามการติดตั้งเครื่องเจาะเป็นไปด้วยความล่าช้า เพราะมีอุปสรรคและความยุ่งยากต่าง ๆ เป็นอันมาก คือ

1. ความไม่สะดวกในการขนส่งส่วนประกอบของเครื่องจักร ซึ่งทยอยเข้ามาทางเรือเป็นงวด ๆ มายังกรุงเทพมหานคร จากนั้นจึงลำเลียงโดยรถไฟไปยังเชียงใหม่ และจากเชียงใหม่ไปฝาง โดยทางรถยนต์อีกทอดหนึ่ง

2. เนื่องจากเครื่องจักรเครื่องยนต์บางชิ้นมีน้ำหนักมาก เมื่อถูกลำเลียงเป็นระยะทางไกล ทำให้ส่วนประกอบต่างๆ เกิดชำรุดเสียหาย เมื่อยกไปติดตั้งต้องเสียเวลาซ่อมทดลอง เป็นเวลานาน

3. เนื่องจากระยะเวลาที่ทำการขนส่งเครื่องจักรเป็นฤดูฝน ซึ่งเป็นอุปสรรคในการขนส่ง เช่น ถนนเป็นโคลนลื่น สะพานชำรุด เป็นต้น ซึ่งจะต้องเสียเวลาการซ่อมแซมจนเสร็จเสียก่อน จึงสามารถทำการขนส่งเครื่องจักรต่อไปได้¹

จนกระทั่งปลายปี พ.ศ. 2494 กรมโลหกิจได้เริ่มทำการเจาะสำรวจด้วยเครื่องใหม่โดยในขั้นแรกได้เจาะจากขอบแอ่งฝางด้านตะวันออกในบริเวณที่กรมทางหลวงเคยเจาะพบน้ำมันมาแล้ว จากนั้นได้ขยายแนวออกไปจนถึงกลางแอ่งก่อนไปทางด้านตะวันตก รวมหลุมเจาะตามแนวขวาง 3 หลุม แต่ละหลุมมีความลึกในระดับต่างกันคือ หลุมที่ 1 ลึก 1,520 ฟุต หลุมที่ 2 ลึก 3,230 ฟุต หลุมที่ 3 ลึก 3,400 ฟุต ใช้ชื่อหลุม HL₁ HL₂ และ HL₃ ต่อมาในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2496 กรมโลหกิจได้เจาะสำรวจหลุมที่ 6 (HL₆) เป็นหลุมที่มีการพบน้ำมัน และสามารถสูบน้ำมันดิบขึ้นมาผลิตได้ถึงวันละ 1,500 บาร์เรล ภายหลังได้ตั้งชื่อว่า แหล่งน้ำมัน "ไชยปราการ"

นอกจากนี้ตั้งแต่ต้นปี พ.ศ. 2498 ถึงปลายปี พ.ศ. 2499 กรมโลหกิจได้เจาะเพิ่มขึ้นอีก คือ หลุมที่ 8 , 9 , และ 10 จากหลุมที่กรมโลหกิจได้ทำการขุดเจาะไปทั้งหมดนั้น มีหลุมที่พบน้ำมันและสามารถผลิตน้ำมันใช้ได้เพียง 3 หลุม ถือเป็นแหล่งผลิตน้ำมันภายในประเทศแห่ง

¹ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2495). *แร่ธาตุน้ำมัน*. หน้า 111.

แรก ต่อมาภายหลังรัฐบาลได้ออกนิจการหน่วยน้ำมันฝางให้กรมพลังงานทหารเป็นผู้ดำเนินการ ต่อจากกรมโลหกิจ¹ เนื่องจากต้องการสร้างความมั่นคงด้านพลังงานให้แก่กองทัพ แหล่งน้ำมันฝางจึงถูกโอนมาสังกัดกรมการพลังงานทหาร นับแต่นั้นเป็นต้นมา

4.2 การสำรวจแหล่งน้ำมันทั่วประเทศ

โครงการสำรวจน้ำมันทั่วประเทศเป็นนโยบายประการหนึ่งของรัฐบาลไทยในความพยายามแสวงหาแหล่งน้ำมันภายในประเทศ เพราะนับแต่เริ่มมีการใช้น้ำมันในประเทศ เราต้องสั่งน้ำมันเข้ามาจากต่างประเทศ เป็นจำนวนปีละหลายล้านบาท ดังนั้นหากเรามีแหล่งน้ำมันในประเทศจะช่วยลดภาระด้านพลังงานของประเทศได้ ซึ่งถือเป็นหลักการสำคัญของการสำรวจหาน้ำมันทั่วประเทศ โดยรัฐบาลได้มอบให้กรมโลหกิจเริ่มดำเนินการตั้งแต่ พ.ศ. 2497 ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อทำการสำรวจหาแหล่งน้ำมัน ในบริเวณต่อไปนี้ คือ 1. ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา 2. ที่ราบสูงโคราช 3. เชียงใหม่ 4. ลำปางและแพร่ 5. สุราษฎร์ธานี 6. กระบี่และอื่นๆ²

ในการสำรวจครั้งนี้รัฐบาลได้ว่าจ้างบริษัท ฮันติง ยีโอฟิสิกส์ จำกัด (Hunting Geophysics Ltd.) แห่งประเทศอังกฤษทำการสำรวจวัดความเข้มสนามแม่เหล็ก (Magnetometer) เพื่อหาโครงสร้างหินที่เหมาะสมในการกักขังน้ำมัน เป็นเนื้อที่ 26,650 ตารางกิโลเมตร โดยการสำรวจวัดกระแสแม่เหล็กทางอากาศเหนือบริเวณแม่น้ำเจ้าพระยา จึงได้ชื่อโครงการว่า “สำรวจกระแสแม่เหล็กทางอากาศบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา” ซึ่งผลการสำรวจบริษัทได้รายงานมายังกรมโลหกิจ เมื่อ พ.ศ. 2499 สรุปว่า ในบริเวณที่มีการสำรวจและเป็นจุดที่น่าสนใจ ควรต้องทำการสำรวจอย่างละเอียดต่อไป ตามหนังสือที่ สร. 1250 / 2499 ระบุจุดที่มีแนวโน้มอาจพบน้ำมัน คือ

1. จุดกึ่งกลางจังหวัดสมุทรสาคร และสมุทรปราการ
2. จุดห่างจากจังหวัดอยุธยาไปทางตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ 6 กิโลเมตร
3. จุดห่างจากจังหวัดสิงห์บุรีไปทางตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ 25 กิโลเมตร³

¹ กรมทรัพยากรธรณี. (ม.ป.ป). “กิจการน้ำมันที่อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่”. หน้า 101.

² กระทรวงอุตสาหกรรม. (2497). กรมโลหกิจ. อก. 0201.4/4 หน้า 53.

บริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา มีอาณาเขตตั้งแต่ปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ ถึงกรุงเทพฯ ถือเป็นบริเวณที่น่าสนใจ เนื่องจากมีลักษณะภูมิประเทศเหมือนกับลุ่มแม่น้ำมิสซิสซิปปี ในสหรัฐอเมริกา และได้พบหลักฐานจากโครงกระดูกสัตว์โบราณ เช่น ช้าง และอิปโปโปแตมัส ในระดับ 12 เมตร ลึกจากท้องน้ำที่ใกล้ปากน้ำโพ สัตว์เหล่านี้อยู่ในยุคเออร์ พลีโอซีน (Early Pliocene) ซึ่งเป็นของยุค เทอร์เชียรี (Tertiary Age) ทำให้สันนิษฐานได้ว่า ลึกลงไปน่าจะมีหินยุคเทอร์เชียรีอยู่ทั่วไป ซึ่งมักจะเป็นแหล่งน้ำมันตามที่มีการสำรวจพบทั่วไปในประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

³ กระทรวงอุตสาหกรรม. (2497). เสริมเติม. หน้า 53.

ทั้งนี้ บริษัทได้รายงานผลการสำรวจทั้งสามจุด ซึ่งมีข้อมูลสรุปได้ดังนี้ คือ

จุดกึ่งกลางจังหวัดสมุทรสาคร และสมุทรปราการ มีเนื้อที่ใหญ่ที่สุดใน 3 จุด ที่สำรวจ มีความลึกสูงสุดของชั้นหินแข็ง 10,800 ฟุต ภูมิประเทศเป็นที่ลุ่ม ประกอบกับความหนาของชั้นหินที่น่าจะเป็นแหล่งน้ำมัน แต่ปัญหาด้านสมรรถนะของเครื่องเจาะอันตึง ที่เจาะได้ลึกเพียง 1,200 – 1,500 เมตร นอกจากนี้ยังมีปัญหาเรื่องการคมนาคมไม่สะดวกอีกด้วย

จุดห่างจากจังหวัดอยุธยาไปทางตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ 6 กิโลเมตร จุดนี้มีเนื้อที่เล็กกว่าจุดแรก แต่ใหญ่กว่าที่ผางเล็กน้อย อยู่ใกล้ทางหลวง วังน้อย – อยุธยา มีความลึกสูงสุดของชั้นหินแข็งอยู่ที่ 6,000 ฟุต

จุดห่างจากจังหวัดสิงห์บุรีไปทางตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ 25 กิโลเมตร จุดนี้มีลักษณะพื้นที่แคบยาว มีจุดลึกสุดของชั้นหินแข็ง 7,700 ฟุต ชั้นหินมีน้ำมันหนาน้อยกว่า 2 จุดแรก

อย่างไรก็ตาม เมื่อได้ทำการสำรวจรายละเอียดบนภาคพื้นดินอีกครั้ง โดยวิธีวัดแรงสั่นสะเทือน (Seismic Survey) และทำการเจาะสำรวจบริเวณดังกล่าวจำนวน 3 หลุม แต่ไม่พบร่องรอยของน้ำมัน ภายหลังรัฐบาลจึงได้ล้มเลิกโครงการสำรวจลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาใน พ.ศ. 2502 ต่อมาใน พ.ศ. 2503 ได้เริ่มทำการสำรวจอย่างละเอียดด้วยวิธีเดียวกันที่บริเวณจังหวัดราชบุรี กาญจนบุรี สุพรรณบุรี และสิงห์บุรี¹

นอกจากนี้ในการสำรวจน้ำมันภายในประเทศที่ผ่านมา นั้น จะเห็นได้ว่า รัฐบาลจะเป็นผู้ดำเนินงานและควบคุมกิจการเกี่ยวกับการสำรวจน้ำมันไว้เองทั้งหมดแต่อย่างไรก็ตาม จากประสบการณ์ที่ผ่านมา รัฐได้ตระหนักว่า การสำรวจน้ำมันจำเป็นต้องใช้เงินลงทุนสูงมาก ซึ่งต้องเสี่ยงกับการขาดทุน ถ้าหากสำรวจไม่พบน้ำมันหรือมีปริมาณไม่เพียงพอ อีกทั้งรัฐยังขาดบุคลากรผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านในการสำรวจหาน้ำมัน ซึ่งต้องเสียงบประมาณในการจ้างบริษัทและผู้เชี่ยวชาญชาวต่างประเทศมาดำเนินงาน ดังนั้นรัฐบาลจึงเปลี่ยนแปลงนโยบายมาเป็นการให้บริษัทเอกชนเป็นผู้สำรวจแทน โดยให้สิทธิเฉพาะคนที่มีสัญชาติไทยสามารถขออนุญาตลงทุนสำรวจขุดเจาะน้ำมันในประเทศไทยได้เป็นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2497 ซึ่งมีบริษัทที่ได้รับอนุญาตจำนวน 2 บริษัท คือ 1. บริษัท ถ่านหินและน้ำมันไทย ได้รับสิทธิในการสำรวจบริเวณจังหวัดตาก 2. บริษัท ไทยอิลิปซัม จำกัด ได้รับสิทธิสำรวจในบริเวณจังหวัดพิจิตร เพชรบูรณ์ และนครสวรรค์ อย่างไรก็ตาม บริษัททั้ง 2 ได้ทำการสำรวจอยู่ไม่นานก็ต้องเลิกกิจการไป เพราะขาดงบประมาณการลงทุนและบุคลากรผู้เชี่ยวชาญ²

¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (2518). *เศรษฐกิจและอุตสาหกรรม*. ก/ป6/2518/4 หน้า 16.

² ประคัลภ์ อุดมอักษร. (2518). *เล่มเดิม*. หน้า 56 G.

ต่อมาใน พ.ศ. 2503 ซึ่งตรงกับสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (อยู่ในตำแหน่งระหว่าง วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2502 – 8 ธันวาคม 2509) ในสมัยนี้รัฐบาลมีนโยบายที่จะพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งจัดทำขึ้นเป็นฉบับแรก กำหนดช่วงเวลาของแผนฯ คือ พ.ศ. 2504 – 2506 ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นี้รัฐจะให้การสนับสนุนการดำเนินงาน ภาครัฐให้ทำการขยายการสำรวจมากขึ้น และจัดสร้างโรงกลั่นน้ำมันภายในประเทศแล้ว ยังส่งเสริมให้บริษัทต่างประเทศสามารถขออนุญาตเข้ามาดำเนินการสำรวจขุดเจาะน้ำมันในประเทศไทยได้เป็นครั้งแรก อันเป็นการพัฒนาให้เกิดการเข้ามาลงทุนของต่างชาติในกิจการน้ำมันอย่างจริงจังในเวลาต่อมา

บทที่ 3

การสำรวจและผลิตน้ำมันในประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2503 - 2513

การดำเนินการสำรวจหาน้ำมันโดยรัฐบาลนับแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จนถึงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีการพบแหล่งน้ำมันเพียง 1 แหล่ง คือที่ “แอ่งผาง” จังหวัดเชียงใหม่ แต่ก็มีปริมาณน้ำมันไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้น้ำมันของประเทศไทยที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

ใน พ.ศ. 2503 รัฐบาลจึงประกาศใช้นโยบายส่งเสริมการลงทุนจากภาคเอกชนในกิจการอุตสาหกรรมต่าง ๆ ทำให้การพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว รวมถึงการสำรวจน้ำมันภายในประเทศ ซึ่งเกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญจากนโยบายของรัฐบาลที่เปิดโอกาสให้เอกชนต่างประเทศมาลงทุนทำการสำรวจและผลิตน้ำมันในประเทศไทยได้เป็นครั้งแรก ทั้งที่แต่เดิมนั้นรัฐบาลจะสงวนสิทธิ์ในการสำรวจและผลิตน้ำมันไว้เฉพาะราชการเท่านั้น อย่างไรก็ตามเนื่องจากปัจจัยต่าง ๆ อาทิ ปริมาณความต้องการน้ำมันภายในประเทศ การขาดปัจจัยการสำรวจและผลิตน้ำมัน รวมทั้งนโยบายของผู้นำ เป็นต้น จากปัจจัยดังกล่าวทำให้การพัฒนาการสำรวจและผลิตน้ำมันระหว่าง พ.ศ. 2504 ถึง พ.ศ. 2514 เกิดการเปลี่ยนแปลงไปจากช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ดังจะได้กล่าวต่อไปนี้

1. ปัจจัยในการกำหนดนโยบายด้านน้ำมันของรัฐบาลระหว่าง (พ.ศ. 2504 – 2513)

การสำรวจขุดเจาะน้ำมันในประเทศไทยที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่า รัฐบาลจะเป็นผู้ดำเนินการควบคุมเอง และจะสงวนสิทธิ์ไว้สำหรับส่วนราชการเท่านั้น อย่างไรก็ตามจากการสำรวจพบแหล่งน้ำมันเพียง 1 แห่ง บริเวณ “แอ่งผาง” อำเภอผาง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งไม่เพียงพอต่อการใช้งานภายในประเทศ รัฐบาลจึงเห็นความจำเป็นที่จะต้องเร่งพัฒนาการสำรวจและผลิตน้ำมันของประเทศ ดังนั้นจึงเปลี่ยนแปลงนโยบายการสำรวจและผลิตน้ำมันของประเทศ คือ ใน พ.ศ. 2503 รัฐบาลได้ประกาศเชิญชวนให้เอกชนทั้งชาวไทยและต่างประเทศ มาทำการลงทุนสำรวจและผลิตน้ำมันได้ ทั้งนี้ปัจจัยที่ทำให้รัฐบาลต้องเปลี่ยนแปลงนโยบายในครั้งนั้น อาจพิจารณาจำแนกได้จากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกดังนี้

1.1 ปัจจัยภายใน

ปัจจัยภายในที่มีส่วนในการกำหนดนโยบายด้านน้ำมันระหว่าง พ.ศ. 2504-2513 ที่สำคัญ อาจจำแนกออกได้ดังนี้ คือ

1.1.1 ความต้องการใช้น้ำมันภายในประเทศเพิ่มขึ้น ทั้งนี้เพราะประชาชนนำน้ำมันไปใช้ในกิจการต่างๆ มากขึ้น ทั้งด้านการเกษตร อุตสาหกรรม และการบริการ ประกอบกับการเจริญเติบโตของประเทศ ดังนั้นสัดส่วนของการใช้น้ำมันแต่ พ.ศ. 2500 จึงสูงถึงร้อยละ 80 ส่วนที่เหลือนั้นเป็นการใช้ ฟืน ถ่าน แกลบ กากอ้อย และถ่านหิน¹ ผลิตภัณฑ์ซึ่งเป็นที่ต้องการมีชนิดต่างๆ คือ น้ำมันดีเซล น้ำมันเตา น้ำมันเบนซิน น้ำมันอากาศยาน และน้ำมันก๊าด โดยมีปริมาณการใช้น้ำมันแต่ละชนิดดังที่ปรากฏในตาราง 5

ตาราง 5 การใช้ผลิตภัณฑ์น้ำมันในประเทศ พ.ศ. 2503-2514

หน่วย : บาเรลต่อวัน (เทียบเท่าน้ำมันดิบ)

พ.ศ.	ดีเซล	น้ำมันเตา	เบนซิน	น้ำมัน อากาศ ยาน	ก๊าซปิโตร เลียม เหลว	น้ำมัน ก๊าด	รวม
2503	9,100	2,200	8,700	80	2	2,400	22,482
2504	8,500	4,600	8,600	30	5	2,200	23,935
2505	10,400	6,400	9,100	900	5	2,500	29,305
2506	11,950	7,400	9,300	100	20	2,650	31,420
2507	15,600	9,000	9,350	2,400	70	1,950	38,370
2508	18,00	6,800	6,750	10,450	130	1,150	43,280
2509	22,600	9,650	8,350	6,450	270	1,600	48,920
2510	25,700	12,100	10,550	4,670	510	2,400	55,930
2511	36,900	17,100	10,350	6,050	950	3,000	74,350
2512	38,000	20,600	10,950	5,400	1,200	3,250	79,400
2513	37,600	24,000	16,300	5,650	1,450	2,200	87,200
2514	42,950	25,950	22,300	8,250	1,600	3,000	104,050

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ (จากสถาบันปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย. (2535). ปิโตรเลียมเมืองสยามวิวัฒนาการของอุตสาหกรรมปิโตรเลียมไทย. หน้า 15).

¹ สถาบันปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (2536). ปิโตรเลียมเมืองสยาม วิวัฒนาการของอุตสาหกรรมปิโตรเลียมในประเทศไทย. หน้า 14.

1.1.2 การขาดปัจจัยสำคัญในการสำรวจและผลิตน้ำมัน ได้แก่

1. การขาดเงินงบประมาณในการลงทุน (Capital) ซึ่งหมายรวมทั้งเงินสด และเครื่องจักร อุปกรณ์ในการสำรวจ ซึ่งในระยะแรกๆ ที่รัฐบาลส่งเสริมให้มีการสำรวจและผลิตน้ำมันของภาคเอกชน ต้องเสียค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนประมาณหลุมละ 30 ล้านบาท สำหรับหลุมสำรวจบนบก ที่มีความลึกระดับ 3,000 เมตร ซึ่งหากเป็นพื้นที่ในทะเลจะต้องเสียค่าใช้จ่ายประมาณ 60 ล้านบาทต่อหลุม หรือเฉลี่ยวันละ 1 ล้านบาท นอกจากนี้การสำรวจหาน้ำมันยังมีอัตราเสี่ยงต่อการขาดทุนสูงมาก เนื่องจากโอกาสที่จะเจาะพบน้ำมันในแหล่งใหม่ๆ เพียง 1 ใน 10 เท่านั้น หรือตามสถิติเฉลี่ยแล้ว การเจาะสำรวจ 9 หลุม จะพบน้ำมันเพียง 1 หลุม¹

2. การขาดบุคลากรผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการสำรวจขุดเจาะน้ำมัน เช่น ในกรมทรัพยากรธรณี เมื่อประมาณ 40 ปีที่แล้วนั้น มีผู้จบการศึกษาวิศวกรรมปิโตรเลียมเพียง 2 คน เท่านั้น นอกจากนี้ที่กรมการพลังงานทหาร มี 1-2 คน โดยรวมแล้วประเทศไทยมีวิศวกรปิโตรเลียมอยู่ประมาณ 8 คน และมีนักธรณีวิทยาทางด้านปิโตรเลียมเพียง 4-5 คน²

1.1.3 แนวความคิดและนโยบายของผู้นำ

สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์* (พ.ศ. 2501 – 2506) เป็นนายกรัฐมนตรีได้มีนโยบายที่จะพัฒนาประเทศไปสู่ความเจริญตามแบบตะวันตก โดยได้ประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2504 – 2509) วันที่ 20 ตุลาคม 2504 รวมระยะเวลา 6 ปี นับเป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรกของประเทศ ซึ่งมีการจัดทำมาจนถึงปัจจุบัน คือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2539 - 2543) ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับนี้ได้กำหนดนโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาส่งเสริมการลงทุน

¹ ประดัลภ์ อุดมอักษร. (2518). "ความก้าวหน้าของการสำรวจปิโตรเลียมในประเทศไทย" ในรายงานการประชุมผลงานธรณีวิทยา และแหล่งแร่ประจำปี 2518. หน้า 57.

² พิกพ พฤกษมาศน์ (สิงหาคม 2522). "การสำรวจปิโตรเลียมในประเทศไทย". ความรู้คือประทีป. 2(22). หน้า 4.

* จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ทำรัฐประหารครั้งแรกเมื่อวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2500 ยึดอำนาจการปกครองจากจอมพลแปลก พิบูลสงคราม และเชเชิญ นายพจน์ สารสิน มาเป็นนายกรัฐมนตรีรักษาการ รัฐบาลนายพจน์ สารสิน ได้จัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2500 พรรคชาติสังคม ซึ่งเป็นพรรคที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จัดตั้งขึ้นมาหลังจากการเลือกตั้ง รวบรวมสมาชิกผู้แทนราษฎรที่ต่างพรรคกันได้จำนวน 80 คน ผสมกับสมาชิกประเภทที่ 2 ทำให้พรรคชาติสังคมคุมเสียงข้างมากในรัฐสภา และให้พลเอกถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรีภายใต้ระบบรัฐสภา แต่การบริหารงานภายใต้รัฐบาลพลเอกถนอม กิตติขจร ประสบความยุ่งยากทางการเมือง มีความขัดแย้งกันในสมาชิกพรรคชาติสังคม พลเอกถนอม กิตติขจร ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เปิดโอกาสให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก้าวขึ้นสู่อำนาจอย่างเป็นทางการในฐานะหัวหน้าคณะปฏิวัติ

อุตสาหกรรมไว้ ดังนี้¹

1. ส่งเสริมการลงทุนของเอกชนในด้านอุตสาหกรรมโดยเฉพาะกิจการที่ใช้วัตถุดิบในประเทศเป็นส่วนใหญ่ กิจการที่มีความต้องการในประเทศ ทั้งนี้โดยคำนึงว่ากิจการที่ได้รับการส่งเสริมนั้น สามารถผลิตสิ่งของได้มีปริมาณมาก มีคุณภาพดี เท่าเทียมกับของต่างประเทศ ใช้วิธีการผลิตอันมีประสิทธิภาพและให้สามารถตั้งตัวได้ภายในระยะเวลาพอสมควร
2. รัฐไม่ประกอบกิจการขึ้นใหม่ อันเป็นการแข่งขันกับเอกชน ส่วนกิจการที่รัฐอำนาจการอยู่แล้ว ก็จะจัดการให้เกิดประโยชน์ยิ่งขึ้น
3. ส่งเสริมการค้าและสำรวจทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อประโยชน์แก่การอุตสาหกรรมโดยเฉพาะ คือ การสำรวจแหล่งแร่ และการสำรวจธรณีวิทยา
4. จัดให้มีการฝึกอบรม เพื่อให้มีผู้ชำนาญงานและช่างฝีมือตามความต้องการของกิจการอุตสาหกรรม
5. ส่งเสริมการอุตสาหกรรมในครอบครัวโดยการเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการใหม่ๆ และช่วยหาตลาดจำหน่ายสินค้าประเภทนี้

นอกจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจดังกล่าวรัฐบาลยังได้ประกาศใช้ “พระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุน เพื่อกิจการอุตสาหกรรม พ.ศ. 2503” เมื่อวันที่ 17 ตุลาคม พร้อมทั้งยกเลิก “พระราชบัญญัติส่งเสริมอุตสาหกรรม พ.ศ. 2497” ในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ซึ่งมีนโยบายส่งเสริมการลงทุนเช่นเดียวกันแต่ไม่ประสบความสำเร็จตามนโยบายและการลงทุนส่วนใหญ่จะถูกผูกขาดอยู่กับกลุ่มผู้มีอิทธิพลทางการเมืองในสมัยนั้น มิได้ตกอยู่กับเอกชนทั่วไป

สมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นโยบายส่งเสริมการลงทุนเพื่อกิจการอุตสาหกรรมดังกล่าว ยังคงยึดนโยบายเดิม คือ พยายามชักชวนให้เอกชนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศมาลงทุนในอุตสาหกรรมในประเทศไทย โดยให้คำมั่นว่าจะไม่ประกอบกิจการขึ้นแข่งขันกับเอกชน และจะไม่โอนกิจการอุตสาหกรรมของเอกชนมาเป็นของรัฐ แต่จะส่งเสริมให้ได้รับความสะดวก²

นอกจากจะมีการให้สิทธิประโยชน์ พร้อมทั้งหลักประกันต่างๆ* แก่ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมที่ได้รับการส่งเสริมแล้ว รัฐบาลยังจัดตั้งคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (Board of Investment-BOI) เพื่อเป็นกลไกในการทำหน้าที่ส่งเสริมการลงทุนเพื่อกิจการอุตสาหกรรมอีกด้วย³

¹ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม (2526). ความก้าวหน้าของอุตสาหกรรมไทย หน้า 177.

² แหล่งเดิม. หน้า 177.

^{*} ดูการเปรียบเทียบ พระราชบัญญัติส่งเสริมอุตสาหกรรม พ.ศ. 2497 และพ.ศ. 2503 จากตาราง 6

³ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ (2537) เศรษฐกิจไทยบนเส้นทางแห่งสันติประชาธรรม. หน้า 165.

ตาราง 6 เปรียบเทียบสาระสำคัญใน พ.ร.บ. 2497 และ พ.ร.บ. 2503
เกี่ยวกับการส่งเสริมอุตสาหกรรม

พ.ร.บ. 2497	พ.ร.บ. 2503
I. มาตรการสิ่งจูงใจทางการคลัง (Fiscal Incentives) 1. งดหรือลดอากรขาเข้าสำหรับเครื่องจักร และวัตถุดิบนำเข้า มาตรา 12 (4) และ (6) 2. งดหรือลดภาษีตามประมวลรัษฎากรใน ระยะเวลาอันจำกัด มาตรา 12 (5)	1. งดหรือลดอากรขาเข้าสำหรับเครื่องจักร และวัตถุดิบนำเข้า มาตรา 19 (2) และ 20 (2) 2. ยกเว้นภาษีเงินได้สำหรับผลกำไรที่ได้จาก การประกอบกิจการอุตสาหกรรม สำหรับ สองปีแรกที่ได้กำไร แต่ต้องอยู่ภายในเวลา ห้าปีนับตั้งแต่วันออกบัตรส่งเสริม มาตรา 19 (3)
II. มาตรการการคุ้มครองอุตสาหกรรมภายใน (Protective Measures) 1. ห้ามประกอบกิจการอุตสาหกรรมขึ้นใหม่ มาตรา 12 (2) และ 12 (9) 2. ห้ามสินค้าชนิดเดียวกันเข้าประเทศ มาตรา 12 (9) 3. ไม่มี	1. ห้ามประกอบกิจการอุตสาหกรรมขึ้นใหม่ โดยประเภท ขนาด และเงื่อนไข จะ ประกาศในกฎกระทรวง (มาตรา 24) 2. เหมือนกัน มาตรา 20 (3) 3. ขึ้นอากรขาเข้าสำหรับสินค้าชนิดเดียวกัน กับที่ได้รับการส่งเสริม มาตรา 20 (4)
III. มาตรการการส่งเสริมการส่งออก (Export Promotion Measures) 1. ให้ส่งผลิตภัณฑ์ออก และงดหรือลดภาษี ศุลกากรขาออกในระยะเวลาจำกัด มาตรา 12 (8)	1. เหมือนกัน มาตรา 19 (6) และ 20 (1)

ตาราง 6 (ต่อ)

พ.ร.บ. 2497	พ.ร.บ. 2503
IV. หลักประกัน	
1. ไม่มี	1. รัฐจะไม่ประกอบกิจการอุตสาหกรรมขึ้นใหม่ แข่งขันกับผู้ที่ได้รับการส่งเสริม มาตรา 18 (1)
2. ไม่มี	2. รัฐจะไม่โอนกิจการอุตสาหกรรมของเอกชน มาเป็นของรัฐ มาตรา 18 (2)
V. ข้อยกเว้นอื่นๆ	
1. ให้นำเงินลงทุน หรือผลอันเกิดจากเงิน ลงทุนที่นำมาจากต่างประเทศออกนอก ประเทศได้ มาตรา 12 (10)	1. เหมือนกัน ยกเว้นในกรณีที่ธนาคารแห่ง ประเทศไทยจำกัดการส่งเงินออกชั่วคราว เพื่อผลต่อดุลการชำระเงิน มาตรา 19 (4)
2. ให้นำช่างฝีมือ และผู้ชำนาญการต่างประ เทศเข้าประเทศได้นอกอัตราควบคุมคน เข้าเมือง มาตรา 12 (11)	2. เหมือนกัน โดยเพิ่มการรวมถึงคู่สมรสและ บุตรของบุคคลดังกล่าว มาตรา 19 (5)
3. ไม่มี	3. ให้ถือกรรมสิทธิ์ที่ดินเพื่อประกอบกิจการ อุตสาหกรรม แม้ว่าจะเกินกำหนดที่จะพึงมี ได้ตามกฎหมายอื่น มาตรา 19 (1)

ที่มา : พ.ร.บ. ส่งเสริมอุตสาหกรรม พ.ศ. 2497 ใน ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 71 ตอนที่ 64
12 ตุลาคม 2497 และ พ.ร.บ. ส่งเสริมการลงทุนเพื่อกิจการอุตสาหกรรม พ.ศ.
2503 ใน ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 77 ตอนที่ 88 25 ตุลาคม 2503
หมายเหตุ : ใน พ.ร.บ. 2497 มาตรา 12 (7) อนุญาตให้แลกเงินตราต่างประเทศตามอัตรา
แลกเปลี่ยนของรัฐบาลครั้งเดียวเพื่อซื้อเครื่องจักรจากต่างประเทศด้วย

อาจกล่าวได้ว่าแนวนโยบายดังกล่าว ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาการสำรวจขุด
เจาะน้ำมันให้ก้าวหน้าและกว้างขวางขึ้น อีกทั้งยังเป็นหลักในการกำหนดเป้าหมาย นโยบาย
ของการพัฒนาด้านพลังงานน้ำมันของประเทศสืบต่อมาจนกระทั่งปัจจุบัน

นโยบายดังกล่าวทำให้ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้รับผลประโยชน์ตามมาด้วย ดังจะ
เห็นได้จากการที่กิจการของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ คือ บริษัท โรงกลั่นน้ำมันไทย จำกัด ที่
ดำเนินกิจการในการผลิตน้ำมันก็ได้รับสิทธิในการส่งเสริมการลงทุนจากการพิจารณาของรัฐบาลด้วย

อย่างไรก็ตามจากนโยบายของรัฐบาลดังกล่าวข้างต้น ทำให้ภาคเอกชนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศสนใจมาลงทุนด้านอุตสาหกรรมต่างๆ จำนวนมาก เป็นเหตุให้กิจการอุตสาหกรรมของประเทศเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่งผลทำให้ระบบเศรษฐกิจของประเทศมีความเจริญขึ้นด้วย

1.2 ปัจจัยภายนอก

อาจกล่าวได้ว่า ปัจจัยที่เกิดจากภายนอกประเทศ ก็เป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่มีส่วนในการกำหนดนโยบายด้านน้ำมันของประเทศ ทั้งนี้อาจจำแนกปัจจัยต่างๆ ออกได้ดังนี้ คือ

1.2.1 การดำเนินการตามนโยบายของสหรัฐอเมริกา เนื่องจากจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีนโยบายในการจะจัดภัยจากการแผ่ขยายของลัทธิคอมมิวนิสต์ เพื่อสร้างความมั่นคงแก่ประเทศ อันเป็นแนวนโยบายเดียวกันกับประเทศสหรัฐอเมริกา ขณะเดียวกันก็ได้ดำเนินนโยบายเศรษฐกิจตามแนวทางของรัฐบาลอเมริกัน และธนาคารโลก ซึ่งมีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้ดูแลบริหารด้วยเช่นกัน เหตุผลของการดำเนินนโยบายต่างๆ ดังกล่าวนี้นำให้ประเทศไทยได้รับการช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาในด้านต่างๆ เช่น เงินช่วยเหลือแบบให้เปล่า เงินกู้ ตลอดจนสนับสนุนด้านเทคนิควิชาการแก่ไทย โดยเฉพาะในการพัฒนาความมั่นคงด้านพลังงานของไทย เพราะนอกจากการเข้ามาลงทุนสำรวจขุดเจาะน้ำมันของนักลงทุนต่างชาติแล้ว ในการจัดทำกฎหมายปิโตรเลียม รัฐบาลไทยยังได้จ้างนายวอลเตอร์ เจ.เลฟวี (Mr. Walter J. Levy) ซึ่งเป็นนักเศรษฐศาสตร์ ชาวอเมริกัน ซึ่งเป็นผู้ที่มีชื่อเสียงในเรื่องการเจรจาจัดทำสัญญาสำรวจและผลิตน้ำมัน ในแง่ที่เป็นฝ่ายรักษาผลประโยชน์ให้กับรัฐบาล มาเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำในการยกร่างกฎหมายปิโตรเลียมที่เหมาะสมกับประเทศไทย และให้สอดคล้องกับหลักสากลโดยองค์การยูซอม (USOM)¹ เป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายให้¹

1.2.2. การกำหนดนโยบายตามแนวคิดของธนาคารโลก เนื่องจากใน พ.ศ. 2503 เป็นปีแรกที่ธนาคารโลกได้เสนอแนวคิดมายังรัฐบาลในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาในเรื่องของการต้องพึ่งพิงการนำเข้าน้ำมันจากต่างประเทศ ที่ส่งผลกระทบต่อดุลการค้าของแต่ละประเทศ จึงควรลดภาระด้วยการแสวงหาแหล่งน้ำมันภายในประเทศของตน โดยเสนอให้เปิดโอกาสแก่ผู้ลงทุนต่างประเทศที่สนใจจะทำการสำรวจและผลิตน้ำมันในประเทศต่างๆ เพราะถ้ามีการพบน้ำมันนอกจากจะช่วยลดการพึ่งพิงการนำเข้าน้ำมันแล้ว ยังจะช่วยเพิ่มรายได้ของประเทศอีกด้วย ซึ่งรัฐบาลไทยก็ได้นำแนวคิดดังกล่าวมาดำเนินการ โดยใน พ.ศ. 2504 รัฐบาลได้ออกประกาศเชิญชวนให้ภาคเอกชนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ยื่นขอสัมปทานสำรวจและผลิตน้ำมันในประเทศไทยได้เป็นครั้งแรกของการสำรวจหาน้ำมันของไทย

¹ องค์การบริหารวิเทศกิจของสหรัฐอเมริกา.

¹ ยงยุทธ ตังคชสาร. (ม.ป.ป.) "แนวนโยบายของรัฐด้านปิโตรเลียม". หน้า 14.

2. การดำเนินการสำรวจหาน้ำมัน

2.1 การสำรวจหาน้ำมันของภาครัฐ

การดำเนินงานในส่วนของภาครัฐ ถึงแม้ว่ารัฐบาลมีนโยบายอนุญาตให้เอกชนเข้ามาทำการสำรวจและผลิตน้ำมันได้ แต่รัฐบาลก็ยังมิพบาทในการสำรวจหาน้ำมันเหมือนเช่นเดิม ด้วยการดำเนินงานของกรมการพลังงานทหารและกรมทรัพยากรธรณี ใน พ.ศ. 2503 กรมการพลังงานทหารได้รับอนุญาตจากรัฐบาลให้ดำเนินการสำรวจหาน้ำมันในเขตจังหวัดภาคเหนือ ซึ่งเป็นการขยายพื้นที่สำรวจมากขึ้น เนื่องจากในบริเวณแอ่งผา่งที่สำรวจพบน้ำมันกับที่แหล่งไชยปราการนั้นมีน้ำมันในปริมาณน้อย จึงมีการสำรวจเพิ่มเติมอีก โดยใน พ.ศ. 2504 ได้จ้างบริษัทต่างประเทศเข้ามาสำรวจธรณีฟิสิกส์ภาคพื้นดิน ต่อมาใน พ.ศ. 2506 ได้ทำการขุดเจาะ ณ จุดที่มีการสำรวจไว้ ผลของการขุดเจาะปรากฏว่า พบแหล่งน้ำมันแหล่งใหม่ เมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม พ.ศ. 2506 ที่ตำบลแม่สูน จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเรียกว่า “แหล่งแม่สูน”

แต่การที่จะนำน้ำมันจากแหล่งแม่สูนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศยังมีอุปสรรคอยู่มาก เนื่องจากน้ำมันดิบที่แหล่งแม่สูน มีคุณภาพไม่เหมาะสมกับโรงกลั่นน้ำมันที่ผา่ง ซึ่งเป็นเครื่องกลั่นที่ใช้อยู่กับน้ำมันดิบจากแหล่งไชยปราการ หากจะนำน้ำมันจากแหล่งแม่สูนมากลั่นที่โรงกลั่นผา่ง ก็จะต้องทำการดัดแปลงแก้ไขเครื่องกลั่นที่มีอยู่เดิม ดังนั้นกรมการพลังงานทหารได้ทำหนังสือขอดัดแปลงโรงกลั่นผา่งไปยังคณะรัฐมนตรี ซึ่งได้รับอนุมัติจากรัฐบาล จึงสามารถกลั่นน้ำมันดิบจากแหล่งแม่สูนได้ ผลผลิตภัณฑ์น้ำมันที่กลั่นได้ คือ น้ำมันเบนซิน น้ำมันก๊าด น้ำมันดีเซล และน้ำมันเตา ซึ่งโรงกลั่นที่ผา่งของกระทรวงกลาโหม ได้ทำการกลั่นน้ำมันดิบที่ได้จากแหล่งแม่สูน และแหล่งไชยปราการ จนกระทั่งเดือนกันยายน พ.ศ. 2513 รวมทั้งสิ้นประมาณ 300,000 บาร์เรล ได้ผลิตภัณฑ์น้ำมันจำหน่ายให้แก่คลังน้ำมันขององค์การเชื้อเพลิงกระทรวงกลาโหม¹ ทำหน้าที่จำหน่ายน้ำมันของภาครัฐให้แก่หน่วยราชการและประชาชน

อย่างไรก็ตามการสำรวจพบแหล่งน้ำมันที่ผา่งมาของภาครัฐก็ยังมีน้ำมันในปริมาณน้อย ทางกรมการพลังงานทหาร จึงได้เสนอไปยังรัฐบาล เพื่อขอสำรวจหาน้ำมันในบริเวณที่แอ่งเชียงใหม่ (Cheingmai Basin) ซึ่งคลุมพื้นที่บริเวณจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน ทั้งนี้ตามหลักฐานทางธรณีวิทยา มีสภาวะสะสมของตะกอน ยุค เทอร์เทียรี (Tertiary) คล้ายคลึงกับแอ่งผา่ง จึงน่าจะมีแหล่งน้ำมันเช่นเดียวกัน โครงการนี้ได้รับอนุญาตให้ดำเนินการตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2512 โดยเป็นการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างกรมการพลังงานทหารและกรมทรัพยากรธรณี โดยเฉพาะในด้านการสำรวจทางธรณีวิทยาฟิสิกส์ ซึ่งกรมทรัพยากรธรณี ได้ให้ความร่วมมือในการสำรวจตามลำดับ คือ

¹ กรมทรัพยากรธรณี (2514). กรมทรัพยากรธรณีครบรอบ 80 ปี. หน้า 2 – 119.

พ.ศ. 2512 ทำการสำรวจทางธรณีฟิสิกส์ด้วยเครื่องวัดความดึงดูด (Gravity Survey) และเครื่องวัดกระแสแม่เหล็ก (Magnetic Survey) ทั่วแอ่งเชียงใหม่ ในพื้นที่ประมาณ 2,000 ตารางกิโลเมตร

พ.ศ. 2513 ทำการสำรวจทางธรณีฟิสิกส์ดังกล่าว พร้อมทั้งรวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่ได้จากการสำรวจ เพื่อทำแผนที่และแปลความหมายทางธรณีวิทยา ต่อจากนั้นได้สำรวจวัดคลื่นแรงสั่นสะเทือน (Seismic Survey) บริเวณที่ต่อเนื่องระหว่างอำเภอสันกำแพง อำเภอสารภี และอำเภอสันป่าตอง ตามด้วยการเจาะสำรวจ ผลของการเจาะสำรวจไม่พบน้ำมันจึงยุติการสำรวจที่แอ่งเชียงใหม่¹

2.2 การสำรวจหาน้ำมันของภาคเอกชน

2.2.1 พื้นที่สำรวจบนบก

การแสวงหาแหล่งน้ำมันภายในประเทศของรัฐบาลที่ผ่านมานับ 20 ปี อาจกล่าวได้ว่า ยังไม่สามารถสร้างความมั่นคงด้านพลังงานน้ำมันของประเทศได้ เนื่องจากสาเหตุสำคัญ คือ

1. ปริมาณน้ำมันที่สำรวจพบมีจำนวนน้อยไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้น้ำมันในประเทศ

2. รัฐบาลปัจจัยในการพัฒนาการสำรวจและผลิตน้ำมัน ได้แก่ งบประมาณการลงทุน ซึ่งหมายรวมทั้งเงินลงทุนและอุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการสำรวจ ขาดบุคลากรผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านปิโตรเลียม

สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาพลังงานน้ำมันของประเทศ

รัฐบาลจึงเห็นความจำเป็นที่จะเร่งรัดให้มีการสำรวจและผลิตน้ำมันภายในประเทศ เพื่อจัดหาน้ำมันให้เพียงพอต่อการใช้น้ำมัน และลดภาระการนำเข้าน้ำมันจากต่างประเทศ แต่เนื่องจากอุปสรรคข้างต้น รัฐบาลจึงประกาศใช้นโยบายเชิญชวนให้ภาคเอกชนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ มาลงทุนสำรวจและผลิตน้ำมันในประเทศไทย เมื่อ พ.ศ. 2503 และนับเป็นครั้งแรกของการสำรวจและผลิตน้ำมันของไทยที่มีการเปิดโอกาสให้ชาวต่างประเทศเข้ามาดำเนินการได้ เพราะแต่เดิมนั้นรัฐบาลจะสงวนสิทธิ์ไว้ให้ราชการเท่านั้น ในช่วงนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็น ยุคของการตื่นตัวในการสำรวจหาน้ำมันของประเทศ อีกทั้งยังสอดคล้องกับนโยบายการส่งเสริมการลงทุนเพื่อกิจการอุตสาหกรรม พ.ศ. 2503 ของรัฐบาลอีกด้วย

¹ กรมทรัพยากรธรณี (2514) *กรมทรัพยากรธรณีรอบ 80 ปี*. หน้า 3 – 105.

การปฏิบัติตามนโยบายสนับสนุนภาคเอกชนนั้นรัฐบาลได้ให้ “คณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนเพื่อกิจการอุตสาหกรรม” ที่จัดตั้งขึ้นร่วมกับกระทรวงอุตสาหกรรม ประกาศเชิญชวนให้ภาคเอกชน ยื่นขอสิทธิสำรวจและผลิตน้ำมันภายใต้บทบัญญัติของ “กฎหมายว่าด้วยแร่” และ “กฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมการลงทุนเพื่อกิจการอุตสาหกรรม” ในรูปแบบของการให้สัมปทาน ซึ่งเป็นวิธีการปฏิบัติ 1 ใน 3 วิธีของการสำรวจและพัฒนาแหล่งน้ำมันที่ใช้กันอยู่ทั่วโลก ได้แก่¹

1. ประเทศผู้เป็นเจ้าของทรัพยากรจะเปิดโอกาสให้บริษัทต่างชาติเข้ามาดำเนินการสำรวจขุดเจาะ และผลิตน้ำมัน (ในกรณีที่มีการค้นพบ) วิธีนี้เรียกว่า “ระบบสัมปทาน” (Concession system) โดยการมอบสัมปทานให้แก่บริษัท ส่วนรัฐบาลจะเก็บผลประโยชน์ตอบแทนในรูปของการเก็บค่าภาคหลวง และเงินภาษีที่ได้จากผลกำไรของบริษัทที่จะตกลงกับรัฐบาล วิธีการปฏิบัติตามระบบนี้นิยมใช้กันในยุคล่าอาณานิคม เพื่อเปิดช่องให้ต่างชาติสามารถดักดวงทรัพยากรจากชาติที่เป็นเมืองขึ้นให้ได้มากที่สุด

2. เรียกว่า ระบบ “แบ่งปันผลประโยชน์หรือระบบร่วมทุน” (Production Sharing) เป็นวิธีการปฏิบัติที่พัฒนาขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อประเทศผู้ผลิตน้ำมันซึ่งเคยตกเป็นเมืองขึ้นของชาติตะวันตกได้รับเอกราช จึงเรียกร้องเพื่อให้หลุดพ้นจากการเอารัดเอาเปรียบของชาติที่มาลงทุนสำรวจน้ำมันในประเทศตน โดยต้องการที่จะได้รับผลประโยชน์และส่วนแบ่งจากทรัพยากรของตนในสัดส่วนที่เป็นธรรม ด้วยการเข้าร่วมลงทุนระหว่างรัฐบาลกับบริษัทต่างประเทศที่เข้ามาลงทุน ระบบนี้เป็นการรวมผลประโยชน์ระหว่างประเทศเจ้าของทรัพยากรกับบริษัทต่างประเทศที่ลงทุน อย่างไรก็ตาม วิธีการปฏิบัติตามระบบนี้ประเทศเจ้าของทรัพยากรก็ยังไม่อาจอิสระจากอิทธิพลของต่างชาติได้ทั้งหมด

3. เป็นระบบควบคุมโดยรัฐบาลร้อยเปอร์เซ็นต์ (100% State-Control) โดยประเทศเจ้าของทรัพยากรจะเป็นผู้ลงทุนในการสำรวจขุดเจาะทุกขั้นตอน ตลอดจนกระทั่งการผลิต ระบบนี้จะอำนวยประโยชน์ให้ประเทศเจ้าของทรัพยากรได้ทั้งหมด และปราศจากอิทธิพลของบริษัทต่างประเทศ จัดว่าเป็นระบบที่ประเทศซึ่งมีการดำเนินการในเรื่องน้ำมัน มีความต้องการที่จะใช้กับประเทศของตน

หลังจากการประกาศเชิญชวนการสำรวจและผลิตน้ำมันของรัฐบาล มีบริษัทที่สนใจและยื่นขอสิทธิในการสำรวจเป็นบริษัทแรก คือ บริษัท ยูเนียนออยล์ ออฟ แคลิฟอร์เนีย (Union Oil of Californai) โดยยื่นขอสำรวจหาน้ำมันในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งก็ได้รับอนุญาตสำรวจในบริเวณจังหวัดสกลนคร ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ มหาสารคาม นครพนม อุดรธานี สุนทรบุรี ขอนแก่น และบุรีรัมย์ รวมพื้นที่ 54,966 ตารางกิโลเมตร มีระยะเวลาการสำรวจ 5 ปี ตั้งแต่วันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2505 ถึง วันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2510 แต่มีการต่อสัญญาเพิ่ม

¹ ประสงค์ เจริญสิน. (2529). *เมืองไทยมีไว้ขาย*. หน้า 66.

อีก 5 ปี ในการดำเนินงานนั้น ผู้ได้รับอนุญาตสำรวจได้โอนสิทธิให้ บริษัท ยูเนียนออยล์แห่งประเทศไทย (Union Oil of Thailand) เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน พ.ศ. 2511 การสำรวจหาน้ำมันของบริษัท ยูเนียนออยล์ นั้น บริษัทได้ว่าจ้าง บริษัท แอร์ เซอร์วิส โคโพรเรชั่น (Air Service Corporation) มาทำการบินสำรวจวัดความเข้มข้นแม่เหล็กทางทิศตะวันออกของจังหวัดกาฬสินธุ์¹ พื้นที่ซึ่งเมื่อ 50 ปีก่อน นายวอลเลส ลี (Mr. Wallace Lee) เคยเชื่อว่าน่าจะเป็นโครงสร้างกักเก็บน้ำมัน

บริษัท ยูเนียน ออยล์ฯ ได้มาทำการเจาะสำรวจระหว่าง พ.ศ. 2514 – 2515 ในช่วงต้นระยะเวลาการสำรวจนั้น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย ยังมีปัญหาความไม่ปลอดภัยจากผู้ก่อการร้าย อีกทั้งเส้นทางคมนาคมก็ยังไม่สะดวก เป็นอุปสรรคในการขนย้ายเครื่องเจาะเข้าไปในพื้นที่สำรวจ² อย่างไรก็ตาม หลังจากที่มีการเจาะสำรวจในบริเวณพื้นที่สัมปทานของบริษัทปรากฏว่าไม่พบน้ำมัน บริษัทจึงคืนพื้นที่สัมปทานให้รัฐ

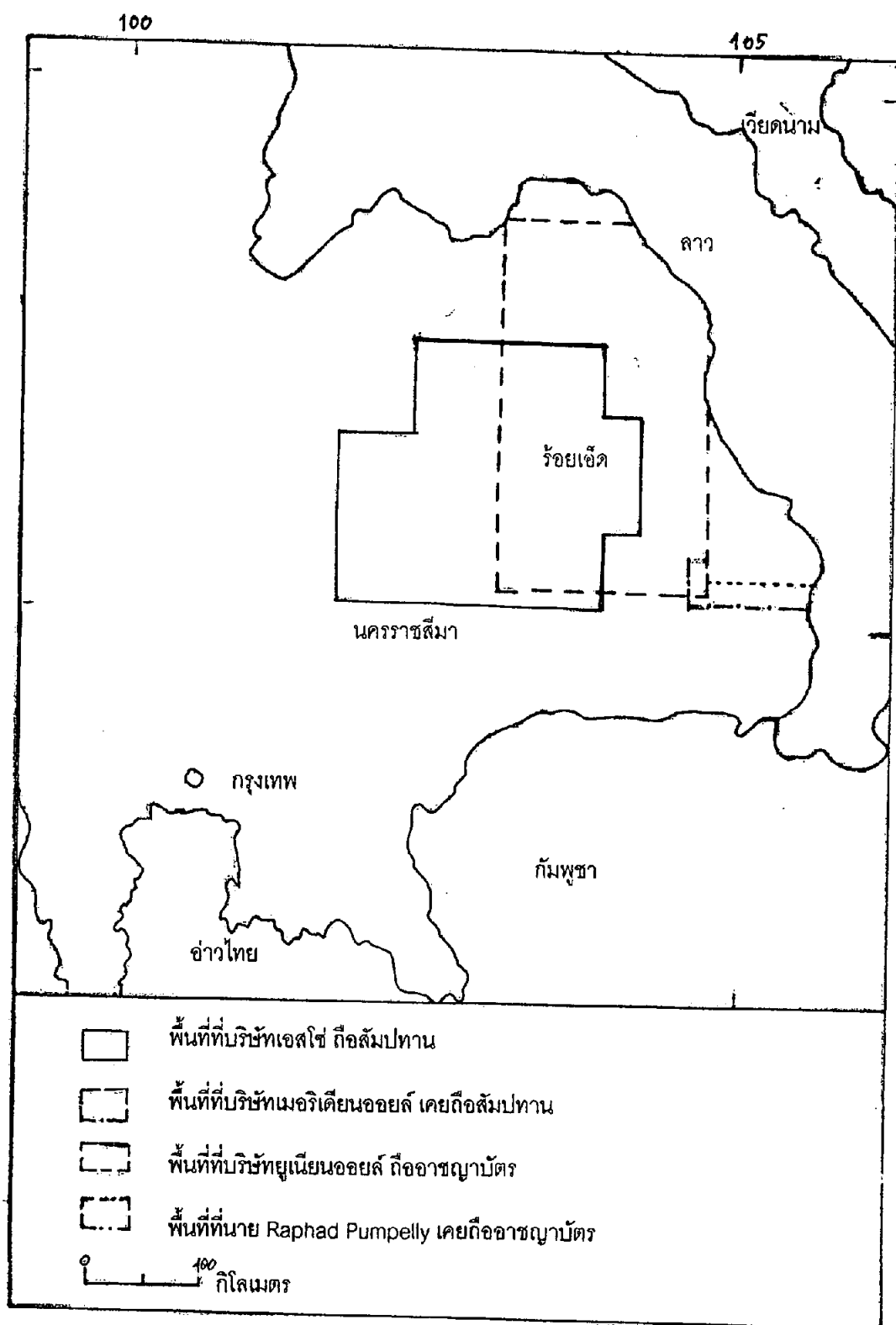
บริษัทเอกชนที่ได้รับอนุญาตสัมปทานในเวลาใกล้เคียงกับ บริษัท ยูเนียน ออยล์ฯ อีกบริษัทหนึ่งคือ บริษัทของ นายราฟาเอล บัมเปल्ली (Raphael Pumpelly) ชาวอเมริกัน ซึ่งได้รับสัมปทาน เมื่อ พ.ศ. 2507 มีพื้นที่ 7,455 ตารางกิโลเมตร จากการสำรวจพบว่า บริเวณบ้านแก่ง (Kaeng) จังหวัดอุบลราชธานี เป็นแหล่งที่น่าสนใจซึ่งน่าจะพบน้ำมัน³ แต่หลังจากดำเนินการอยู่ไม่นาน นายราฟาเอล บัมเปल्ली ได้โอนสิทธิ์สัมปทานให้แก่ บริษัท ยูไนเตท เอเชีย ออยล์ (United Asias Oil) เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2513 แต่บริษัทก็ไม่ได้ทำการเจาะสำรวจจนหมดอายุสัญญาสัมปทาน เมื่อวันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2514

นอกจาก 2 บริษัทดังกล่าวรัฐบาลได้ให้สิทธิสัมปทานแก่ บริษัท กัลฟ์ ออยล์ แห่งประเทศไทย (Thailand Gulf Oil) ใน พ.ศ. 2509 บริเวณพื้นที่กรุงเทพมหานคร ปทุมธานี ฉะเชิงเทรา สมุทรปราการ และสมุทรสาคร เป็นพื้นที่ 10,000 ตารางกิโลเมตร หลังจากสำรวจด้วยวิธีวัดความไหวสะเทือนแล้ว บริษัท กัลฟ์ ออยล์ ได้เจาะหลุมตรวจสอบการลำดับชั้นหิน (Stratigraphic Wells) เป็นจำนวน 4 หลุม ในบริเวณที่คิดว่ามีหินพื้นฐานโป่งขึ้นมาอยู่ใต้ดินระหว่างวันที่ 27 พฤษภาคม – 26 สิงหาคม พ.ศ. 2512 โดยมีหลุมรังสิต เป็นหลุมแรก ต่อมาขุดเจาะที่ช่องสะเดา ที่หลุมวัดศาลาแดง ซึ่งอยู่ห่างจากท่าเรือคลองเตยไปประมาณ 15 กิโลเมตร การขุดเจาะสำรวจไม่พบปิโตรเลียม จึงปรับปรุงหลุมเจาะนี้เป็นหลุมผลิตน้ำบาดาลให้กับกองบาดาล กรมทรัพยากรธรณี

¹ อารยะ นาคะนาท. (มกราคม 2524). "การสำรวจปิโตรเลียมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" ข่าวสารการธรณี 26(1). หน้า 53 – 55.

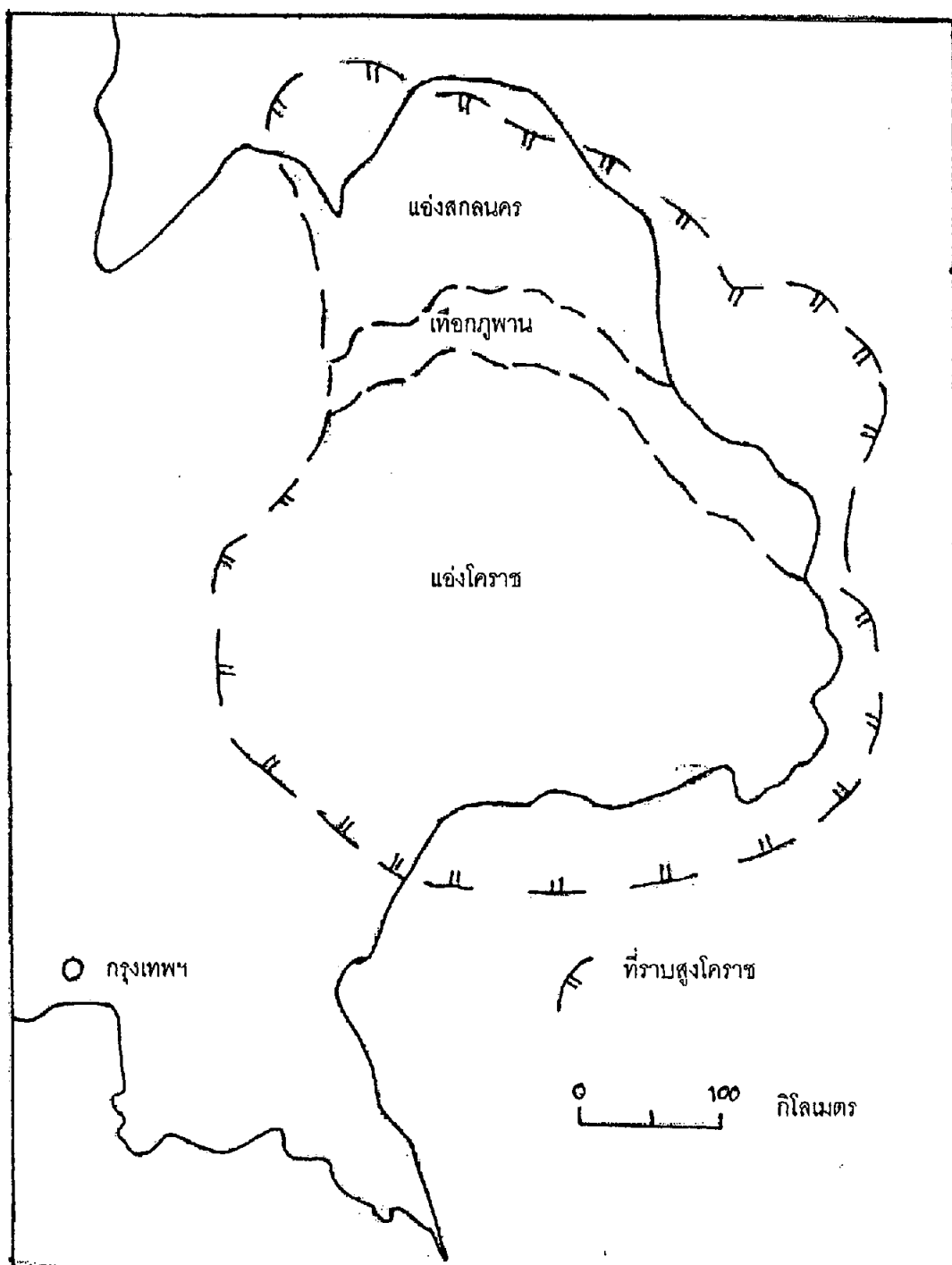
² บงยุทธ ตรังคชสาร. (2530). *เล่มเดิม*. หน้า 25 (คำกล่าวของคุณพิสุทธิ์ สุทัศน์ ณ อยุธยา อธิบดีกรมทรัพยากรธรณี)

³ จำเียร สงวนมาก. (ม.ป.ป.) *เล่มเดิม*. หน้า 109.

ภาพประกอบ 6 แสดงพื้นที่สำรวจหาปิโตรเลียมในปัจจุบันและอดีต

ที่มา : อารยะ นาคะนาท. (มกราคม 2524). "การสำรวจปิโตรเลียมในภาคตะวันออก
เฉียงเหนือ". ข่าวสารการธรณี 26(1).

ภาพประกอบ 7 แสดงขอบเขตที่ราบสูงไครราช และเทือกภูพาน แบ่งพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นแฉ่งไครราชและแฉ่งสาละวิน

ที่มา : อารยะ นาคะนาท. (มกราคม 2524). "การสำรวจปิโตรเลียมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ". ข่าวสารการธรณี 26(1).

2.2.2 พื้นที่สำรวจน้ำมันในทะเล (อ่าวไทย)

เนื่องจากการสำรวจหาแหล่งน้ำมันในพื้นที่บนบก ยังไม่มีการสำรวจพบแหล่งน้ำมันแหล่งใหม่ ๆ ที่จะสร้างความหวังในการพัฒนาพลังงานน้ำมันของประเทศมาใช้ประโยชน์ รัฐบาลจึงเริ่มมีแนวคิดที่จะขยายพื้นที่การสำรวจน้ำมันไปในทะเล เนื่องจากสาเหตุดังต่อไปนี้คือ

1. เกิดการค้นพบน้ำมันในทะเลของประเทศอินโดนีเซีย และมาเลเซีย จึงมีการคาดหวังว่าในทะเลของไทย น่าจะมีแหล่งน้ำมันเช่นกัน

2. เนื่องจากเทคโนโลยีในการสำรวจหาน้ำมันในทะเลมีการพัฒนาประสิทธิภาพเป็นที่ยอมรับในวงการน้ำมันมากขึ้น

1. จากผลของการออกกฎหมายทะเล (Law of the sea) ขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งบังคับแก่ประเทศสมาชิกที่มีชายฝั่งทะเลเป็นอาณาเขต กำหนดสิทธิของรัฐชายฝั่งให้ได้เป็นเจ้าของทรัพยากรในเขตไหล่ทวีป* กฎหมายดังกล่าวทำให้ประเทศที่มีชายฝั่งทะเลเป็นอาณาเขตสามารถแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรในเขตที่กำหนดได้ตามอนุสัญญา

สหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล (United Nations Convention on the Law of the sea) ข้อ 77 เรื่องสิทธิของรัฐชายฝั่งเหนือไหล่ทวีป มีสาระสำคัญ ดังนี้

1. รัฐชายฝั่งใช้สิทธิอธิปไตยเหนือไหล่ทวีป เพื่อความมุ่งประสงค์ในการสำรวจไหล่ทวีป และแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของไหล่ทวีป

2. สิทธิที่อ้างถึงในวรรค 1 เป็นสิทธิโดยจำเพาะ โดยนัยที่ว่า หากรัฐชายฝั่งไม่สำรวจไหล่ทวีปหรือแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของไหล่ทวีป ผู้ใดจะดำเนินการกรรมเหล่านี้ โดยปราศจากความยินยอมอย่างชัดแจ้งของรัฐชายฝั่งมิได้

3. สิทธิของรัฐชายฝั่งเหนือไหล่ทวีปมิได้ขึ้นอยู่กับการครอบครอง ไม่ว่าโดยแท้จริงหรือโดยกล่าวอ้างก็ตาม หรือกับการประกาศอย่างชัดแจ้งใดๆ

4. ทรัพยากรธรรมชาติที่อ้างถึงในภาคนี้ประกอบด้วย แร่ และทรัพยากรไม่มีชีวิตอื่นๆ ของพื้นดินท้องทะเลและดินใต้ผิวดิน รวมทั้งอินทรีย์ภาพที่มีชีวิต ซึ่งเป็นชนิดพันธุ์ที่อยู่ติดที่ กล่าวคือ อินทรีย์ภาพซึ่งในระยะที่อาจเก็บเกี่ยวได้นั้น ไม่เคลื่อนที่ไปบนหรือใต้พื้นท้องทะเลหรือไม่สามารถเคลื่อนไหวได้ เว้นแต่โดยการสัมผัสทางกายภาพอยู่เสมอกับพื้นดินท้องทะเลหรือดินใต้ผิวดิน¹

* คือ พื้นดินใต้ท้องทะเลและดินใต้ผิวดินของบริเวณใต้ทะเล ซึ่งขยายออกไปเลยทะเลอาณาเขตของรัฐ ตลอดแนวทอดยาวตามธรรมชาติของอาณาเขตทางบกของตนจนถึงริมนอกของทวีป หรือถึงระยะ 200 ไมล์ทะเล จากเส้นฐานซึ่งใช้วัดความกว้างของทะเลอาณาเขตในกรณีที่มีริมนอกของทวีปขยายไปไม่ถึงระยะนั้น รวมพื้นดินท้องทะเลและดินใต้ผิวดินของบริเวณใต้ทะเลเช่นเดียวกับที่ประชิดกับชายฝั่งของเกาะ (จาก จุมพล สายสุนทร)

¹ จุมพล สายสุนทร (2537). อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล หน้า 71.

ด้วยเหตุนี้ ปี พ.ศ. 2510 รัฐบาลจึงได้ประกาศเชิญชวนบริษัทต่างๆ มาลงทุนสำรวจหาน้ำมันในอ่าวไทยเป็นครั้งแรก โดยเริ่มเปิดให้สัมปทานครั้งแรกเมื่อวันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2510 และวันที่ 19 กันยายน ในปีเดียวกัน รัฐบาลได้ให้สัมปทานสำรวจหาน้ำมันในอ่าวไทยทั้งสิ้น 17 แปลง แก่บริษัท 6 ราย จากบริษัทที่ยื่นขอสัมปทานไว้กับกรมทรัพยากรธรณี 14 ราย ปรากฏรายชื่อดังต่อไปนี้

ตาราง 7 แสดงแปลงสำรวจปิโตรเลียมในทะเลอ่าวไทย

ผู้ดำเนินงาน	ผู้ร่วมกิจการ		แปลงสำรวจ หมายเลข	พื้นที่ โดยประมาณ (ตาราง กิโลเมตร)
บริษัท อะโมโก ไทยแลนด์ ปิโตรเลียม	บริษัท อะโมโก ไทยแลนด์ ปิโตรเลียม	50%	5, 6	25,857
	บริษัท อี데미ทส์เอ็กซ์พลอเรชั่น (ไทยแลนด์) ลิมิเต็ด	50%		
บริษัท บีพีปิโตรเลียม ดีเวลลอป เมนต์ ออฟ ไทยแลนด์ จำกัด	บริษัท บีพีปิโตรเลียม ดีเวลลอป เมนต์ ออฟ ไทยแลนด์ ลิมิเต็ด	30%	3, 4, 16, 17	45,578
	บริษัท ดอยท์ซบีพี เอ็กซ์พลอเรชั่น	20%		
	บริษัท เทกซัสแอฟฟิเคิลส์ ไทยแลนด์ อิงค์	50%		
บริษัท ยูเนียน ออยล์ ออฟ ไทยแลนด์	บริษัท คอนติเนนทัล ออยล์ ออฟ ไทยแลนด์	25%	10, 11	21,802
	บริษัท มิทซูบิออยล์ เอ็กซ์พลอเรชั่น ลิมิเต็ด	30%		
	บริษัท ยูเนียน ออยล์ ออฟ ไทยแลนด์	45%		
บริษัท เทนฟิโด ไทยแลนด์อิงค์	บริษัท เทนฟิโด ไทยแลนด์อิงค์	33 1/3%	1, 2, 14, 15	35,609
	บริษัท มารวาชอนปิโตรเลียม ไทยแลนด์ลิมิเต็ด	33 1/3%		
	บริษัท ฟิลิปปิโนปิโตรเลียม ไทยแลนด์	23 1/3%		
	บริษัท อาจิปปาไทยแลนด์เคียเอส พี เอ	10%		

ตาราง 7 (ต่อ)

ผู้ดำเนินงาน	ผู้ร่วมกิจการ		แปลงสำรวจ หมายเลข	พื้นที่ โดยประมาณ (ตาราง กิโลเมตร)
บริษัท ไทยแลนด์ ชันออยล์	บริษัท กัลฟออยล์ คอร์ปอเรชั่น บริษัท ไทยแลนด์ ชันออยล์ บริษัท บีโตร์เลียมรีซอสเสส (ไทยแลนด์) ทีทีวาย ลิมิเต็ด	33 1/3% 50% 16 2/3%	7, 8, 9	35,909
บริษัท ยูเนียนออยล์ ออฟ ไทยแลนด์	บริษัท ยูเนียนออยล์ ออฟ ไทยแลนด์ บริษัท เซาธ์อีสท์เอเชีย บีโตร์เลียม เอ็กซ์พลอเรชั่น	80% 20%	12, 13	18,697

ที่มา : กรมทรัพยากรธรณี. (จาก จรัญ อจลภูติ. (2519). “การสำรวจปิโตรเลียมในอ่าวไทยและทะเลอันดามัน” บันทึกเศรษฐกิจอุตสาหกรรม. 9(7) หน้า 52.

การแบ่งแปลงสำรวจในอ่าวไทย ตามที่กรมทรัพยากรธรณีให้สัมปทานแก่บริษัทต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นนั้น สืบเนื่องจากการเริ่มกำหนดเส้นสังกัดเขตไหล่ทวีปทางด้านอ่าวไทย โดยกรมทรัพยากรธรณี เมื่อ พ.ศ. 2508 โดยยึดหลักการแบ่งเขตไหล่ทวีปสากล คือ อนุสัญญาเจนีวา คอนเวนชัน (Geneva Convention) ว่าด้วยไหล่ทวีป ค.ศ. 1958 (พ.ศ. 2501) ซึ่งประเทศไทยร่วมเป็นสมาชิก¹ กรมทรัพยากรธรณีได้แบ่งแปลงสำรวจในอ่าวไทยออกเป็น 17 แปลง และแบ่งเพิ่มอีก 2 แปลงใน พ.ศ. 2514 โดยใช้เส้นละติจูดเป็นหลัก ลากเส้นขนานในแนวห่างกันเส้นละ 20 ลิปดา จากฝั่งไปชนกับเส้นสังกัดเขตไหล่ทวีปที่กำหนดขึ้น แต่ละแปลงสำรวจจะมีพื้นที่ต่างๆ กันตั้งแต่ 5,300 – 12,000 ตารางกิโลเมตร

เมื่อบริษัทได้รับสัมปทานจากรัฐบาล จึงได้ทำการสำรวจด้านธรณีวิทยา และธรณีฟิสิกส์ แต่บริษัทต่างๆ ได้ชะลอการเจาะสำรวจ ซึ่งทำให้ไม่สามารถสูบน้ำมันดิบมากลั่นใช้ได้ และบริษัทเองก็ไม่เผยแพร่ข้อมูลการสำรวจเพื่อรักษาผลประโยชน์ของบริษัท ดังนั้นการพัฒนาพลังงานน้ำมันจึงเกิดความล่าช้า เหตุผลที่บริษัทสำรวจน้ำมันใช้อย่างในการชะลอการขุดเจาะน้ำมัน คือการที่ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายปิโตรเลียมตามแบบสากล ทำให้บริษัทไม่มั่นใจเพราะเกรงว่าหากมีการสำรวจพบน้ำมันรัฐจะยึดกิจการไปดำเนินการเอง ดังนั้นรัฐบาลจึงเห็นความจำเป็นที่จะต้องตราพระราชบัญญัติปิโตรเลียมของประเทศ เพื่อให้บริษัทเกิดความมั่นใจต่อการลงทุนในประเทศไทย และเพื่อไว้สำหรับควบคุมดูแลการสำรวจและผลิตน้ำมันของประเทศ

¹ บงยุท ธรงค์सार (มีนาคม 2536). “50 ปี ของการสำรวจปิโตรเลียมในประเทศไทย” ข่าวสารการธรณี 38(3). หน้า 13.

ดังนั้น ในปลายปี พ.ศ. 2509 คณะรัฐมนตรีได้จัดตั้ง “คณะกรรมการการปิโตรเลียม” ขึ้นทำหน้าที่ร่างกฎหมายปิโตรเลียม โดยยึดหลักเกณฑ์การขออนุญาตสำรวจและผลิตปิโตรเลียมเป็นหลัก โดยมีปรัชญาสำคัญที่เป็นพื้นฐานของกฎหมายปิโตรเลียมฉบับแรกของประเทศ คือ การใช้ระบบสัมปทานจูงใจให้เอกชนต่างประเทศที่มีทุนและเทคโนโลยี เข้ามาเสี่ยงทำการสำรวจในประเทศ ต่อมาหลังจากร่างกฎหมายปิโตรเลียมได้ผ่านการพิจารณาของรัฐสภาแล้ว จึงได้ประกาศเป็นพระราชบัญญัติปิโตรเลียม พ.ศ. 2514 (ฉบับแรก) ของประเทศ มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 24 เมษายน พ.ศ. 2514 เป็นต้นมา

3. กฎหมายและสิทธิประโยชน์ในกิจการน้ำมัน

3.1 ระบบสัมปทานในประเทศไทย

การให้สัมปทานในการสำรวจและผลิตน้ำมันในประเทศไทย เริ่มมีใน พ.ศ. 2505 เนื่องจากรัฐบาลมีนโยบายเปิดโอกาสให้ต่างประเทศมาทำการสำรวจและผลิตน้ำมันในประเทศ เพื่อลดปัญหาของรัฐบาลที่ต้องใช้งบประมาณลงทุนสูง และเสี่ยงต่อการขาดทุนหากสำรวจไม่พบน้ำมัน ดังนั้น ใน พ.ศ. 2505 รัฐบาลจึงได้อนุญาตสัมปทาน สำรวจน้ำมันภายใต้กฎหมายแร่แก่ บริษัท ยูเนียนออยล์ แห่ง แคลิฟอร์เนีย (Union Oil of California) ในบริเวณภาคตะวันออก เจียงเหินอ และใน พ.ศ. 2509 ได้ให้อนุญาตสัมปทานแก่ บริษัท ไทยแลนด์ กัลฟ์ ออยล์ (Thailand Gulf Oil) บริเวณภาคกลางตอนล่าง

เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายที่จะเร่งรัดให้เกิดการสำรวจและผลิตน้ำมันในประเทศ รัฐบาลจึงได้ร่างพระราชบัญญัติปิโตรเลียมขึ้นใน พ.ศ. 2509

ส่วนในการสำรวจและผลิตน้ำมัน รัฐบาลได้ใช้วิธีปฏิบัติในระบบสัมปทาน (Concession system) ตามการชี้แนะของธนาคารโลก ซึ่งมีจุดประสงค์เพื่อจูงใจให้บริษัทต่างๆ สนใจเข้ามาลงทุน เพราะเป็นระบบที่เอื้อประโยชน์ให้แก่บริษัทผู้ลงทุนอย่างเต็มที่ รัฐบาลเพียงแต่รอรับผลประโยชน์ส่วนแบ่งจากบริษัทที่จะเสนอให้ โดยกอบโกยเอาจากทรัพยากรของประเทศผู้ให้สัมปทาน ทั้งนี้ ในการใช้ระบบสัมปทานในประเทศไทยรัฐบาลได้มีการจัดทำกำหนดกฎเกณฑ์ต่างๆ เพื่อให้เหมาะสมกับประเทศไทย โดยได้ว่าจ้าง นายวอลเตอร์ เจ เลฟวี (Walter J. Levey S.A.) ชาวอเมริกัน ซึ่งเป็นผู้มีชื่อเสียงในการจัดทำหลักเกณฑ์การสำรวจและผลิตน้ำมันทั่วโลก ซึ่งรัฐบาลไทยได้รับความช่วยเหลือด้านค่าใช้จ่ายจากองค์การยูซอม (USOM) นายวอลเตอร์ เจ เลฟวี ได้ร่วมพิจารณากำหนดรายละเอียดต่างๆ กับคณะกรรมการของไทย ประกอบด้วย ข้าราชการจากกรมทรัพยากรธรณี สำนักงานที่ปรึกษาเศรษฐกิจและการคลัง กรมศุลกากร และกรมอัยการ

การดำเนินการกำหนดหลักเกณฑ์พิจารณาการขออนุญาตสำรวจและผลิตปิโตรเลียม นั้น คณะกรรมการได้เน้นนโยบายสำคัญ 2 ประการ คือ

1. ให้ผู้รับอนุญัตินีสิทธิประโยชน์และเงื่อนไขในระหว่างช่วงเวลาสำรวจให้ทัดเทียมกับประเทศอื่นๆ เช่น งดเว้นอากรขาเข้าของอุปกรณ์ที่จะต้องนำเข้ามาใช้สำรวจและผลิตปิโตรเลียม งดเว้นการเก็บค่าใช้พื้นที่สำรวจและอนุญาติช่วงเวลาสำรวจให้ เป็นต้น
2. วางเงื่อนไขในช่วงเวลาผลิตในลักษณะที่ให้ประโยชน์แก่รัฐมากไม่แพ้เงื่อนไขของประเทศผู้ผลิตปิโตรเลียมส่วนใหญ่ เช่น คิดค่าภาคหลวงเป็นค่าชดเชยทรัพยากรของประเทศ โดยไม่ถือเป็นส่วนแบ่งกำไรที่รัฐจะได้รับ และในกรณีที่พบปิโตรเลียมเป็นจำนวนมาก ผู้รับอนุญาติจะต้องจำหน่ายปิโตรเลียม เพื่อใช้ภายในประเทศด้วยราคาขายส่งต่างประเทศ รวมถึงในกรณีที่ช่วงเวลาผลิตสิ้นสุดอายุ ผู้รับอนุญาติ โอนสิทธิที่จำเป็นในการผลิตทั้งหมดให้ แก่รัฐ เป็นต้น

ต่อมาเมื่อวันที่ 6 ธันวาคม พ.ศ. 2509 คณะรัฐมนตรีได้ลงมติเห็นชอบ “หลักเกณฑ์ การขออนุญาตสำรวจและผลิตปิโตรเลียม” และจัดตั้งคณะกรรมการร่างกฎหมายปิโตรเลียม การจัดทำกฎหมายดังกล่าวได้เสร็จสิ้นมีผลบังคับใช้ในวันที่ 24 เมษายน พ.ศ. 2514 นับเป็น กฎหมายปิโตรเลียมฉบับแรกของไทย

3.2 การจัดเก็บภาษีน้ำมัน

การจัดเก็บภาษีน้ำมันก่อนปี พ.ศ. 2507 (ซึ่งเป็นปีที่มีการออกพระราชบัญญัติภาษี ปิโตรเลียมฉบับแรก) และรัฐบาลยังไม่มีนโยบายให้เอกชนจัดตั้งโรงกลั่นและผลิตน้ำมันใน ประเทศได้นั้น การจัดเก็บภาษีเป็นการเก็บในรูปภาษีอากรขาเข้าตามพระราชบัญญัติพิกต อัตราภาษีอากรปี พ.ศ. 2478 โดยจัดเก็บจากน้ำมันนำเข้า 2 ชนิด คือ น้ำมันก๊าด (Kerosine) และน้ำมันเบนซิน (Gasolene) ในอัตราดังนี้

น้ำมันก๊าด	แกลลอนละ 10 สตางค์
น้ำมันเบนซิน	แกลลอนละ 20 สตางค์

หลังจากมีการจัดตั้งโรงกลั่นทั้งของภาครัฐและเอกชน รวม 4 แห่งในช่วง พ.ศ. 2501- 2508 คือ โรงกลั่นน้ำมันบางจาก (ซึ่งบริษัทซัมมิทเช่าดำเนินการจากกระทรวงกลาโหม) โรง กลั่นน้ำมันไทย โรงกลั่นเอสโซ่ และโรงกลั่นเชลล์แห่งประเทศไทย เมื่อโรงกลั่นต่างๆ ดังกล่าว เปิดดำเนินการทำให้มูลค่าการจัดเก็บภาษีน้ำมันเข้าลดลง รัฐจึงขาดรายได้จากภาษีศุลกากร¹ ดังจะเห็นได้จากมูลค่าการนำเข้าผลิตภัณฑ์น้ำมันดังนี้

¹ นพคุณ ฉัตราคม. (2533). การวิเคราะห์รายได้ภาษีสรรพสามิตที่เก็บจากน้ำมันและผลิตภัณฑ์ น้ำมัน หน้า 12.

ตาราง 8 แสดงปริมาณการนำเข้าผลิตภัณฑ์น้ำมันระหว่าง (พ.ศ. 2504-2508)

ปี พ.ศ.	ปริมาณนำเข้าผลิตภัณฑ์น้ำมัน (ล้าน) ลิตร	มูลค่า (ล้านบาท)
2504	1,510	836.7
2505	1,819	970.0
2506	1,996	980.8
2507	2,063	977.0
2508	1,482	620.4

ที่มา : กรมศุลกากร (จาก กระแสร์ ภักคนนท์ (2509 สิงหาคม). "ผลิตภัณฑ์น้ำมันเชื้อเพลิงในประเทศไทย" ขวพาคณิษฐ์.

จะเห็นได้ว่า ปริมาณการนำเข้าผลิตภัณฑ์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 – 2507 นั้น มีปริมาณเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ แต่ใน พ.ศ. 2508 ซึ่งเป็นปีที่ประเทศไทยมีการจัดตั้งโรงกลั่นและผลิตน้ำมันภายในประเทศแล้ว ปริมาณการนำเข้าน้ำมันมีปริมาณลดลงจากปีที่ยังไม่มีการกลั่นน้ำมันภายในประเทศ อย่างไรก็ตามความต้องการนำเข้าน้ำมันจากต่างประเทศของไทยก็ยังคงมีอยู่ แต่สัดส่วนของปริมาณนำเข้าน้ำมันจะเปลี่ยนแปลงที่ปริมาณนำเข้าน้ำมันดิบจะเพิ่มขึ้น เพื่อนำมากลั่นยังโรงกลั่นภายในประเทศ

4. การกลั่นน้ำมัน

การกลั่นน้ำมันเป็นอีกขั้นตอนที่สำคัญต่อการพัฒนาด้านพลังงานน้ำมันของประเทศ ซึ่งเป็นกรรมวิธีการแยกสารคาร์บอนไดออกไซด์ (Carbondioxide) ในน้ำมันที่มีช่วงจุดเดือดต่างกันออกเป็นส่วนๆ และปรับคุณภาพโดยขจัดสารแปลกปลอม เช่น กำมะถัน ออกไป แล้วนำมาปรุงแต่งเติมสารบางชนิดเพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปตามมาตรฐานที่กำหนด ทั้งนี้ กระบวนการกลั่นของแต่ละโรงกลั่นนอกจากจะแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับชนิดของน้ำมันดิบและผลิตภัณฑ์ที่ต้องการ

ผลิตภัณฑ์น้ำมันที่ได้จากการกลั่นน้ำมันดิบ แบ่งเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ 3 ประเภท คือ

- 1. ส่วนที่เบาที่สุดอยู่ในรูปของก๊าซที่อุณหภูมิและความดันปกติ ส่วนนี้จะนำมาทำเป็นก๊าซปิโตรเลียมเหลว (LPG)

2. ส่วนที่หนักขึ้น สามารถกลั่นตัวเป็นของเหลวที่อุณหภูมิและความดันปกติ เรียกว่า สิ่งกลั่น (Distillate) ได้แก่ น้ำมันเบนซิน น้ำมันก๊าด และน้ำมันดีเซล

3. ส่วนที่หนักที่สุด ไม่ระเหยเป็นไอในหอกลั่นเรียกว่า การกลั่น (Residual Fuel) ได้แก่ น้ำมันเตา

โรงกลั่นน้ำมันในประเทศไทย

การจัดตั้งโรงกลั่นน้ำมัน ถือเป็นนโยบายที่สอดคล้องกับการขยายการสำรวจหาน้ำมันในประเทศ และสถานการณ์การบริโภคน้ำมันที่เพิ่มสูงขึ้น ดังนั้นรัฐบาลจึงส่งเสริมให้มีการจัดตั้งโรงกลั่นน้ำมันภายในประเทศขึ้น

โรงกลั่นน้ำมันผาง

โรงกลั่นน้ำมันผาง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งอยู่ในการดูแลของกรมการพลังงานทหาร อาจกล่าวได้ว่าเป็นโรงกลั่นแห่งแรกของประเทศที่กลั่นน้ำมันจากแหล่งภายในประเทศ และสร้างขึ้นเพื่อจุดประสงค์หลัก คือ เป็นปัจจัยทางด้านยุทธศาสตร์ของประเทศ โดยกลั่นน้ำมันจากแหล่งไชยปราการ และแหล่งแม่สูนของแอ่งผาง โรงกลั่นผางนั้น มีขนาดกำลังการผลิตวันละ 1,000 บาร์เรล เริ่มก่อสร้างเมื่อพ.ศ. 2499 โดยรัฐบาลได้จ้างบริษัท แอสโซซิเอท (Refining Associates) จากสหรัฐอเมริกา ในราคา 55,600,000 บาท เปิดทำการกลั่นได้เมื่อ พ.ศ. 2503 ผลิตรูปภัณฑ์น้ำมันสำเร็จรูปที่ผลิตได้คือ น้ำมันหล่อลื่น น้ำมันดีเซล และน้ำมันเตา สำหรับน้ำมันเบนซิน หรือแกสโซลีน มีเปอร์เซ็นต์น้อยมาก ไม่ได้จากการกลั่นโดยตรง ต้องใช้กรรมวิธีแยกสลาย (Cracking Process)

อย่างไรก็ตาม ปัญหาของโรงกลั่นผางที่ทำให้การดำเนินงานไม่สะดวกและได้ผลคุ้มค่า เนื่องจากปริมาณน้ำมันที่ได้จากแหล่งไชยปราการ และแม่สูน มีจำนวนไม่พออนุรักษ์โรงกลั่น จึงต้องหยุดการกลั่นเป็นระยะๆ เพื่อสะสมน้ำมันดิบ การกลั่นโดยเฉลี่ยของโรงกลั่นผาง กลั่นน้ำมันดิบจากแหล่งไชยปราการได้ปีละ 4,000 บาร์เรล และจากแหล่งแม่สูนปีละ 100,000 บาร์เรล ผลิตรูปภัณฑ์ที่กลั่นได้ส่วนใหญ่เป็นน้ำมันเตา ร้อยละ 67.7 น้ำมันดีเซล ร้อยละ 23.7 และน้ำมันเบนซิน ร้อยละ 8.6¹ และเนื่องจากกลั่นได้ไม่เต็มที่จะต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง แต่ก็สามารถกลั่นผลิตส่งให้องค์การเชื้อเพลิง จัดจำหน่ายได้เรื่อยมาจนกระทั่ง ในปี 2518 รัฐบาลได้จัดงบประมาณสนับสนุนแก่กิจการโรงกลั่นน้ำมันผาง และยุติการกลั่นในเวลาต่อมา เนื่องจากน้ำมันดิบจากแหล่งผาง และแหล่งแม่สูน มีปริมาณลดลงไม่คุ้มค่าต่อการกลั่นน้ำมัน ดังตารางต่อไปนี้

¹ เฉลียว สุรสิทธิ์. (2518). เศรษฐกิจและเทคโนโลยีของน้ำมันเชื้อเพลิง. หน้า 109.

ตาราง 9 ประวัติการผลิตน้ำมันดิบแหล่งไชยปราการ

ปี	ปริมาณที่ผลิตได้ (บาร์เรล)	ปี	ปริมาณที่ผลิตได้ (บาร์เรล)
2502	39,470.5	2511	6,090.8
2503	33,881.6	2512	4,811.1
2504	31,264.1	2513	4,820.4
2505	26,199.5	2514	5,752.6
2506	34,254.0	2515	4,969.3
2507	18,610.0	2516	4,962.6
2508	8,240.7	2517	5,045.8
2509	4,827.9	2518*	377.3
2510	2,676.5	รวมทั้งหมด	236,254.7

ที่มา : สรนาท วิจิตรานุช (2534-2535) . การพัฒนาแหล่งปิโตรเลียมภาคเหนือกับความมั่นคงของชาติ.

* คือ เลิกผลิตตั้งแต่ปี 2518 เพราะปริมาณน้ำมันเหลือน้อยมาก ไม่คุ้มค่าเชิงพาณิชย์

ตาราง 10 ประวัติการผลิตน้ำมันดิบแหล่งแม่สูน

หน่วย : บาร์เรล

ปี	ปริมาณที่ผลิตได้	ปี	ปริมาณที่ผลิตได้
2506	5,919.5	2520	88,825.9
2507	43,593.5	2521	88,594.8
2508	9,476.7	2522	75,834.8
2509	51,326.4	2523	91,762.7
2510	16,303.1	2524	118,387.8
2511	11,364.5	2525	114,908.7
2512	12,564.9	2529	161,131.6
2513	98,129.3	2527	206,508.8
2514	83,507.1	2528	317,537.2
2515	59,957.4	2529	312,669.1
2516	31,990.5	2530	361,101.3
2517	77,996.5	2531	346,315.0
2518	96,914.9	2532	323,753.3
2519	95,228.4	2533	306,998.8
		2534	320,235.5
		รวมทั้งหมด	3,928,825.0

ที่มา : สรนาท วิจิตรานุช (2534-2535) การพัฒนาแหล่งปิโตรเลียมภาคเหนือกับความมั่นคงของชาติ. หน้า 109.

โรงกลั่นน้ำมันบางจาก

จากการขยายการสำรวจหาน้ำมันทั่วประเทศ ประกอบกับมูลค่าการนำเข้าน้ำมันสูงขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อภาวะการคลังของประเทศ ดังนั้นรัฐบาลจึงตัดสินใจจัดตั้งโรงกลั่นน้ำมันขึ้นอีก 1 แห่ง ที่ตำบลบางจาก อำเภอพระโขนง กรุงเทพมหานคร ตามโครงการของกระทรวงกลาโหม โดยมีเหตุผลในการจัดตั้งโรงกลั่นบางจาก คือ

1. เพื่อให้ราชการทหารมีผลิตภัณฑ์น้ำมันสำเร็จรูป ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญไว้ในการป้องกันความมั่นคงของประเทศ

2. เพื่อจัดจำหน่ายให้หน่วยราชการและประชาชนได้ซื้อน้ำมันในราคาถูก
3. เพื่อเป็นการป้องกันแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉิน เมื่อเอกชนไม่สามารถจำหน่ายน้ำมันให้ประเทศได้
4. เพื่อเป็นการฝึกเจ้าหน้าที่ของรัฐ ให้มีความชำนาญในการประกอบกิจการน้ำมัน¹

การดำเนินการก่อสร้างโรงกลั่นน้ำมันบางจากเริ่มขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2501 โดยว่าจ้างบริษัท นิอิกิตา เอ็นจิเนียริง จำกัด (Niigata Engineering Ltd.) แห่งประเทศญี่ปุ่น เป็นผู้รับเหมาก่อสร้างโรงกลั่นน้ำมัน ขนาดกำลังผลิตวันละ 5,000 บาร์เรล ดังที่กล่าวไว้ในข้างต้น การก่อสร้างแล้วเสร็จและเริ่มทำการกลั่นน้ำมันได้ใน พ.ศ. 2507²

ในเวลาต่อมาเพื่อการดำเนินกิจการโรงกลั่นน้ำมันไม่สู้จะประสบผลสำเร็จ กระทรวงกลาโหม จึงตัดสินใจจะโอนกิจการโรงกลั่นน้ำมันบางจาก ให้เอกชนไปดำเนินการต่อ

ดังนั้น กรมพลังงานทหาร จึงได้เปิดประมูลให้เช่าโรงกลั่นน้ำมันบางจาก ทั้งนี้มีบริษัทที่ยื่นประมูลทั้งสิ้น 5 บริษัท คือ บริษัท ชัมมิทอิน. ดัสเทรียล ปานามา (Summit Industrial Cooperation Panama) บริษัท โมบิลออยล์ไทยแลนด์ จำกัด (Mobil Oil Thailand Ltd.) บริษัท เชลล์แห่งประเทศไทย (Shell Thailand) และบริษัท ไทยออยล์ จำกัด ผลปรากฏว่าบริษัท ชัมมิทอิน. เป็นผู้ประมูลเข้าไปได้³ และดำเนินการตั้งแต่ 18 พฤษภาคม โดยมีเงื่อนไขในสัญญาเช่ากับรัฐบาลที่สำคัญคือ

1. ผู้เช่าต้องชำระค่าก่อสร้างโรงกลั่นคืนให้รัฐบาลเป็นจำนวน 400 ล้านบาทโดยผ่อนส่งเป็นเวลา 9 ปี
2. ต้องจ่ายค่าเช่าให้แก่รัฐบาลตามอายุการเช่า 15 ปี เป็นจำนวนเงิน 210 ล้านบาท
3. ผู้เช่าต้องขยายโรงกลั่นให้มีกำลังผลิตเพิ่มขึ้นเป็นวันละ 20,000 บาร์เรลต่อวัน
4. ผู้เช่าต้องจำหน่ายผลิตภัณฑ์ให้แก่องค์การเชื้อเพลิง
5. ผู้เช่าต้องรับข้าราชการและลูกจ้างของโรงกลั่นน้ำมันเข้าประจำทำงานและฝึกงานกับผู้เช่าต่อไปตลอดสัญญาเช่า
6. เมื่อครบสัญญาเช่า 15 ปี ผู้เช่าต้องส่งคืนโรงกลั่น พร้อมทั้งทรัพย์สินและเจ้าหน้าที่⁴

¹ กระทรวงการคลัง. (2502). โรงกลั่นน้ำมันบางจาก. ก.ค. 12.4.1/2 หน้า 580

² กองอุตสาหกรรมน้ำมัน. กรมทรัพยากรธรณี (2542). "พลังงานจากน้ำมันเชื้อเพลิง" ข่าวสารการธรณี หน้า 25.

³ กระทรวงการคลัง. (2507). โรงกลั่นน้ำมันบางจาก. ก.ค. 1.2.4/1. หน้า 253.

⁴ กระทรวงการคลัง. (2502). แหล่งเดิม. หน้า 580.

ต่อมา พ.ศ. 2542 โรงกลั่นน้ำมันบางจากมีกำลังการกลั่นวันละ 65,000 บาร์เรล ผลิตภัณฑ์น้ำมันส่วนใหญ่ของโรงกลั่น ได้แก่ น้ำมันก๊าด แก๊สปิโตรเลียม (LPG) น้ำมันเตา น้ำมันดีเซล และยางมะตอย ส่วนการเข้าดำเนินการกิจการ สัญญาเช่าได้สิ้นสุดไปเมื่อ พ.ศ. 2533

โรงกลั่นน้ำมันไทย จำกัด (Thai Oil Refinery Company Ltd.)

เป็นบริษัทน้ำมันที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุนจากรัฐบาลไทย ตามนโยบายเชิญชวนให้ลงทุนจัดตั้งโรงกลั่นในประเทศไทยในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เริ่มก่อสร้างเมื่อ พ.ศ. 2504 ที่อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี เป็นโรงกลั่นขนาดกำลังผลิต 36,000 บาร์เรลต่อวัน ผลิตภัณฑ์น้ำมันที่ได้จากโรงกลั่นนี้ คือ น้ำมันเบนซิน น้ำมันสำหรับอากาศยาน (JP 1 และ JP 4) น้ำมันดีเซล น้ำมันก๊าด น้ำมันเตา และยางมะตอย

โรงกลั่นแห่งนี้ถือเป็นหนึ่งในโรงกลั่นของเอกชนที่มีอยู่ในประเทศไทย ซึ่งมีชาวต่างประเทศเป็นผู้ลงทุนรายใหญ่ จึงมีอำนาจในการควบคุมกิจการ บริษัท โรงกลั่นน้ำมันแห่งนี้เป็นการร่วมมือระหว่าง บริษัทเซียฟ และ โคเฟส (CIAVE และ COFACE) หรือกลุ่มบริษัทเงินทุนฝรั่งเศส ให้ความช่วยเหลือด้านการเงิน กลุ่มบริษัทรอยัลดัตช์เชล ให้ความช่วยเหลือทางด้านวิชาการ และบริษัท โปรโคฟรอนซ์ (Proco France) อันเป็นบริษัทที่มีชื่อเสียงในการก่อสร้างของฝรั่งเศส เป็นผู้ทำการก่อสร้างโรงกลั่น¹ โดยมีเงื่อนไขสัญญาสำคัญกับรัฐบาลไทย ได้แก่

1. ผู้สร้างโรงกลั่นจะดำเนินการจัดหาเงินทุนเอง
2. บริษัทต้องส่งรายได้ให้รัฐบาลร้อยละ 25 ของกำไรสุทธิ
3. เมื่อครบกำหนดสัญญาให้บริษัทดำเนินการได้อีก 10 ปี บริษัทต้องโอนโรงกลั่นให้แก่รัฐ

โรงกลั่นน้ำมันนี้เริ่มเปิดดำเนินการเมื่อ 18 กันยายน พ.ศ. 2509 ต่อมาใน พ.ศ. 2509 ได้รับอนุมัติจากรัฐบาลให้ขยายโรงกลั่น เพิ่มกำลังการผลิตเป็น 65,000 บาร์เรลต่อวัน จึงได้ต่อสัญญาและเลื่อนกำหนดการโอนโรงกลั่นให้แก่รัฐเป็น พ.ศ. 2524 ต่อมาโรงกลั่นไทยอยล์ ได้เพิ่มกำลังการผลิตเป็นวันละ 200,000 บาร์เรล

บริษัทโรงกลั่นน้ำมันไทยนี้มีผู้ถือหุ้นดำเนินการกิจการปัจจุบันประกอบด้วย การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย ร้อยละ 49.0 สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ร้อยละ 2 บริษัท เบต้าโฮลดิ้ง จำกัด (Bata Holding Ltd.) ร้อยละ 1.74 มูลนิธิเพื่อการศึกษาและประชาสงเคราะห์ ร้อยละ 10.17 บริษัท เชลล์ปิโตรเลียม เอ็น วี จำกัด (Shell Petroleum N.V. Ltd.) ร้อยละ 15.05 บริษัท คาลเท็กซ์ เทรดี้ง และทรานสปอร์ต จำกัด (Caltex Trading and Transports Corporation) ร้อยละ 4.75 และอื่นๆ ร้อยละ 3.53

¹ กระแสร์ กังคานนท์. (สิงหาคม 2509). "ผลิตภัณฑ์น้ำมันเชื้อเพลิงในประเทศ" ข่าวพาณิชย หน้า 7.

โรงกลั่นน้ำมันเอสโซ่ ประเทศไทย จำกัด * (Esso Thailand Ltd.)

บริษัท เอสโซ่ ประเทศไทย จำกัด ได้ซื้อกิจการของบริษัท ยางมะตอยไทย จำกัด (Thai Asphalt Manufacturing Co. TAMCO) มาดำเนินการโรงกลั่นแห่งนี้ตั้งอยู่ที่ ตำบลทุ่งสุขลา อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี แต่เดิมมีกำลังการผลิตวันละ 7,000 บาร์เรล ทำการผลิตยางมะตอยเป็นผลิตภัณฑ์หลักและมีน้ำมันเป็นส่วนน้อย ต่อมาใน พ.ศ. 2512 บริษัทได้ขออนุญาตขยายโรงกลั่นต่อกระทรวงอุตสาหกรรม เพิ่มกำลังการกลั่นเป็น 35,000 บาร์เรลต่อวัน ในการดำเนินการของโรงกลั่นเอสโซ่นั้น รัฐได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ 2 ประการ คือ 1. ห้ามมิให้ผลิตน้ำมันเบนซินโดยเด็ดขาด 2. ให้แบ่งกำไร 25% ของกำไรสุทธิ ให้แก่รัฐสำหรับผลิตภัณฑ์อื่นๆ นอกจากยางมะตอย ในปัจจุบันบริษัท เอสโซ่ แสตนด์าร์ด แห่งประเทศไทย ได้ดำเนินการขยายกำลังการผลิตจนสามารถกลั่นน้ำมันได้วันละ 45,000 บาร์เรลต่อวัน โรงกลั่นแห่งนี้ไม่มีข้อผูกพันสัญญากับรัฐบาล นอกจาก 2 ประการที่ได้กล่าวข้างต้น จึงไม่ต้องโอนกิจการให้เป็นของรัฐ ส่วนการบริหารงานของบริษัทโรงกลั่นเอสโซ่ แห่งประเทศไทย นั้น เป็นการบริหารงานของบริษัทระดับโลก คือ บริษัท เอ็กซ์ซอนของตระกูล รอกกีเฟลเลอร์ (Rockefeller) ซึ่งให้การสนับสนุน¹

จะเห็นได้ว่า โรงกลั่นที่มีอยู่ในประเทศไทยส่วนใหญ่ ได้รับอนุญาตจัดตั้งภายหลังที่ได้มีการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ฉบับที่ 1) เมื่อ พ.ศ. 2504 – 2509 และได้รับการส่งเสริมจากรัฐบาลให้ดำเนินการขยายขนาดและกำลังการผลิตเพิ่มขึ้นในเวลาต่อมาทุกโรงกลั่น

ทั้งนี้ทั้งนั้น แม้ว่ารัฐบาลจะมีนโยบายสนับสนุนการสำรวจและผลิตน้ำมันภายในประเทศทั้งภาครัฐและเอกชน ทำให้เกิดการตื่นตัวการลงทุนในด้านการสำรวจและผลิตน้ำมันในประเทศนั้น ในขณะเดียวกันนโยบายดังกล่าวก็เปิดโอกาสให้บริษัทน้ำมันต่างประเทศ ได้รับสิทธิในผลประโยชน์จากทรัพยากรของไทย และควบคุมธุรกิจน้ำมันของไทยเรื่อยมาถึงปัจจุบัน และทำให้คนไทยยังต้องเผชิญปัญหาน้ำมันราคาแพง โดยปราศจากอำนาจต่อรองใดๆ ทั้งนี้เพราะบริษัทน้ำมันต่างๆ ที่ดำเนินการอยู่ในประเทศล้วนเป็นเครือข่ายของบริษัทน้ำมันต่างประเทศ ที่มีอิทธิพลในวงการธุรกิจน้ำมันทั่วโลก

* เดิม คือ บริษัท แสตนด์าร์ด จำกัด แห่งนิวยอร์ก (Standard Newyork Ltd.) ต่อมาเมื่อวันที่ 1 เมษายน 2505 ได้เปลี่ยนชื่อเป็น บริษัท เอสโซ่ แสตนด์าร์ด อีสเทอร์น จำกัด (Esso Standard Eastern Ltd.) และเข้าจดทะเบียนในประเทศไทยในชื่อ บริษัท เอสโซ่ แสตนด์าร์ด ประเทศไทย (Esso Standard Thailand)

¹ ศิววงศ์ จังคศิริ (2520 - 2521). การเมืองในประเทศไทยหลังวิกฤตการณ์น้ำมันปี 2516. หน้า 22.

บทที่ 4

การสำรวจและผลิตน้ำมัน ระหว่าง พ.ศ. 2514 – 2526

ระหว่าง พ.ศ.2514 – 2526 อาจกล่าวได้ว่าเป็นช่วงที่มีการตื่นตัวอย่างมากในวงการสำรวจและผลิตน้ำมันของประเทศ อันเนื่องมาจากนโยบายและการดำเนินงานต่างๆ ของรัฐบาลที่เกิดขึ้นในช่วงนี้ ดังจะเห็นได้จากนโยบายของรัฐบาลที่ส่งเสริมเร่งรัดให้เกิดการพัฒนาการสำรวจและผลิตน้ำมันภายในประเทศ เพื่อให้สามารถจัดหาน้ำมันได้เพียงพอต่อความต้องการใช้น้ำมันของประเทศ รวมถึงเพื่อแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับน้ำมันโลกที่เกิดขึ้นในช่วงนี้ รัฐบาลจึงจำเป็นต้องกำหนดมาตรการเพื่อส่งเสริมให้มีการพัฒนาด้านน้ำมันอย่างรวดเร็ว อาทิ การเปิดให้สัมปทาน และการออกกฎหมายเกี่ยวกับปิโตรเลียม ดังมีกฎหมายที่สำคัญ ต่อไปนี้

1. พระราชบัญญัติเกี่ยวกับน้ำมันปิโตรเลียมของประเทศไทย

1.1 พระราชบัญญัติปิโตรเลียม พ.ศ. 2514 (ฉบับแรก)

หลักเกณฑ์และเงื่อนไขต่างๆ ที่ใช้กับการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันของประเทศไทยในระยะแรกที่รัฐบาลอนุญาตให้สัมปทานแก่บริษัทเอกชนต่าง ๆ นั้น เป็นการดำเนินงานภายใต้ “กฎหมายว่าด้วยแร่” แต่เนื่องจากการดำเนินงานภายใต้กฎหมายร่นั้นทำได้ไม่สะดวก ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการสำรวจและผลิตน้ำมันในประเทศ เช่น กรณีที่กฎหมายแร่ไม่มีหลักเกณฑ์ครอบคลุมพื้นที่สัมปทานในทะเลที่รัฐอนุญาตให้บริษัทเพื่อสำรวจและผลิต ดังนั้น รัฐบาลจึงได้ยกร่างกฎหมายปิโตรเลียมตั้งแต่ พ.ศ. 2509 เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเร่งพัฒนาแหล่งสำรวจน้ำมันต่าง ๆ ภายในประเทศ อีกทั้งเพื่อรักษาผลประโยชน์ของประเทศ และเป็นหลักประกันแก่ผู้ลงทุนทำการสำรวจ โดยผู้รับสัมปทานได้รับหลักประกันคือ

1. รัฐจะไม่บังคับโอนทรัพย์สินและสิทธิในการประกอบกิจการปิโตรเลียมของผู้รับสัมปทานเป็นของรัฐ เว้นแต่เป็นการโอนตามข้อกำหนดในสัมปทาน
2. รัฐจะไม่จำกัดการส่งปิโตรเลียมออกนอกราชอาณาจักร เว้นแต่ในกรณีที่มีความจำเป็นเกี่ยวกับความปลอดภัยของประเทศ หรือเพื่อให้มีปิโตรเลียมเพียงพอกับความต้องการใช้ภายในประเทศ¹

¹ กรมทรัพยากรธรณี (2535). *เล่มเดิม*. หน้า 239.

การยกร่างกฎหมายปิโตรเลียมดังกล่าวใช้เวลานานถึง 5 ปี จึงตราออกเป็นพระราชบัญญัติปิโตรเลียม พ.ศ. 2514 และพระราชบัญญัติภาษีเงินได้ปิโตรเลียม พ.ศ. 2514 สาเหตุที่ต้องใช้เวลานานกว่าจะมีการประกาศใช้กฎหมายปิโตรเลียมฉบับแรกของประเทศ เนื่องจากธุรกิจการสำรวจปิโตรเลียมเป็นเรื่องใหม่สำหรับในประเทศไทย ดังนั้นในการยกร่างกฎหมายดังกล่าวจึงมีเสียงคัดค้านและมีข้อสงสัยมากมาย ทั้งนี้กฎหมายปิโตรเลียมที่ตราขึ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ในการประกอบกิจการปิโตรเลียมของผู้รับสัมปทานและเป็นหลักประกันแก่ผู้มาลงทุนสำรวจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อรักษาผลประโยชน์ของประเทศ สาระสำคัญของพระราชบัญญัติปิโตรเลียม พ.ศ. 2514 เป็นกฎหมายที่กำหนดให้ปิโตรเลียมเป็นของรัฐ การสำรวจ ขุดเจาะ และผลิตน้ำมันดิบ แม้แต่ในที่ของตนเองจะต้องได้รับสัมปทานจากรัฐก่อน กำหนดคุณสมบัติของผู้ขอสัมปทาน อายุสัมปทาน ตลอดจนเงื่อนไขที่ผู้ขอสัมปทานจะต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติดังกล่าวถึงข้างต้นมีสาระสำคัญโดยย่อดังนี้¹

1. ปิโตรเลียมเป็นของรัฐ ผู้ใดจะสำรวจหรือผลิตแม้แต่ในที่ของตนเอง จะต้องได้รับสัมปทานเสียก่อน
2. ผู้ขอสัมปทานต้องเป็นบริษัทที่มีทุน เครื่องจักรอุปกรณ์ และความเชี่ยวชาญพอ หรือมีความสัมพันธ์กับบริษัทอื่นที่มีคุณสมบัติดังกล่าว
3. สัมปทานสำรวจมีอายุ 8 ปี และอาจจะต่อได้อีกไม่เกิน 4 ปี ส่วนสัมปทานผลิตมีกำหนดไม่เกิน 30 ปี
4. ผู้ขอสัมปทานรายหนึ่งจะได้รับสัมปทานไม่เกิน 4 แปลงสำรวจ และอาจได้เพิ่มอีกหนึ่งแปลง แต่รวมแล้วต้องไม่เกินห้าหมื่นตารางกิโลเมตร นอกจากนี้แปลงสำรวจที่กำหนดว่าเป็นแปลงสำรวจในทะเลที่ลึกเกินสองร้อยเมตร ในกรณีนี้จะกำหนดพื้นที่ให้ตามที่เห็นสมควร
5. ผู้ขอสัมปทานต้องเสนอโครงการสำรวจ ระเบียบวิธีการ กำหนดเวลา และค่าใช้จ่ายในการนั้นๆ ด้วย และต้องเสนอข้อผูกพันในด้านปริมาณเงิน ปริมาณงาน หรือทั้งสองอย่างในช่วงข้อผูกพัน และจะเสนอให้ผลประโยชน์พิเศษแก่ราชการ เป็นการให้เงินตอบแทนทุนการศึกษา หรือเงินอุดหนุน ในกรณีได้รับสัมปทานด้วยก็ได้
6. ผู้รับสัมปทานต้องจ้างผู้ซึ่งมีสัญชาติไทยเพื่อประกอบกิจการปิโตรเลียมตามสัมปทานในตำแหน่งหน้าที่ระดับต่างๆ ให้มากที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ตามคุณสมบัติของบุคคลเหล่านั้น
7. ผู้รับสัมปทานจะต้องส่งรายงานการสำรวจพร้อมข้อมูลต่างๆ ในขอบเขตที่เกี่ยวข้องกับการสำรวจให้กรมทรัพยากรธรณีทุกๆ 4 เดือน และรายงานข้อมูลทางด้านวิชาการทุกๆ 12 เดือน รวมทั้งรายงานทางด้านการเงินทุก 6 เดือน รายงานต่างๆ ที่ผู้รับสัมปทานส่งให้นั้นถือเป็นความลับ จนกระทั่งภายหลังเมื่อเลิกสัมปทานแล้ว 2 ปี จึงจะเปิดเผยได้

¹ เฉลียว สุรสิทธิ์. (2518). เศรษฐกิจและเทคโนโลยีของน้ำมันเชื้อเพลิง. หน้า 110.

8. เมื่อครบ 5 ปีนับตั้งแต่วันเริ่มสำรวจ ต้องคืนพื้นที่ร้อยละห้าสิบของพื้นที่แปลงสำรวจแปลงนั้น แต่ถ้าเป็นแปลงในทะเลลึกกว่า 200 เมตร ให้คืนร้อยละ 30

9. รัฐจะไม่บังคับโอนทรัพย์สินและสิทธิในการประกอบกิจการปิโตรเลียมของผู้รับสัมปทานมาเป็นของรัฐ เว้นแต่เป็นการโอนตามข้อกำหนดในสัมปทาน

10. ในการประกอบกิจการปิโตรเลียม ผู้รับสัมปทานต้องมีมาตรการเพียงพอสำหรับป้องกันภัยต่อสิ่งแวดล้อม

11. ค่าภาคหลวงมีอัตราร้อยละ 12.5 ของมูลค่าปิโตรเลียมที่ขายหรือจำหน่าย หรือในกรณีที่เสียเป็นปิโตรเลียม ให้เสียเป็นปริมาณ 1 ใน 7 ของปริมาณที่ขายหรือจำหน่าย แต่ถ้าเป็นปิโตรเลียมผลิตในแปลงที่ลึกกว่า 200 เมตร ให้เสียค่าภาคหลวงร้อยละ $8\frac{3}{4}$ ของมูลค่าที่ขายหรือจำหน่าย หรือ 7 ใน 73 ของปริมาณขายหรือจำหน่ายถ้าเสียเป็นปิโตรเลียม

12. ผู้ได้รับเงินจากการขายน้ำมัน หรือโอนกิจการ ต้องเสียภาษีเงินได้ในร้อยละ 50 ของกำไรสุทธิ หรือของเงินได้หลังจากหักต้นทุน

ทั้งนี้แม้ว่ารัฐบาลจะมีเป้าหมายในการออกพระราชบัญญัติปิโตรเลียม พ.ศ. 2514 เพื่อส่งเสริมให้มีการพัฒนาการสำรวจน้ำมันภายในประเทศ และทำให้เกิดการตื่นตัวต่อวงการธุรกิจสำรวจน้ำมันกระทั่งมีผลทำให้ประสบความสำเร็จพบแหล่งก๊าซธรรมชาติและน้ำมันภายในประเทศในเวลาต่อมา

แต่อย่างไรก็ตาม ผลของการส่งเสริมตามนโยบายของรัฐบาล โดยเฉพาะการออกพระราชบัญญัติปิโตรเลียม พ.ศ. 2514 นั้น นับว่ามีผลต่อประเทศและประชาชนคนไทย ทั้งนี้ในแง่ของการเปิดโอกาสให้บริษัทน้ำมันต่างประเทศเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์และมีสิทธิ์ในทรัพยากรของชาติ ซึ่งอาจพิจารณาได้ในสาระสำคัญดังนี้

1. ระยะเวลาในการให้สัมปทาน ดังปรากฏตามมาตรา 25 คือ “ระยะเวลาสำรวจปิโตรเลียมตามสัมปทานให้มีกำหนดไม่เกินแปดปีนับตั้งแต่วันให้สัมปทาน”¹ อีกทั้งสามารถต่อระยะเวลาได้อีกถึง 4 ปี นับเป็นการให้เวลาการสำรวจถึง 12 ปี และให้ระยะเวลาในการผลิตนาน 30 ปี นับจากวันสิ้นสุดระยะเวลาการสำรวจ ซึ่งสามารถต่อระยะเวลาได้อีก 10 ปี หากรวมระยะเวลาให้สัมปทานในพื้นที่ที่บริษัทได้รับจากรัฐบาล นับว่ายาวนานถึง 52 ปี ทั้งนี้บริษัทที่ได้รับสัมปทานจากรัฐบาลตั้งแต่ พ.ศ. 2514 ก็ยังคงมีสิทธิ์ครอบครองพื้นที่และเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ต่อไปจนกระทั่งถึง พ.ศ. 2566

2. เขตพื้นที่สัมปทาน การอนุญาตให้สัมปทานแก่บริษัทไม่เกินรายละ 5 แปลง หรือเป็นพื้นที่รวมไม่เกิน 50,000 ตารางกิโลเมตร ถือว่าเป็นเขตพื้นที่สัมปทานที่ใหญ่มาก เพราะประเทศต่าง ๆ ที่มีการอนุญาตสัมปทานในลักษณะเดียวกันนี้ ไม่ปรากฏว่ามีประเทศใดให้สัมปทานเกินกว่า 20,000 ตารางกิโลเมตร

¹ พระราชบัญญัติปิโตรเลียม. (2514).

นอกจากขนาดของพื้นที่สัมปทานที่รัฐให้อนุญาตแก่ผู้ได้รับสัมปทานซึ่งมีขนาดกว้างใหญ่ดังกล่าวแล้ว รัฐบาลยังได้เปิดช่องให้ผู้รับสัมปทานมีสิทธิครอบครองแปลงสัมปทาน เมื่อสิ้นระยะเวลาการสำรวจได้อีก ดังปรากฏตามมาตรา 45 ที่ระบุไว้ว่า

...เมื่อสิ้นระยะเวลาสำรวจปิโตรเลียมในแปลงสำรวจแปลงใด และผู้รับสัมปทานได้รับสิทธิผลิตปิโตรเลียมในแปลงสำรวจแปลงนั้นแล้ว ผู้รับสัมปทานมีสิทธิสงวนพื้นที่ในแปลงสำรวจแปลงนั้นไว้ได้ไม่เกินร้อยละสิบสองครึ่งของพื้นที่เดิมของแปลงสำรวจนั้น จนกว่าสิ้นระยะเวลาผลิตปิโตรเลียมหรือจนกว่าผู้รับสัมปทานคืนพื้นที่ที่สงวนไว้ก่อนครบกำหนดเวลาดังกล่าว และให้ผู้รับสัมปทานมีสิทธิสำรวจปิโตรเลียมในพื้นที่ที่สงวนไว้นั้นได้¹

3. เงื่อนไขและสิทธิประโยชน์สำคัญ กล่าวคือ ระบบการให้สัมปทานของไทยกำหนดให้บริษัทต้องจ่ายผลประโยชน์ตอบแทนให้แก่รัฐ ในลักษณะของค่าภาคหลวงในอัตราร้อยละ 12.5 ของมูลค่าปิโตรเลียมที่ขายหรือจำหน่าย แต่ในกรณีที่ผู้รับสัมปทานต้องการชำระค่าภาคหลวงเป็นผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียม จะต้องนำส่งรัฐในปริมาณ 1 ใน 7 ของจำนวนผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียมที่ส่งออก พร้อมทั้งต้องเสียภาษีเงินได้ร้อยละ 50 แต่ไม่เกินร้อยละ 60 แต่ในการจัดเก็บรายได้ที่แท้จริงนั้น บริษัทสามารถหักค่าภาคหลวงร้อยละ 12.5 ออกได้ก่อนที่จะนำไปคิดภาษีเงินได้ ดังนั้นโดยแท้จริงแล้วผลประโยชน์ที่รัฐได้รับจากบริษัทจึงมีเพียงเงินที่บริษัทต้องเสียภาษีร้อยละ 50

นอกจากผลประโยชน์ตอบแทนที่บริษัทต้องให้รัฐเพียงส่วนน้อยนี้ บริษัทยังได้สิทธิที่จะนำเครื่องจักร เครื่องมืออุปกรณ์ และวัสดุที่จำเป็นในการประกอบกิจการเข้ามาในประเทศไทยได้โดยได้รับการยกเว้นภาษีอากรขาเข้าตามกฎหมาย อาจกล่าวได้ว่าสิทธิประโยชน์ที่ประเทศผู้ให้สัมปทานจะได้รับตามพระราชบัญญัติปิโตรเลียม พ.ศ. 2514 นั้นโดยแท้จริงแล้วจะไม่เป็นธรรม และเอื้อประโยชน์ให้แก่รัฐเท่าที่ควร แต่เนื่องจากรัฐบาลได้เน้นนโยบายที่ต้องการจะจูงใจให้บริษัทน้ำมันต่าง ๆ สนใจที่จะเข้ามาลงทุน เพื่อต้องการเร่งพัฒนาการสำรวจน้ำมันของประเทศ ดังนั้นเป็นข้อสังเกตให้เห็นว่าหลักเกณฑ์เงื่อนไขต่าง ๆ ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ จึงเป็นการเปิดโอกาสและหยิบยื่นผลประโยชน์ให้แก่บริษัทน้ำมันที่ได้รับสัมปทานเสียมากกว่าผลประโยชน์ที่รัฐจะได้รับ

¹ พระราชบัญญัติปิโตรเลียม. (2514).

1.2 พระราชบัญญัติภาษีเงินได้ปิโตรเลียม พ.ศ. 2514

พระราชบัญญัติภาษีเงินได้ปิโตรเลียม พ.ศ. 2514 ได้รับการอนุมัติจากรัฐสภาเมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2514 เนื่องจากรัฐบาลมีนโยบายที่จะเก็บภาษีเงินได้จากผู้ประกอบการปิโตรเลียมตามอัตราและโดยวิธีการพิเศษต่างจากภาษีเงินได้ที่เก็บตามประมวลรัษฎากร พระราชบัญญัติภาษีเงินได้ปิโตรเลียม พ.ศ. 2514 นี้ มีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

1.2.1 ภาษีเงินได้ บริษัทผู้ผลิตมีหน้าที่เสียภาษีเงินได้ตามรอบระยะเวลาบัญชีในอัตราที่กำหนดพระราชกฤษฎีกา ซึ่งต้องไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 แต่ไม่เกินร้อยละ 60 ของกำไรสุทธิที่ได้จากปิโตรเลียมใน 5 เดือนนับแต่วันสิ้นสุดรอบระยะเวลาบัญชีและในกรณีที่มีการโอนกรรมสิทธิ์จะต้องเสียภาษีเงินได้ตามอัตราที่กำหนด ซึ่งไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 แต่ไม่เกินร้อยละ 60 ของเงินได้หลังจากหักต้นทุนตามหลักเกณฑ์ทางการและเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

1.2.2 บทกำหนดโทษ มีบทกำหนดโทษเฉพาะที่สำคัญ ดังนี้

1. ผู้ที่ไม่ยื่นแบบแสดงรายการเงินได้ หรือแบบแสดงรายการหักภาษี ณ ที่จ่าย เพื่อหลีกเลี่ยงหรือพยายามหลีกเลี่ยงการนำส่งภาษี ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือน หรือปรับไม่เกิน 6,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

2. กรณีที่บริษัทใดกระทำความผิด ผู้จัดการ กรรมการบริษัทหรือบุคคลซึ่งรับผิดชอบจะต้องรับโทษตามที่กำหนดไว้ใน พ.ร.บ. นี้ เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่า ตนไม่ได้มีส่วนร่วมในการทำความผิด

1.2.3 การได้รับยกเว้นการเสียอากรขาเข้าและภาษีการค้า

ผู้รับสัมปทานสามารถนำเครื่องจักร เครื่องมือ อุปกรณ์และวัสดุที่จำเป็นในการประกอบกิจการปิโตรเลียมเข้ามาในประเทศได้ โดยได้รับการยกเว้นภาษีอากรขาเข้าตามกฎหมายว่าด้วยพิกัดอัตราศุลกากรและภาษีการค้าตามประมวลรัษฎากร¹

1.3 พระราชบัญญัติเกี่ยวกับปิโตรเลียมฉบับอื่น ๆ

นอกจากพระราชบัญญัติทั้ง 2 ฉบับที่รัฐบาลได้ประกาศใช้เมื่อ พ.ศ. 2514 ในเวลาต่อมารัฐบาลได้ออกกฎหมายเกี่ยวกับน้ำมันเพิ่มเติม เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์น้ำมันภายในประเทศและของโลก ได้แก่

¹ ศุภจิต นาครทรรพ. (2531). “แนวคิดเรื่องการเรียกร้องเก็บผลประโยชน์ตอบแทนพิเศษจากรายได้ในประกอบการสำรวจและผลิตปิโตรเลียม” การประชุมหม่องแร่ ประจำปี พ.ศ. 2531. หน้า 309.

1. พระราชกำหนดแก้ไขและป้องกันภาวะขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2516 เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์วิกฤตการณ์น้ำมันที่เกิดขึ้น เดิมมีกำหนดเวลาเพียง 1 ปี และขยายออกเป็น 2, 3, 4 ปี ในที่สุดได้ยกเลิกบทบัญญัติว่าด้วยเวลาของพระราชกำหนด จึงเป็นที่ยอมรับว่า การแก้ไขและป้องกันภาวะขาดแคลนน้ำมันนั้นเป็นเรื่องถาวร

พระราชกำหนดนี้ให้อำนาจแก่นายกรัฐมนตรี ในเรื่องเกี่ยวกับการสั่งหรือนำเข้าซึ่ง น้ำมันเชื้อเพลิงทุกชนิด รวมถึงการผลิต การใช้ การปันส่วนน้ำมัน และพลังงานไฟฟ้าหรือพลังงานอื่นด้วย

2. พระราชบัญญัติน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2521 ตราขึ้นมาใช้แทนพระราชบัญญัติ น้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2509¹ ซึ่งมีได้ควบคุมผู้ค้าน้ำมันที่ทำการค้าน้ำมันเชื้อเพลิงแต่ละชนิด หรือหลายชนิดรวมกันมีปริมาณต่ำกว่าปีละหนึ่งแสนเมตริกตัน ทำให้กระทรวงพาณิชย์ไม่สามารถควบคุม และดำเนินคดีกับผู้ค้าน้ำมันดังกล่าว ในกรณีที่ขายหรือผลิตน้ำมันเชื้อเพลิง ต่ำกว่าคุณภาพที่กำหนดไว้ได้

นอกจากนั้น พระราชบัญญัติน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2509 ยังมีบทบัญญัติหลาย ประการที่ไม่เหมาะสมกับภาวะการณของประเทศ ในการควบคุมการสำรองและการจำหน่ายน้ำมันเชื้อเพลิง พระราชบัญญัติน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2521 จึงได้เพิ่มอำนาจให้เจ้าหน้าที่มีสิทธิ เก็บตัวอย่างน้ำมันเชื้อเพลิงมาก ตรวจสอบคุณภาพหรือสั่งให้ผู้ค้าน้ำมันตรวจสอบปริมาณของ น้ำมันเชื้อเพลิงได้

กล่าวโดยสรุปแล้ว หลักการสำคัญของพระราชบัญญัติน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2521 ประกอบด้วย การอนุญาตเป็นผู้ค้าน้ำมัน การส่งรายงานการค้าน้ำมันประจำเดือนและประจำปี การส่งบัญชีในกรณีพิเศษ การส่งแผนการกลั่น การผลิตและการจำหน่าย การสำรองน้ำมันเชื้อเพลิง การขอกำหนดปริมาณการค้าน้ำมันเชื้อเพลิงในปีหนึ่ง การสั่งให้ผู้ค้าน้ำมันงดจำหน่าย หรือจำหน่ายน้ำมันเชื้อเพลิง และการกำหนดคุณภาพของน้ำมันเชื้อเพลิง โดยกำหนดให้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

3. พระราชบัญญัติน้ำมันเชื้อเพลิง (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2522 ประกาศใช้เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2523 เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่พระราชบัญญัติน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2521 ยังไม่มีบทบัญญัติที่จะใช้เป็นมาตรการควบคุม และป้องกันการปลอมปนคุณภาพน้ำมันเชื้อเพลิงได้

¹ พระราชบัญญัติน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2509 มีสาระสำคัญเกี่ยวกับการขออนุญาตค้าน้ำมันเชื้อเพลิง การแจ้งปริมาณและสถานที่เก็บ การสำรอง และคุณภาพของน้ำมันเชื้อเพลิง ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงเศรษฐกิจหรือกระทรวงพาณิชย์ในปัจจุบัน พระราชบัญญัติฉบับนี้ต่อมาได้ถูกยกเลิกไปโดย มาตรา 3 ของพระราชบัญญัติน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2521.

ดังนั้นสภานิติบัญญัติแห่งชาติจึงได้ตราพระราชบัญญัติน้ำมันเชื้อเพลิงฉบับนี้ เพื่อแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2521 ให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

4. พระราชกำหนดกักตักอัตรากาสิโนสุกการ กำหนดอัตรากาสิโนสุกการที่จัดเก็บจากน้ำมันดิบ และน้ำมันสำเร็จรูปที่นำเข้าจากต่างประเทศหลังปี พ.ศ. 2507 รัฐบาลได้ยกเลิกการเก็บกาสิโนสุกการจากน้ำมันดิบที่สั่งเข้า แต่จะจัดเก็บเฉพาะน้ำมันสำเร็จรูปที่นำเข้า โดยกรมศุลกากรเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดเก็บ

ทั้งนี้เพื่อเป็นการลดต้นทุนการผลิตแก่ผู้ประกอบการโรงกลั่นน้ำมัน เนื่องจากแต่เดิมผู้ผลิตน้ำมันในประเทศไทยจะต้องเสียภาษีให้รัฐ ได้แก่ ภาษีนำเข้าน้ำมันดิบ และเมื่อทำการผลิตน้ำมันก็ต้องเสียภาษีการผลิตอีกต่อหนึ่ง¹ จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ต้นทุนการผลิตน้ำมันในประเทศไทยมีราคาสูง ส่งผลให้น้ำมันที่จำหน่ายมีราคาสูงด้วยเช่นกัน ดังนั้น รัฐบาลจึงมีมาตรการให้เลิกการเก็บภาษีการนำเข้าน้ำมันดิบ เพื่อส่งเสริมให้มีการผลิตน้ำมันในประเทศให้มากขึ้น

อย่างไรก็ตามมาตรการทางด้านภาษีน้ำมันนี้ รัฐบาลก็ยังไม่ให้ความแน่นอนในการส่งเสริมและแก้ไขปัญหา ทั้งนี้เพราะการจัดเก็บภาษีน้ำมันถือเป็นแหล่งรายได้และผลประโยชน์ของรัฐอย่างมาก

5. พระราชบัญญัติการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2521 ตามพระราชบัญญัตินี้ได้มีการจัดตั้ง “การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย” เพื่อจัดหาสำรวจ พัฒนาและผลิตน้ำมันปิโตรเลียม การสร้างท่าเรือเพื่อธุรกิจปิโตรเลียม จัดตั้งและขยายกิจการด้านโรงกลั่น สร้างคลังเก็บสำรอง ป้องกันและแก้ไขวิกฤตการณ์อันเนื่องมาจากปิโตรเลียม

นอกจากพระราชบัญญัติต่างๆ ที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับกิจการน้ำมันแล้ว รัฐบาลยังได้มีการจัดเก็บภาษีการค้าน้ำมันและผลิตภัณฑ์น้ำมันโดยอยู่ในความรับผิดชอบของกรมสรรพากร และมีการควบคุมราคาจากโรงกลั่นโดยกระทรวงอุตสาหกรรมและควบคุมราคาขายปลีกโดยกระทรวงพาณิชย์

จะเห็นได้ว่าการออกกฎหมายเกี่ยวกับน้ำมันของไทยนั้น มีการจัดทำและแก้ไขปรับปรุงอยู่บ่อยครั้ง ซึ่งนอกจากจะใช้เป็นหลักเกณฑ์เกี่ยวกับกิจการน้ำมันต่างๆ เช่น การสำรวจขุดเจาะ การผลิต และจำหน่าย เป็นต้น ยังจะเห็นได้ว่า กฎหมายเกี่ยวกับน้ำมันของไทยมักจะเป็นการจัดทำเพื่อแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับน้ำมันเป็นส่วนใหญ่ ดังเช่น พระราชกำหนดแก้ไขและป้องกันภาวะขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ.2516 พระราชบัญญัติน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ.2521 และ 2522 เฉพาะกฎหมายดังกล่าวนี้ อาจกล่าวได้ว่ารัฐบาลจัดทำขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาน้ำมันในช่วงที่เกิดวิกฤตการณ์ เพราะก่อนหน้าที่จะเกิดวิกฤตการณ์น้ำมันนั้น รัฐบาลก็ปล่อยให้มีการบริโภคน้ำมันในประเทศกันอย่างฟุ่มเฟือย ซึ่งอาจพิจารณาได้จากมูลค่าการนำเข้าผลิตภัณฑ์น้ำมันจากต่างประเทศที่สูงขึ้นเกือบทุกปี โดยไม่มีนโยบายและการวางมาตรการระยะยาว

¹ กระทรวงการคลัง (2507). ภาษีน้ำมันและผลิตภัณฑ์น้ำมัน (2) ก.ค. 1.2.4/2 หน้า 37.

สำหรับการพัฒนาพลังงานน้ำมันของประเทศ ผลก็คือเมื่อเกิดปัญหาน้ำมันขึ้นประชาชนจึงได้รับความเดือดร้อน ตลอดจนส่งผลกระทบต่อประเทศโดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ

2. การดำเนินการสำรวจขุดเจาะน้ำมันภายใต้กฎหมายปิโตรเลียม

2.1 การดำเนินงานของภาครัฐ¹

เมื่อโครงการสำรวจปิโตรเลียมในแอ่งเชิงใหม่ของกรมการพลังงานทหารเสร็จสิ้นลง ได้เริ่มโครงการสำรวจปิโตรเลียมใหม่ในแอ่งลำปาง โดยกรมการพลังงานทหารขอความร่วมมือจากกรมทรัพยากรธรณีในการสำรวจธรณีฟิสิกส์บริเวณแอ่งลำปางเช่นเดียวกันกับที่ได้ทำมาแล้วในแอ่งเชิงใหม่ การสำรวจธรณีฟิสิกส์ในแอ่งลำปางเริ่มต้นทำในเดือนมกราคม พ.ศ. 2518 โดยการสำรวจวัดค่าแรงโน้มถ่วงและวิธีวัดคลื่นความไหวสะเทือนในแอ่งลำปาง เริ่มทำตั้งแต่เดือนตุลาคม 2519 จนถึงเดือนสิงหาคม 2520 หน่วยเจาะสำรวจของกรมการพลังงานทหาร ได้เจาะสำรวจในบริเวณลุ่มแอ่งลำปาง 3 หลุม หลุมที่ 1 และ 2 ความลึกประมาณ 1,050 เมตร หลุมที่ 3 ความลึกประมาณ 450 เมตร พบหินน้ำมันสลับกับลิทไนท์ที่มีความลึกประมาณ 900 เมตรของหลุมที่ 1 และ 2 หลุมที่ 3 ไม่พบแหล่งปิโตรเลียมน่าสนใจ นอกจากนี้ กรมการพลังงานทหาร ยังได้ดำเนินการสำรวจหาแหล่งน้ำมันที่แอ่งแพร่ เช่นเดียวกับที่แอ่งลำปางด้วยเช่นกัน

ต่อมาเมื่อวันที่ 29 ธันวาคม 2521 รัฐบาลได้จัดตั้งการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยขึ้นเพื่อดำเนินกิจการต่างๆ เกี่ยวกับธุรกิจปิโตรเลียมของประเทศ ซึ่งการสำรวจและผลิตปิโตรเลียมก็เป็นส่วนหนึ่งของความรับผิดชอบของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย โดยมีฝ่ายสำรวจและผลิตปิโตรเลียมเป็นผู้ทำหน้าที่นี้ การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยได้วางแผนสำรวจหาแหล่งปิโตรเลียมในประเทศทั้งบนบกและในทะเล โดยได้พิจารณาถึงศักยภาพของปิโตรเลียมในการหาแหล่งปิโตรเลียมในประเทศทั้งบนบกและในทะเล ได้แก่ ในบริเวณแอ่งเพชรบูรณ์และพื้นที่สัมปทานสำรวจในทะเลแปลงที่ 21 จากข้อมูลทางด้านธรณีวิทยาพบว่า ในลุ่มแอ่งเพชรบูรณ์มีหินต้นกำเนิดปิโตรเลียมสะสมตัวอยู่หนาประมาณ 900 เมตร สำหรับแปลงสำรวจในทะเลแปลงที่ 21 นั้นได้มีการเจาะพบน้ำมันแล้ว โดยมีอัตราการไหลประมาณ 700 บาร์เรลต่อวัน

การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยได้เสนอขออนุมัติจากคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2524 ขอดำเนินการสำรวจ พัฒนา และผลิตปิโตรเลียมในพื้นที่สำรวจบนบกบริเวณลุ่มแอ่งเพชรบูรณ์ พื้นที่ประมาณ 26,000 ตารางกิโลเมตร และพื้นที่สำรวจในทะเลแปลงที่ 21 พื้นที่ประมาณ 15,316 ตารางกิโลเมตร ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้พิจารณาแล้วเห็นว่า

¹ ปรีชา ศุภลักษณ์. (2528). "การสำรวจและผลิตปิโตรเลียมและการสำรวจปิโตรเลียมในประเทศไทย" ในความรู้เรื่องปิโตรเลียม. หน้า 244.

ขณะนั้นรัฐบาลกำลังพิจารณาปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติปิโตรเลียม พ.ศ. 2514 อยู่ จึงมีมติให้นำกลับไปพิจารณาทบทวนในคณะอนุกรรมการการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยอีกครั้งหนึ่ง

ต่อมาในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2526 สถานทูตแคนาดาได้แจ้งให้กระทรวงอุตสาหกรรมทราบว่าจะมีการร่วมมือในการช่วยเหลือระหว่างชาติทางด้านน้ำมันของแคนาดา (PETRO-CANADA INTERNATIONAL ASSISTANCE CORPORATION) (PCIAC) จะให้ความช่วยเหลือแก่ การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย ทางด้านการสำรวจปิโตรเลียม และกระทรวงอุตสาหกรรมได้มีคำสั่งให้ การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย ทำเรื่องเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อขอพื้นที่สำรวจแปลงสำรวจหมายเลข 21 ในอ่าวไทย

ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2526 PCIAC ได้อนุมัติเงินช่วยเหลือแบบให้เปล่าจำนวน 5.5 ล้านดอลลาร์แคนาดา สำหรับดำเนินการสำรวจปิโตรเลียมในแปลงสำรวจหมายเลข 21 อ่าวไทย

วันที่ 12 เมษายน พ.ศ. 2526 คณะรัฐมนตรีได้มีมติอนุมัติให้การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยมีสิทธิและอำนาจสำรวจ พัฒนาและผลิตปิโตรเลียมในเขตพื้นที่แปลงสำรวจหมายเลข 21 อ่าวไทยพื้นที่ประมาณ 15,316 ตารางกิโลเมตร

2.2 การดำเนินงานของภาคเอกชน

2.2.1 การให้สัมปทานภายใต้กฎหมายปิโตรเลียม

หลังจากรัฐบาลประกาศใช้พระราชบัญญัติปิโตรเลียม พ.ศ. 2514 (ฉบับแรก) เมื่อวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2514 ขณะเดียวกันได้ประกาศเชิญชวนให้ผู้สนใจยื่นคำขอสัมปทานสำรวจ และผลิตปิโตรเลียมภายใต้พระราชบัญญัติปิโตรเลียม พ.ศ. 2514 เป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2514¹ ทั้งแปลงสัมปทานบนบกและในทะเล (ในทะเลอ่าวไทย 6 แปลง ทะเลอันดามัน 3 แปลง) โดยวิธีการประมูล และพิจารณาถึงชื่อเสียงและความสามารถในการสำรวจผลิตปิโตรเลียม และจำหน่ายปิโตรเลียม พร้อมทั้งมีเงินทุนมากพอที่จะดำเนินการสำรวจได้อย่างจริงจัง รวมทั้งผลประโยชน์ตอบแทนพิเศษที่จะให้แก่รัฐ เช่น เสนอแผนการดำเนินการสำรวจและขุดผูกพันตามโครงการทั้งด้านปริมาณงาน และปริมาณเงินที่จะใช้ในการสำรวจแต่ละช่วงเวลาในระยะเวลา 8 ปี คือ ช่วง 3 ปีแรก และช่วงระยะเวลา 5 ปีหลัง ดังปรากฏในกฎกระทรวง ฉบับที่ 3 ตามพระราชบัญญัติปิโตรเลียม พ.ศ. 2514 ทั้งนี้หลังจากรัฐบาลประกาศให้ยื่นคำขอสัมปทาน มีผู้ให้ความสนใจถึง 20 ราย นับว่ามีผู้ให้ความสนใจเพิ่มขึ้นจากช่วงที่ยังไม่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติปิโตรเลียม ผลการพิจารณาผู้ที่ยื่นคำขอไว้รัฐบาลได้อนุญาตสัมปทาน จำนวน 9 ราย อย่างไรก็ตามในจำนวน 9 รายที่ได้รับสัมปทานนี้เป็นผู้ที่ได้รับสัมปทานเดิม 6 ราย ที่เคยได้รับอนุญาตสัมปทานเมื่อ พ.ศ. 2511 ภายใต้กฎหมายแร่ แต่ได้

¹ สถาบันปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย. (2536). ความรู้เรื่องปิโตรเลียม. หน้า 84.

เปลี่ยนสถานะให้มาเป็นผู้รับสัมปทานภายใต้กฎหมายปิโตรเลียม¹ ซึ่งจำนวนผู้ได้รับสัมปทานทั้ง 9 รายดังกล่าว ได้แก่²

1. บริษัท อะโมโค ไทยแลนด์ปิโตรเลียมในอ่าวไทย และในทะเลอันดามัน
2. บริษัท เมอริเดียน ออยล์ 1 แปลงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
3. บริษัท คอนติเนนทัล ออยล์ และมิทซูบิ ออยล์ เอ็กซพลอเรชั่น ในอ่าวไทย
4. บริษัท ยูเนียน ออยล์ และซีเพค ในอ่าวไทย
5. บริษัท บริติช ปิโตรเลียม ดีเวลลอปเมนต์ ในอ่าวไทย
6. บริษัท ไทยแลนด์ กัลฟ์ ออยล์ ในอ่าวไทย และแปลงบนบกภาค

กลาง 1 แปลง

7. บริษัท เทนเนโค ในอ่าวไทย
8. บริษัท ไตรตัน ออยล์ ในอ่าวไทย
9. บริษัท แพนโอเชียน ออยล์ ในทะเลอันดามัน

หลัง พ.ศ. 2514 รัฐบาลยังคงให้การส่งเสริมการสำรวจและผลิตน้ำมันในประเทศ โดยอนุญาตสัมปทานแก่ผู้สนใจจะลงทุนสำรวจ และผลิตน้ำมัน อีกถึง 9 ครั้ง ตั้งแต่ พ.ศ. 2515 – 2526 (รายชื่อผู้ยื่นขอสัมปทานและผู้ได้รับสัมปทาน ดูได้จากภาคผนวก ข.) ทั้งนี้ในการประกาศเชิญชวนให้ยื่นคำขอสัมปทานในแต่ละครั้งรัฐบาลได้กำหนดเป้าหมายในการดำเนินการโดยสรุปดังนี้ คือ³

ครั้งที่ 2, 3 และ 4 ระหว่าง พ.ศ. 2515 – 2516 รัฐบาลมีเป้าหมายเพื่อที่จะให้มีผู้ขอสัมปทานในแปลงสำรวจน้ำตื้นฝั่งทะเลอันดามัน จำนวน 6 แปลง เป็นหลัก แต่ไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร

ครั้งที่ 5 เมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2517 โดยมีเป้าหมายเพื่อจะขยายพื้นที่สัมปทานไปในเขตน้ำลึกเกิน 200 เมตร ซึ่งทางรัฐบาลเห็นว่า มีผู้ให้ความสนใจที่จะทำการสำรวจ แต่เนื่องจากเป็นบริเวณที่จะต้องลงทุนสูงและใช้เทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพมาก จึงทำให้ผู้จะลงทุนเกิดความลังเลที่จะดำเนินการ อย่างไรก็ตาม รัฐบาลได้หามาตรการเพื่อจูงใจให้ผู้ต้องการจะสำรวจหาน้ำมันในทะเลเกิน 200 เมตร กล้าตัดสินใจมาลงทุน

ด้วยเหตุดังกล่าวรัฐบาลจึงดำเนินการแก้ไขพระราชบัญญัติปิโตรเลียม พ.ศ. 2514 ซึ่งแล้วเสร็จและประกาศใช้เป็นพระราชบัญญัติปิโตรเลียม พ.ศ. 2516 (ฉบับที่ 2) เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2516 อันมีสาระสำคัญที่จูงใจและเอื้อประโยชน์ให้แก่ผู้ลงทุนมากขึ้น ดังนี้คือ

¹ คุรุจิต นาครทรรพ. (2531). เล่มเดิม. หน้า 306.

² กรมทรัพยากรธรณี. (2526). การสำรวจและพัฒนาปิโตรเลียมในประเทศไทย. หน้า 16.

³ สถาบันปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย. (2536). เล่มเดิม. หน้า 84.

1. ขยายพื้นที่ในบริเวณน้ำลึกเกิน 200 เมตร ให้มีขนาดใหญ่ขึ้น
2. ผ่อนผันระยะเวลาในการคืนพื้นที่สัมปทานให้ช้าลงจากเดิม
3. ลดอัตราค่าภาคหลวงลงจากร้อยละ 12.5 เหลือ 8.75

ดังนั้นหลังจากรัฐบาลประกาศเชิญชวนให้ยื่นคำขอสัมปทานในบริเวณดังกล่าว ซึ่งมีผู้ให้ความสนใจมาลงทุนตรงตามเป้าหมายอย่างยิ่ง คือ มีผู้สนใจขอสัมปทานในแปลงสำรวจน้ำลึกฝั่งทะเลอันดามันทั้ง 3 แปลง โดยรัฐบาลได้พิจารณาคัดเลือกและอนุญาตสัมปทานแก่บริษัทจำนวน 3 ราย ฤๅละ 1 แปลง ตามเป้าหมายที่รัฐได้วางไว้ ทั้งนี้เนื่องจากการที่รัฐบาลลดอัตราค่าภาคหลวงลงต่ำมาก จึงเป็นสิ่งจูงใจบริษัทน้ำมันทั้งหลายให้เข้ามาลงทุน แม้จะเป็นบริเวณน้ำลึกเกิน 200 เมตร ที่ต้องใช้การลงทุนสูงกว่าบริเวณอื่น แต่บริษัทก็เล็งเห็นว่า ถ้ามีการสำรวจพบปิโตรเลียมก็จะสร้างกำไรมหาศาลแก่บริษัท จึงคุ้มค่าต่อการเสี่ยงที่จะลงทุน

ครั้งที่ 6 สำหรับพื้นที่บนบก เมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน พ.ศ. 2521 ในครั้งนี้มีบริษัทได้รับสัมปทานจำนวน 2 ราย คือ บริษัท เอสโซ่ เอ็กซ์โพลเรชั่น แอนด์ โพรดักชั่น โคราชอิงค์ (Esso Exploration & Production Korat Inc.) ซึ่งได้พื้นที่สัมปทานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือรวม 5 แปลง และบริษัท เชลล์ เอ็กซ์โพลเรชั่น (Shell Exploration B.V.)^{*} ได้พื้นที่สัมปทานในภาคกลางและภาคเหนือรวม 2 แปลง

ครั้งที่ 7 เมื่อวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2522 และครั้งที่ 8 วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2523¹ การประกาศเชิญชวนให้ยื่นคำขอสัมปทานในครั้งที่ 7 และครั้งที่ 8 นั้น รัฐบาลมีเป้าหมายที่จะนำพื้นที่สัมปทานในทะเลอ่าวไทย ซึ่งครบกำหนดที่จะต้องคืนพื้นที่สัมปทานให้แก่รัฐในต้นปี พ.ศ. 2522 มาเปิดให้สัมปทานอีก พร้อมทั้งประกาศเชิญชวนให้ยื่นคำขอสัมปทานบนบกเพิ่มขึ้นด้วย

ครั้งที่ 9 เมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2525 หลังจากบริษัท เอสโซ่ ประสบความสำเร็จในการสำรวจพบก๊าซธรรมชาติน้ำพองในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และบริษัท ไทยเชลล์ (Thai Shell) สำรวจพบแหล่งน้ำมันดิบที่กิ่งอำเภอลานกระบือ จังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งนับเป็นแหล่งน้ำมันดิบในเชิงพาณิชย์แหล่งแรกที่พบในประเทศไทย ทำให้รัฐบาลมีแนวคิดว่าการสำรวจหาน้ำมันในพื้นที่บนบกของประเทศในอนาคต น่าจะมีโอกาสที่จะพบน้ำมันดิบมากขึ้น¹

^{*} ปัจจุบัน คือ บริษัท ไทยเชลล์ เอ็กซ์โพลเรชั่น แอนด์ โพรดักชั่น จำกัด (Thai Shell Exploration and Production Co., Ltd.)

¹ สถาบันปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย. (2541). *เล่มเดิม*.

ด้วยเหตุนี้รัฐบาลจึงเล็งเห็นว่า บริษัทผู้ได้รับสัมปทานจะได้รับผลกำไรมากขึ้น ขณะเดียวกันสถานการณ์ราคาน้ำมันโลกมีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อยๆ รัฐบาลจึงมีแนวคิดที่จะปรับปรุงหลักเกณฑ์หรือเงื่อนไขในกฎหมายว่าด้วยปิโตรเลียม เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันและเพื่อที่จะให้รัฐได้รับส่วนแบ่งผลประโยชน์เพิ่มมากขึ้นด้วย โดยรัฐบาลได้ดำเนินการปรับปรุงหลักเกณฑ์และเงื่อนไขกฎหมายปิโตรเลียมและกฎหมายภาษีเงินได้ปิโตรเลียม พ.ศ. 2514 หรือระบบ Thailand I^๖ ซึ่งการปรับปรุงกฎหมายดังกล่าวระบุให้เป็นระบบ Thailand II โดยมีสาระสำคัญที่เพิ่มขึ้นจากระบบ Thailand I คือ

1. ผลประโยชน์รายปี (Annual Benefit) ได้แก่ การที่บริษัทผู้รับสัมปทานจะต้องจำกัดค่าใช้จ่ายที่พึงหักได้ในแต่ละปี ภายใต้กฎหมายภาษีเงินได้ปิโตรเลียมมีให้เกินร้อยละ 20 ของรายได้ในรอบปีนั้น มิฉะนั้นก็จะต้องจ่ายเงินผลประโยชน์เป็นรายปีให้แก่รัฐ เท่ากับจำนวนค่าใช้จ่ายส่วนที่เกิน

2. โบนัสรายปี (Annual Bonus) ได้แก่ การที่บริษัทผู้รับสัมปทานจะต้องจ่ายเงินเพิ่มเป็นพิเศษ (นอกเหนือไปจากการจ่ายค่าภาคหลวง) ตามปริมาณน้ำมันดิบที่ผลิตเพิ่มขึ้นดังนี้

(ก) ร้อยละ 27.5 ของรายได้จากน้ำมันดิบส่วนที่ผลิตเฉลี่ยวันละ 10,000-20,000 บาร์เรล

(ข) ร้อยละ 37.5 ของรายได้จากน้ำมันดิบส่วนที่ผลิตเฉลี่ยวันละ 20,000-30,000 บาร์เรล

(ค) ร้อยละ 43.5 ของรายได้จากน้ำมันดิบส่วนที่ผลิตเฉลี่ยเกินวันละ 30,000 บาร์เรลขึ้นไป

นอกจากนี้ยังรวมถึงเงื่อนไขค่าภาคหลวงร้อยละ 12.5 และภาษีเงินได้ปิโตรเลียมร้อยละ 50 แล้ว ระบบนี้ได้ประกาศเป็นแนวนโยบายของรัฐบาลเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2525 ในการออกประกาศกระทรวงอุตสาหกรรมเชิญชวนให้มีการยื่นขอสัมปทานปิโตรเลียมครั้งที่ 9 ในพื้นที่บนบก

อย่างไรก็ตาม การนำเงื่อนไขการแบ่งผลประโยชน์ตอบแทนแก่รัฐตามระบบ Thailand II มาใช้ ทำให้มีบริษัทน้ำมันออกมาแสดงความไม่เห็นด้วย โดยอ้างเหตุผลว่าระบบดังกล่าวมีลักษณะบังคับให้เอกชนต้องเสนอผลประโยชน์พิเศษในสัมปทานเพิ่มจากที่กำหนดไว้ในกฎหมายปิโตรเลียม และต่างไปจากเงื่อนไขเดิมที่กำหนดให้ผู้ยื่นขอสัมปทานเสนอผลประโยชน์

^๖ กำหนดขึ้นเพื่อความสะดวกในการอ้างอิงร่วมกับระบบกฎหมายแบบอื่นๆ (จาก ศุภจิต นาคกรรพ. (2531). เล่มเดิม).

ให้แก่รัฐด้วยความสมัครใจ¹

ดังนั้นเมื่อมีการนำระบบ Thailand II มาใช้จึงไม่เป็นการเพิ่มผลประโยชน์รายได้ให้แก่รัฐบาลตามเป้าหมายที่วางไว้ ทั้งนี้เพราะข้อกำหนดเงื่อนไขตามระบบดังกล่าว รัฐจะได้ผลประโยชน์ตอบแทนจากบริษัทในกรณีที่มีการพบแหล่งน้ำมันดิบขนาดใหญ่ และน้ำมันราคาสูงเท่านั้น แต่เนื่องจากแหล่งน้ำมันที่มีการสำรวจพบในประเทศส่วนใหญ่มีขนาดเล็ก ดังนั้นบริษัทน้ำมันจึงยังไม่ยอมทำการผลิต เพราะต้องใช้ต้นทุนการผลิตสูง ซึ่งเมื่อผลิตขึ้นมาแล้ว ผู้รับสัมปทานก็ต้องจ่ายเงินผลประโยชน์ให้แก่รัฐมาก ทำให้ไม่คุ้มค่าแก่การลงทุน² ด้วยเหตุนี้ต่อมารัฐบาลจึงได้หามาตรการและแก้ไขระบบดังกล่าวให้มีประสิทธิภาพและจูงใจเอกชนในการดำเนินธุรกิจการสำรวจและผลิตน้ำมัน คือ Thailand III ใน พ.ศ. 2531

จะเห็นได้ว่า ระหว่าง พ.ศ.2515 – 2517 รัฐบาลได้เปิดให้สัมปทานติดต่อกันถึง 4 ครั้ง คือ ครั้งที่ 2 3 4 และ 5 ทั้งนี้เนื่องจากนโยบายของรัฐบาลซึ่งต้องการจะเร่งกระตุ้นให้มีการสำรวจขุดเจาะแหล่งน้ำมันภายในประเทศอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง โดยขยายพื้นที่สำรวจเพิ่มขึ้นทั้งทางบกและในทะเลอ่าวไทย รวมถึงทะเลอันดามัน สาเหตุที่ทำให้รัฐบาลมีนโยบายเร่งรัดการสำรวจขุดเจาะหาน้ำมันในช่วงเวลาดังกล่าวนี้อาจพิจารณาได้จากปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1. เนื่องจากเกิดวิกฤติการณ์น้ำมันโลกขึ้น ทำให้ประเทศไทยได้รับผลกระทบและเกิดปัญหาอันเนื่องจากการขาดแคลนน้ำมันและราคาน้ำมันแพง ด้วยเหตุนี้รัฐบาลจึงเร่งส่งเสริมให้มีการสำรวจขุดเจาะแหล่งน้ำมันภายในประเทศเพื่อแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับน้ำมัน

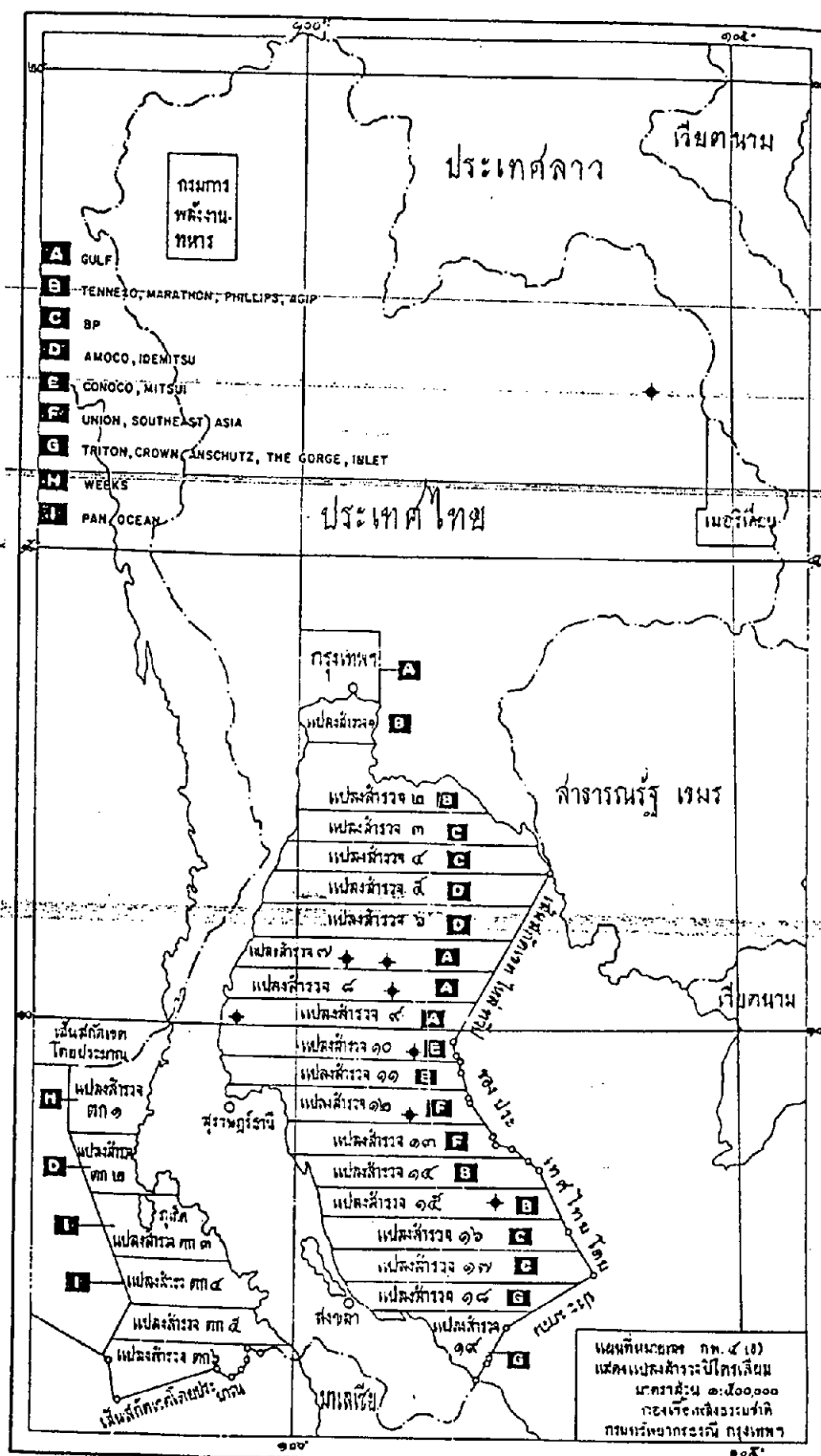
2. จากวิกฤติการณ์น้ำมันโลกนั้น ทำให้ประเทศต้องเผชิญกับปัญหาการขาดดุลการค้าระหว่างประเทศ อันเกิดจากการนำเข้าน้ำมันจำนวนมากของประเทศ ซึ่งมีจำนวนถึงร้อยละ 80 เมื่อเกิดวิกฤติการณ์น้ำมันซึ่งทำให้น้ำมันมีราคาแพง ดังนั้นจึงต้องจ่ายเงินเพิ่มขึ้นจากเดิมตามการปรับขึ้นของราคาน้ำมันโลก รัฐบาลจึงตระหนักว่าควรลดการพึ่งพิงน้ำมันนำเข้าจากต่างประเทศ เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดดุลการค้าของประเทศ โดยการเร่งส่งเสริมการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันภายในประเทศเอง อย่างไรก็ตามการดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาลโดยประกาศให้ยื่นคำขอสัมปทานจากรัฐบาลในช่วงเวลาดังกล่าวไม่ได้รับความสนใจจากบริษัทน้ำมันเท่าที่ควร ดังจะเห็นได้จากจำนวนบริษัทที่ยื่นขอสัมปทานซึ่งมีเพียงไม่กี่บริษัท กล่าวคือ ในการประกาศยื่นขอสัมปทานครั้งที่ 2 มีบริษัทที่สนใจเพียง 2 บริษัท ครั้งที่ 3 จำนวน 2 ราย และครั้งที่ 4 จำนวน 5 ราย สาเหตุที่มีบริษัทน้ำมันให้ความสนใจจำนวนน้อย เนื่องจากแปลงสำรวจที่รัฐบาลเปิดให้ สัมปทานส่วนใหญ่อยู่ในเขตทะเลอันดามัน ซึ่งการลงทุนสำรวจและผลิตน้ำมันในทะเลนั้นจะต้องใช้งบประมาณในการลงทุนสูงกว่าบนบกมาก ประกอบกับต้อง

¹ สถาบันปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย. (2535). หน้า 85. จากคำกล่าวของคุณจารุอดม เรืองเรืองสุวรรณ อดีตรองปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม และอดีตอธิบดีกรมทรัพยากรธรณี.

² อรุจิต นาคกรรพ. (2531). เสริมเติม. หน้า 306.

ใช้อุปกรณ์เทคโนโลยีที่ทันสมัย จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้มีบริษัทยื่นขอสัมปทานจำนวนน้อย ส่วนการประกาศยื่นขอสัมปทานครั้งที่ 5 มีบริษัทให้ความสนใจเพิ่มขึ้น ดังมีบริษัทที่ยื่นขอสัมปทานทั้งสิ้น 12 ราย อันเนื่องมาจากแปลงสำรวจที่รัฐบาลเปิดให้สัมปทานครั้งนี้ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่บนบก ทั้งนี้จากจำนวนบริษัทที่สนใจเข้ามาสำรวจและผลิตน้ำมันทั้ง 12 ราย มีเพียง 3 รายที่ได้รับอนุญาตสัมปทานจากรัฐบาล

อย่างไรก็ตามหลังจากการเปิดให้สัมปทานในครั้งที่ 5 เมื่อ 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2517 รัฐบาลที่ไม่ได้เปิดให้สัมปทานอีก จนกระทั่งถึง พ.ศ.2521 จะสังเกตได้ว่า ช่วงระยะตั้งแต่ พ.ศ. 2517 ถึง พ.ศ.2520 ที่รัฐบาลหยุดให้สัมปทาน เป็นช่วงเวลาที่วิกฤติการณ์น้ำมันโลกได้ลดความรุนแรงลงแล้ว ต่อมาเมื่อวิกฤติการณ์น้ำมันโลกขึ้นเป็นครั้งที่ 2 ระหว่าง พ.ศ.2521 – 2523 ที่รัฐบาลจึงเปิดให้สัมปทานเป็นครั้งที่ 6, 7 และ 8 ตามลำดับ และเป็นการให้สัมปทานติดต่อกันทุกปี เช่นเดียวกับเมื่อครั้งเกิดวิกฤติการณ์น้ำมันโลกครั้งที่ 1 จากการให้สัมปทานพื้นที่สำรวจและผลิตน้ำมันของรัฐบาล ที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่าจะมีการดำเนินการส่งเสริมเร่งรัดในช่วงระยะเวลาที่เกิดปัญหาเกี่ยวกับน้ำมันขึ้น ซึ่งจะสอดคล้องกับการแก้ปัญหาเกี่ยวกับน้ำมันของรัฐบาล ที่มักจะมีการกำหนดนโยบายหรือดำเนินมาตรการต่างๆ ในระยะสั้นกล่าวคือ นอกจากการส่งเสริมเร่งรัดการสำรวจและผลิตน้ำมันในช่วงที่เกิดวิกฤติการณ์ดังกล่าวแล้ว ยังมีการใช้มาตรการขึ้นราคาน้ำมันตามตลาดโลก ขึ้นภาษีสินค้าอุปโภคบริโภคภายในประเทศ การรณรงค์ให้ประชาชนประหยัดการใช้เชื้อเพลิงน้ำมัน เป็นต้น

ภาพประกอบ 8 แสดงแปลงสำรวจปิโตรเลียมกับหลุมเจาะปิโตรเลียมในอ่าวไทยและทะเลอันดามัน

ที่มา : กรมทรัพยากรธรณี (จากวิโรจน์ กลั่นเปา. (กรกฎาคม. 2521). "ความเป็นมาของ
การสำรวจปิโตรเลียมในประเทศไทย". วารสารเศรษฐกิจงานราชการกรุงเทพ จำกัด
(10)7.

2.2.2 การดำเนินการสำรวจขุดเจาะน้ำมัน

2.2.2.1 พื้นที่สำรวจบนบก

1. การสำรวจในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ใน พ.ศ. 2514 บริษัท ยูเนียน ออยล์ (Union Oil) ได้ทำการเจาะหลุมสำรวจบริเวณแอ่งที่ราบสูงโคราช รวมความลึก 3,670 เมตร ปรากฏว่าไม่พบร่องรอยของน้ำมันดิบ บริษัทจึงหันไปดำเนินการสำรวจขุดเจาะในทะเลอ่าวไทยในพื้นที่สัมปทานของบริษัท

บริษัทสำรวจหาน้ำมันอีกบริษัทหนึ่งที่ทำการศึกษาขุดเจาะน้ำมันใน พ.ศ. 2514 คือ บริษัท เมอริเดียน ออยล์ (Meridian Oil) ซึ่งได้รับสัมปทานในเขตจังหวัดนครพนม และอุบลราชธานี สูดทำบริษัทได้คืนพื้นที่ทั้งหมดให้รัฐมาใน พ.ศ. 2522

ต่อมา ใน พ.ศ. 2522 บริษัท เอสโซ่ เอ็กซ์โพลเรชั่น แอนด์ โพรดักชั่น โคราช อิงค์ ซึ่งได้รับสัมปทานในเขตจังหวัดมหาสารคาม บางส่วนในจังหวัดอุบลราชธานี สกลนคร ขอนแก่น กาฬสินธุ์ ร้อยเอ็ด ยโสธร สุรินทร์ บุรีรัมย์ นครราชสีมา และชัยภูมิ ในการดำเนินงานบริษัทได้เริ่มการเจาะสำรวจ¹ ผลการสำรวจปรากฏว่า พบแหล่งก๊าซบริเวณจังหวัดอุดรธานี เรียกว่าแหล่ง “กู๋อ่อม” และก๊าซที่จังหวัดกาฬสินธุ์ เรียกว่า แหล่ง “ดงมูล”² ซึ่งทำให้เป็นอีกความหวังหนึ่งของรัฐบาลที่จะพัฒนาด้านพลังงานของประเทศ

2. การสำรวจในบริเวณภาคกลาง

บริเวณพื้นที่ภาคกลางจัดว่าเป็นแหล่งที่บริษัทธุรกิจน้ำมันต่างๆ ให้ความสนใจ เพราะเป็นบริเวณที่มีแอ่งยุคเทอร์เชียรี อยู่มาก ที่เป็นแอ่งใหญ่ ได้แก่ แอ่งพิษณุโลก แอ่งเจ้าพระยาตอนใต้ นอกจากนี้ยังเป็นแอ่งเล็กๆ อีกมาก เช่น แอ่งสิงห์บุรี แอ่งสุพรรณบุรี แอ่งกำแพงแสน แอ่งอยุธยา และแอ่งธนบุรี เป็นต้น³

ส่วนการดำเนินการสำรวจขุดเจาะน้ำมันในบริเวณภาคกลางนั้น บริษัท กัลฟ์ ออยล์ (Gulf Oil) ซึ่งได้สัมปทานตั้งแต่ พ.ศ. 2511 ในเขตกรุงเทพฯ จึงได้ดำเนินการสำรวจหาน้ำมัน และบริษัทได้เริ่มเจาะสำรวจ 1 หลุม ในปี พ.ศ. 2517 ชื่อหลุม “วัดศาลาแดง 1” ที่เขตภาษีเจริญ มีความลึก 6,098 เมตร ปรากฏว่า ไม่พบน้ำมัน⁴ จึงคืนพื้นที่สัมปทานให้แก่รัฐบาล

อย่างไรก็ตามการสำรวจหาน้ำมันในส่วนที่เป็นพื้นที่สัมปทานของบริษัทต่างๆ ยังคงดำเนินการกันต่อไป มา กล่าวคือ

¹ อารยะ นาเคนทา. (มกราคม 2524). “ความก้าวหน้าในการสำรวจปิโตรเลียมในอ่าวไทยและทะเลอันดามัน” เล่มเดิม. หน้า 56.

² บงยุทธ ตรังคชสาร. (ม.ป.ป.). “การสำรวจและผลิตปิโตรเลียม” เล่มเดิม. หน้า 29.

³ สถาบันปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย. (2541). ความรู้เรื่องปิโตรเลียม. หน้า 25.

⁴ ปรีชา ศุภลักษณ์. (2528). เล่มเดิม. หน้า 117.

เมื่อ พ.ศ. 2522 หลังจากบริษัท ไทยเชลล์ เอ็กซ์โพลเรชั่น แอนด์ โพรดักชั่น (Thai Shell Exploration and Production) ได้รับสัมปทานในบริเวณพื้นที่ราบลุ่มภาคกลาง จึงได้ทำการสำรวจหาน้ำมัน พบว่าบริเวณที่ราบลุ่มภาคกลางตอนเหนือระหว่างอ่างพิบูลโลกและอ่างกำแพงเพชร มีลักษณะทางธรณีวิทยาเหมาะสมจะเป็นแหล่งกักเก็บน้ำมัน บริษัทได้เริ่มเจาะหลุมแรกใน พ.ศ. 2524 ผลการเจาะสำรวจพบว่ามีน้ำมันดิบที่บริเวณจังหวัดสุโขทัย แต่มีปริมาณน้อย จากนั้นประมาณปลายปี พ.ศ. 2524 ได้เจาะสำรวจหลุมที่ 2 จึงพบแหล่งน้ำมันดิบที่บริเวณจังหวัดกำแพงเพชร เรียกว่า แหล่ง "สิริกิติ์" นับเป็นความสำเร็จอย่างยิ่งของบริษัท และการสำรวจหาน้ำมันในประเทศไทย เพราะเป็นการค้นพบแหล่งน้ำมันบนบกที่มีปริมาณน้ำมันมากเพียงพอและคุ้มค่าต่อการผลิตน้ำมันในเชิงพาณิชย์เป็นครั้งแรกของประเทศไทย ทำให้ผู้ลงทุนสำรวจหาน้ำมันรายอื่น และคนไทยมีความหวังว่าจะมีการสำรวจพบแหล่งน้ำมันในบริเวณอื่นๆ ของประเทศ เพื่อที่คนไทยจะได้ไม่ต้องซื้อน้ำมันราคาแพง และลดปัญหาดุลการค้าของประเทศ ซึ่งต้องนำเข้าน้ำมันจากต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่

อย่างไรก็ตาม ในพื้นที่สัมปทานบริเวณอื่นของภาคกลาง ได้มีการเจาะพบน้ำมันดิบอีกหลายแห่ง ดังนี้คือ บริษัท นอร์ท เซนทรัล อินเทอร์เน็ต (North Central International Inc.) พบน้ำมันดิบแหล่ง "บึงหญ้า" จังหวัดสุโขทัย บริษัท บี.พี.เอ็กซ์โพลเรชั่น โอเพอเรตติ้ง คอมเพนนี่ จำกัด (B.P. Exploration Operation Company Limited.) พบน้ำมันดิบแหล่ง "หนึ่ง" จังหวัดนครปฐม และแหล่ง "สอง" จังหวัดสุพรรณบุรี และบริษัท ปิโตร กรุ๊ป เอ็กซ์โพลเรชั่น ไทยแลนด์ (Petrocorp Exploration Thailand) พบน้ำมันดิบแหล่ง "วิเชียรบุรี" จังหวัดเพชรบูรณ์ อย่างไรก็ตามน้ำมันดิบแหล่งต่างๆ เหล่านี้ จัดเป็นแหล่งน้ำมันขนาดเล็กกว่าที่แหล่ง "สิริกิติ์"¹

3. การสำรวจขุดเจาะน้ำมันบริเวณแหล่งสิริกิติ์

การสำรวจพบแหล่งน้ำมัน "สิริกิติ์" ที่อำเภอลานกระบือ จังหวัดกำแพงเพชร ในเขตพื้นที่สัมปทานของบริษัทไทยเชลล์ฯ นั้น ถือเป็นความก้าวหน้าและผลสำเร็จต่อธุรกิจการสำรวจและผลิตน้ำมันในประเทศไทยอย่างมาก อีกทั้งยังสร้างผลประโยชน์ในการประกอบธุรกิจน้ำมันของบริษัทไทยเชลล์ฯ อย่างมหาศาล เพราะโดยอายุสัมปทานปิโตรเลียมที่บริษัทไทยเชลล์ฯ ได้รับ มีระยะเวลาตั้งแต่วันที่ 15 มีนาคม 2522 ถึง 14 มีนาคม 2530 รวม 8 ปี และสามารถต่ออายุการสำรวจได้อีก 4 ปี (ตามมาตรา 25 ตามพระราชบัญญัติปิโตรเลียม พ.ศ. 2514) และเมื่อบริษัทพบน้ำมันจะได้รับเวลาในการผลิตถึง 30 ปี นับจากวันสิ้นสุดระยะเวลาสำรวจ ถึงแม้ว่าจะทำการผลิตน้ำมันในระหว่างระยะเวลาการสำรวจ บริษัทก็มีสิทธิที่จะขอขยายเวลาการผลิตได้อีก 10 ปี ภายใต้ข้อกำหนด ข้อผูกพันและเงื่อนไข ตามกฎหมายปิโตรเลียมที่ใช้อยู่ใน

¹ ยงยุทธ ตรังคชสาร. (ม.ป.ป.). "การสำรวจและผลิตปิโตรเลียม" เล่มเดิม. หน้า 30.

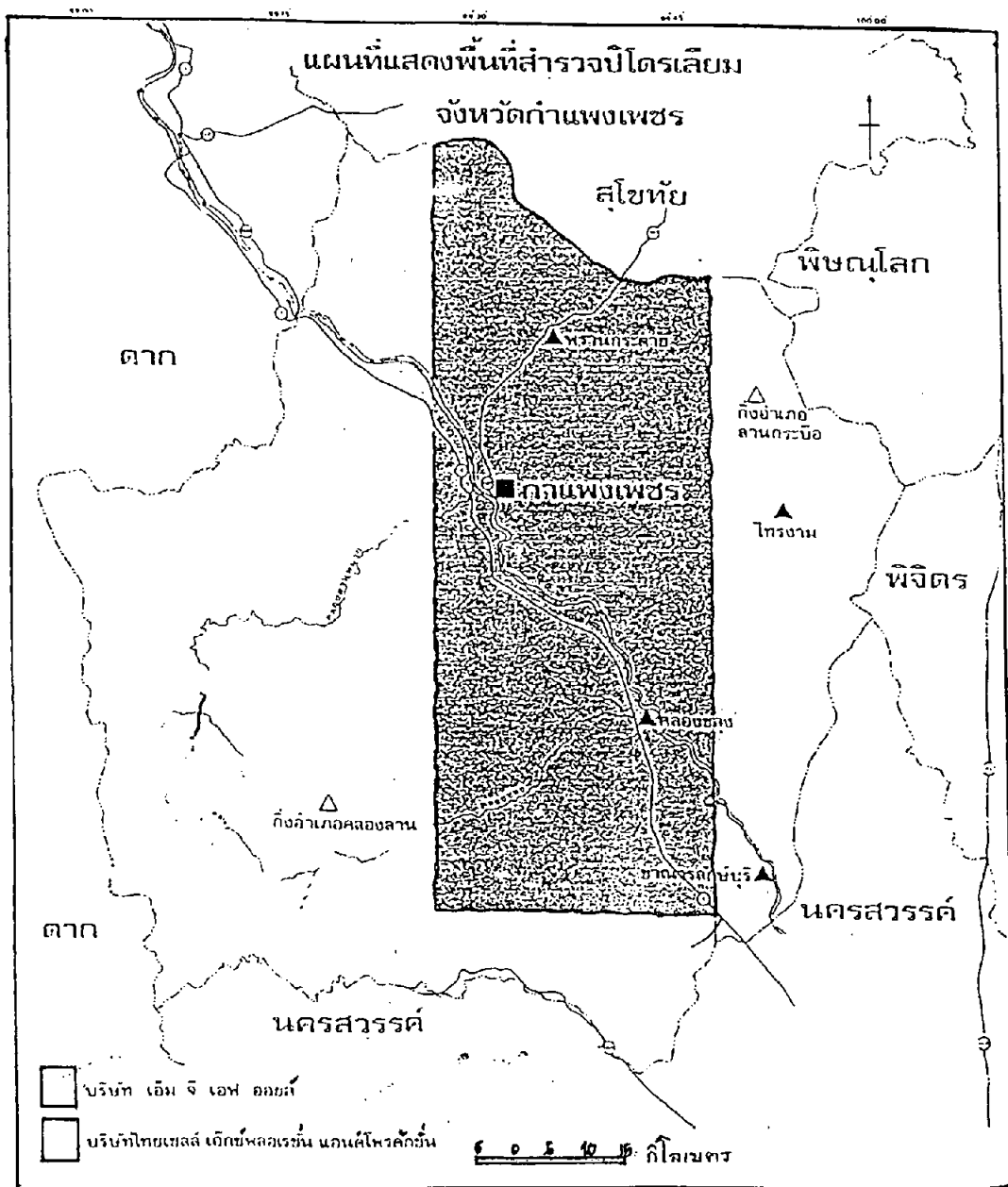
ขณะนั้น ซึ่งหมายถึง บริษัทไทยเชลล์ฯ สามารถดำเนินการผลิตน้ำมันได้จนกระทั่งถึงเดือน มีนาคม พ.ศ. 2570 ¹

ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่าผลประโยชน์ที่บริษัทได้รับจากแหล่งน้ำมัน “สิริกิติ์” นั้น สืบเนื่อง มาจากนโยบายในการเร่งรัดเพื่อให้เกิดการพัฒนาพลังงานของประเทศ โดยการประกาศเชิญชวนให้ผู้สนใจ ยื่นคำขอสัมปทานบนบก เพื่อทำการสำรวจเมื่อ พ.ศ. 2522 ซึ่งปรากฏว่า บริษัท ไทยเชลล์ฯ ได้อนุญาตให้สัมปทานในบริเวณแอ่งเจ้าพระยาตั้งแต่ตอนใต้ของจังหวัดอุตรดิตถ์ลง มาถึงตอนเหนือของจังหวัดอ่างทอง และด้านตะวันออกของจังหวัดกำแพงเพชร อันเป็นบริเวณ ที่บริษัทให้ความสนใจ เพราะน่าจะเป็นแหล่งกักเก็บปิโตรเลียม โดยเฉพาะบริเวณอำเภอลาน กระบือ จังหวัดกำแพงเพชร

น้ำมันที่ผลิตได้จากแหล่งน้ำมันสิริกิติ์ ได้นำไปใช้ประโยชน์ในลักษณะต่างๆ คือ น้ำ มันดิบจะขายให้กับการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย ส่วนก๊าซธรรมชาติจะถูกส่งเข้าโรงงานผลิต ก๊าซ (L.P.G.) ของบริษัท และส่วนหนึ่งจะขายให้กับการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ²

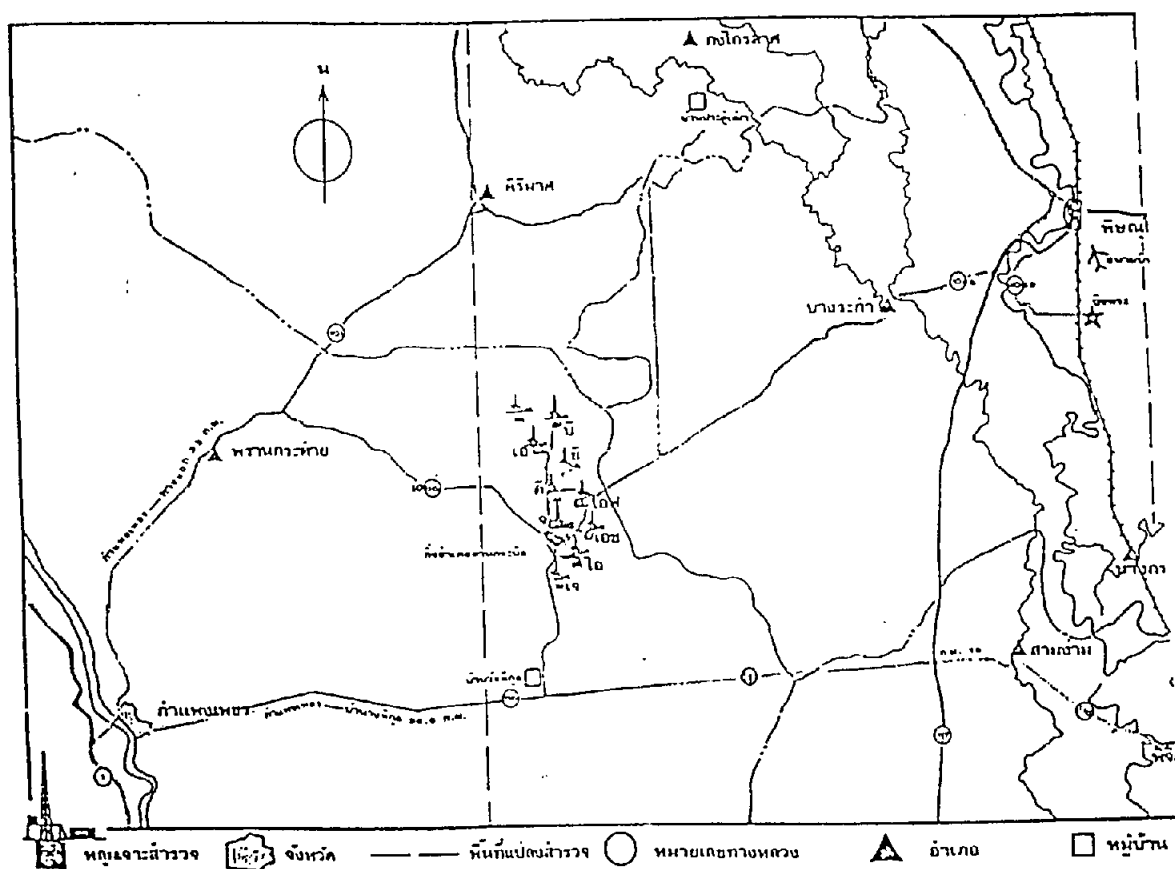
¹ กรมทรัพยากรธรณี. (2526). *ทรัพยากรในดิน กำแพงเพชร*. เล่ม 2 หน้า 79.

² การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย. (2531). *การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยครบรอบ 10 ปี*. หน้า

ภาพประกอบ 9 แสดงพื้นที่สำรวจปีโตรเลียมในจังหวัดกำแพงเพชร

ที่มา : กรมทรัพยากรธรณี.(2536). ทรัพย์ในดินกำแพงเพชร เล่ม 2 หน้า 53.

ภาพประกอบ 10 แสดงบริเวณเจาะสำรวจปิโตรเลียมที่แหล่งลานกระบือ

ที่มา : กรมทรัพยากรธรณี (2536) ทรัพยากรในดิน กำแพงเพชร เล่ม 2. หน้า 54

2.2.2.2 พื้นที่สำรวจในทะเล (อ่าวไทย และอันดามัน)

แบ่งได้เป็นบริเวณสำคัญ 2 บริเวณ คือ

1. บริเวณทะเลอ่าวไทย

พื้นที่ในเขตสัมปทานในทะเลอ่าวไทยนั้น กรมทรัพยากรธรณีได้ แบ่งแปลงสำรวจรวมทั้งสิ้น 19 แปลง ซึ่งมีรัฐบาลได้ให้สัมปทานแก่บริษัทต่างๆ รวม 7 ราย ดังนี้

บริษัท เทเนโค	(Tenneco)
บริษัท บี.พี.ฯ	(B.P.)
บริษัท อะโมโค	(Amoco)
บริษัท กัลฟ ออยล์	(Gulf Oil)
บริษัท โคโนโก	(Conoco)
บริษัท ยูเนียน ออยล์	(Union Oil)
บริษัท ไตรตัน	(Triton)

การดำเนินการสำรวจและผลิตน้ำมันนั้น ส่วนใหญ่บริษัทต่างๆ ได้เริ่มเจาะสำรวจหาน้ำมัน ภายหลังจากมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติปิโตรเลียม พ.ศ. 2514 ทั้งนี้โดย บริษัท โคโนโก (Conoco) ได้ทำการเจาะหลุมสำรวจเป็นหลุมแรกในอ่าวไทย เมื่อกลางปี พ.ศ. 2514 ซึ่งเจาะลึก 2,888.7 เมตร ปรากฏว่าเป็นหลุมแห้ง¹

ต่อมาบริษัท ยูเนียน ออยล์ แห่งประเทศไทย (Union Oil Thailand) ได้เจาะสำรวจ 1 หลุม ซึ่งอยู่ห่างจากจังหวัดนครศรีธรรมราชไปทางตะวันออกประมาณ 150 กิโลเมตร เจาะลึก 3,479.4 เมตร สำรวจในทะเลอ่าวไทยหลุมแรกที่มีการพบก๊าซธรรมชาติ บริษัทได้เรียกแหล่งก๊าซธรรมชาตินี้ว่า แหล่ง “เอ” ต่อมาในปี พ.ศ. 2523 ได้เปลี่ยนเป็นชื่อ แหล่ง “เอราวัณ” ต่อมาบริษัทยังสำรวจพบแหล่งก๊าซธรรมชาติเพิ่มขึ้นอีกหลายแหล่ง²

บริษัท อะโมโค ไทยแลนด์ (Amoco Thailand) ก็ได้ทำการเจาะสำรวจ ปรากฏว่าไม่พบน้ำมัน เช่นเดียวกับบริษัท ไทยแลนด์ ซัน ออยล์ (Thailand Sun Oil) และบริษัท ไตรตัน ออยล์ แห่งประเทศไทย (Triton Oil Company of Thailand) ที่ทำการสำรวจในพื้นที่สัมปทานด้วยเช่นกัน

1

¹ ต่อมาได้โอนให้แก่บริษัท ไทยแลนด์ ซัน ออยล์ (Thailand Sun Oil)

¹ กรมทรัพยากรธรณี (2518). “ความก้าวหน้าของการสำรวจปิโตรเลียมในประเทศไทย” เล่มเดิม. หน้า 59.

² ยูเนียน ออยล์ ไทยแลนด์ จำกัด. (ม.ป.ป.). “ความก้าวหน้าในการพัฒนาแหล่งก๊าซธรรมชาติในอ่าวไทย”. (ไม่ปรากฏเลขหน้า).

2. บริเวณทะเลันดามัน

รัฐบาลได้ประกาศเชิญชวนบริษัทต่าง ๆ ให้มายื่นคำขอสัมปทานปิโตรเลียมในทะเลอันดามันหลายครั้ง แต่ไม่ค่อยมีผู้สนใจลงมือสำรวจอย่างจริงจัง ทั้งนี้เนื่องจากในทะเลอันดามันมีเขตที่ระดับน้ำทะเลลึกเกินกว่า 200 เมตร ซึ่งต้องเสียค่าใช้จ่ายในการสำรวจสูงกว่าในเขตน้ำตื้นหรือบนบก ดังนั้นเพื่อจูงใจให้เกิดการสำรวจในบริเวณดังกล่าว รัฐจึงตราพระราชบัญญัติปิโตรเลียม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2516 และพระราชบัญญัติภาษีเงินได้ปิโตรเลียม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2516 แล้วประกาศใช้เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2516 แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติปิโตรเลียม พ.ศ. 2514 ซึ่งมีประเด็นสำคัญที่ส่งเสริมการสำรวจหาน้ำมันของภาคเอกชนในเขตน้ำลึกเกิน 200 เมตร ได้แก่

1. ให้ผู้ขอสัมปทานปิโตรเลียมในเขตน้ำลึกเกินกว่า 200 เมตร ได้รับแปลงสำรวจที่มีขนาดกว้างใหญ่คู่กับการเสี่ยงในการลงทุน
2. ลดอัตราส่วนของพื้นที่แปลงสำรวจที่ต้องคืนเมื่อครบ 5 ปีแรกของระยะเวลาสำรวจ
3. ลดค่าภาคหลวงจาก 12.5 เหลือ 8.75

บริษัท เอสโซ่ เอกซ์พลอเรชัน จำกัดและบริษัท ยูเนี่ยน ออยล์ แห่งประเทศไทย เป็น 2 รายแรก ที่เจาะในแปลงสำรวจเขตน้ำลึกเกินกว่า 200 เมตรในทะเลอันดามัน พ.ศ. 2519 เป็นจำนวน 5 หลุม และ 6 หลุมตามลำดับ แต่พบเพียงร่องรอยของปิโตรเลียม ต่อมาเทคโนโลยีในการค้นหาปิโตรเลียมในเขตน้ำลึกก้าวหน้ามาก ดังนั้นถ้ามีการสำรวจเพิ่มเติมกันอีกอย่างจริงจัง โอกาสที่พบแหล่งปิโตรเลียมในทะเลอันดามันขนาดใหญ่พอที่จะพัฒนาขึ้นมาใช้ประโยชน์ได้

3. การผลิตน้ำมัน

นับตั้งแต่ พ.ศ. 2503 ซึ่งมีการจัดตั้งโรงกลั่นน้ำมันขึ้นภายในประเทศไทยตามนโยบายของรัฐบาล เพื่อลดภาระการพึ่งพิงการนำเข้าน้ำมันสำเร็จรูปที่มีจำนวนมากเกือบทุกปี ทำให้ประเทศสามารถผลิตน้ำมันได้เองภายในประเทศเป็นบางส่วน และใน พ.ศ. 2514 นี้ มีโรงกลั่นน้ำมันอยู่ทั้งหมด 4 โรง ได้แก่ โรงกลั่นน้ำมันผาง โรงกลั่นน้ำมันบางจาก โรงกลั่นน้ำมันเอสโซ่ โรงกลั่นน้ำมันไทย

ปริมาณการกลั่นภายในประเทศ

การกลั่นน้ำมันของโรงกลั่นภายในประเทศนั้น สามารถกลั่นผลิตภัณฑ์น้ำมันได้รวม 7 ประเภท ได้แก่ ¹

ก๊าซปิโตรเลียมเหลว	(L.P.G.)
น้ำมันเบนซิน	(Benzene)
น้ำมันเครื่องบิน	(Jet Fuel)
น้ำมันก๊าด	(Kerosene)
น้ำมันเตา	(Fuel Oil)
ยางมะตอย	(Asphalt)

โรงกลั่นน้ำมันทั้ง 4 แห่งดังกล่าว มีประสิทธิภาพในการกลั่นทั้งหมดวันละ 28 ล้านลิตร หรือ 176,000 บาร์เรลต่อวัน หรือปีละ 10,220 ล้านลิตร ² (ช่วงปี พ.ศ. 2508-2522)

อย่างไรก็ตามจำนวนโรงกลั่นน้ำมันที่อยู่ภายในประเทศ ก็ยังไม่สามารถผลิตน้ำมันได้เพียงพอกับความต้องการของการใช้น้ำมันของประเทศ ถึงแม้รัฐบาลจะอนุญาตให้แต่ละโรงกลั่นขยายกำลังการผลิตเพิ่มขึ้น ได้แก่

โรงกลั่นน้ำมันบางจากซึ่งบริษัทซัมมิทอินดัสเตเรียล (ปานามา) เข้าจากกระทรวงกลาโหมเพื่อดำเนินกิจการกลั่นน้ำมัน ตั้งแต่ พ.ศ. 2508 มีกำลังการผลิต 5,000 บาร์เรลต่อวัน ต่อมาใน พ.ศ. 2512 ได้ขยายกำลังผลิตขึ้นเป็น 25,000 บาร์เรลต่อวันและในพ.ศ. 2515 ได้ขยายกำลังการผลิตเป็น 65,000 บาร์เรลต่อวัน

โรงกลั่นน้ำมันไทย จำกัด หรือ ไทยออยล์ เมื่อแรกตั้งโรงกลั่นใน พ.ศ. 2507 มีกำลังการผลิตเพียง 30,000 บาร์เรลต่อวัน ต่อมาในพ.ศ. 2516 ได้ขยายกำลังการผลิตเป็น 65,000 บาร์เรลต่อวัน น้ำมันที่กลั่นได้จากโรงกลั่นไทยออยล์ส่วนใหญ่จะจำหน่ายให้กับบริษัทเชลล์ คาลเท็กซ์ และเอสโซ่

โรงกลั่นน้ำมันฝาง ของกรมพลังงานทหาร อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ มีกำลังการผลิต 1,000 บาร์เรลต่อวัน ทั้งนี้ไม่สามารถทำให้ขยายกำลังการผลิตได้มาก เนื่องจากน้ำมันดิบจากแหล่งน้ำมันฝางมีคุณภาพต่ำ

ถึงแม้ว่าโรงกลั่นน้ำมันจะได้เพิ่มกำลังการผลิตให้สามารถผลิตได้มากขึ้น แต่เนื่องจากจำนวนแหล่งน้ำมันดิบภายในประเทศยังมีจำนวนน้อย และมีปริมาณน้ำมันไม่พอที่จะส่งให้โรงกลั่น ดังนั้นน้ำมันดิบที่จะนำมากลั่นจึงยังต้องพึ่งพาการนำเข้าน้ำมันดิบจากแหล่งต่างประเทศ

¹ สิริชัย ลีลากิจกุล และประพีพัฒน์ สุนทร. (2529). อุตสาหกรรมการผลิตและการค้าน้ำมัน. หน้า 11.

² การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย. (2535). หน้า 25.

จะสังเกตเห็นว่ากิจการโรงกลั่นน้ำมันนั้นถือได้ว่ามีความสำคัญต่อประเทศอย่างมาก ซึ่งรัฐบาลได้ให้การสนับสนุนส่งเสริมให้มีการจัดตั้งโรงกลั่นน้ำมันขึ้นภายในประเทศ ตั้งแต่ พ.ศ. 2503 แต่กระนั้นก็ยังไม่มีรัฐบาลสมัยใดตระหนักถึงการที่จะดำเนินกิจการโรงกลั่นน้ำมันเองหรือจัดตั้งโรงกลั่นที่เป็นของประเทศ เพื่อจะสร้างความมั่นคงด้านพลังงานและอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนแต่ปล่อยให้กิจการโรงกลั่นน้ำมันถูกควบคุมโดยบริษัทน้ำมันต่างประเทศ ดังจะเห็นได้จากการยอมให้บริษัทซัมมิทสามารถต่อสัญญาเช่า จากเดิมที่ต้องคืนให้แก่รัฐบาล ใน พ.ศ. 2523 แต่ต่อสัญญาเพิ่มอีก 10 ปี รวมทั้งการต่อสัญญาของโรงกลั่นน้ำมันไทยออยล์ ที่ต้องโอนกิจการให้แก่รัฐบาลเมื่อดำเนินการครบ 10 ปี แต่ก็ได้รับอนุญาตจากรัฐบาลให้สัญญาไปต่ออีก 7 ปีซึ่งมีกำหนดครบสัญญาต้องโอนให้แก่รัฐบาล ใน พ.ศ. 2524¹

การผลิตน้ำมันจากแหล่งสิริกิติ์

จากการสำรวจพบแหล่งน้ำมันที่อำเภอลานกระบือ จังหวัดกำแพงเพชร เมื่อ พ.ศ. 2524 ซึ่งมีปริมาณคุ้มค่าต่อการผลิตในเชิงพาณิชย์ บริษัท ไทยเชลล์ (Thai Shell) ผู้ได้รับสัมปทานการสำรวจและผลิตในแหล่งดังกล่าว ได้เริ่มดำเนินการผลิตน้ำมันขึ้นครั้งแรกใน พ.ศ. 2525 โดยช่วงแรกๆ ของการผลิตนั้นสามารถผลิตได้ประมาณวันละ 5,100 บาร์เรล และได้เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

¹ ตีรวิงศ์ จังคศิริ. (2520). พันธนาการน้ำมัน : หนทางหลุดพ้น. หน้า48.

4. ปัญหาและอุปสรรคในการสำรวจและผลิตน้ำมัน

4.1 ปัญหาทางการเมืองและความไม่สงบเรียบร้อยภายในประเทศ

ปัญหาทางการเมืองหรือการที่ภายในประเทศเกิดความไม่สงบเรียบร้อยนั้น มักจะมีผลกระทบต่อสถานการณ์เศรษฐกิจของประเทศ และผู้ประกอบการในธุรกิจต่างๆ อยู่เสมอ ซึ่งในธุรกิจการสำรวจหาน้ำมันนั้น อาจกล่าวได้ว่าหากการเมืองภายในประเทศเกิดความไม่มั่นคง ย่อมส่งผลกระทบต่อการพัฒนาด้านพลังงาน ตลอดจนการบริโภคน้ำมันของประชาชน อาทิเช่น

กรณีความไม่สงบเรียบร้อยภายในประเทศในเรื่องภัยจากผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ซึ่งทำให้เกิดความหวาดกลัวสำหรับผู้ลงทุนในการที่จะดำเนินกิจการ ดังปรากฏเหตุการณ์ว่างระเบิดในพื้นที่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของผู้ก่อการร้ายที่ต่อต้านรัฐบาล ทำให้บริษัท ยูเนียน ออยล์ (Union Oil) ซึ่งได้รับสัมปทานในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ต้องชะลอการดำเนินงานในพื้นที่ จนกระทั่งต้องมาทำการเจาะสำรวจในภายหลังเมื่อ พ.ศ. 2514¹

แต่อย่างไรก็ตามหลังเกิดวิกฤตการณ์น้ำมันโลกทั้ง 2 ครั้ง จึงทำให้รัฐบาลตระหนักถึงการที่รัฐบาลควรจะเข้าไปมีบทบาทในการดำเนินกิจการโรงกลั่นน้ำมัน ทั้งนี้เนื่องจากเมื่อเกิดวิกฤตการณ์เกี่ยวกับน้ำมัน บริษัทโรงกลั่นน้ำมันที่มีอยู่ภายในประเทศ มักจะมีส่วนในการก่อให้เกิดปัญหาน้ำมัน อาทิเช่น

1. การอ้างวิกฤตการณ์น้ำมันโลกทำให้มีผลกระทบต่อต้นทุนการผลิตน้ำมันภายในประเทศ โดยเฉพาะเมื่อราคาน้ำมันโลกมีการปรับราคาสูงขึ้น บริษัทโรงกลั่นน้ำมันก็มักจะใช้เป็นข้ออ้างในการขอขึ้นราคาน้ำมัน

2. การชลอหรือหยุดดำเนินการผลิตทำให้เกิดการขาดแคลนน้ำมัน เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้รัฐบาลจึงได้มีการพิจารณาที่จะร่วมทุนกับบริษัทโรงกลั่นน้ำมันเพื่อจะได้มีบทบาทและอำนาจต่อรองตลอดจนสร้างเสถียรภาพทางพลังงานน้ำมันของประเทศ โดยการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย เริ่มดำเนินงานในปี 2522 ซึ่งได้มีบริษัทน้ำมันต่างประเทศหลายบริษัทก็เสนอขอร่วมทุนกับการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย ในขณะเดียวกันบริษัทไทยออยล์ จำกัด ได้เข้าหารือกับรัฐบาลเกี่ยวกับการโอนกรรมสิทธิ์โรงกลั่นน้ำมันและที่ดินให้แก่รัฐบาล เนื่องจากจะครบกำหนดสัญญา ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2522 รัฐบาลจึงมอบให้กระทรวงอุตสาหกรรมตั้งกรรมการศึกษาถึงความเป็นไปได้ในการเข้าร่วมประกอบการรับบริษัทไทยออยล์ ภายหลังการโอนกิจการให้รัฐบาล ผลการศึกษาสรุปว่า การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยควรเข้าถือหุ้นในโรงกลั่นไทยออยล์ เพื่อหลีกเลี่ยงความยุ่งยากในการจัดตั้งโรงกลั่นน้ำมันขึ้นใหม่ โดยรัฐบาลจะยินยอมให้บริษัทร่วมทุนรายใหม่เข้าโรงกลั่นที่ตกเป็นของรัฐต่อไป รวมทั้งจะให้มีการขยายกำลังการผลิตเพิ่มขึ้นด้วย ดังนั้นการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยจึงได้ลงนามร่วมทุนกับ

¹ ยงยุทธ ตรีขสสาร. (ม.ป.ป.). "การสำรวจและผลิตปิโตรเลียม". เล่มเดิม. หน้า 25.

บริษัทไทยออยล์ จำกัด เมื่อเดือน ธันวาคม พ.ศ. 2522 โดยการบีโตรเลียมแห่งประเทศไทยมีหุ้นในบริษัท ร้อยละ 49¹ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า นับเป็นครั้งแรกของรัฐบาลไทยที่มีบทบาทในการดำเนินกิจการโรงกลั่นน้ำมันร่วมกับบริษัทน้ำมันต่างประเทศ

นอกจากนี้ ในกรณีเหตุการณ์ประท้วงการที่รัฐบาลให้สัมปทานสำรวจแร่ในเขตจังหวัด พังงา แก่บริษัท เทมโก้ (Temco) เมื่อ พ.ศ. 2518 ซึ่งนิสิต นักศึกษา และประชาชน ไม่เห็นด้วยกับการที่ให้บริษัทต่างชาติเข้ามากอบโกยและทำลายทรัพยากรของประเทศ อีกทั้งยังสร้างความเดือดร้อนให้กับประชาชนที่เคยทำการขุดแร่ในเขตสัมปทาน ซึ่งไม่สามารถเข้าไปทำการขุดแร่ใน พื้นที่สัมปทานของบริษัทได้ ประชาชนกลุ่มดังกล่าวจึงขาดรายได้ที่เคยได้รับ ซึ่งในเหตุการณ์ประท้วงครั้งนี้กลุ่มผู้ประท้วงโดยแนวร่วมพิทักษ์ทรัพยากรแห่งประเทศไทย ได้ส่งตัวแทนเข้ายื่นข้อเรียกร้องให้รัฐบาลถอนอนุญาตสัมปทานแก่บริษัทดังกล่าว และมีการเปิดอภิปรายต่อต้านบริษัทหลายครั้ง อีกทั้งยังมีการบาดเจ็บและตายจากระเบิดโดยกลุ่มที่ได้รับผลประโยชน์จากบริษัท ซึ่งไม่พอใจในการกระทำของกลุ่มนิสิต นักศึกษา และประชาชนที่ทำการประท้วง

อย่างไรก็ตาม ในที่สุดรัฐบาลสมัย ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี ต้องทำการเพิกถอนอนุญาตสัมปทานแก่บริษัท เมื่อวันที่ 14 มีนาคม พ.ศ. 2518

จากเหตุการณ์ดังกล่าว ทำให้บริษัทต่างชาติที่เข้ามาลงทุนในธุรกิจการสำรวจน้ำมันในประเทศไทยต่างไม่มั่นใจในการประกอบกิจการของตน เพราะเกรงจะเกิดกรณีเช่นเดียวกับบริษัท เทมโก้ ขึ้นอีก

4.2 ปัญหาการอ้างสิทธิซ้อนระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน

เมื่อมีการประกาศข้อตกลงระหว่างประเทศตามอนุสัญญาว่าด้วยไหล่ทวีป ทำให้ประเทศที่มีชายฝั่งทะเลเป็นอาณาเขตสามารถแสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรในเขตกำหนดได้² จึงทำให้บริเวณนอกชายฝั่งของประเทศไทยกลายเป็นแหล่งที่จะอำนวยความสะดวกให้กับประเทศ เนื่องจากลักษณะภูมิศาสตร์ของประเทศไทยนั้น มีชายฝั่งทะเลที่ยาวมาก ทั้งทางด้านอ่าวไทยและด้านทะเลอันดามัน รัฐบาลจึงหันมาให้ความสนใจ อาณาเขตประเทศในบริเวณดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการแสวงหาทรัพยากรจากทะเลไทย ซึ่งรวมถึงแนวคิดในการแสวงหาแหล่งน้ำมันในทะเลเพื่อพัฒนาด้านพลังงานของประเทศ ด้วยเหตุนี้จึงมีนโยบายประกาศเชิญชวนให้ผู้สนใจทั้งคนไทยและต่างประเทศ ยื่นคำขอสัมปทานสำรวจและผลิตปิโตรเลียมในประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2511³

¹ สถาบันปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย. (2535). เล่มเดิม. หน้า 37.

² จุมพล สายสุนทร. (2537). อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล. หน้า 71.

³ พิสุทธิ สุกตน์ ณ อยุธยา. (2521). อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายสมาน บุราวาศ.

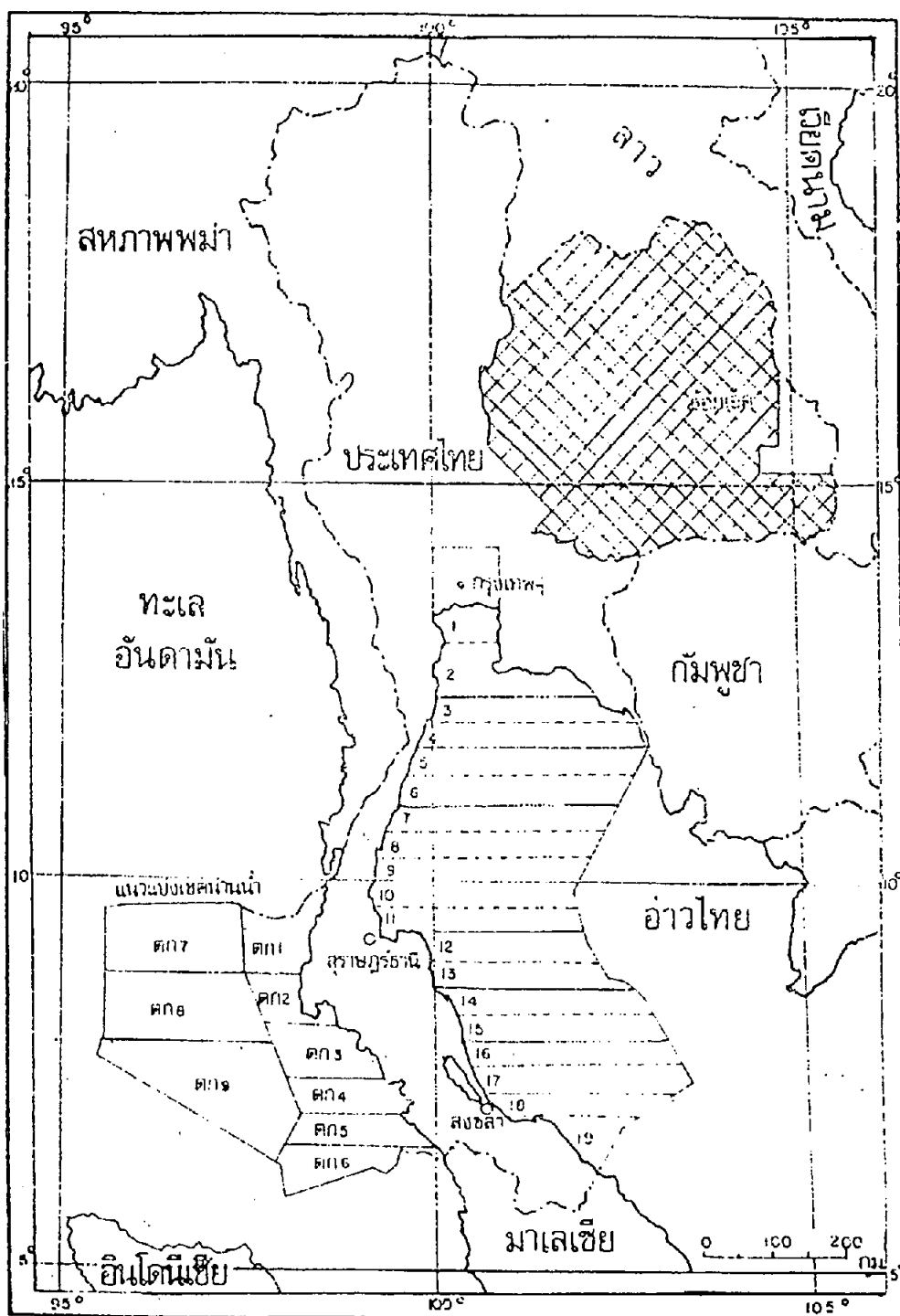
อย่างไรก็ตามในเวลาเดียวกันประเทศเพื่อนบ้านของไทยก็มีนโยบายแสวงหาผลประโยชน์ในทรัพยากรของชาติที่มีอยู่ภายใต้ท้องทะเลด้วยเช่นกัน อันเป็นเหตุนำมาซึ่งปัญหาเส้นแบ่งเขตไหล่ทวีปทับซ้อนกันระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน คือ มาเลเซีย อินโดนีเซีย อินเดีย พม่า กัมพูชา และเวียดนาม จึงทำให้การพัฒนาการสำรวจขุดเจาะน้ำมันต้องล่าช้า เพราะบริษัทยังไม่สามารถดำเนินการในพื้นที่สัมปทานของตนได้ เพราะต้องรอการเจรจาตกลงระหว่างประเทศเพื่อนบ้านที่มีแนวเขตติดต่อกับประเทศไทย

การดำเนินการเจรจาแบ่งเขตไหล่ทวีปกับประเทศเพื่อนบ้านนั้น ภาครัฐโดยกรมทรัพยากรธรณีได้ร่วมประชุมเมื่อวันที่ 13-27 พฤษภาคม พ.ศ. 2512 ในการประชุมคณะกรรมการประสานงานเกี่ยวกับการสำรวจทรัพยากรธรณีนอกชายฝั่งของประเทศเอเชียสมัยที่ 6 ซึ่งในที่ประชุมเสนอให้ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีน่านน้ำและไหล่ทวีปติดต่อกัน ควรมีการเปิดการเจรจาแบ่งเขตไหล่ทวีปกันให้แน่นอน ทั้งนี้ประเทศเพื่อนบ้านที่มีเขตไหล่ทวีปและทะเลที่มีอาณาเขตร่วมกับประเทศไทย ซึ่งจะต้องเจรจาคำความตกลงรวม 6 ประเทศ คือ มาเลเซีย อินโดนีเซีย อินเดีย พม่า กัมพูชา และเวียดนาม โดยรัฐบาลไทยได้ส่งผู้แทนเข้าร่วมเจรจากับประเทศต่างๆ เป็นจำนวนมากกว่า 10 ครั้ง ผลการเจรจาปรากฏดังนี้ คือ การเจรจาระหว่างประเทศไทยกับประเทศมาเลเซีย และอินโดนีเซีย สามารถตกลงกันได้ ส่วนการเจรจากับประเทศกัมพูชาและเวียดนาม ยังมีปัญหา เนื่องจากยังไม่สามารถตกลงกันได้เกี่ยวกับแนวเขตไหล่ทวีปในอ่าวไทย รวมเนื้อที่ 18,000 ตารางกิโลเมตร ซึ่งทั้งประเทศไทย เวียดนาม และกัมพูชาต่างอ้างสิทธิ โดยพื้นที่ประเทศกัมพูชาอ้างสิทธินั้นเป็นพื้นที่ซึ่งประเทศไทยประกาศถือสิทธิไว้¹ สาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาการอ้างสิทธิในบริเวณอ่าวไทยนั้น เกิดขึ้นเนื่องจากประเทศทั้งสอง อ้างว่าประเทศตนเองนั้น ยึดเอาการแบ่งอาณาเขตตามข้อตกลงที่ประเทศไทยทำไว้กับประเทศฝรั่งเศส ส่วนประเทศไทยได้ยึดเอาการประกาศกำหนดเขตไหล่ทวีปของประเทศไทยด้านอ่าวไทย เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2516 ตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ และอนุสัญญาว่าด้วยไหล่ทวีป ซึ่งกระทำ ณ กรุงเจนีวา ลงวันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2501 ซึ่งประเทศไทยได้ให้สัตยาบันไว้เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2511

ด้วยเหตุนี้การเจรจาแบ่งเขตไหล่ทวีประหว่างประเทศไทยกับประเทศกัมพูชา และเวียดนาม จึงยังไม่สามารถตกลงกันได้ ดังนั้น ในการสำรวจหาน้ำมันของพื้นที่สัมปทานในอ่าวไทย บริเวณที่ยังเป็นปัญหาอยู่ บริษัทที่มีสัมปทานอยู่จึงยังไม่ได้รับอนุญาตให้เจาะหลุมสำรวจ จึงยื่นขอยืดอายุสัมปทานใช้อุปสรรคดังกล่าวเป็นข้ออ้างว่า ทำให้เกิดความล่าช้าในการสำรวจ จึงยื่นขอยืดอายุสัมปทานจากรัฐบาลไทยออกไปอีก² ส่วนผลกระทบต่อประเทศไทยที่สำคัญ คือ ทำให้ไม่อาจเร่งรัดให้เกิดการพัฒนาด้านพลังงาน น้ำมัน และนำทรัพยากรน้ำมันมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศได้ในเวลาเร็ววัน

¹ เฉลียว สุรสิทธิ์. (2518). *เล่มเดิม*. หน้า 124.

² *แหล่งเดิม*. หน้า 125.

ภาพประกอบ 11 แสดงแหล่งสำรวจปิโตรเลียมและเขตไหล่ทวีปของประเทศไทย

ที่มา : กรมทรัพยากรธรณี (จากวิโรจน์ กลั่นเปา. (กรกฎาคม. 2521). "ความเป็นมาของการสำรวจปิโตรเลียมในประเทศไทย". วารสารเศรษฐกิจวิชาการกรุงเทพ จำกัด (10)7.

4.3 วิฤติการณ์น้ำมันโลกที่มีผลกระทบต่อการสำรวจและผลิตน้ำมัน

ปัญหาวิฤติการณ์น้ำมันโลกที่เกิดขึ้นนั้น นับเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการล่าช้าในการสำรวจและผลิตน้ำมันภายในประเทศ กล่าวคือ ทำให้บริษัทต่างๆ ที่ทำธุรกิจสำรวจน้ำมันทั่วโลก เร่งขยายการสำรวจน้ำมันของตนออกไปอย่างกว้างขวาง เนื่องจากมีสิ่งจูงใจที่สำคัญ คือ ราคา น้ำมันซึ่งมีราคาสูงขึ้นเรื่อยๆ เกือบทุกปี ซึ่งหากบริษัทสำรวจพบแหล่งน้ำมันเพิ่มขึ้น จะยังทำให้สร้างผลประโยชน์ให้กับบริษัทมากขึ้น ในการลงทุนสำรวจหาน้ำมัน บริษัทก็มักจะมุ่งดำเนินการในบริเวณที่มีความหวังว่าจะพบน้ำมันมากกว่าจะลงทุนในบริเวณที่มีโอกาสที่จะพบน้ำมันค่อนข้างน้อย หรือต้องใช้เวลาการสำรวจในระยะเวลานาน เช่น บริเวณสำรวจในประเทศไทย เป็นต้น

นอกจากนี้ยังทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนแทนเจาะสำรวจ รวมทั้งอุปกรณ์อื่นๆ เนื่องจากถูกนำไปใช้สำรวจในส่วนอื่นๆ ของโลก อีกทั้งเกิดการขยายตัวของการสำรวจหาน้ำมันทั่วโลก จึงทำให้บริษัทผลิตอุปกรณ์การสำรวจทำการผลิตไม่ทันต่อความต้องการของผู้ทำการสำรวจหาน้ำมัน

จะเห็นได้ว่าการแสวงหาแหล่งน้ำมันภายในประเทศ ถือเป็นเรื่องจำเป็น เพราะนอกจากน้ำมันจะใช้เป็นปัจจัยในการบริโภคประจำวันแล้ว ยังเกี่ยวเนื่องต่อการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะประเทศไทยซึ่งยังต้องพึ่งพาน้ำมันจากต่างประเทศ เนื่องจากการใช้น้ำมันภายในประเทศที่เพิ่มขึ้น ประกอบกับการสำรวจหาแหล่งน้ำมันขนาดเล็ก และมีปริมาณน้ำมันไม่เพียงพอต่อการผลิต ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลจึงพยายามหามาตรการต่างๆ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาการสำรวจน้ำมันภายในประเทศให้มากขึ้น อาทิเช่น การประกาศใช้พระราชบัญญัติปิโตรเลียม พ.ศ.2524 และกฎหมายเกี่ยวกับน้ำมันอื่นๆ ดังที่ได้กล่าวข้างต้น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าการกำหนดมาตรการและนโยบายเกี่ยวกับน้ำมัน เป็นเรื่องที่สำคัญประการหนึ่งของประเทศ

บทที่ 5

บทสรุป

จากการศึกษาเรื่อง การสำรวจและผลิตน้ำมันในประเทศไทยระหว่าง พ.ศ.2461 ถึง 2526 ทำให้ทราบว่า คนไทยเริ่มรู้จักการใช้น้ำมันมาตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ 5 โดยชาวตะวันตกได้นำเข้ามาขายในประเทศไทยและมีอิทธิพลต่อธุรกิจน้ำมันในประเทศไทย นับตั้งแต่นั้นเรื่อยมา จนกระทั่งถึงปัจจุบัน น้ำมันได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำรงชีพ และเศรษฐกิจของประเทศ รัฐบาลเห็นความจำเป็นต้องแสวงหาแหล่งน้ำมันและผลิตน้ำมันขึ้นใช้เองภายในประเทศ เพื่อให้เพียงพอต่อการบริโภคของประชาชนและการพัฒนาประเทศด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจที่ต้องใช้น้ำมันเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิต

การสำรวจหาน้ำมันภายในประเทศได้เริ่มดำเนินงานตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่

1. การพบน้ำมันไหลซึมขึ้นมาจากผิวดินในบริเวณ อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งต่อมาได้การพัฒนาจนกลายเป็นแหล่งน้ำมันดิบภายในประเทศเป็นแห่งแรก และมีการนำน้ำมันดิบขึ้นมากลั่นใช้ประโยชน์แก่ประเทศ โดยเฉพาะในด้านการทหาร

2. จากการเรียกร้องของบริษัทน้ำมันต่างประเทศที่ต้องการเข้ามาสำรวจหาน้ำมันในประเทศไทย แต่รัฐบาลไทยในสมัยรัชกาลที่ 6 มีนโยบายที่จะไม่ยอมอนุญาตตามที่ชาวต่างประเทศเรียกร้องมายังรัฐบาล เพราะเกรงว่าประเทศเหล่านั้นจะเข้ามากอบโกยทรัพยากรของประเทศ และถือโอกาสเข้ามาศึกษายุทธศาสตร์ของประเทศไทย อันจะทำให้เกิดผลเสียต่อความมั่นคงของประเทศ ดังนั้นรัฐบาลจึงได้ประกาศแก่ชาวต่างประเทศว่ารัฐบาลจะเป็นผู้ดำเนินการสำรวจหาน้ำมันเอง

3. ความต้องการบริโภคน้ำมันภายในประเทศ นับตั้งแต่ที่คนไทยเริ่มรู้จักการใช้น้ำมัน ปริมาณการใช้น้ำมันภายในประเทศได้เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากเริ่มมีการนำรถยนต์เข้ามาใช้ในประเทศไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 และการนำน้ำมันไปใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดยเฉพาะด้านอุตสาหกรรมที่มีการขยายตัวมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีความต้องการน้ำมันมาใช้ในกิจการรถไฟของประเทศอีกด้วย

รัฐบาลได้ดำเนินการสำรวจหาแหล่งน้ำมันภายในประเทศขึ้นเป็นครั้งแรกใน พ.ศ.2464 ซึ่งรัฐบาลในสมัยต่อๆ มาก็ยังคงดำเนินการสำรวจหาน้ำมันในประเทศเองโดยไม่อนุญาตให้เอกชนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเข้ามาดำเนินการ จนกระทั่งถึง พ.ศ.2497 รัฐบาลเริ่มเปิดโอกาสให้เอกชนสัญชาติไทยเข้ามาทำการสำรวจหาน้ำมันได้ ทั้งนี้เนื่องจากรัฐบาลเริ่มตระหนักถึงปัญหาและอุปสรรคสำคัญต่อการสำรวจหาน้ำมันที่รัฐบาลเผชิญอยู่ ดังเช่น

การขาดเงินงบประมาณในการลงทุน และรวมถึงอุปกรณ์สำรวจอื่นๆ และการขาดบุคลากรผู้เชี่ยวชาญในด้านธุรกิจการสำรวจ เป็นต้น

อย่างไรก็ตามบริษัทของชาวไทยทั้ง 2 บริษัท คือ บริษัทถ่านหินและน้ำมันไทย กับ บริษัทไทยอิลซัม ที่ได้รับการอนุญาตจากรัฐบาลได้ดำเนินการอยู่ไม่นานก็ต้องยุติการสำรวจ เพราะขาดปัจจัยในการสำรวจ เช่นเดียวกับรัฐบาล

กิจการเกี่ยวกับน้ำมันของประเทศไทยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นช่วงที่รัฐบาลไทยถูกจำกัดสิทธิ์จากประเทศมหาอำนาจที่เป็นฝ่ายชนะสงครามหรือสหรัฐอเมริกา และอังกฤษมิให้ทำการค้าขายน้ำมันให้แก่ประชาชน และต้องเปิดโอกาสให้บริษัทน้ำมันต่างประเทศ คือ บริษัท แสตนด์การ์ด แวกคัม ออยล์ (Standard Vacuum Oil) บริษัท เชลล์ ออยล์ (Shell Oil) และ คาลเท็กซ์ (Caltex) สามารถค้าขายน้ำมันได้อย่างเสรี อันเนื่องมาจากการกำหนดของฝ่ายสัมพันธมิตรที่ถือว่าประเทศไทยเป็นฝ่ายแพ้ในสงครามโลกครั้งที่ 2 เพราะรัฐบาลไทยให้การสนับสนุนแก่กองทัพญี่ปุ่น

ด้วยเหตุดังกล่าวจึงทำให้ไทยต้องทำสัญญาสมบูรณแบบตามเงื่อนไขของฝ่ายสัมพันธมิตร มีผลทำให้หน่วยงานซึ่งทำหน้าที่ในกิจการน้ำมันของประเทศ คือ "กรมเชื้อเพลิง" ในสังกัดกระทรวงกลาโหม ต้องถูกจำกัดบทบาทให้ดำเนินการเพียงการจัดหาน้ำมันให้แก่หน่วยราชการเท่านั้น ห้ามทำการค้าขายน้ำมันแข่งขันกับบริษัทต่างประเทศ นอกจากนี้ยังต้องทำตามเงื่อนไขที่เสียเปรียบ โดยยอมขายทรัพย์สินและให้บริษัทต่างประเทศ เข้ากิจการโรงกลั่นน้ำมันของรัฐบาลไปดำเนินงานเสียเอง

อย่างไรก็ตามรัฐบาลไทยได้พยายามเจรจาขอแก้ไขสัญญาดังกล่าว ตั้งแต่ พ.ศ.2495 กับผู้แทนของบริษัทที่ร่วมทำสัญญา คือ บริษัท แสตนด์การ์ด แวกคัม ออยล์ และ บริษัท เชลล์ ออยล์ และผู้แทนของประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศอังกฤษ จนกระทั่งเมื่อ พ.ศ.2500 จึงได้ดำเนินการเจรจาเป็นผลสำเร็จ โดยมีสาระสำคัญ คือ

บริษัทยินยอมคืนที่ดินบางส่วนที่บริษัทไม่ได้ใช้ประโยชน์ให้แก่ องค์การเชื้อเพลิงและการรถไฟแห่งประเทศไทย กำหนดอัตราค่าเช่าที่ดินตารางวาละ 1 บาท เป็นตารางวาละ 12 บาท และกำหนดระยะเวลาเช่าที่ดินใหม่ โดยให้ลดลงจากเดิม คือ 30 ปี เป็น 15 ปี และหากมีการต่อสัญญาเช่าซึ่งกำหนดเดิมจาก 30 ปี ให้เหลือเพียง 15 ปี นอกจากนี้บริษัทยินยอมให้องค์การเชื้อเพลิง ค้าขายน้ำมันให้แก่ประชาชนได้เช่นเดิม ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2500

ดังนั้นการดำเนินกิจการเกี่ยวกับน้ำมันของประเทศไทยจึงได้รับการเปลี่ยนแปลง และขจัดปัญหาการครอบงำในการกำหนดนโยบายด้านน้ำมันของรัฐบาลจากอิทธิพลของต่างประเทศ อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่าบริษัทน้ำมันต่างประเทศก็ยังคงมีบทบาทในกิจการค้าขายน้ำมันและ บิดครองตลาดน้ำมันในประเทศไทยได้อย่างถาวร

การแสวงหาน้ำมันภายในประเทศหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 อาจกล่าวได้ว่าเป็นการเริ่มพัฒนาเข้าสู่การสำรวจหาน้ำมันสมัยใหม่ กล่าวคือ ใน พ.ศ.2491 กรมทรัพยากรซึ่งได้รับมอบหมายจากรัฐบาลให้ดำเนินการสำรวจหาน้ำมันภายในประเทศ ซึ่งในการดำเนินการครั้งนี้ กรมทรัพยากรธรณีได้นำความรู้สมัยใหม่มาใช้ในประเทศไทยเป็นครั้งแรกได้แก่วิธีวัดแรงสั่นสะเทือน (Relocation Seismometer) ซึ่งเป็นวิธีทำให้สามารถคาดคะเนความหนาและรูปร่างลักษณะโครงสร้างของชั้นหินใต้พื้นดิน เพื่อกำหนดตำแหน่งหลุมเจาะได้แน่นอนขึ้น

นอกจากนี้ใน พ.ศ.2497 ได้เริ่มทำการสำรวจหาน้ำมันทั่วประเทศขึ้นเป็นครั้งแรก ถือเป็นการขยายพื้นที่การสำรวจหาน้ำมันให้กว้างขวางขึ้น อีกทั้งรัฐบาลได้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงนโยบายการสำรวจหาน้ำมันในประเทศ โดยอนุญาตให้เอกชนสัญชาติไทยทำการสำรวจหาน้ำมันได้เป็นปีแรก ต่อมารัฐบาลได้ประกาศเชิญชวนและอนุญาตให้เอกชนต่างประเทศเข้ามาทำการสำรวจหาน้ำมันในประเทศไทยได้เป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2503 ถือเป็นการเปลี่ยนแปลงนโยบายการสำรวจหาน้ำมันที่ต่างจากรัฐบาลในอดีต โดยสงวนสิทธิ์ไว้ให้แก่หน่วยงานของรัฐเท่านั้น อย่างไรก็ตามจากอุปสรรคสำคัญในด้าน การขาดงบประมาณ และขาดบุคลากรของรัฐ จึงเป็นการหยิบยื่นโอกาสให้เอกชนต่างประเทศเข้ามาลงทุนและหาผลประโยชน์ในประเทศไทยอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

การสำรวจและผลิตน้ำมันภายในประเทศก่อให้เกิดการพัฒนาและถือเป็นการกระตุ้นให้ผู้ลงทุนริบเร่งทำการสำรวจหาน้ำมันได้เริ่มขึ้น เมื่อ พ.ศ.2514 ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อทำให้มีกฎหมายที่เป็นหลักเกณฑ์กำหนดเกี่ยวกับการสำรวจและผลิตน้ำมันภายในประเทศ ตามแบบสากลและเป็นที่ยอมรับของบริษัทที่เข้ามาลงทุนในประเทศไทย อีกทั้งยังเป็นหลักประกันแก่บริษัทน้ำมันต่างๆ ซึ่งมีความหวาดเกรงในการดำเนินกิจการที่อาจจะได้รับการครอบงำจากการเมืองไทย จะเห็นได้ว่าหลังจากรัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติปิโตรเลียม พ.ศ.2514 แล้ว บริษัทต่างๆ ที่ดำเนินการสำรวจไว้ก่อนแล้ว ได้เริ่มเจาะหลุมสำรวจหาน้ำมันในพื้นที่สัมปทานของบริษัท ซึ่งได้สัมปทานจากรัฐบาลภายใต้กฎหมายว่าด้วยแร่ พ.ศ.2510 จำนวน 6 ราย รวมทั้งบริษัทต่างๆ ที่ให้ความสนใจยื่นขอสัมปทานและได้รับอนุญาตจากรัฐบาลหลัง พ.ศ.2514

อาจกล่าวได้ว่าในช่วงระหว่าง พ.ศ.2514 ถึง 2526 ที่ผู้วิจัยทำการศึกษา ถือเป็นช่วงของการตื่นตัวในการสำรวจหาน้ำมันภายในประเทศและขยายกิจการออกไปอย่างกว้างขวางทั้งทางบก ทะเล (อ่าวไทยและทะเลอันดามัน) รวมทั้งการออกกฎหมายและปรับปรุงเงื่อนไข ข้อกำหนดของกฎหมายให้เหมาะสมกับสถานการณ์การสำรวจหาน้ำมันทั้งของประเทศไทยและของโลกตลอดจนเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศอย่างสูงสุด

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

เอกสารชั้นต้น

(หอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

กระทรวงการคลัง. (2500). น้ำมัน. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (2)กค.1.2.4/2.

(2510). โรงกลั่นน้ำมันบางจาก. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (2)กค.1.2.4.1/1-4.

(2505-2507). ภาษีน้ำมัน-ผลิตภัณฑ์น้ำมัน. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (1)กค.1.2.1/1.

(2510). น้ำมัน. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (2)กค.1.2.2/1-2.

(2515-2519). เอกสารองค์การเชื้อเพลิง. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (1)กค.1.1.8/1-6.

(2520-2524). เอกสารองค์การเชื้อเพลิง. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (1)กค.1.1.8/7-9.

กระทรวงการต่างประเทศ. (2490-2492). น้ำมัน. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กค.69.2.4/1-16.

(2489-2500). น้ำมัน. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กค.70.4/1-15.

กระทรวงเกษตรธิการ. (2455). อังกฤษขออนุญาตทำบ่อแร่และน้ำมัน.. (ไมโครฟิล์ม).

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. มร.5ป/47.

(2461). ชาวต่างประเทศขอตรวจและขุดบ่อแร่. (ไมโครฟิล์ม). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

มร.6กษ./9.

กระทรวงพาณิชย์. (2500). คณะกรรมการควบคุมน้ำมันและน้ำมันหล่อลื่น.. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

พณ.0301.2/28.

(2514). คณะกรรมการควบคุมน้ำมันและน้ำมันหล่อลื่น.. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

พณ.0301.2.2/40.

(2517). คณะกรรมการควบคุมน้ำมันและน้ำมันหล่อลื่น.. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

พณ.0301.2.2/68.

(2514-2516). น้ำมันเชื้อเพลิง. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. พณ.0301.14 3/4.

กระทรวงอุตสาหกรรม. (2500). กรมโลหกิจ. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. อก.0201.4/8.

(2516). สำนักงานโรงกลั่นน้ำมัน. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. อก.0201.10/8.

เศรษฐกิจและอุตสาหกรรม. (2518). การขุดเจาะสำรวจน้ำมัน. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

ก/ป6/2518/4.

สำนักนายกรัฐมนตรี. (2475). น้ำมันเชื้อเพลิง. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (2)สร.0201.61/1.

(2498). แร่ธาตุน้ำมัน. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (3) สร.0201.35.1/19.

(2498). แร่ธาตุน้ำมัน. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (3) สร.0201.35.1/39.

(2498). แร่ธาตุน้ำมัน. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (3) สร.0201.35.1/38.

เอกสารชั้นรอง

กรมทรัพยากรธรณี. (2514). *กิจกรรมเกี่ยวกับทรัพยากรธรณีในประเทศไทยอนุสรณ์วันสถาปนา กรมทรัพยากรธรณีครบรอบ 80 ปี*. กรุงเทพฯ. กรมทรัพยากรธรณี.

(2534). *100 ปี กรมทรัพยากรธรณี*. กรุงเทพฯ. กรมทรัพยากรธรณี.

(2536). *ทรัพยากรในดิน กำแพงเพชร เล่ม 2*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ. กรมทรัพยากรธรณี.

กรมทรัพยากรธรณี. (2531). *กฎกระทรวงออกตามความในพระราชบัญญัติปิโตรเลียม*
กรุงเทพฯ. (ม.ป.พ.).

กรมพลังงานทหาร. (2518). *รายงานการศึกษาพิจารณาเรื่องการปรับปรุงหน่วยงานปิโตรเลียมที่เป็นของรัฐ*. กรุงเทพฯ (ม.ป.พ.).

กรมยุทธศึกษาทหาร กองบัญชาการทหารสูงสุด. (2540). *ประวัติศาสตร์การสงครามของไทย*
ในสงครามมหาเอเชียบูรพา. กรุงเทพฯ. อัมรินทร์พรินติ้ง.

กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. (2521). *น้ำมัน*. กรุงเทพฯ. บำรุงนุกุลกิจ.

กรมโลหกิจ. (2505). *จดหมายเหตุโลหกิจ ประจำปี พ.ศ. 2505*. พระนคร. บริการทองจำกัด.

กองประชาสัมพันธ์. องค์การเชื้อเพลิง. (2522). *สมุดปกขาวขององค์การเชื้อเพลิง*.
กรุงเทพฯ. (ม.ป.พ.).

กระทรวงอุตสาหกรรม. *ความก้าวหน้าของอุตสาหกรรมไทย*. กรุงเทพฯ. สารมวลชน.

(2526). *การสำรวจและพัฒนาปิโตรเลียมประเทศไทย*. กรุงเทพฯ. (ม.ป.พ.).

(2527). *การสำรวจปิโตรเลียม ถ่านหิน และหินน้ำมันในประเทศไทย*.

กรุงเทพฯ. (ม.ป.พ.).

การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย. (2531). *การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยครบรอบ 10 ปี*. กรุงเทพฯ.

(ม.ป.พ.). (2528). *ความรู้เรื่องปิโตรเลียม*. กรุงเทพฯ. (ม.ป.พ.).

กลุ่มศึกษาเศรษฐกิจการเมือง. (2524). *ใครเขามือน้ำมัน วิเคราะห์กรณีเทเล็กซ์อัปยศแผนโค่น*
กิจสังคม. กรุงเทพฯ. วิชัยศิลป์.

คุรุจิต นาครทรรพ. (2531). "แนวคิดเรื่องการเรียกเก็บผลประโยชน์ตอบแทนพิเศษจากรายได้
ในการประกอบกิจการสำรวจและผลิตปิโตรเลียม," ในการประชุมเหมืองแร่
ประจำปี 2531: หน้า 305-310. กรุงเทพฯ. มิตรเจริญการพิมพ์.

จุมพต สายสุนทร.(แปล) (2537). *อนุสัญญาสหประชาชาติว่า ด้วยกฎหมายทะเล*. กรุงเทพฯ.
บีเจเพลท โปรเซสเซอร์.

จรรยา วิทิพย์ และ สุภาชัย เจียมจรัส. (2518). *แร่ไทย แร่ใคร*. กรุงเทพฯ. (ม.ป.พ.).

จำเนียร สงวนพวก (ม.ป.ป.). *น้ำมันปิโตรเลียมกับเศรษฐกิจของประเทศไทย* วิทยาลัยวิชาการ
ศึกษาบางแสน. (ม.ป.พ.).

- เจลิยว สุรสิทธิ์. (2518). *เศรษฐกิจและเทคโนโลยีของน้ำมันเชื้อเพลิง*. กรุงเทพฯ. (ม.ป.พ.).
- ชัย เรื่องศิลป์. (2541). *ประวัติศาสตร์ไทยสมัย พ.ศ.2352-2453 ด้านเศรษฐกิจ*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ. ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.
- ตะวัน ชุมสาย. (2523). *น้ำมันขึ้นราคาบทบาทของโอเปคและบริษัทข้ามชาติ*. กรุงเทพฯ : สารมวลชน.
- เทพ จุลจุลย์. (2523). *ใครกุมน้ำมันโลก*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : (ม.ป.พ.).
- เทพชู ทับทอง. (2525). *กรุงเทพในอดีต*. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพฯ : (ม.ป.พ.).
- ธนาคารกรุงเทพ จำกัด. (2522). *ผลกระทบจากการขึ้นราคาน้ำมันดิบปี 2520*. กรุงเทพฯ : (ม.ป.พ.).
- ธีระพล ปริสุทธิญาณ. (2523). *วิเคราะห์ปัญหาค่าครองชีพแนวทางและมาตรการแก้ไข*. กรุงเทพฯ : สยามบรรณ.
- นวลศรี สุวรรณประทีป. (2526). *เชื้อเพลิงยุครัตนโกสินทร์*. กรุงเทพฯ : กรมทรัพยากรธรณี.
- ประคัลลภ์ อุดมอักษร. (2518). "ความก้าวหน้าของการสำรวจปิโตรเลียมในประเทศไทย," ใน *รายงานการประชุมผลงานธรณีวิทยาและแหล่งแร่ประจำปี 2518*. หน้า 55-64. กรมทรัพยากรธรณี. กรุงเทพฯ : (ม.ป.พ.).
- ประสงค์ เจริญสิน. (2529). *เมืองไทยมีไว้ขาย*. กรุงเทพฯ. สื่อศึกษาลุ่มพันธ์.
- ประเสริฐ เทียนนิมิตร ขวัญชัย สันทิพย์สมบุรณ์ และ ปานเพชร ชินินทร. (2532). *เชื้อเพลิงและสารหล่อลื่น*. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด.
- ปีเตอร์ ไรท์ ออเดล = Peter Odell. (2513). *โลกน้ำมัน ภูมิหลังวิกฤตการณ์น้ำมันโลก*. แปลโดย วนาศรี สามเสน. กรุงเทพฯ : สำนักคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- ปรีชา ศุภลักษณ์. (2528). "การสำรวจและผลิตปิโตรเลียมและการสำรวจปิโตรเลียมในประเทศไทย," ใน *ความรู้เรื่องปิโตรเลียม*. หน้า 79-129. กรุงเทพฯ : ศูนย์ประชาสัมพันธ์ การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย.
- พิสุทธิ ณ อยุธยา. (2521). "อภินิหาร บารวาศ กับกำหนดเขตทางทะเล เพื่อแสวงหาทรัพยากรธรณี," ใน *งานพระราชทานเพลิงศพ นายสมาน บารวาศ ณ. วัดธาตุทอง* วันพฤหัสบดีที่ 27 เมษายน 2521. กรุงเทพฯ : ศิวพร.
- พูลสง่า สมบูรณ์ปัญญา และคณะ. (2524). *น้ำมันเชื้อเพลิง แก๊สธรรมชาติ และไฟฟ้าของประเทศไทย*. กรุงเทพฯ.
- ไพโรจน์ ชื่นประทุม. (2527). *การสำรวจ ผลิต และกลั่นน้ำมันที่ย้าเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่*. ในงานพระราชทานเพลิงศพคุณประพิศ ชื่นประทุม ณ วัดเทพศิรินทราวาส วันพฤหัสบดีที่ 9 สิงหาคม 2527. กรุงเทพฯ : อักษรสมัย.

- ยงยุทธ ตรังคธาร. (2537). การพัฒนากฎหมายปิโตรเลียมและการขอสัมปทาน. กรุงเทพฯ : กรมทรัพยากรธรณี.
- รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. (2539). เศรษฐกิจบนเส้นทางแห่งสันติประชาธรรม. กรุงเทพฯ : (ม.ป.พ.). ศิริวัฒนา คอมพิวเตอร์กราฟฟิค.
- ยูเนี่ยนออยล์ออฟไทยแลนด์ จำกัด. (ม.ป.ป.). ความก้าวหน้าในการพัฒนาแหล่งก๊าซธรรมชาติในอ่าวไทย. กรุงเทพฯ.
- รัชมีดารา ชันติกุล. (2522). รายงานวิจัยเรื่องน้ำมัน. กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สถาบันปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย. (2536). ปิโตรเลียมเมืองสยาม วัฒนาการของอุตสาหกรรมปิโตรเลียมในประเทศไทย. กรุงเทพฯ.
- สรนาท วิจิตรานุช. (2534-2535). การพัฒนาแหล่งปิโตรเลียมภาคเหนือกับความมั่นคงแห่งชาติ. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร (ม.ป.พ.).
- สิริชัย ลีลาภิกุลและประไพพัฒน์ สุคนธ์. (2529). อุตสาหกรรมการผลิตและการค้าน้ำมัน. กรุงเทพฯ : (ม.ป.พ.).
- สุวิทย์ ประดิษฐ์ ชูชีพ สิงห์เสนี และรังสรรค์ จารุศิริสวัสดิ์. (2533). "จะหวังพึ่งปิโตรเลียมจากภายในประเทศได้เพียงใด", การประชุมวิชาการกรมทรัพยากรธรณี 2533. กรุงเทพฯ.
- โสภณ สุภาพงษ์. (2528). "บทบาทการกลั่นน้ำมันประเทศไทย," ใน ความรู้เรื่องปิโตรเลียม. หน้า 145-165. กรุงเทพฯ : ศูนย์ประชาสัมพันธ์การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย.
- องค์การเชื้อเพลิง. (2503-2519). บันทึกองค์การเชื้อเพลิง พ.ศ. 2503-2519. กรุงเทพฯ : (ม.ป.พ.).

วารสาร

- กรมทรัพยากรธรณี. (2542). "กิจการน้ำมันที่อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่," ข่าวสารการธรณี. ฉบับพิเศษ 100 ปี กรมทรัพยากรธรณี, 95-103.
- กนิษฐเสน (นามแฝง). (2529,มกราคม). "เมื่อแรกมีคลังน้ำมันในสยาม," การท่าเรือ. 33(336) : 65-69
- กระแสร ภัคคณห์. (2509 สิงหาคม). "ผลิตภัณฑ์น้ำมันเชื้อเพลิงในประเทศไทย," ข่าวพาณิชย์. จรรย์ อจลภูติ. (2519,มิถุนายน). "การสำรวจปิโตรเลียมในอ่าวไทยและทะเลอันดามัน," บันทึกเศรษฐกิจอุตสาหกรรม. กองเศรษฐกิจอุตสาหกรรม สำนักปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม. 9(7) : 43-60.
- ทวีชัย เมฆวัชรชัยกุล. (2524,6,มกราคม). "การสำรวจน้ำมันในอ่าวไทย," เศรษฐกิจการพาณิชย์. 1(6) : 25-30.
- ธนาคารกสิกรไทย จำกัด. (2525). น้ำมันและพลังงานทดแทน. กรุงเทพฯ. สำนักวิชาการบริหาร. 4(1) : 222-230.

- ปนัดดา ชำวันดี. (2524 มิถุนายน). "สถานการณ์น้ำมัน," รัฐสภาสาร. 29(6) : 28-43.
- บรรณธิการ. (2522 ธันวาคม). "รัฐบาลเกรียงศักดิ์สถานการณ์ได้คุมตาบ," สยามนิกร. 3(130) :
หน้า 11-13.
- ยงยุทธ ตรังคสาร. (มีนาคม 2536). "50 ปี ของการสำรวจปิโตรเลียมในประเทศไทย,"
ข่าวสารธรณี. 38(3)
- อารยะ นาคะนาท. (2521,มกราคม). "ความก้าวหน้าในการสำรวจปิโตรเลียมและทะเลในอ่าวไทย
อันดามัน," ข่าวสารการธรณีวิทยา. 23(1) : 33-36.
- อารยะ นาคะนาท (2524,มกราคม). "การสำรวจปิโตรเลียมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ,"
ข่าวสารการธรณี 26(1) : หน้า 53-58.

วิทยานิพนธ์และงานวิจัย

- ทวี พานิชวัฒนาเจริญ. (2526). บทบาทบรรษัทน้ำมันข้ามชาติที่มีต่ออุตสาหกรรมน้ำมันของ
ประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ รัช.ม. (รัฐศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ).
กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- นพคุณ จัตราคม. (2533). การวิเคราะห์รายได้ภาษีสรรพสามิตที่เก็บจากน้ำมันและผลิตภัณฑ์
น้ำมัน. วิทยานิพนธ์ รัช.ม. (เศรษฐศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- ศิววงศ์ จังศิริ. (2520). การเมืองในประเทศไทยหลังวิกฤตการณ์น้ำมัน ปี 2516. วิจัยด้าน
เศรษฐกิจและการเมือง. กรุงเทพฯ. วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร. ถ่ายเอกสาร.
- สมบุรณ์ ศิริประชัย. นโยบายปิโตรเลียมและนโยบายราคาสินค้าปิโตรเลียมในประเทศไทย
ตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 จนถึงปัจจุบัน. วิจัยด้านเศรษฐศาสตร์. กรุงเทพฯ :
หน่วยวิจัยคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุลัดดา ศิริฤกษ์พิพัฒน์. (2522). การวิเคราะห์ความต้องการนำเข้าน้ำมันดิบและผลิตภัณฑ์
น้ำมันในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ รัช.ม. (เศรษฐศาสตร์). กรุงเทพฯ :
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

หนังสือภาษาต่างประเทศ

Al.Sawayzh, Abolulaziz Hussein. (1984). *Arab petro-politics*. London : Croom Helm.

Organization of the Petroleum Exporting Countries. (1993). *Basic Oil Industry Information*.
Vienna, Austria.

Stephen Hawarth. (1997). *A century In OIL the "Shell" Trading Company 1897-1997*.
London.

The Ascope Secretariat. (1987, October). *Ascope the First Ten years 1975-1985*.
The Ascope Secretariat. P 134-137.

ภาคผนวก ก*

พระราชบัญญัติ ปีโตรเลียม พ.ศ. 2514

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.
ให้ไว้ ณ วันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2514
เป็นปีที่ 28 ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรมีกฎหมายว่าด้วยปีโตรเลียม

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้ โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภาดังต่อไปนี้

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติปีโตรเลียม พ.ศ. 2514”

มาตรา 2 พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป

มาตรา 3 บรรดาบทกฎหมาย กฎ และข้อบังคับอื่นในส่วนที่มีบัญญัติไว้แล้วในพระราชบัญญัตินี้ หรือซึ่งขัดหรือแย้งกับบทแห่งพระราชบัญญัตินี้ ให้ใช้พระราชบัญญัตินี้แทน

หมวด 1

บททั่วไป

มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้

“กิจการปีโตรเลียม” หมายความว่า การสำรวจ ผลิต เก็บรักษา ขนส่ง ขายหรือจำหน่ายปีโตรเลียม

“ปีโตรเลียม” หมายความว่า น้ำมันดิบ ก๊าซธรรมชาติ ก๊าซธรรมชาติเหลว สารพลอยได้ และสารประกอบไฮโดรคาร์บอนอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ และอยู่ในสภาพอิสระ ไม่ว่าจะเป็น

ลักษณะเป็นของแข็ง ของหนืด ของเหลว หรือก๊าซ และให้หมายความรวมถึงบรรดาไฮโดรคาร์บอนหนักที่อาจนำขึ้นมาจากแหล่งโดยตรง โดยใช้ความร้อนหรือกรรมวิธีทางเคมี แต่ไม่หมายความรวมถึง ถ่านหิน หินน้ำมันหรือหินอื่นที่สามารถนำมากลั่นเพื่อแยกเอาน้ำมันด้วยการใช้ความร้อนหรือกรรมวิธีทางเคมี

“น้ำมันดิบ” หมายความว่า น้ำมันแร่ดิบ แอสฟัลท์ โอโซเคอไรท์ ไฮโดรคาร์บอน และปิโตรเมนทุกชนิดที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ ไม่ว่าในสภาพของแข็ง ของหนืด หรือของเหลว

“น้ำมันดิบที่ส่งออก” หมายความว่า น้ำมันดิบที่ผู้รับสัมปทานส่งออกนอกราชอาณาจักร น้ำมันดิบที่ผู้รับสัมปทานขายให้แก่บุคคลซึ่งซื้อเพื่อส่งออกนอกราชอาณาจักร และให้หมายความรวมถึงน้ำมันดิบที่ผู้รับสัมปทานขายหรือจำหน่ายให้แก่โรงกลั่นในราชอาณาจักรเฉพาะส่วนที่ผลิต-ภัณฑ์จากการกลั่นนั้นส่งออกนอกราชอาณาจักรตามมาตรา 89 (1) ด้วย

“ก๊าซธรรมชาติ” หมายความว่า ไฮโดรคาร์บอนที่มีสภาพเป็นก๊าซทุกชนิด ไม่ว่าขึ้นหรือแห้ง ที่ผลิตได้จากหลุมน้ำมันหรือหลุมก๊าซ และให้หมายความรวมถึงก๊าซที่เหลือจากการแยกไฮโดรคาร์บอนในสภาพของเหลวหรือสารพลอยได้ออกจากก๊าซขึ้นด้วย

“ก๊าซธรรมชาติเหลว” หมายความว่า ไฮโดรคาร์บอนที่มีสภาพเป็นของเหลว หรือที่มีความดันไอสูงซึ่งผลิตขึ้นมาได้พร้อมกับก๊าซธรรมชาติ หรือได้มาจากการแยกออกจากก๊าซธรรมชาติ

“สารพลอยได้” หมายความว่า ก๊าซฮีเลียม คาร์บอนไดออกไซด์ กำมะถัน และสารอื่นที่ได้จากการผลิตปิโตรเลียม

“สำรวจ” หมายความว่า ดำเนินการตามมาตรฐานในการค้นหาปิโตรเลียม โดยใช้วิธีการทางธรณีวิทยา ธรณีฟิสิกส์ และอื่น ๆ และให้หมายความรวมถึงเจาะเพื่อทดสอบชั้นหินเพื่อให้ทราบว่ามีปิโตรเลียมอยู่หรือไม่เพียงใด เพื่อกำหนดวงเขตแหล่งสะสมปิโตรเลียม หรือเพื่อให้ได้ข้อมูลอย่างอื่นอันเป็นสาระสำคัญที่จำเป็นแก่การผลิตปิโตรเลียมด้วย

“ผลิต” หมายความว่า ดำเนินการใด ๆ เพื่อนำปิโตรเลียมขึ้นจากแหล่งสะสม และให้หมายความรวมถึงใช้กรรมวิธีใด ๆ เพื่อทำให้ปิโตรเลียมอยู่ในสภาพที่จะขายหรือจำหน่ายได้ แต่ไม่หมายความรวมถึงกลั่นหรือประกอบอุตสาหกรรมเคมีปิโตรเลียม

“เก็บรักษา” หมายความว่า ดำเนินการใด ๆ เพื่อรวมและรักษปิโตรเลียมที่ผู้รับสัมปทานผลิตได้

“ขนส่ง” หมายความว่า ดำเนินการใด ๆ เพื่อนำปิโตรเลียมที่ผู้รับสัมปทานผลิตได้จากแหล่งผลิตไปยังสถานที่เก็บรักษา สถานที่ขายหรือจำหน่าย สถานที่รับซื้อ และสถานที่ส่งออกนอกราชอาณาจักร และให้หมายความรวมถึงขนส่งปิโตรเลียมนั้นระหว่างสถานที่ดังกล่าวด้วย

“ขาย” หมายความว่า แลกเปลี่ยนและโอนโดยมีค่าตอบแทนด้วย

“จำหน่าย” หมายความว่า ส่งน้ำมันดิบไปยังโรงกลั่นน้ำมันหรือสถานที่เก็บรักษาเพื่อการกลั่นน้ำมันของผู้รับสัมปทาน นำปิโตรเลียมไปใช้ในกิจการใด ๆ ของผู้รับสัมปทานโดยไม่มีการขาย หรือโอนปิโตรเลียมโดยไม่มีค่าตอบแทน

“ราคาตลาด” หมายความว่า ราคาในตลาดเปิดเผย หากไม่มีราคาดังกล่าว หมายความว่า ราคาที่พึงคิดกันระหว่างบุคคลซึ่งเป็นอิสระต่อกันโดยไม่มีความสัมพันธ์ในด้านทุนหรือการจัดการ

“ราคาประกาศ” หมายความว่า ราคาที่ประกาศตามมาตรา 59

“แปลงสำรวจ” หมายความว่า เขตพื้นที่ที่กำหนดขึ้นสำหรับการสำรวจปิโตรเลียม

“พื้นที่ผลิต” หมายความว่า เขตพื้นที่ที่กำหนดขึ้นสำหรับการผลิตปิโตรเลียม

“ราชอาณาจักร” หมายความว่า รวมถึงเขตไหล่ทวีปที่เป็นสิทธิของประเทศไทย ตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศที่ยอมรับนับถือกันโดยทั่วไปและตามสัญญากับต่างประเทศด้วย

“บริษัท” หมายความว่า บริษัทจำกัด และนิติบุคคลที่มีสภาพเช่นเดียวกับบริษัทจำกัด ซึ่งตั้งขึ้นตามกฎหมายไทยหรือกฎหมายต่างประเทศ

“คณะกรรมการ” หมายความว่า คณะกรรมการปิโตรเลียม

“พนักงานเจ้าหน้าที่” หมายความว่า ผู้ซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งให้ปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

“อธิบดี” หมายความว่า อธิบดีกรมทรัพยากรธรณี

“รัฐมนตรี” หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

(นิยามคำว่า “น้ำมันดิบ” “น้ำมันดิบที่ส่งออก” “ผลิต” “จำหน่าย” นี้ ต่อมาได้ถูกยกเลิกและแก้ไขเพิ่มเติมใหม่
โปรดดู พ.ร.บ. ปิโตรเลียม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2532 มาตรา 3)

มาตรา 5 พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับแก่การประกอบกิจการปิโตรเลียมทั่วราชอาณาจักร

มาตรา 6 พระราชบัญญัตินี้ไม่ใช้บังคับแก่กระทรวง ทบวง กรม ที่มีหน้าที่เกี่ยวกับกิจการปิโตรเลียม แต่ถ้ากระทรวง ทบวง กรมใดผลิตปิโตรเลียมจากแหล่งปิโตรเลียมที่มีสมรรถนะเชิงพาณิชย์ให้นำบทบัญญัติหมวด 7 ว่าด้วยคำภาคหลวงมาใช้บังคับ

มาตรา 7 ห้ามมิให้ผู้ใดทำลาย ดัดแปลง เคลื่อนย้าย ถอน หรือทำให้หลุด ซึ่งเครื่องหมายกำหนดเขตแปลงสำรวจ หรือพื้นที่ผลิต หรือเครื่องหมายหลักฐานการแผนที่พนักงานเจ้าหน้าที่ได้นำมาติดตั้ง ปัก หรือฝังไว้ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดี

มาตรา 8 หนังสือหรือคำสั่งที่มีถึงบุคคลใดเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ให้นำไปส่งในเวลาระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตก หรือในเวลาทำการของผู้รับ หรือส่งโดยทางไปรษณีย์ลงทะเบียน

ถ้าไม่สามารถจะส่งตามวิธีดังกล่าวในวรรคหนึ่งด้วยเหตุใด ๆ ให้ส่งโดยวิธีปิดหนังสือหรือคำสั่งไว้ ณ ที่เห็นได้ง่ายที่ประทับบ้าน สำนักงาน ภูมิลำเนา หรือถิ่นที่อยู่ของผู้รับ หรือจะส่งโดยวิธี

ย่อความในหนังสือหรือคำสั่งนั้นลงโฆษณาในหนังสือพิมพ์ก็ได้

เมื่อได้ส่งตามวิธีดังกล่าวในวรรคสองและเวลาได้ล่วงพ้นไปเจ็ดวันแล้ว ให้ถือว่าบุคคลนั้นได้รับหนังสือหรือคำสั่งนั้นแล้ว

มาตรา ๑ ในการปฏิบัติหน้าที่ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจดังต่อไปนี้

(1) เข้าไปในบริเวณที่ที่ประกอบกิจการปิโตรเลียมและสถานที่ทำการของผู้รับสัมปทานในเวลาทำการเพื่อตรวจกิจการปิโตรเลียมให้เป็นไปตามสัมปทานและตามพระราชบัญญัตินี้

(2) สั่งเป็นหนังสือให้ผู้รับสัมปทานงดเว้นการปฏิบัติใด ๆ ซึ่งอาจก่อให้เกิดอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินของผู้อื่น

(3) นำปิโตรเลียม หิน ดิน และสิ่งที่ได้จากการสำรวจหรือผลิตปิโตรเลียมในปริมาณพอสมควรไปเป็นตัวอย่างเพื่อตรวจสอบ

ผู้รับสัมปทานมีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ที่สั่งตาม (2) ต่ออธิบดีภายในเจ็ดวันนับแต่วันได้รับคำสั่ง คำสั่งของอธิบดีให้เป็นที่สุด

การอุทธรณ์คำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ตามวรรคสองไม่เป็นเหตุหยุดการปฏิบัติตามคำสั่ง เว้นแต่อธิบดีเห็นสมควรให้หยุดการปฏิบัติตามคำสั่งนั้น

มาตรา 10 พนักงานเจ้าหน้าที่ต้องมีบัตรประจำตัวพนักงานเจ้าหน้าที่ตามแบบที่กำหนดในกฎกระทรวง

ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ พนักงานเจ้าหน้าที่ต้องแสดงบัตรประจำตัวพนักงานเจ้าหน้าที่ต่อบุคคลซึ่งเกี่ยวข้อง

มาตรา 11 ให้พนักงานเจ้าหน้าที่เป็นเจ้าพนักงานตามความหมายในประมวลกฎหมายอาญา

มาตรา 12 ในกรณีที่ผู้รับสัมปทานฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามสัมปทานหรือพระราชบัญญัติ และการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามนั้น ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ประชาชน หรือทำให้ทบวงการเมืองใดต้องกระทำการเพื่อบำบัดป้องกันความเสียหายเช่นนั้น ผู้รับสัมปทานต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายและค่าใช้จ่ายในการบำบัดป้องกันความเสียหายดังกล่าวตามจำนวนที่รัฐมนตรีกำหนด แต่ทั้งนี้ไม่ตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากผู้รับสัมปทานเพราะการละเมิดนั้น

มาตรา 13 สิทธิในการถือสัมปทานไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี

มาตรา 14 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจแต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่และออกกฎกระทรวง

- (1) กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการสำรวจ ผลิต และอนุรักษ์ปิโตรเลียม
- (2) กำหนดเขตปลอดภัยและเครื่องหมายในบริเวณที่มีสิ่งติดตั้งและกลอุปกรณ์ที่ใช้ในการสำรวจและผลิตปิโตรเลียม

- (3) กำหนดวิธีการให้ความคุ้มครองแก่คนงานและความปลอดภัยแก่บุคคลภายนอก
 - (4) กำหนดค่าธรรมเนียมไม่เกินอัตราท้ายพระราชบัญญัตินี้
 - (5) กำหนดกิจการอื่นเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้
- กฎกระทรวงนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

หมวด 2

คณะกรรมการปิโตรเลียม

มาตรา 15 ให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่งเรียกว่า “คณะกรรมการปิโตรเลียม” ประกอบด้วย ปลัดกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติเป็นประธานกรรมการ อธิบดีกรมทรัพยากรธรณี อธิบดีกรมที่ดิน อธิบดีกรมประมง อธิบดีกรมป่าไม้ อธิบดีกรมสรรพากร ผู้แทนกระทรวงกลาโหม ผู้แทนกระทรวงการคลัง ผู้แทนกระทรวงอุตสาหกรรม และบุคคลซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งอีกไม่เกิน หกคน เป็นกรรมการ

บุคคลซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งตามวรรคหนึ่งไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนที่แต่งตั้ง ต้องไม่เป็นข้าราชการในส่วนราชการที่มีกรรมการโดยตำแหน่งสังกัดอยู่

คณะกรรมการจะแต่งตั้งกรรมการคนใดคนหนึ่งหรือบุคคลอื่นเป็นเลขานุการคณะกรรมการก็ได้

(ความในมาตรานี้ ต่อมาได้ถูกยกเลิกและแก้ไขเพิ่มเติมใหม่ โปรดดู พ.ร.บ. ปิโตรเลียม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2532 มาตรา 4)

มาตรา 16 ให้คณะกรรมการมีอำนาจและหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้ และให้มีหน้าที่ให้คำปรึกษา คำแนะนำ และความเห็นแก่รัฐมนตรีในเรื่องดังต่อไปนี้

- (1) การให้สัมปทาน
- (2) การต่อระยะเวลาสำรวจปิโตรเลียม
- (3) การต่อระยะเวลาผลิตปิโตรเลียม
- (4) การขยายอายุสัมปทาน
- (5) การอนุญาตให้ผู้รับสัมปทานรับบริษัทอื่นเข้าร่วมประกอบกิจการปิโตรเลียม
- (6) การอนุญาตให้โอนสัมปทาน
- (7) การเพิกถอนสัมปทาน
- (8) การสั่งให้ผู้รับสัมปทานจัดหาปิโตรเลียมเพื่อใช้ในราชอาณาจักร

- (9) การห้ามส่งปีโตรเลียมออกนอกราชอาณาจักร
- (10) การสั่งให้ผู้รับสัมปทานเสียดำภาคหลวงเป็นปีโตรเลียม
- (11) การรับชำระค่าภาคหลวงเป็นเงินตราต่างประเทศ
- (12) เรื่องอื่นตามที่รัฐมนตรีมอบหมาย

(ความในมาตรานี้ ต่อมาได้ถูกยกเลิกและแก้ไขเพิ่มเติมใหม่ โปรดดู พ.ร.บ. ปีโตรเลียม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2532 มาตรา 5)

มาตรา 17 ให้กรรมการซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งมีวาระอยู่ในตำแหน่งคราวละสามปี ในกรณีที่มีการแต่งตั้งกรรมการในระหว่างที่กรรมการซึ่งแต่งตั้งไว้แล้วยังมีวาระอยู่ในตำแหน่งไม่ว่าจะเป็นการแต่งตั้งเพิ่มขึ้นหรือแต่งตั้งซ่อม ให้ผู้ได้รับแต่งตั้งนั้นอยู่ในตำแหน่งเท่ากับวาระที่เหลืออยู่ของกรรมการซึ่งได้แต่งตั้งไว้แล้วนั้น

กรรมการซึ่งพ้นจากตำแหน่งอาจได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการอีกได้

มาตรา 18 นอกจากพ้นจากตำแหน่งตามวาระตามมาตรา 17 วรคหนึ่ง กรรมการซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งพ้นจากตำแหน่งเมื่อ

- (1) ตาย
- (2) ลาออก
- (3) คณะรัฐมนตรีให้ออก
- (4) เป็นบุคคลไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ
- (5) ได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกเว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

มาตรา 19 การประชุมคณะกรรมการต้องมีกรรมการมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการทั้งหมด จึงเป็นองค์ประชุม

ถ้าประธานกรรมการไม่อยู่ในที่ประชุม หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้กรรมการที่มาประชุมเลือกกรรมการคนหนึ่งเป็นประธานในที่ประชุม

มาตรา 20 การวินิจฉัยชี้ขาดของที่ประชุมให้ถือเสียงข้างมาก

กรรมการคนหนึ่งให้มีเสียงหนึ่งในการลงคะแนน ถ้าคะแนนเสียงเท่ากัน ให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด

มาตรา 21 ในการปฏิบัติการตามหน้าที่ คณะกรรมการมีอำนาจแต่งตั้งอนุกรรมการ เพื่อให้ทำการหรือพิจารณาเรื่องใด ๆ อันอยู่ในขอบเขตแห่งหน้าที่ของคณะกรรมการ ตลอดจนเชิญบุคคลใดมาให้ข้อเท็จจริง คำอธิบาย คำแนะนำหรือความเห็นได้

ให้นำความในมาตรา 19 และมาตรา 20 มาใช้บังคับแก่การประชุมคณะอนุกรรมการ

หมวด 3

การสำรวจและผลิตปิโตรเลียม

มาตรา 22 รัฐมนตรีโดยอนุมัติคณะรัฐมนตรีมีอำนาจ

- (1) ให้สัมปทานตามมาตรา 23
- (2) ต่อระยะเวลาสำรวจปิโตรเลียมตามมาตรา 25
- (3) ต่อระยะเวลาผลิตปิโตรเลียมตามมาตรา 26
- (4) อนุญาตให้ผู้รับสัมปทานรับบริษัทอื่นเข้าร่วมประกอบกิจการปิโตรเลียมตาม

มาตรา 47

- (5) อนุญาตให้ออนสัมปทานตามมาตรา 50

(ความในมาตรานี้ ต่อมาได้ถูกยกเลิกและแก้ไขเพิ่มเติมใหม่ โปรดดู พ.ร.บ. ปิโตรเลียม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2532 มาตรา 6)

มาตรา 23 ปิโตรเลียมเป็นของรัฐ ผู้ใดสำรวจหรือผลิตปิโตรเลียมในที่ใดไม่ว่าที่นั้นเป็นของตนเองหรือของบุคคลอื่นต้องได้รับสัมปทาน

การขอสัมปทานให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง
แบบสัมปทานให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 24 ผู้ขอสัมปทานต้อง

- (1) เป็นบริษัท และ
- (2) มีทุน เครื่องจักร เครื่องมือ อุปกรณ์ และผู้เชี่ยวชาญ เพียงพอที่จะสำรวจ ผลิต ขาย และจำหน่ายปิโตรเลียม

ในกรณีที่ผู้ขอสัมปทานไม่มีลักษณะครบถ้วนตาม (2) ต้องมีบริษัทอื่นซึ่งรัฐบาลเชื่อถือ และมีลักษณะตาม (2) และมีความสัมพันธ์ในด้านทุนหรือการจัดการกับผู้ขอสัมปทาน รับรองที่จะให้ทุน เครื่องจักร เครื่องมือ อุปกรณ์ และผู้เชี่ยวชาญเพียงพอที่จะสำรวจ ผลิต ขาย และจำหน่ายปิโตรเลียม

มาตรา 25 ระยะเวลาสำรวจปิโตรเลียมตามสัมปทานให้มีกำหนดไม่เกินแปดปีนับแต่วันให้สัมปทาน

ถ้าผู้รับสัมปทานได้ปฏิบัติตามสัมปทานทุกประการและขอต่อระยะเวลาสำรวจปิโตรเลียมก่อนสิ้นระยะเวลาสำรวจปิโตรเลียมไม่น้อยกว่าหกเดือน ผู้รับสัมปทานมีสิทธิได้รับการต่อระยะเวลาสำรวจปิโตรเลียมภายใต้ข้อผูกพันในด้านปริมาณเงิน ปริมาณงาน หรือทั้งปริมาณเงินและ

ปริมาณงานที่จะตกลงกันอีกครั้งหนึ่งเป็นเวลาไม่เกินสี่ปี แต่ถ้าผู้รับสัมปทานขอสำรวจปีใดครั้ง
ไม่เกินห้าปี ไม่มีสิทธิได้รับการต่อระยะเวลาสำรวจปีใดครั้ง

(ความในมาตรานี้ ต่อมาได้ถูกยกเลิกและแก้ไขเพิ่มเติม โปรดดู พ.ร.บ. ปีโตรเลียม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2522 มาตรา 3
และ พ.ร.บ. ปีโตรเลียม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2532 มาตรา 7)

มาตรา 26 ระยะเวลาผลิตปีใดครั้งตามสัมปทานให้มีกำหนดไม่เกินสามสิบปี นับแต่
วันถัดจากวันสิ้นระยะเวลาสำรวจปีใดครั้ง แม้จะมีการผลิตปีใดครั้งในระหว่างเวลาสำรวจ
ปีใดครั้งด้วยก็ตาม

ถ้าผู้รับสัมปทานได้ปฏิบัติตามสัมปทานทุกประการและขอต่อระยะเวลาผลิตปีใดครั้ง
ก่อนสิ้นระยะเวลาผลิตปีใดครั้งไม่น้อยกว่าหกเดือน ผู้รับสัมปทานมีสิทธิได้รับการต่อระยะเวลาผลิต
ปีใดครั้งภายใต้ข้อกำหนด ข้อผูกพัน และเงื่อนไขที่ใช้อยู่ทั่วไปในขณะนั้นได้อีกครั้งหนึ่งเป็นเวลาไม่
เกินสิบปี

(ความในมาตรานี้ ต่อมาได้ถูกยกเลิกและแก้ไขเพิ่มเติมใหม่ โปรดดู พ.ร.บ. ปีโตรเลียม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2522
มาตรา 4 และ พ.ร.บ. ปีโตรเลียม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2532 มาตรา 8)

มาตรา 27 ในกรณีที่มีการสำรวจหรือผลิตปีใดครั้งหรือการเก็บรักษาหรือขนส่ง
ปีใดครั้งเฉพาะส่วนที่กระทบกระเทือนต่อการสำรวจหรือผลิตปีใดครั้งในแปลงสำรวจใดต้องหยุด
ชะงักลงเป็นส่วนใหญ่เพราะเหตุสุดวิสัย ถ้าผู้รับสัมปทานประสงค์จะขอขยายอายุสัมปทาน ให้แจ้ง
ต่อกรมทรัพยากรธรณีภายในเจ็ดวันนับแต่วันทราบถึงเหตุสุดวิสัยนั้น ในกรณีเช่นนี้ ให้รัฐมนตรีขยาย
อายุสัมปทานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับแปลงสำรวจแปลงนั้นออกไปเท่ากับระยะเวลาที่ผู้รับสัมปทาน
สามารถพิสูจน์ได้ว่าการสำรวจหรือผลิตปีใดครั้งต้องหยุดชะงักลงเพราะเหตุสุดวิสัย

มาตรา 28 ในการให้สัมปทาน รัฐมนตรีมีอำนาจให้ผู้ขอสัมปทานได้รับสัมปทานไม่เกิน
รายละเอียดแปลงสำรวจ เว้นแต่ในกรณีที่รัฐมนตรีพิจารณาเห็นสมควร อาจให้ผู้ขอสัมปทานได้รับ
สัมปทานเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งแปลงสำรวจ แต่เมื่อรวมพื้นที่ของแปลงสำรวจทั้งหมดแล้วต้องไม่เกินห้าหมื่น
ตารางกิโลเมตร

ผู้ขอสัมปทานต้องกำหนดเขตพื้นที่ที่จะขอสำหรับแปลงสำรวจที่มีอยู่ในทะเลตาม
หลักเกณฑ์ที่กรมทรัพยากรธรณีกำหนด และให้มีพื้นที่ไม่เกินแปลงละหนึ่งหมื่นตารางกิโลเมตร

เขตพื้นที่แปลงสำรวจในทะเลให้รวมพื้นที่เกาะที่อยู่ในแปลงสำรวจนั้นด้วย และให้เป็นไป
ตามที่กรมทรัพยากรธรณีกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

(ความในมาตรานี้ ต่อมาได้ถูกยกเลิกและแก้ไขเพิ่มเติมใหม่ โปรดดู พ.ร.บ. ปีโตรเลียม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2516
มาตรา 3 และ พ.ร.บ. ปีโตรเลียม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2532 มาตรา 9)

มาตรา 29 เพื่อประโยชน์ในการกำหนดแปลงสำรวจและพื้นที่ผลิต อธิบดีมีอำนาจสั่งพนักงานเจ้าหน้าที่ทำการรังวัดกำหนดเขตหรือตรวจสอบเขตได้

มาตรา 30 ผู้รับสัมปทานต้องปฏิบัติตามข้อผูกพันทั้งในด้านปริมาณเงิน และปริมาณงาน สำหรับการสำรวจปิโตรเลียมตามที่กำหนดในสัมปทาน

(ความในมาตรานี้ ต่อมาได้มีการแก้ไขโดยเพิ่มเติมวรรคสอง โปรดดู พ.ร.บ. ปิโตรเลียม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2532 มาตรา 10)

มาตรา 31 ในการกำหนดข้อผูกพันตามมาตรา 30 ให้แบ่งระยะเวลาสำรวจปิโตรเลียมออกเป็นสามช่วง ดังต่อไปนี้

ช่วงที่หนึ่ง ได้แก่ระยะเวลาสามปีแรกแห่งระยะเวลาสำรวจปิโตรเลียม ในกรณีที่ระยะเวลาสำรวจปิโตรเลียมไม่ถึงสามปีได้แก่ระยะเวลาสำรวจปิโตรเลียมในสัมปทาน

ช่วงที่สอง ได้แก่ระยะเวลาสำรวจปิโตรเลียมที่เหลือจากช่วงข้อผูกพันช่วงที่หนึ่ง

ช่วงที่สาม ถ้ามีการต่อระยะเวลาสำรวจปิโตรเลียม ได้แก่ระยะเวลาสำรวจปิโตรเลียมที่ได้รับการต่อนั้น

ในกรณีที่มีการขยายอายุสัมปทานตามมาตรา 27 ในช่วงข้อผูกพันช่วงใด ให้ขยายช่วงข้อผูกพันช่วงนั้นออกไปเท่ากับระยะเวลาที่ขยายอายุสัมปทานนั้น

(ความในมาตรานี้ ต่อมาได้มีการแก้ไขโดยเพิ่มเติมวรรคสาม โปรดดู พ.ร.บ. ปิโตรเลียม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2522 มาตรา 5)

มาตรา 32 เมื่อสิ้นช่วงข้อผูกพันช่วงหนึ่ง ๆ ตามมาตรา 31 หรือในกรณีที่มีการคืนพื้นที่แปลงสำรวจทั้งแปลงในช่วงข้อผูกพันช่วงที่หนึ่ง ถ้าผู้รับสัมปทานยังปฏิบัติตามข้อผูกพันสำหรับการสำรวจปิโตรเลียมในแปลงสำรวจแปลงใดไม่ครบตามที่กำหนดไว้ในสัมปทาน ผู้รับสัมปทานต้องจ่ายเงินส่วนที่ยังมิได้ใช้จ่ายไปในช่วงข้อผูกพันช่วงนั้นให้แก่กรมทรัพยากรธรณี ภายในสามสิบวันนับแต่วันสิ้นช่วงข้อผูกพันหรือวันคืนพื้นที่แปลงสำรวจแปลงนั้น แล้วแต่กรณี

(ความในมาตรานี้ ต่อมาได้ถูกยกเลิกและแก้ไขเพิ่มเติมใหม่ โปรดดู พ.ร.บ. ปิโตรเลียม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2522 มาตรา 6)

มาตรา 33 การโอนข้อผูกพันสำหรับการสำรวจปิโตรเลียมในแปลงสำรวจแปลงหนึ่ง ไปรวมกับข้อผูกพันสำหรับการสำรวจปิโตรเลียมในแปลงสำรวจอีกแปลงหนึ่งจะกระทำมิได้เว้นแต่มีเหตุอันสมควร และได้รับอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีแล้ว

(ความในมาตรานี้ ต่อมาได้ถูกยกเลิกและแก้ไขเพิ่มเติมใหม่ โปรดดู พ.ร.บ. ปิโตรเลียม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2516 มาตรา 4)

มาตรา 34 ในการสำรวจปีโตรเลียมในแปลงสำรวจแปลงใดในช่วงข้อผูกพันช่วงใด ถ้าผู้รับสัมปทานได้ใช้หรือได้กระทำไปเกินข้อผูกพันสำหรับการสำรวจปีโตรเลียมในแปลงสำรวจแปลงนั้นในช่วงข้อผูกพันช่วงนั้น ให้มีสิทธิหักปริมาณเงิน ปริมาณงาน หรือทั้งปริมาณเงิน และ ปริมาณงานส่วนที่เกินออกจากข้อผูกพันสำหรับการสำรวจปีโตรเลียมในแปลงสำรวจแปลงนั้นในช่วงข้อผูกพันช่วงต่อไปได้

(ความในมาตรานี้ ต่อมา ได้ถูกยกเลิกและแก้ไขเพิ่มเติมใหม่ โปรดดู พ.ร.บ. ปีโตรเลียม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2522

มาตรา 7)

มาตรา 35 ในกรณีที่มีการเพิกถอนสัมปทานในช่วงข้อผูกพันช่วงที่หนึ่ง ถ้าผู้รับสัมปทานยังปฏิบัติตามข้อผูกพันสำหรับการสำรวจปีโตรเลียมไม่ครบตามที่กำหนดไว้ในสัมปทาน ผู้รับสัมปทานต้องจ่ายเงินส่วนที่ยังมิได้ใช้จ่ายไปในช่วงข้อผูกพันช่วงนั้นให้แก่กรมทรัพยากรธรณีภายในสามสิบวันนับแต่วันที่คำสั่งเพิกถอนสัมปทานมีผลใช้บังคับ

มาตรา 36 ภายใต้บังคับมาตรา 45 ผู้รับสัมปทานต้องคืนพื้นที่แปลงสำรวจแปลงหนึ่ง ๆ ตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

(1) เมื่อครบห้าปีนับแต่วันเริ่มระยะเวลาสำรวจปีโตรเลียม ต้องคืนพื้นที่ร้อยละห้าสิบของพื้นที่แปลงสำรวจแปลงนั้น

(2) เมื่อสิ้นระยะเวลาสำรวจปีโตรเลียม และระยะเวลาสำรวจปีโตรเลียมนั้นมิได้รับการต่อ ต้องคืนพื้นที่ที่เหลือจาก (1)

(3) เมื่อสิ้นระยะเวลาสำรวจปีโตรเลียม และระยะเวลาสำรวจปีโตรเลียมนั้นได้รับการต่อ ต้องคืนพื้นที่อีกร้อยละยี่สิบห้าของพื้นที่แปลงสำรวจแปลงนั้น

(4) เมื่อสิ้นระยะเวลาสำรวจปีโตรเลียมที่ได้รับการต่อ ต้องคืนพื้นที่ที่เหลือทั้งหมด

เพื่อประโยชน์ในการคำนวณพื้นที่ที่ต้องคืนตามมาตรานี้ ให้หักพื้นที่ผลผลิตออกจากพื้นที่แปลงสำรวจแปลงนั้นก่อน และการคืนพื้นที่ตามมาตรานี้ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กรมทรัพยากรธรณีกำหนด

ในกรณีที่ผู้รับสัมปทานไม่ปฏิบัติตามให้ถูกต้องตามวรรคหนึ่ง ให้กรมทรัพยากรธรณีกำหนดพื้นที่ที่ต้องคืนแทนผู้รับสัมปทาน และเมื่อได้แจ้งให้ผู้รับสัมปทานทราบแล้ว ให้ถือว่าพื้นที่ที่กำหนดนั้นเป็นพื้นที่ที่ต้องคืนตามมาตรานี้

(ความในมาตรานี้ ต่อมา ได้ถูกยกเลิกและแก้ไขเพิ่มเติมใหม่ โปรดดู พ.ร.บ. ปีโตรเลียม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2516

มาตรา 5 และ พ.ร.บ. ปีโตรเลียม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2532 มาตรา 11)

มาตรา 37 ภายใต้บังคับมาตรา 38 มาตรา 39 และมาตรา 40 ผู้รับสัมปทานมีสิทธิคืนพื้นที่แปลงสำรวจทั้งแปลงหรือบางส่วนในเวลาใด ๆ ก็ได้

พื้นที่ที่คืนตามวรรคหนึ่งแล้วให้นำไปหักออกจากพื้นที่ที่ต้องคืนตามมาตรา 36 ได้

ในการคืนพื้นที่แปลงสำรวจบางส่วนตามมาตรานี้ ให้นำหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนด
ตามมาตรา 36 วรรคสอง มาใช้บังคับ

มาตรา 38 ผู้รับสัมปทานซึ่งใช้สิทธิคืนพื้นที่แปลงสำรวจทั้งแปลงหรือบางส่วนในช่วง
ข้อผูกพันช่วงที่หนึ่ง ไม่มีสิทธิได้รับการลดหย่อนในการปฏิบัติตามข้อผูกพันสำหรับการสำรวจปิโตร-
เลียมในแปลงสำรวจแปลงนั้นในช่วงข้อผูกพันช่วงที่หนึ่ง

ในกรณีที่มีการคืนพื้นที่แปลงสำรวจแปลงใดทั้งแปลงในช่วงข้อผูกพันช่วงที่หนึ่งตาม
วรรคหนึ่ง ให้ผู้รับสัมปทานพ้นจากข้อผูกพันสำหรับการสำรวจปิโตรเลียมในแปลงสำรวจแปลงนั้น
ในช่วงข้อผูกพันช่วงหลังจากนั้น

มาตรา 39 ในกรณีที่ผู้รับสัมปทานใช้สิทธิคืนพื้นที่แปลงสำรวจในช่วงข้อผูกพันช่วง
ที่สองหรือช่วงที่สาม ถ้าเป็นการคืนพื้นที่ทั้งหมดที่เหลืออยู่ของแปลงสำรวจแปลงใด ให้ผู้รับสัมปทาน
พ้นจากข้อผูกพันทั้งหมดสำหรับการสำรวจปิโตรเลียมที่ผู้รับสัมปทานยังมิได้ปฏิบัติไปในแปลงสำรวจ
แปลงนั้น

(ความในมาตรานี้ ต่อมาได้ถูกยกเลิกและแก้ไขเพิ่มเติมใหม่ โปรดดู พ.ร.บ. ปิโตรเลียม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2532
มาตรา 12)

มาตรา 40 ในกรณีที่ผู้รับสัมปทานใช้สิทธิคืนพื้นที่แปลงสำรวจบางส่วนระหว่างเริ่มปี
ที่สี่ถึงสิ้นปีที่ห้านับแต่วันเริ่มระยะเวลาสำรวจปิโตรเลียมในแปลงสำรวจแปลงใด ถ้าพื้นที่ที่คืนไม่เกิน
พื้นที่ที่ต้องคืนตามมาตรา 36 ผู้รับสัมปทานไม่มีสิทธิได้รับการลดหย่อนในการปฏิบัติตามข้อผูกพัน
สำหรับการสำรวจปิโตรเลียมในแปลงสำรวจแปลงนั้นในช่วงข้อผูกพันที่ใช้สิทธิคืนพื้นที่ แต่ถ้าพื้นที่
ที่คืน เกินพื้นที่ที่ต้องคืนตามมาตรา 36 ให้ผู้รับสัมปทานมีสิทธิได้รับการลดหย่อนในการปฏิบัติตาม
ข้อผูกพันสำหรับการสำรวจปิโตรเลียมที่ยังคงเหลืออยู่ในแปลงสำรวจแปลงนั้น ในช่วงข้อผูกพันที่ใช้สิทธิ
คืนพื้นที่ตามอัตราส่วนของพื้นที่ที่คืนเกินพื้นที่ที่ต้องคืนตามมาตรา 36 กับพื้นที่ที่ผู้รับสัมปทานยังถืออยู่
ก่อนคืน หักด้วยพื้นที่ที่ต้องคืนตามมาตรา 36 หรือตามอัตราส่วนของระยะเวลาที่ยังเหลืออยู่ในช่วงข้อ
ผูกพันช่วงนั้นกับระยะเวลาทั้งสิ้นของช่วงข้อผูกพันช่วงนั้น สุดแต่อัตราใดจะน้อยกว่า

เมื่อได้คืนพื้นที่แปลงสำรวจตามมาตรา 36 แล้ว ถ้าผู้รับสัมปทานใช้สิทธิคืนพื้นที่แปลง
สำรวจบางส่วนหลังจากสิ้นปีที่ห้า นับแต่วันเริ่มระยะเวลาสำรวจปิโตรเลียมในแปลงสำรวจแปลงนั้น
ให้ผู้รับสัมปทานมีสิทธิได้รับการลดหย่อนในการปฏิบัติตามข้อผูกพันสำหรับการสำรวจปิโตรเลียมที่
ยังคงเหลืออยู่ในแปลงสำรวจแปลงนั้นในช่วงข้อผูกพันที่ใช้สิทธิคืนพื้นที่ตามอัตราส่วนของพื้นที่ที่คืนกับ
พื้นที่ที่ผู้รับสัมปทานยังถืออยู่ ถ้ามิได้มีการใช้สิทธิคืนพื้นที่ในขณะนั้น หรือตามอัตราส่วนของระยะ
เวลาที่ยังเหลืออยู่ในช่วงข้อผูกพันช่วงนั้นกับระยะเวลาทั้งสิ้นของช่วงข้อผูกพันช่วงนั้น สุดแต่อัตราใด
จะน้อยกว่า

(ความในมาตรานี้ ต่อมาได้ถูกยกเลิกและแก้ไขเพิ่มเติมใหม่ โปรดดู พ.ร.บ. ปิโตรเลียม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2532
มาตรา 12)

มาตรา 41 ในระหว่างระยะเวลาสำรวจปีโตรเลียม ผู้รับสัมปทานจะผลิตปีโตรเลียมก็ได้

มาตรา 42 ก่อนผลิตปีโตรเลียมจากที่ใดที่หนึ่งในแปลงสำรวจ ผู้รับสัมปทานต้องแสดงว่าได้พบหลุมปีโตรเลียมที่มีสมรรถนะเชิงพาณิชย์และได้กำหนดพื้นที่ผลิตถูกต้องแล้ว และเมื่อได้รับความเห็นชอบจากอธิบดีโดยอนุมัติของรัฐมนตรีแล้ว จึงจะผลิตปีโตรเลียมจากพื้นที่ผลิตนั้นได้

การกำหนดสมรรถนะเชิงพาณิชย์ของหลุมปีโตรเลียมและการกำหนดพื้นที่ผลิต ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 43 ในระหว่างระยะเวลาสำรวจปีโตรเลียม ถ้าผู้รับสัมปทานได้พัฒนาแหล่งปีโตรเลียมในแปลงสำรวจแปลงใดในช่วงข้อผูกพันช่วงใด ผู้รับสัมปทานมีสิทธินำค่าใช้จ่ายในการพัฒนาแหล่งปีโตรเลียมไปคำนวณเป็นค่าใช้จ่ายตามข้อผูกพัน สำหรับการสำรวจปีโตรเลียมในแปลงสำรวจแปลงนั้นในช่วงข้อผูกพันช่วงนั้นได้

มาตรา 44 ถ้าผู้รับสัมปทานไม่สามารถแสดงว่าได้พบหลุมปีโตรเลียมที่มีสมรรถนะเชิงพาณิชย์ในแปลงสำรวจแปลงใด หรือมิได้กำหนดพื้นที่ผลิตตามมาตรา 42 ให้ถือว่าสัมปทานในส่วนที่เกี่ยวกับแปลงสำรวจแปลงนั้นสิ้นอายุเมื่อสิ้นระยะเวลาสำรวจปีโตรเลียม

มาตรา 45 เมื่อสิ้นระยะเวลาสำรวจปีโตรเลียมในแปลงสำรวจแปลงใด และผู้รับสัมปทานได้รับสิทธิผลิตปีโตรเลียมในแปลงสำรวจแปลงนั้นแล้ว ผู้รับสัมปทานมีสิทธิสงวนพื้นที่ในแปลงสำรวจแปลงนั้นไว้ได้ไม่เกินร้อยละสิบสองครึ่งของพื้นที่เดิมของแปลงสำรวจแปลงนั้น จนกว่าสิ้นระยะเวลาผลิตปีโตรเลียมหรือจนกว่าผู้รับสัมปทานคืนพื้นที่ที่สงวนไว้ก่อนครบกำหนดเวลาดังกล่าว และให้ผู้รับสัมปทานมีสิทธิสำรวจปีโตรเลียมในพื้นที่ที่สงวนไว้วันได้

ในการสงวนพื้นที่ตามวรรคหนึ่ง ให้ผู้รับสัมปทานเสียค่าสงวนพื้นที่ล่วงหน้าเป็นรายปี และให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

ในกรณีที่ผู้รับสัมปทานพบปีโตรเลียมในเขตพื้นที่ที่สงวนไว้และประสงค์จะผลิตปีโตรเลียมให้นำมาตรา 42 มาใช้บังคับ

(ความในมาตรานี้ ต่อมาได้ถูกยกเลิกและแก้ไขเพิ่มเติมใหม่ โปรดดู พ.ร.บ. ปีโตรเลียม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2532 มาตรา 14)

มาตรา 46 ผู้รับสัมปทานซึ่งชำระค่าสงวนพื้นที่สำหรับปีใด มีสิทธิได้รับค่าสงวนพื้นที่ในปีนั้นคืนเท่ากับจำนวนค่าใช้จ่ายที่เสียไปในการสำรวจปีโตรเลียมในพื้นที่ที่สงวนไว้ในปีนั้นได้ แต่ทั้งนี้ต้องไม่เกินค่าสงวนพื้นที่ที่ได้ชำระไปแล้ว

การขอรับค่าสงวนพื้นที่คืนให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 47 ผู้รับสัมปทานอาจรับบริษัทอื่นเข้าร่วมประกอบกิจการปิโตรเลียมตามสัมปทานได้เมื่อได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรี ในกรณีเช่นนี้ผู้ร่วมประกอบกิจการปิโตรเลียมแต่ละรายต้องชำระค่าภาคหลวง ภาษีเงินได้ และเงินอย่างอื่น และปฏิบัติตามข้อผูกพันที่เกี่ยวกับการประกอบกิจการปิโตรเลียมในส่วนที่เป็นของตน

ผู้ร่วมประกอบกิจการปิโตรเลียมทุกรายต้องรับผิดชอบร่วมกันและแทนกันในการปฏิบัติตามสัมปทานและตามพระราชบัญญัตินี้ เว้นแต่ผู้ร่วมประกอบกิจการปิโตรเลียมรายหนึ่งไม่ต้องรับผิดชอบในการชำระภาษีเงินได้ตามกฎหมายว่าด้วยภาษีเงินได้ปิโตรเลียมในส่วนที่เป็นของผู้ร่วมประกอบกิจการปิโตรเลียมรายอื่น

ในกรณีที่ผู้ร่วมประกอบกิจการปิโตรเลียมรายใดไม่ชำระภาษีเงินได้ที่ตนมีหน้าที่ต้องเสีย ให้รัฐมนตรีแจ้งเป็นหนังสือให้ผู้ร่วมประกอบกิจการปิโตรเลียมรายอื่นทุกรายทราบ และถ้ามิได้มีการชำระภาษีเงินได้ตามกล่าวนั้นภายในเก้าสิบวันนับแต่วันได้รับหนังสือ ให้ถือเป็นอีกเหตุหนึ่งที่จะเพิกถอนสัมปทานได้ด้วย

มาตรา 48 ผู้รับสัมปทานมีสิทธิโอนสัมปทานทั้งหมดหรือเฉพาะที่เกี่ยวกับแปลงสำรวจแปลงใดแปลงหนึ่ง พื้นที่ผลิตหรือพื้นที่ที่สงวนไว้เขตใดเขตหนึ่งให้แก่บริษัทอื่นโดยไม่ต้องขอรับอนุญาตในกรณีดังต่อไปนี้

(1) บริษัทผู้รับสัมปทานถือหุ้นในบริษัทผู้รับโอนสัมปทานนั้นเกินร้อยละห้าสิบของหุ้นที่มีสิทธิออกเสียงลงคะแนนได้

(2) บริษัทผู้รับโอนสัมปทานถือหุ้นในบริษัทผู้รับสัมปทานเกินร้อยละห้าสิบของหุ้นที่มีสิทธิออกเสียงลงคะแนนได้ หรือ

(3) มีบริษัทที่สามถือหุ้นเกินร้อยละห้าสิบของหุ้นที่มีสิทธิออกเสียงลงคะแนนได้ทั้งในบริษัทผู้รับสัมปทานและบริษัทผู้รับโอนสัมปทาน

การโอนตามวรรคหนึ่งผู้รับสัมปทานต้องแจ้งเป็นหนังสือให้รัฐมนตรีทราบพร้อมทั้งแสดงหลักฐานว่าการโอนได้เป็นไปโดยถูกต้องตามมาตรานี้ และการโอนนั้นจะให้ผลนับแต่วันใดให้ผู้รับสัมปทานระบุไว้ในหนังสือแนบด้วย

(ความในมาตรานี้ ต่อมาได้ถูกยกเลิกและแก้ไขเพิ่มเติมใหม่ โปรดดู พ.ร.บ. ปิโตรเลียม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2532

มาตรา 15)

มาตรา 49 ผู้โอนสัมปทานและผู้รับโอนสัมปทานตามมาตรา 48 ต้องรับผิดชอบร่วมกันและแทนกันในการปฏิบัติตามสัมปทานและตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 50 นอกจากกรณีตามมาตรา 48 ผู้รับสัมปทานอาจโอนสัมปทานทั้งหมด หรือเฉพาะที่เกี่ยวกับแปลงสำรวจแปลงใดแปลงหนึ่ง พื้นที่ผลิต หรือพื้นที่ที่สงวนไว้เขตใดเขตหนึ่งให้แก่บริษัทอื่นได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรี

ผู้รับโอนสัมปทานตามวรรคหนึ่งต้องมีลักษณะตามมาตรา 24 และจำนวนและพื้นที่แปลงสำรวจที่ผู้รับโอนสัมปทานมีอยู่แล้วและที่จะรับโอนต้องไม่เกินที่กำหนดไว้ในมาตรา 28 วรรคหนึ่ง (ความในมาตรานี้ ต่อมาได้ถูกยกเลิกและแก้ไขเพิ่มเติมใหม่ โปรดดู พ.ร.บ. ปิโตรเลียม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2516 มาตรา 6)

มาตรา 51 รัฐมนตรีมีอำนาจเพิกถอนสัมปทาน เมื่อผู้รับสัมปทาน

(1) ไม่ปฏิบัติตามข้อผูกพันสำหรับการสำรวจปิโตรเลียม

(2) ไม่ปฏิบัติตามวิธีการปฏิบัติงานปิโตรเลียมที่ดี

(3) ไม่ชำระค่าภาคหลวง

(4) ไม่ชำระภาษีเงินได้ หรือ

(5) ผ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดที่ระบุไว้ในสัมปทานว่าเป็นเหตุเพิกถอนสัมปทานได้

(ความในมาตรานี้ ต่อมาได้ถูกยกเลิกและแก้ไขเพิ่มเติมใหม่ โปรดดู พ.ร.บ. ปิโตรเลียม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2532

มาตรา 16)

มาตรา 52 เมื่อมีเหตุที่จะเพิกถอนสัมปทานเกิดขึ้นและเหตุนั้นรัฐมนตรีเห็นว่าอาจแก้ไขได้ ให้รัฐมนตรีแจ้งเป็นหนังสือให้ผู้รับสัมปทานทราบถึงเหตุนั้น และกำหนดให้ผู้รับสัมปทานแก้ไขภายในเวลาที่เห็นสมควร ถ้าผู้รับสัมปทานไม่สามารถแก้ไขได้ภายในเวลาที่กำหนดโดยมีเหตุอันสมควร ให้ขออนุญาตขยายเวลาออกไปได้เท่าที่จำเป็นก่อนครบกำหนดเวลานั้นไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน ถ้ารัฐมนตรีเห็นสมควรให้มีอำนาจขยายเวลาออกไปได้ไม่เกินระยะเวลาที่ผู้รับสัมปทานขอขยาย ถ้าผู้รับสัมปทานไม่แก้ไขภายในเวลาที่กำหนดหรือไม่สามารถแก้ไขภายในเวลาที่ขยายออกไป ให้รัฐมนตรีมีคำสั่งเพิกถอนสัมปทานโดยไม่ชักช้า

ในกรณีที่มีเหตุที่จะเพิกถอนสัมปทานเกิดขึ้นและเหตุนั้นรัฐมนตรีเห็นว่าไม่อาจแก้ไขได้ ให้รัฐมนตรีมีคำสั่งเพิกถอนสัมปทานโดยไม่ต้องปฏิบัติตามวรรคหนึ่ง

คำสั่งเพิกถอนสัมปทานให้มีผลใช้บังคับเมื่อพ้นสามสิบวันนับแต่วันที่ผู้รับสัมปทานได้รับ

คำสั่ง เว้นแต่ผู้รับสัมปทานจะดำเนินการตามมาตรา 53

(ได้มีการเพิ่มมาตรา 52 ทวิ โปรดดู พ.ร.บ. ปิโตรเลียม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2532 มาตรา 17)

มาตรา 53 ข้อพิพาทที่เกี่ยวกับการที่รัฐมนตรีสั่งให้ผู้รับสัมปทานแก้ไข เหตุที่จะสั่งเพิกถอนสัมปทานตามมาตรา 52 และข้อพิพาทที่เกี่ยวกับปัญหาที่ว่าได้มีการปฏิบัติตามสัมปทานหรือไม่ ถ้าไม่สามารถตกลงกันได้ให้ดำเนินการระงับโดยอนุญาโตตุลาการตามวิธีการที่กำหนดในสัมปทาน

ในกรณีที่ผู้รับสัมปทานไม่ยอมปฏิบัติตามคำวินิจฉัยของอนุญาโตตุลาการ หรือไม่ปฏิบัติตามคำวินิจฉัยของอนุญาโตตุลาการภายในเวลาที่กำหนด ให้รัฐมนตรีมีอำนาจสั่งเพิกถอนสิทธิหรือประโยชน์ทั้งหมดหรือบางส่วนหรือเพิกถอนสัมปทานได้

หมวด 4

การเก็บรักษาและขนส่งปิโตรเลียม

มาตรา 54 ผู้รับสัมปทานมีสิทธิเก็บรักษาและมีสิทธิขนส่งปิโตรเลียม
การเก็บรักษาและการขนส่งปิโตรเลียมให้เป็นไปตามข้อกำหนดในสัมปทาน

มาตรา 55 ในกรณีจำเป็นเพื่อป้องกันอันตรายเป็นการด่วน พนักงานเจ้าหน้าที่หรือผู้รับสัมปทานมีอำนาจผ่านหรือเข้าไปในที่ดินหรือสถานที่ของบุคคลใดเพื่อ ตรวจ ซ่อมแซม หรือแก้ไขท่อส่งปิโตรเลียมในเวลาใด ๆ ได้ แต่ต้องแจ้งให้เจ้าของหรือผู้มีสิทธิครอบครองที่ดินหรือสถานที่นั้นทราบโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้

ถ้าการผ่านหรือเข้าไปในที่ดินหรือสถานที่ตามวรรคหนึ่งเป็นเหตุให้เกิดความเสียหาย เจ้าของผู้มีสิทธิครอบครองหรือผู้ทรงสิทธิอื่นใดในที่ดินหรือสถานที่นั้นมีสิทธิเรียกค่าเสียหายจากพนักงานเจ้าหน้าที่หรือผู้รับสัมปทาน และถ้าไม่สามารถตกลงกันถึงจำนวนค่าเสียหายได้ ให้มอบข้อพิพาทให้อนุญาตตุลาการวินิจฉัยโดยนำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับ

หมวด 5

การขายและจำหน่ายปิโตรเลียม

มาตรา 56 ภายใต้บังคับหมวดนี้ ผู้รับสัมปทานมีสิทธิขายและจำหน่ายปิโตรเลียมที่ผู้รับสัมปทานผลิตได้

มาตรา 57 ในการขายน้ำมันดิบที่ผลิตได้เพื่อใช้ภายในราชอาณาจักร ให้ผู้รับสัมปทานขายในราคาดังต่อไปนี้

- (1) ในกรณีที่ยังไม่มีผู้รับสัมปทานส่งน้ำมันดิบที่ผลิตได้ออกนอกราชอาณาจักรเป็นประจำ ให้ขายไม่เกินราคาน้ำมันดิบที่ส่งซื้อจากต่างประเทศส่งถึงโรงกลั่นน้ำมันภายในราชอาณาจักร
- (2) ในกรณีที่ผู้รับสัมปทานส่งน้ำมันดิบที่ผลิตได้ออกนอกราชอาณาจักรเป็นประจำ ให้ขายไม่เกินราคาเฉลี่ยที่ได้รับจริงสำหรับน้ำมันดิบที่ผู้รับสัมปทานทุกรายส่งออกนอกราชอาณาจักรในเดือนประจิดินที่แล้มา ในการนี้อธิบดีอาจให้ผู้รับสัมปทานส่งหลักฐานที่จำเป็นเกี่ยวกับราคาที่ได้รับจริง ณ จุดส่งออกด้วยก็ได้

(3) ในกรณีที่น้ำมันดิบที่ผลิตได้ทั่วราชอาณาจักรมีปริมาณถึงสิบเท่าขึ้นไป ของความต้องการใช้ภายในราชอาณาจักร ให้ขายในราคาที่มีกำไรตามสมควร โดยคำนึงถึงข้อตกลงที่เทียบเคียงกันได้ในประเทศผู้ผลิตน้ำมันดิบรายใหญ่

การกำหนดราคาตามมาตรานี้ให้คำนึงถึงความแตกต่างของคุณภาพ ค่าขนส่งและกรณีแวดล้อมที่เกี่ยวข้องทั้งหมดด้วย

มาตรา 58 ในการขายก๊าซธรรมชาติที่ผลิตได้เพื่อใช้ภายในราชอาณาจักร ให้ผู้รับสัมปทานขายในราคาดังต่อไปนี้

(1) ราคาที่ตกลงกับคณะกรรมการโดยความเห็นชอบของรัฐมนตรี แต่ราคาที่ตกลงกันนั้น ต้องไม่สูงกว่าราคาเฉลี่ยของก๊าซธรรมชาติที่ส่งออกนอกราชอาณาจักร ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงความแตกต่างของคุณภาพและค่าขนส่งด้วย

(2) ในกรณีที่ก๊าซธรรมชาติที่ผลิตได้ทั่วราชอาณาจักรมีปริมาณมากกว่าความต้องการใช้ภายในราชอาณาจักร ให้ขายในราคาที่มีกำไรตามสมควร โดยคำนึงถึงกรณีแวดล้อมที่เกี่ยวข้องทั้งหมดและข้อตกลงที่เทียบเคียงกันได้ในประเทศผู้ผลิตก๊าซธรรมชาติรายใหญ่

มาตรา 59 ก่อนส่งน้ำมันดิบออกนอกราชอาณาจักร เว้นแต่ส่งออกเพื่อการวิเคราะห์ หรือทดลองผู้รับสัมปทานต้องประกาศราคาเอฟ โอ บี ณ จุดที่ส่งออก ตามชนิดความถ่วงจำเพาะและคุณภาพ

ราคาที่ประกาศตามวรรคหนึ่งต้องกำหนดและเปลี่ยนแปลงเป็นครั้งคราว ตามวิธีกำหนดคุณภาพที่ทันสมัยที่สุด ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงราคาประกาศของน้ำมันดิบที่เทียบเคียงกันในอ่าวเปอร์เซีย ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของจุดที่ส่งออกและจุดที่รับซื้อรวมทั้งช่องทางที่จำหน่ายได้ในตลาดและค่าขนส่งด้วย

(ความในมาตรานี้ ต่อมา ได้ถูกยกเลิกและแก้ไขเพิ่มเติมใหม่ โปรดดู พ.ร.บ. ปิโตรเลียม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2532 มาตรา 18)

มาตรา 80 เมื่อรัฐมนตรีพิจารณาเห็นสมควร อาจสั่งให้ผู้รับสัมปทานจัดหาปิโตรเลียมที่มีคุณภาพเหมาะสม เพื่อให้มีปริมาณเพียงพอกับความต้องการใช้ภายในราชอาณาจักรตามราคาที่กำหนดในมาตรา 57 ได้ โดยผู้รับสัมปทานต้องจัดหาปิโตรเลียมดังกล่าวตามอัตราส่วนของปิโตรเลียมที่ตนผลิตได้กับปิโตรเลียมที่ผลิตได้ทั่วราชอาณาจักรในรอบหกเดือนที่แล้วมา

ในกรณีที่รัฐมนตรีสั่งให้ผู้รับสัมปทานเสียค่าภาคหลวงเป็นปิโตรเลียมสำหรับปิโตรเลียมที่มีได้ส่งออกตามมาตรา 83 และต่อมาได้มีการส่งปิโตรเลียมนั้นออกนอกราชอาณาจักร ในกรณีเช่นนี้ การสั่งให้ผู้รับสัมปทานจัดหาปิโตรเลียม ตามวรรคหนึ่ง เพื่อทดแทนปิโตรเลียมนั้นจะกระทำมิได้

ในการสั่งให้ผู้รับสัมปทานจัดหาปิโตรเลียมตามวรรคหนึ่งรัฐมนตรีต้องแจ้งเป็นหนังสือ กำหนดเดือนเริ่มต้นสำหรับการจัดหาปิโตรเลียมให้ผู้รับสัมปทานทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสาม

เดือน และจะกำหนดเดือนสิ้นสุดสำหรับการจัดหาปิโตรเลียมไว้ด้วยก็ได้ ในกรณีที่รัฐมนตรีมิได้กำหนดเดือนสิ้นสุดดังกล่าว ให้รัฐมนตรีบอกเลิกการจัดหาปิโตรเลียมได้เมื่อแจ้งเป็นหนังสือให้ผู้รับสัมปทานทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสามเดือน

มาตรา 61 ในกรณีที่มีความจำเป็นเกี่ยวกับความปลอดภัยของประเทศหรือเพื่อให้ปิโตรเลียมเพียงพอกับความต้องการใช้ภายในราชอาณาจักร ให้รัฐมนตรีมีอำนาจประกาศห้ามส่งปิโตรเลียมที่ผู้รับสัมปทานผลิตได้ทั้งหมดหรือบางส่วนออกนอกราชอาณาจักร หรือห้ามส่งไป ณ ที่ใดเป็นการชั่วคราวได้

ในกรณีที่มีการประกาศห้ามส่งปิโตรเลียมที่ผู้รับสัมปทานผลิตได้บางส่วน ให้รัฐมนตรีห้ามผู้รับสัมปทานส่งปิโตรเลียมที่ผลิตได้ออกตามอัตราส่วนของปิโตรเลียมที่ตนผลิตได้กับปิโตรเลียมที่ผลิตได้ทั่วราชอาณาจักรในรอบหกเดือนที่แล้วมา

การประกาศตามมาตรา 61 ให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา 62 ในกรณีที่มีการห้ามส่งปิโตรเลียมออกเพื่อให้มีปิโตรเลียมเพียงพอความต้องการใช้ภายในราชอาณาจักรตามมาตรา 61 ถ้าผู้รับสัมปทานร้องขอ ให้รัฐมนตรีจัดให้มีผู้ซื้อปิโตรเลียมที่ห้ามส่งนั้นในราคาตามมาตรา 57 หรือมาตรา 58 แล้วแต่กรณี

หมวด 6

ประโยชน์ สิทธิ และหน้าที่ของผู้รับสัมปทาน

มาตรา 63 การให้สัมปทานตามพระราชบัญญัตินี้ไม่ตัดสิทธิการให้สัมปทานหรือการอนุญาตตามกฎหมายอื่นเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติอื่นใดเว้นแต่ปิโตรเลียม

มาตรา 64 ให้ผู้รับสัมปทานได้รับหลักประกันว่า

(1) รัฐจะไม่บังคับโอนทรัพย์สินและสิทธิในการประกอบกิจการปิโตรเลียมของผู้รับสัมปทานมาเป็นของรัฐ เว้นแต่เป็นการโอนตามข้อกำหนดในสัมปทาน

(2) รัฐจะไม่จำกัดการส่งปิโตรเลียมออกนอกราชอาณาจักร เว้นแต่กรณีตามมาตรา 61

มาตรา 65 เพื่อประโยชน์ในการประกอบกิจการปิโตรเลียม ให้คณะกรรมการมีอำนาจอนุญาตให้ผู้รับสัมปทานถือกรรมสิทธิ์ในที่ดินได้เท่าที่จำเป็น ทั้งนี้ แม้ว่าจะเกินกำหนดที่พึงจะมีได้ตามกฎหมายอื่น

ผู้รับสัมปทานโอนกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่ได้มาตามวรรคหนึ่งได้เมื่อได้รับอนุญาตจาก
คณะกรรมการ

การอนุญาตของคณะกรรมการตามมาตรานี้ให้อธิบดีแจ้งเป็นหนังสือให้ผู้รับสัมปทาน
ทราบ

มาตรา ๕๕ ผู้รับสัมปทานมีสิทธิประกอบกิจการปิโตรเลียมในแปลงสำรวจและพื้นที่
ผลิตที่ได้รับสัมปทาน แต่ในกรณีที่ดินในแปลงสำรวจหรือพื้นที่ผลิตที่ผู้รับสัมปทานมีความจำเป็น
ต้องใช้ในการประกอบกิจการปิโตรเลียม รวมทั้งที่ดินนอกแปลงสำรวจหรือพื้นที่ผลิตดังกล่าวที่
ผู้รับสัมปทานมีความจำเป็นต้องใช้ในการเก็บรักษาหรือขนส่งปิโตรเลียมเป็นที่ดินที่บุคคลหรือส่วน
ราชการเป็นเจ้าของ มีสิทธิครอบครองหรือมีหน้าที่ดูแลตามกฎหมาย ให้ผู้รับสัมปทานปฏิบัติดังต่อไปนี้

(1) ในกรณีที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ราษฎรมิได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน
ผู้รับสัมปทานมีสิทธิผ่านเข้าออกและใช้ในการก่อสร้างใด ๆ ได้โดยไม่ต้องขออนุญาตและไม่ต้องเสีย
ค่าทดแทน

(2) ในกรณีที่ดินที่ส่วนราชการใดเป็นเจ้าของ มีสิทธิครอบครองหรือมีหน้าที่ดูแลตาม
กฎหมายผู้รับสัมปทานต้องขออนุญาตต่อส่วนราชการนั้น

(3) ในกรณีที่ดินที่บุคคลใดเป็นเจ้าของ หรือมีสิทธิครอบครอง ผู้รับสัมปทานต้องทำ
ความตกลงกับบุคคลนั้น

มาตรา ๕๖ ในกรณีที่ผู้รับสัมปทานมีความจำเป็นต้องเข้าไปในที่ดินที่บุคคลใดเป็น
เจ้าของหรือมีสิทธิครอบครองเพื่อสำรวจปิโตรเลียม ให้ขออนุญาตเจ้าของหรือผู้มีสิทธิครอบครองที่ดิน
นั้นก่อน

ถ้าเจ้าของหรือผู้มีสิทธิครอบครองที่ดินตามวรรคหนึ่งไม่อนุญาต และพนักงานเจ้าหน้าที่
เห็นว่ามีความจำเป็นต้องเข้าไปสำรวจปิโตรเลียมในที่ดินนั้นและการไม่อนุญาตนั้นไม่มีเหตุอันสมควร
เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่แจ้งให้เจ้าของหรือผู้มีสิทธิครอบครองที่ดินนั้นทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน
ว่าจะเข้าไปสำรวจปิโตรเลียมในที่ดินนั้นแล้ว ให้ผู้รับสัมปทานเข้าไปสำรวจปิโตรเลียมในที่ดินนั้น
ในความควบคุมดูแลของพนักงานเจ้าหน้าที่ได้

ถ้าการเข้าไปในที่ดินตามวรรคสองเป็นเหตุให้เกิดความเสียหาย เจ้าของผู้มีสิทธิครอบ
ครองหรือผู้ทรงสิทธิอื่นใดในที่ดินนั้นมีสิทธิเรียกค่าเสียหายจากผู้รับสัมปทาน และถ้าไม่สามารถตกลง
กันได้ถึงจำนวนค่าเสียหายได้ ให้มอบข้อพิพาทให้อนุญาโตตุลาการวินิจฉัย โดยนำบทบัญญัติแห่ง
ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับ

มาตรา ๕๘ เมื่อมีความจำเป็นที่จะต้องได้มาซึ่งอสังหาริมทรัพย์เพื่อใช้ในการกิจการปิโตร-
เลียม ให้ดำเนินการเวนคืนตามกฎหมายว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์

มาตรา 69 ภายใต้บังคับกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมืองเพียงเท่าที่กฎหมายนี้มิได้บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่นผู้รับสัมปทานและผู้รับจ้าง ซึ่งได้ทำสัญญาจ้างเหมาโดยตรงกับผู้รับสัมปทานมีสิทธินำช่างฝีมือและผู้เชี่ยวชาญ รวมตลอดถึงคู่สมรสและบุตรที่อยู่ในอุปการะซึ่งเป็นคนต่างด้าวเข้ามาในราชอาณาจักรตามความจำเป็นในการประกอบกิจการปิโตรเลียมได้ตามจำนวนและระยะเวลาที่คณะกรรมการมีคำสั่งตามที่เห็นสมควร ทั้งนี้แม้ว่าจะเกินอัตราจำนวนคนเข้าเมืองและระยะเวลาตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมือง

ผู้รับสัมปทานมีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งของคณะกรรมการต่อรัฐมนตรีได้ภายในสามสิบวัน นับแต่วันได้รับคำสั่ง คำวินิจฉัยของรัฐมนตรีให้เป็นที่สุด

มาตรา 70 ผู้รับสัมปทานและผู้รับจ้าง ซึ่งได้ทำสัญญาจ้างเหมาโดยตรงกับผู้รับสัมปทานมีสิทธินำเครื่องจักร เครื่องมือ เครื่องใช้ โครงก่อสร้าง ยานพาหนะ ส่วนประกอบ อุปกรณ์ และวัสดุอื่น ๆ ที่ใช้ในการประกอบกิจการปิโตรเลียมเข้ามาในราชอาณาจักรได้ โดยให้ได้รับยกเว้นการเสียอากรขาเข้าตามกฎหมายว่าด้วยพิกัดอัตราศุลกากรและภาษีการค้าตามประมวลรัษฎากร แต่ของดังกล่าวต้องเป็นของที่คณะกรรมการมีคำสั่งเห็นชอบว่าจำเป็นในการประกอบกิจการปิโตรเลียม

ผู้รับสัมปทานมีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งของคณะกรรมการต่อรัฐมนตรีได้ภายในสามสิบวัน นับแต่วันได้รับคำสั่ง

มาตรา 71 ในการประกอบกิจการปิโตรเลียม ให้ผู้รับสัมปทานได้รับยกเว้นการเสียภาษีอากรและเงินที่ราชการส่วนกลาง ราชการส่วนภูมิภาค และราชการส่วนท้องถิ่นเรียกเก็บทุกชนิด เว้นแต่

(1) ภาษีเงินได้ตามกฎหมายว่าด้วยภาษีเงินได้ปิโตรเลียม

(2) ค่าภาคหลวงไม้ ค่าบำรุงป่า และค่าธรรมเนียม ตามกฎหมายว่าด้วยป่าไม้และกฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติ

(3) ค่าภาคหลวง และค่าธรรมเนียมตามพระราชบัญญัตินี้

(4) ค่าธรรมเนียมเพื่อตอบแทนบริการตามกฎหมายอื่น

(ความในมาตรานี้ ค่อมมาได้ยกเลิกและแก้ไขเพิ่มเติมใหม่ โปรดดู พ.ร.บ. ปิโตรเลียม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2532

มาตรา 19)

มาตรา 72 เพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์ปิโตรเลียมหรือการปฏิบัติงานปิโตรเลียมที่ดี ในกรณีที่ผู้รับสัมปทานหลายรายมีพื้นที่ผลิตคาบเกี่ยวกันในแหล่งสะสมปิโตรเลียมแหล่งเดียวกัน รัฐมนตรีมีอำนาจสั่งให้ผู้รับสัมปทานดังกล่าวร่วมกันผลิตปิโตรเลียมได้

มาตรา 73 ในการสำรวจหรือผลิตปิโตรเลียม ถ้าพบโบราณวัตถุ ซากดึกดำบรรพ์ หรือแร่ที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจหรือทางการศึกษาในด้านธรณีวิทยา ผู้รับสัมปทานต้องรายงานให้กรมทรัพยากรธรณีทราบภายในสามสิบวันนับแต่วันพบ

มาตรา 74 ในการประกอบกิจการปิโตรเลียมในทะเล ผู้รับสัมปทานต้องไม่ก่อให้เกิดผลกระทบกระเทือนโดยปราศจากเหตุอันสมควรต่อการเดินเรือ การเดินอากาศ การอนุรักษ์ทรัพยากรมีชีวิตในทะเล หรือการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ และต้องไม่ทำการอันเป็นการกีดขวางต่อการวางสายเคเบิล หรือท่อได้นำหรือก่อให้เกิดความเสียหายแก่สายเคเบิลหรือท่อได้นำ

มาตรา 75 ในการประกอบกิจการปิโตรเลียม ผู้รับสัมปทานต้องป้องกันโดยมาตรการอันเหมาะสมตามวิธีการปฏิบัติงานปิโตรเลียมที่เพื่อมิให้ที่ใดโสโครกด้วยน้ำมัน โคลน หรือสิ่งอื่นใด

ในกรณีที่ใดเกิดความโสโครกด้วยน้ำมัน โคลน หรือสิ่งอื่นใดเนื่องจากการประกอบกิจการปิโตรเลียมโดยผู้รับสัมปทาน ผู้รับสัมปทานต้องบำบัดปิดป้องความโสโครกนั้นโดยเร็วที่สุด

มาตรา 76 ผู้รับสัมปทานต้องรายงานผลการประกอบกิจการปิโตรเลียมต่อกรมทรัพยากรธรณีตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กรมทรัพยากรธรณีกำหนด

รายงานตามวรรคหนึ่งให้ถือเป็นความลับและมีให้เปิดเผยจนกว่าพ้นสองปี นับแต่วันที่สัมปทานสิ้นอายุหรือถูกเพิกถอนแล้วแต่กรณี เว้นแต่

(1) เป็นการเปิดเผยในการปฏิบัติราชการแก่ส่วนราชการหรือบุคคลซึ่งมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายหรือระเบียบของทางราชการ

(2) เป็นการนำข้อสนเทศจากรายงานนั้นไปใช้ในการเรียบเรียงและเผยแพร่รายงานหรือบันทึกทางวิทยาศาสตร์เทคนิค หรือสถิติ โดยได้รับอนุมัติจากรัฐมนตรีแล้ว แต่ทั้งนี้ต้องหลีกเลี่ยงการเปิดเผยข้อสนเทศด้านพาณิชย์ให้มากที่สุด หรือ

(3) ได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากผู้รับสัมปทานให้เปิดเผยได้ แต่การให้หรือไม่ให้ความยินยอมของผู้รับสัมปทานต้องกระทำโดยไม่ชักช้า

(ความในมาตรานี้ ต่อมาได้ถูกยกเลิกและแก้ไขเพิ่มเติมใหม่ โปรดดู พ.ร.บ. ปิโตรเลียม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2522 มาตรา 8 และ พ.ร.บ. ปิโตรเลียม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2532 มาตรา 20)

มาตรา 77 ผู้รับสัมปทานต้องเสนอบบัญชีค่าใช้จ่ายในการประกอบกิจการปิโตรเลียมต่อกรมทรัพยากรธรณีตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กรมทรัพยากรธรณีกำหนด

มาตรา 78 ผู้รับสัมปทานมีสิทธิเก็บรักษาเงินตราต่างประเทศและนำหรือส่งเงินออกนอกราชอาณาจักรเป็นเงินตราต่างประเทศได้ เมื่อเงินนั้นเป็นเงินที่ได้มาจากการประกอบกิจการปิโตรเลียม

มาตรา 79 อธิบดีมีอำนาจอนุญาตให้ราชการส่วนกลาง ราชการส่วนภูมิภาค หรือ ราชการส่วนท้องถิ่น ใช้ประโยชน์จากน้ำในหลุมเจาะใด ๆ ที่ผู้รับสัมปทานไม่ต้องการใช้ในการประกอบกิจการปิโตรเลียม แต่ส่วนราชการนั้นต้องให้คำทดแทนที่เป็นธรรมสำหรับค่าวัสดุที่ผู้รับสัมปทานยังสามารถนำไปใช้ประโยชน์อย่างอื่นให้แก่ผู้รับสัมปทาน

มาตรา 80 ในการประกอบกิจการปิโตรเลียม ไม่ว่าสิทธิสำรวจหรือผลิตปิโตรเลียมตามสัมปทานจะสิ้นสุดอายุแล้วหรือไม่ ผู้รับสัมปทานต้องดำเนินการให้ถูกต้องตามหลักเทคนิคและวิธีการปฏิบัติงานปิโตรเลียมที่ดี สำหรับการประกอบกิจการปิโตรเลียมและการอนุรักษ์ทรัพยากรปิโตรเลียม

มาตรา 81 ผู้รับสัมปทาน ตัวแทน และลูกจ้างของผู้รับสัมปทานมีหน้าที่อำนวยความสะดวกให้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้

หมวด 7*

ค่าภาคหลวง

มาตรา 82 ให้ผู้รับสัมปทานเสียค่าภาคหลวงสำหรับปิโตรเลียมที่ขายหรือจำหน่าย แต่ไม่ต้องเสียค่าภาคหลวงสำหรับปิโตรเลียมดังต่อไปนี้

- (1) ปิโตรเลียมที่ส่งชำระเป็นค่าภาคหลวง
- (2) ปิโตรเลียมที่ผลิตและใช้ไปในสภาพเดิมในราชอาณาจักรเพื่อการวิเคราะห์ ทดลองสำรวจ ผลิต อนุรักษ์ เก็บรักษา และขนส่งปิโตรเลียม
- (3) ปิโตรเลียมที่ส่งออกนอกราชอาณาจักรเพื่อการวิเคราะห์และทดลอง
- (4) ก๊าซธรรมชาติที่โอนโดยไม่มีค่าตอบแทนให้แก่ผู้รับสัมปทานรายอื่น เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรปิโตรเลียมเมื่อได้รับอนุมัติจากอธิบดี
- (5) ก๊าซธรรมชาติที่จำเป็นต้องเผาทิ้งระหว่างการผลิตปิโตรเลียม

กรณีตาม (2) ถึง (5) ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กรมทรัพยากรธรณีกำหนด

(ได้มีการยกเลิก (1) โปรดดู พ.ร.บ. ปิโตรเลียม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2532 มาตรา 21)

มาตรา 83 ให้ผู้รับสัมปทานเสียค่าภาคหลวงเป็นตัวเงิน แต่รัฐมนตรีอาจสั่งให้ผู้รับสัมปทานเสียค่าภาคหลวงเป็นปิโตรเลียมแทนทั้งหมดหรือบางส่วนตามประเภทและชนิดของปิโตรเลียมที่ต้องเสียค่าภาคหลวงนั้นได้¹

ในการสั่งตามวรรคหนึ่ง รัฐมนตรีต้องแจ้งเป็นหนังสือกำหนดว่าจะให้ผู้รับสัมปทานเสียค่าภาคหลวงเป็นปิโตรเลียม สำหรับปิโตรเลียมที่ส่งออกหรือปิโตรเลียมที่มีได้ส่งออกหรือทั้งสองอย่าง และกำหนดเดือนเริ่มต้นสำหรับการเสียค่าภาคหลวงเป็นปิโตรเลียมให้ผู้รับสัมปทานทราบล่วงหน้า

*เพิ่มเติมหมวด 7 ทวิ ความความในมาตรา 29 แห่ง พ.ร.บ. ปิโตรเลียม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2532

หน้าไม่น้อยกว่าหกเดือน และจะกำหนดเดือนสิ้นสุดสำหรับการเสียค่าภาคหลวงเป็นปีโตรเลียมไว้ด้วยก็ได้ ในกรณีที่รัฐมนตรีมิได้กำหนดเดือนสิ้นสุดดังกล่าว ให้รัฐมนตรีบอกเลิกรับชำระค่าภาคหลวงเป็นปีโตรเลียมได้เมื่อแจ้งเป็นหนังสือให้ผู้รับสัมปทานทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าหกเดือน

มาตรา 84 ให้ผู้รับสัมปทานเสียค่าภาคหลวงดังต่อไปนี้

(1) ในกรณีที่เสียเป็นตัวเงิน ให้เสียในอัตราร้อยละสิบสองครึ่งของมูลค่าปีโตรเลียมที่ขายหรือจำหน่าย หรือ

(2) ในกรณีที่เสียเป็นปีโตรเลียม ให้เสียเป็นปริมาณที่มีมูลค่าเท่ากับหนึ่งในเจ็ดของมูลค่าปีโตรเลียมที่ขายหรือจำหน่าย แต่ถ้าเป็นกรณีน้ำมันดิบที่ส่งออก ให้เสียเป็นปริมาณที่มีมูลค่าเท่ากับหนึ่งในเจ็ดของปริมาณน้ำมันดิบที่ส่งออกคูณด้วยราคาประกาศ และหารด้วยราคามาตรฐานตามกฎหมายว่าด้วยภาษีเงินได้ปีโตรเลียม

(ความในมาตรานี้ ต่อมาได้ถูกยกเลิกและแก้ไขเพิ่มเติมใหม่ โปรดดู พ.ร.บ. ปีโตรเลียม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2516 มาตรา 7 และ พ.ร.บ. ปีโตรเลียม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2532 มาตรา 22)

มาตรา 85 ในการคำนวณมูลค่าปีโตรเลียมสำหรับเสียค่าภาคหลวงให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

(1) สำหรับปริมาณ ให้ถือเอาปริมาณปีโตรเลียมที่มีอุณหภูมิ 60 องศาฟาเรนไฮท์ และความดัน 14.7 ปอนด์ต่อหนึ่งตารางนิ้วเป็นเกณฑ์

(2) สำหรับราคา ให้ถือราคาดังต่อไปนี้

(ก) น้ำมันดิบที่ส่งออก ให้ถือราคาประกาศ

(ข) น้ำมันดิบที่ส่งชำระเป็นค่าภาคหลวงสำหรับน้ำมันดิบที่มีได้ส่งออก ให้ถือราคาคตลาด

(ค) น้ำมันดิบที่ส่งชำระเป็นค่าภาคหลวงสำหรับน้ำมันดิบที่ส่งออก ให้ถือราคามาตรฐานตามกฎหมายว่าด้วยภาษีเงินได้ปีโตรเลียม

(ง) ปีโตรเลียมที่ส่งชำระเป็นค่าภาคหลวงเฉพาะส่วนที่มีใช้น้ำมันดิบ ให้ถือราคาคตลาด

(จ) ปีโตรเลียมนอกจาก (ก) ถึง (ง) ให้ถือราคาที่ขายได้จริงในกรณีที่มีการขาย และให้ถือราคาคตลาดในกรณีที่มีการจำหน่าย สำหรับก๊าซธรรมชาติเหลวและสารพลอยได้ให้หักค่าใช้จ่ายในการใช้กรรมวิธีใด ๆ ในโรงงานเพื่อทำให้อากาศธรรมชาติเหลวหรือสารพลอยได้อยู่ในสภาพที่จะขายหรือจำหน่ายได้ออกจากราคาที่ขายได้จริงหรือราคาคตลาดแล้วแต่กรณี

ทั้งนี้ ให้คิดมูลค่าปีโตรเลียม ณ สถานที่ขายหรือจำหน่ายในราชอาณาจักรที่อธิบดีและผู้รับสัมปทานจะได้ตกลงกัน แต่สำหรับน้ำมันดิบที่ส่งออก ให้คิดมูลค่า ณ สถานที่ส่งออก และในกรณีที่สถานที่ขายหรือจำหน่ายปีโตรเลียมตาม (จ) แตกต่างไปจากสถานที่ขายหรือจำหน่ายที่ได้ตกลงกัน

ให้ปรับปรุงราคาโดยคำนึงถึงความแตกต่างของค่าขนส่งระหว่างสถานที่ขายหรือจำหน่ายนั้นกับสถานที่ขายหรือจำหน่ายที่ได้ตกลงกันแล้วด้วย

(ความในมาตรานี้ ต่อมาได้ถูกยกเลิกและแก้ไขเพิ่มเติมใหม่ โปรดดู พ.ร.บ. ปีโตรเลียม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2532 มาตรา 23)

มาตรา 86 เพื่อประโยชน์ในการคำนวณมูลค่าปีโตรเลียม ตามมาตรา 85 ถ้าจำเป็น ต้องคำนวณเงินตราต่างประเทศเป็นเงินตราไทย ให้คำนวณตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

(1) ในกรณีราคาประกาศ ให้คำนวณเงินตราต่างประเทศเป็นเงินตราไทยตามอัตราแลกเปลี่ยนตัวเฉลี่ยในรอบระยะเวลาสามเดือนที่มีการชำระค่าภาคหลวงตามมาตรา 87 โดยคิดจากอัตราแลกเปลี่ยนตัวเฉลี่ยรายวันที่ธนาคารพาณิชย์รับซื้อเงินตราต่างประเทศที่ธนาคารแห่งประเทศไทยได้คำนวณไว้

(2) ในกรณีอื่น ให้คำนวณเงินตราต่างประเทศหรือสิทธิเรียกร้องที่มีมูลค่าเป็นเงินตราต่างประเทศที่ได้รับตามอัตราแลกเปลี่ยนที่ได้ขายเงินตราต่างประเทศนั้น ถ้ามิได้มีการขายเงินตราต่างประเทศ ให้คำนวณเงินตราต่างประเทศหรือสิทธิเรียกร้องนั้นตามอัตราแลกเปลี่ยนตัวเฉลี่ยในรอบระยะเวลาหนึ่งเดือนก่อนเดือนที่ได้รับ โดยคิดจากอัตราแลกเปลี่ยนตัวเฉลี่ยรายวันที่ธนาคารพาณิชย์รับซื้อเงินตราต่างประเทศที่ธนาคารแห่งประเทศไทยได้คำนวณไว้

มาตรา 87 ในกรณีที่ให้เสียค่าภาคหลวงเป็นตัวเงิน ให้ผู้รับสัมปทานชำระเป็นรายรอบระยะเวลาสามเดือนประติทิน ซึ่งเริ่มต้นในเดือนมกราคม เมษายน กรกฎาคม และตุลาคม

ค่าภาคหลวงสำหรับปีโตรเลียมที่ขายหรือจำหน่ายในรอบระยะเวลาสามเดือนใดให้ถือเป็นค่าภาคหลวงสำหรับรอบระยะเวลาสามเดือนนั้น และให้ผู้รับสัมปทานชำระต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ภายในเดือนถัดไป ณ สถานที่ที่อธิบดีกำหนดพร้อมกับยื่นแบบแสดงรายการเสียค่าภาคหลวงตามที่อธิบดีกำหนด โดยแสดงรายการครบถ้วนตามแบบนั้น และยื่นเอกสารประกอบตามที่อธิบดีกำหนดด้วย

ผู้รับสัมปทานจะยื่นคำขอชำระค่าภาคหลวงเป็นเงินตราต่างประเทศสกุลใดก็ได้ เมื่อรัฐมนตรีพิจารณาเห็นสมควรจะอนุมัติให้ชำระเป็นเงินตราต่างประเทศสกุลนั้นตามเงื่อนไขและวิธีการที่กำหนดก็ได้

(ความในมาตรานี้ ต่อมาได้ถูกยกเลิกและแก้ไขเพิ่มเติมใหม่ โปรดดู พ.ร.บ. ปีโตรเลียม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2532 มาตรา 24)

มาตรา 88 ผู้ซึ่งดำเนินกิจการโรงกลั่นน้ำมัน หากส่งผลิตภัณฑ์ที่กลั่นจากน้ำมันดิบที่ผลิตได้ในประเทศออกนอกราชอาณาจักร ให้เสียค่าภาคหลวงดังต่อไปนี้

(1) ถ้ากิจการโรงกลั่นน้ำมันเป็นของผู้รับสัมปทานหรือเป็นบุคคลซึ่งมีความสัมพันธ์ในด้านทุนหรือการจัดการกับผู้รับสัมปทาน ให้ผู้รับสัมปทานเสียค่าภาคหลวงสำหรับน้ำมันดิบที่กลั่นเป็นผลิตภัณฑ์ส่งออกนอกราชอาณาจักรนั้น เสมือนหนึ่งเป็นน้ำมันดิบที่ส่งออกแต่อย่างเดียว

(2) ถ้ากิจการโรงกลั่นน้ำมันเป็นของบุคคลอื่น ให้บุคคลนั้นเสียค่าภาคหลวงสำหรับน้ำมันดิบที่กลั่นเป็นผลิตภัณฑ์ส่งออกนอกราชอาณาจักร เป็นจำนวนเท่ากับความแตกต่างระหว่างรายได้ของรัฐที่พึงได้รับจากผู้รับสัมปทานถ้าผู้รับสัมปทานเป็นผู้ส่งน้ำมันดิบออกเอง กับรายได้ของรัฐที่รัฐได้รับจากผู้รับสัมปทาน เมื่อผู้รับสัมปทานขายหรือจำหน่ายน้ำมันดิบภายในราชอาณาจักรให้แก่โรงกลั่นน้ำมัน

(ความในมาตรานี้ ต่อมาได้ถูกยกเลิกและแก้ไขเพิ่มเติมใหม่ โปรดดู พ.ร.บ. ปีโตรเลียม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2532 มาตรา 24)

มาตรา 89 การเก็บค่าภาคหลวงตามมาตรา 88 มีหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

(1) ปริมาณน้ำมันดิบที่ส่งออกในรอบระยะเวลาสามเดือน ได้แก่ปริมาณน้ำมันดิบที่ผู้รับสัมปทานขายหรือจำหน่ายให้แก่โรงกลั่นน้ำมันทั้งสิ้นในรอบระยะเวลาสามเดือนคูณด้วยปริมาณผลิตภัณฑ์จากโรงกลั่นที่ส่งออกนอกราชอาณาจักรในรอบระยะเวลาสามเดือนนั้นหารด้วยปริมาณผลิตภัณฑ์จากการกลั่นทั้งสิ้นในรอบระยะเวลาสามเดือน แต่อธิบดียาจตกลงกับผู้ที่จะต้องเสียค่าภาคหลวง กำหนดวิธีการคำนวณปริมาณน้ำมันดิบที่ส่งออกเป็นอย่างอื่นเพื่อให้ได้ปริมาณที่ใกล้เคียงกันมากที่สุด กับปริมาณน้ำมันดิบที่กลั่นเป็นผลิตภัณฑ์ส่งออกนอกราชอาณาจักรได้

(2) ราคาประกาศและราคาที่ขายได้จริงให้ใช้ราคาประกาศและราคาที่ขายได้จริงของผู้รับสัมปทานซึ่งขายหรือจำหน่ายน้ำมันดิบนั้น ในกรณีที่ไม่มีราคาประกาศ ให้ใช้ราคาประกาศสำหรับน้ำมันดิบที่มีคุณภาพอย่างเดียวกันหรือคล้ายกันของผู้รับสัมปทานรายอื่น และถ้าไม่มีราคาประกาศดังกล่าวอีกให้อธิบดีกำหนดราคาประกาศตามมาตรา 59

(3) ในกรณีที่ราคาประกาศหรือราคาที่ขายได้จริงมีหลายราคาในรอบระยะเวลาสามเดือน ให้ใช้ราคาเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักของราคาประกาศหรือราคาที่ขายได้จริง แล้วแต่กรณี

(4) การคำนวณความแตกต่างของรายได้ของรัฐตามมาตรา 88 (2) ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดในกฎกระทรวง

(5) ค่าภาคหลวงที่พึงเก็บจากน้ำมันดิบที่ขายหรือจำหน่ายให้แก่โรงกลั่นน้ำมันในรอบระยะเวลาสามเดือนใด ให้ถือเป็นค่าภาคหลวงสำหรับรอบระยะเวลาสามเดือนนั้น

ทั้งนี้ ให้นำบทบัญญัติเกี่ยวกับค่าภาคหลวงมาใช้บังคับ

(ความในมาตรานี้ ต่อมาได้ถูกยกเลิกและแก้ไขเพิ่มเติมใหม่ โปรดดู พ.ร.บ. ปีโตรเลียม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2532 มาตรา 24)

มาตรา 90 ในกรณีที่ให้เสียค่าภาคหลวงเป็นปีโตรเลียมให้ผู้รับสัมปทานชำระเป็นรายรอบระยะเวลาสามเดือนตามมาตรา 87 วรรคหนึ่ง และการชำระค่าภาคหลวงสำหรับรอบระยะเวลาสามเดือนใด ให้ชำระต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ภายในเวลาและตามวิธีการที่อธิบดีกำหนด ณ สถานที่ตามมาตรา 85 วรรคสอง พร้อมกับยื่นแบบแสดงรายการเสียค่าภาคหลวงตามที่อธิบดีกำหนด โดยแสดงรายการครบถ้วนตามแบบนั้น และยื่นเอกสารประกอบตามที่อธิบดีกำหนดด้วย

ในกรณีที่ให้ผู้รับสัมปทานส่งชำระค่าภาคหลวงเป็นปีโตรเลียม ณ สถานที่อื่นนอกจาก

สถานที่ที่อธิบดีและผู้รับสัมปทานตกลงกันตามมาตรา 85 วรรคสอง ผู้รับสัมปทานไม่จำเป็นต้องเสียค่าขนส่งเกินจำนวนที่พึงต้องเสีย

(ความในมาตรานี้ ต่อมาได้ถูกยกเลิกและแก้ไขเพิ่มเติมใหม่ โปรดดู พ.ร.บ. ปีโตรเลียม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2532 มาตรา 25)

มาตรา 91 อธิบดีมีอำนาจประเมินค่าภาคหลวงและเงินเพิ่มตามพระราชบัญญัตินี้ เมื่อ

(1) ผู้รับสัมปทานมิได้ยื่นแบบแสดงรายการเสียค่าภาคหลวงภายในเวลาที่กำหนด

(2) ผู้รับสัมปทานยื่นแบบแสดงรายการเสียค่าภาคหลวงไว้ไม่ถูกต้องหรือมีข้อผิดพลาด

ทำให้จำนวนค่าภาคหลวงที่ต้องเสียคลาดเคลื่อนไป

(3) ผู้รับสัมปทานไม่ปฏิบัติตามหนังสือเรียกของอธิบดีหรือไม่ตอบคำถามของพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจตรวจสอบค่าภาคหลวงโดยไม่มีเหตุอันสมควร หรือไม่สามารถแสดงหลักฐานในการคำนวณค่าภาคหลวง

มาตรา 92 เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการตามมาตรา 91 อธิบดีมีอำนาจ

(1) จัดทำรายการลงในแบบแสดงรายการเสียค่าภาคหลวงที่เห็นว่าถูกต้องเมื่อมิได้มีการยื่นแบบแสดงรายการเสียค่าภาคหลวง

(2) แก้ไขเพิ่มเติมรายการในแบบแสดงรายการเสียค่าภาคหลวงหรือในเอกสารที่ยื่นประกอบแบบแสดงรายการเสียค่าภาคหลวงเพื่อให้ถูกต้อง

(3) กำหนดมูลค่าของปิโตรเลียมตามราคาตลาดในเมื่อมีการจำหน่ายหรือมีการขายโดยมีค่าตอบแทนต่ำกว่าราคาตลาดโดยไม่มีเหตุอันสมควร

(4) กำหนดจำนวนค่าภาคหลวงตามที่รู้เห็นหรือพิจารณาว่าถูกต้องเมื่อมีการขึ้นตามมาตรา

91 (3)

มาตรา 93 ในการดำเนินการตามมาตรา 91 หรือมาตรา 92 อธิบดีมีอำนาจ

(1) ออกหนังสือเรียกผู้รับสัมปทานหรือบุคคลซึ่งเกี่ยวข้องมาให้ถ้อยคำ

(2) ออกคำสั่งให้ผู้รับสัมปทานหรือบุคคลซึ่งเกี่ยวข้องตอบคำถามเป็นหนังสือส่งบัญชีหลักฐาน รายงาน หรือเอกสารอื่นอันควรแก่การพิจารณาตรวจสอบได้ส่วน

ทั้งนี้ ต้องให้เวลาแก่ผู้รับหนังสือหรือคำสั่งไม่น้อยกว่าเจ็ดวันนับแต่วันได้รับหนังสือหรือคำสั่งนั้น

มาตรา 94 เมื่ออธิบดีได้ประเมินค่าภาคหลวงแล้ว ให้แจ้งผลการประเมินเป็นหนังสือไปยังผู้รับสัมปทานพร้อมกับกำหนดเวลาให้ผู้รับสัมปทานชำระค่าภาคหลวงตามที่ประเมินภายในสามสิบวันนับแต่วันได้รับแจ้งผลการประเมิน

ถ้าผู้รับสัมปทานไม่พอใจในผลการประเมินของอธิบดีอาจเสนอเพื่อระงับข้อพิพาทได้ตามวิธีการที่กำหนดไว้ในสัมปทาน

การดำเนินการเพื่อระงับข้อพิพาทตามวรรคสองไม่เป็นเหตุทุเลาการชำระค่าภาคหลวง
เพื่อประโยชน์ในการชำระค่าภาคหลวงในระหว่างดำเนินการเพื่อระงับข้อพิพาทตาม
วรรคสองจำนวนค่าภาคหลวงให้ถือตามที่ได้รับสัมปทานแจ้งในแบบแสดงรายการเสียค่า
ภาคหลวง ถ้าผู้รับสัมปทานมิได้แจ้งหรือแจ้งเมื่อพ้นเวลาที่กำหนดให้ถือตามที่อธิบดีกำหนดตาม
มาตรา 92

(ความในมาตรานี้ ต่อมาได้ถูกยกเลิกและแก้ไขเพิ่มเติมใหม่ โปรดดู พ.ร.บ. ปีโตรเลียม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2532
มาตรา 26)

มาตรา 95 การประเมินของอธิบดีให้กระทำได้ภายในกำหนดเวลาดังต่อไปนี้

- (1) ห้าปีนับแต่วันสุดท้ายแห่งกำหนดเวลายื่นแบบแสดงรายการเสียค่าภาคหลวงในกรณี
ที่ผู้รับสัมปทานยื่นแบบแสดงรายการเสียค่าภาคหลวงภายในเวลาที่กำหนด
- (2) ห้าปีนับแต่วันที่ผู้รับสัมปทานยื่นแบบแสดงรายการเสียค่าภาคหลวงในกรณีที่ผู้รับ
สัมปทานยื่นแบบแสดงรายการเสียค่าภาคหลวงเมื่อพ้นเวลาที่กำหนด แต่ต้องไม่เกินสิบปีนับแต่วัน
สุดท้ายแห่งกำหนดเวลายื่นแบบแสดงรายการเสียค่าภาคหลวง
- (3) สิบปีนับแต่วันสุดท้ายแห่งกำหนดเวลายื่นแบบแสดงรายการเสียค่าภาคหลวงใน
กรณีที่ผู้รับสัมปทานมิได้ยื่นแบบแสดงรายการเสียค่าภาคหลวง หรือยื่นแบบแสดงรายการเสียค่า
ภาคหลวงที่ต้องชำระขาดไปเกินร้อยละยี่สิบห้าของค่าภาคหลวงที่ต้องเสีย

มาตรา 96 ถ้าผู้รับสัมปทานมิได้ชำระค่าภาคหลวงภายในกำหนดเวลาตามมาตรา 87
หรือชำระค่าภาคหลวงขาดจากจำนวนที่ควรต้องเสีย ให้เสียเงินเพิ่มอีกร้อยละสองต่อเดือนหรือเศษ
ของเดือนของค่าภาคหลวงที่ต้องชำระหรือชำระขาดแล้วแต่กรณี

การคำนวณเงินเพิ่มตามวรรคหนึ่งมิให้คิดทบต้น และให้เริ่มนับแต่วันสิ้นสุดแห่งกำหนด
เวลายื่นแบบแสดงรายการเสียค่าภาคหลวงจนถึงวันที่ชำระ

เงินเพิ่มตามมาตรานี้มิให้เกินจำนวนค่าภาคหลวงที่ต้องชำระหรือชำระขาด แล้วแต่กรณี

มาตรา 97 ถ้าผู้รับสัมปทานมิได้ชำระค่าภาคหลวงเป็นปีโตรเลียมภายในเวลาที่อธิบดี
กำหนดตามมาตรา 90 หรือชำระค่าภาคหลวงเป็นปีโตรเลียมขาดจากจำนวนที่ต้องเสีย ผู้รับสัมปทาน
ต้องชำระค่าภาคหลวงเป็นปีโตรเลียมจนครบจำนวนและให้เสียเงินเพิ่มอีกร้อยละสองต่อเดือนหรือเศษ
ของเดือนของมูลค่าปีโตรเลียมที่ต้องชำระเป็นค่าภาคหลวงหรือที่ชำระขาด แล้วแต่กรณี

การคำนวณมูลค่าของปีโตรเลียมตามวรรคหนึ่งให้ถือราคาตลาดในเวลาที่ต้องเสีย
ค่าภาคหลวงและให้นำมาตรา 96 วรรคสองและวรรคสามมาใช้บังคับ

มาตรา 98 เงินเพิ่มอาจงดหรือลดลงได้ตามหลักเกณฑ์ และวิธีการที่กำหนดในกฎ
กระทรวง

มาตรา 99 เพื่อให้เหมาะสมกับเหตุการณ์หรือภาวะการผลิตปิโตรเลียมค่าภาคหลวงตามพระราชบัญญัตินี้อาจลดลงเป็นการชั่วคราวได้ไม่เกินร้อยละสามสิบตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

(ได้มีการเพิ่มมาตรา 99 ทวิและ 99 ครี โปรดดู พ.ร.บ. ปิโตรเลียม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2532 มาตรา 27)

มาตรา 100 ในการเก็บค่าภาคหลวงจากบุคคลตามมาตรา 88 (2) รัฐมนตรีจะมอบให้กรมสรรพสามิตเก็บแทนกรมทรัพยากรธรณีก็ได้

(ความในมาตรานี้ ต่อมาได้ถูกยกเลิกและแก้ไขเพิ่มเติมใหม่ โปรดดู พ.ร.บ. ปิโตรเลียม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2532 มาตรา 28)

(ได้มีการเพิ่มหมวด 7 ทวิ มาตรา 100 ทวิ 100 ครี 100 เบญจ 100 จ 100 สัตต และ 100 อัฐ โปรดดู พ.ร.บ. ปิโตรเลียม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2532 มาตรา 29)

หมวด 8 บทกำหนดโทษ

มาตรา 101 ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 7 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือนหรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 102 ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามกฎกระทรวงออกตามมาตรา 14 (1) (2) หรือ (3) ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าหมื่นบาท

มาตรา 103 ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามมาตรา 23 วรรคหนึ่งต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปีหรือปรับไม่เกินสี่แสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 104 ผู้รับสัมปทานผู้ใดผลิตปิโตรเลียมโดยมิได้รับความเห็นชอบจากอธิบดีตามมาตรา 42 วรรคหนึ่ง ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าหมื่นบาท
(ได้มีการเพิ่มมาตรา 104 ทวิ โปรดดู พ.ร.บ. ปิโตรเลียม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2532 มาตรา 30)

มาตรา 105 ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 61 วรรคหนึ่ง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี และปรับไม่เกินสี่แสนบาท

มาตรา 106 ผู้รับสัมปทานผู้ใดไม่ปฏิบัติตามมาตรา 73 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 107 ผู้รับสัมปทานผู้ใดไม่ปฏิบัติตามมาตรา 74 มาตรา 76 วรรคหนึ่ง หรือ มาตรา 77 ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท

มาตรา 108 ผู้รับสัมปทานผู้ใดไม่ปฏิบัติตามมาตรา 75 ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท

มาตรา 109 ผู้ใดไม่อำนวยความสะดวกให้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ตามมาตรา 81 ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าพันบาท

(ได้มีการเพิ่มมาตรา 109 ทวิ โปรดดู พ.ร.บ. ปิโตรเลียม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2532 มาตรา 31)

มาตรา 110 ผู้ใดแจ้งข้อความอันเป็นเท็จ ให้ถ้อยคำเท็จ ตอบคำถามด้วยถ้อยคำอันเป็นเท็จ นำพยานหลักฐานเท็จมาแสดง หรือกระทำการใด ๆ เพื่อหลีกเลียงหรือพยายามหลีกเลียงการเสียค่าภาคหลวง ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่สามเดือนถึงเจ็ดปี และปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงสองแสนบาท (ความในมาตรานี้ ต่อมาได้ถูกยกเลิกและแก้ไขเพิ่มเติมใหม่ โปรดดู พ.ร.บ. ปิโตรเลียม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2532 มาตรา 32)

มาตรา 111 บรรดาปิโตรเลียม เครื่องมือ เครื่องใช้ ยานพาหนะ หรือเครื่องจักรกลใด ๆ ที่บุคคลได้มา ได้ใช้ในการกระทำความผิด หรือได้ใช้เป็นอุปกรณ์ให้ได้รับผลในการกระทำความผิดตามมาตรา 103 มาตรา 104 หรือมาตรา 105 ให้ริบเสียทั้งสิ้น ไม่ว่าจะมีผู้ตกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่ เว้นแต่ทรัพย์สินนั้นเจ้าของมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิดนั้น

บทเฉพาะกาล

มาตรา 112 บทบัญญัติเกี่ยวกับการสำรวจปิโตรเลียมตามพระราชบัญญัตินี้มีให้บังคับแก่การสำรวจหาแหล่งน้ำมันแรดตามสัญญาที่กรมทรัพยากรธรณีทำไว้ก่อนวันที่ 23 มิถุนายน พ.ศ. 2507

มาตรา 113 ภายในหกเดือนนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้ผู้ถืออาชญาบัตรผูกขาดสำรวจปิโตรเลียม และผู้ถือประทานบัตรทำเหมืองปิโตรเลียมตามพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510 ที่ออกให้ตามสัญญาปิโตรเลียมที่ทำไว้ก่อนวันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2511 ดำเนินการขอสัมปทานให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัตินี้

รัฐมนตรีมีอำนาจให้สัมปทานแก่ผู้ขอสัมปทานตามวรรคหนึ่งโดยสัมปทานนั้นจะมีข้อความเกี่ยวกับสิทธิในการสำรวจและผลิตปิโตรเลียมตรงตามที่กำหนดไว้ในสัญญาปิโตรเลียมซึ่งได้กล่าวถึง

ในวรรคหนึ่ง และสัมปทานนั้นให้นับระยะเวลาสำรวจและผลิตปิโตรเลียมในสัมปทานย้อนหลังไปจนถึงวันออกอาชญาบัตรผูกขาดสำรวจปิโตรเลียมและประทานบัตรทำเหมืองปิโตรเลียม และให้อาชญาบัตรผูกขาดสำรวจปิโตรเลียมและประทานบัตรทำเหมืองปิโตรเลียมนั้นสิ้นอายุในวันที่รัฐมนตรีให้สัมปทาน

ในกรณีที่มีได้มีการปฏิบัติตามวรรคหนึ่ง ให้ถือว่าผู้ถืออาชญาบัตรผูกขาดสำรวจปิโตรเลียม หรือผู้ถือประทานบัตรทำเหมืองปิโตรเลียม แล้วแต่กรณี สละสิทธิ์ และให้อาชญาบัตรผูกขาดสำรวจปิโตรเลียม หรือประทานบัตรทำเหมืองปิโตรเลียมนั้นสิ้นอายุในวันครบกำหนดระยะเวลาตามวรรคหนึ่ง แต่ผู้ถืออาชญาบัตรผูกขาดสำรวจปิโตรเลียม หรือผู้ถือประทานบัตรทำเหมืองปิโตรเลียมนั้นยังคงต้องรับผิดชอบตามสัญญาปิโตรเลียม

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

จอมพล ถนอม กิตติขจร

นายกรัฐมนตรี

ภาคผนวก ข.

การประกาศให้ยื่นขอสัมปทานปิโตรเลียม (12 ครั้ง)

ประกาศให้ยื่นคำขอ	ผู้ยื่นคำขอ	ผู้ได้รับสัมปทาน
ครั้งที่ 1 13 กันยายน 2514 (แปลงสำรวจบนบก ทะเลอ่าวไทย และ ทะเลอันดามัน)	มีผู้ยื่นคำขอ 20 ราย คือ 1. BP Petroleum Development Ltd. ขอแปลง 3-4 และ 16-17 ในอ่าวไทย 2. The Israel Nation Oil Company ขอแปลง W-4 และ W-5 ในอันดามัน 3. Meridian Oil Corporation ขอแปลงบนบก ภาคอีสาน 4. Thailand Gulf Oil Company ขอแปลงบนบก และแปลง 7-8-9 ในอ่าวไทย 5. Amoco Thailand Petroleum Co. ขอแปลง W-2 ในอันดามัน 6. International Oils Exploration ขอแปลง 18-19 ในอ่าวไทย และแปลง W-1, W-2, W-3, W-4, W-5 และ W-6 ในอันดามัน 7. Continental Oil Company of Thailand ขอแปลง 10-11 ในอ่าวไทย 8. Tenneco Thailand, Inc. ขอแปลง 1-2, 14-15 ในอ่าวไทย 9. Union Oil Company of Thailand ขอแปลง 12-13 ในอ่าวไทย 10. The Broken Hill Proprietary Ltd. และ Lewis G. Weeks Associated Ltd. ขอแปลง W-1 และ W-2 ในอันดามัน 11. Offshore Exploration Oil Company ขอแปลง W-1, W-2, W-3, W-4, W-5 และ W-6 ในอันดามัน 12. Laird Oil and Gas Incorporated ขอแปลงบนบกที่จังหวัดเชียงรายและลำปาง 13. General Exploration Co. ขอแปลง W-5 และ W-6 ในอันดามัน	มีผู้ได้รับสัมปทาน 9 ราย คือ 1. Amoco Thailand Petroleum แปลง 5-6 ในอ่าวไทย และแปลง W-2 ในอันดามัน 2. Meridian Oil Corporation แปลงบนบก ภาคอีสาน 3. Continental Oil Company of Thailand และ Mitsui Oil Exploration Co.,Ltd. แปลง 10-11 ในอ่าวไทย 4. Union Oil Company of Thailand และ SEAPEC แปลง 12-13 ในอ่าวไทย 5. BP Petroleum Development Ltd. แปลง 3-4 และ 16-17 ในอ่าวไทย 6. Thailand Gulf Oil แปลงบนบก (อำเภอภามิเจริญ ชนบุรี) และแปลง 7-8-9 ในอ่าวไทย 7. Tenneco Thailand, Inc แปลง 1-2 และ 14-15 ในอ่าวไทย 8. Triton Oil Company of Thailand แปลง 18-19 ในอ่าวไทย 9. Pan Ocean Oil Corporation แปลง W-4 ในอันดามัน

ประกาศให้ยื่นคำขอ	ผู้ยื่นคำขอ	ผู้ได้รับสัมปทาน
	14. Oriental Gold Company Limited ขอแปลงบนบก 15. Oceanic Exploration Co. ขอแปลง 18-19 ในอ่าวไทย และแปลง W-5 และ W-6 ในอันดามัน 16. Esso Exploration Inc. ขอแปลง W-2 ในอันดามัน 17. Triton Oil and Gas Corporation ขอแปลง 18-19 ในอ่าวไทย และแปลง W-4, W-5 และ W-6 ในอันดามัน 18. Pan Ocean Oil Corporation ขอแปลง W-4, W-5 และ W-6 ในอันดามัน 19. Bow Valley Industries Ltd. ขอแปลง 12, 13, 14, 15, 16, 17 และ 18 อ่าวไทย 20. Trend Exploration Ltd. ขอแปลง W-4 ในอันดามัน	
ครั้งที่ 2 31 มีนาคม 2515 (แปลง W-1 และ W-3 ในทะเลอันดามัน)	มีผู้ยื่นคำขอ 3 ราย คือ 1. Lewis G. Weeks Associated Ltd. ขอแปลง W-1 และ W-3 2. Pan Ocean Oil Corporation ขอแปลง W-3 3. Sunningdale Oils Limited ขอแปลง W-1	มีผู้ได้รับสัมปทาน 2 ราย คือ 1. Weeks Petroleum (Thailand) Ltd. แปลง W-1 2. Pan Ocean Oil Corporation แปลง W-3
ครั้งที่ 3 12 มิถุนายน 2515 (แปลง W-5 และแปลง W-6 ในทะเลอันดามัน)	มีผู้ยื่นคำขอ 2 ราย คือ 1. Pexamin Pacific, Inc ขอแปลง W-5 และ W-6 2. Petroleum Exploration Development Company Ltd. ขอแปลง W-5 และ W-6	ไม่มีผู้ได้รับสัมปทาน?
ครั้งที่ 4 14 กันยายน 2516 (แปลง W-5 และ W-6 ในทะเลอันดามันและแปลงบนบก)	มีผู้ยื่นคำขอ 5 ราย คือ 1. Tika Resources Ltd. และ Ice station ขอแปลงบนบก 2. General Exploration Company ขอแปลง W-5 และ W-6 3. บริษัทนิคมอุตสาหกรรม รังสิต จำกัด ขอแปลงบนบก 4 แปลง	ไม่มีผู้ได้รับสัมปทาน?

ประกาศให้ยื่นคำขอ	ผู้ยื่นคำขอ	ผู้ได้รับสัมปทาน
ครั้งที่ 5 11 กุมภาพันธ์ 2517 (แปลงบนบก แปลง W-5, W-6, W-7, W-8, และ W-9 ในทะเลอันดามัน)	4. Thai Robina Enterprise Co. Ltd. ขอแปลงบนบกจำนวน 2 แปลง และแปลง W-5 และ W-6 5. Pexamin Pacific Ltd. ขอแปลง W-5 และ W-6 มีผู้ยื่นคำขอ 12 ราย คือ 1. Union Oil Company of Thailand Petroleum Co., BP Petroleum Development of Thailand.,Ltd., Adad., Ltda. และ Seam Resources, Ltd. ขอแปลง W-7 และ W-8 2. Thailand Gulf Oil Co. และ Chevron Oil Co. of Thailand ขอแปลง W-9 3. Marathon Petroleum Thailand. Ltd และ คณะขอแปลง W-7 และ W-8 4. Continental Oil Co., of Thailand และคณะ ขอแปลง W-8 และ W-9 5. Pexamin Pacific Corp. ขอแปลง W-5, W-6, W-7, W-8 และ W-9 6. Esso Exploration Inc. ขอแปลง W-9 7. Thai Exploration Ltd. และคณะ ขอแปลง W-9 8. Oceanic Exploration S.E.A. Inc. ขอแปลง W-7, W-8 และ บนบกภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 4 แปลง 9. Tika Rosources Ltd. และคณะ ขอแปลงบนบกภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 10. Thai Robina Enterprice Co.,Ltd. ขอแปลง W-5 และ W-6 11. นิคมอุตสาหกรรมรังสิต ขอแปลง W-5, W-6 และแปลงบนบกภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 2 แปลง 12. บริษัทอุตสาหกรรมสีข้าว จำกัด ขอแปลงบนบกภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 4 แปลง	มีผู้ได้รับสัมปทาน 3 ราย คือ 1. Union Oil Company of Thailand และ คณะ แปลง W-8 2. Oceanic Exploration S.E.A. แปลง W-7 3. Esso Exploration Inc. แปลง W-9

ประกาศให้ยื่นคำขอ	ผู้ยื่นคำขอ	ผู้ได้รับสัมปทาน
ครั้งที่ 6 24 พฤศจิกายน 2521 (ในอ่าวไทย และทะเลอันดามัน)	มีผู้ยื่นคำขอ 3 ราย คือ 1. Esso Exploration Inc. ขอแปลงบนบกภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 5 แปลง 2. Shell Exploration B.V. ขอแปลงบนบกภาคกลาง 2 แปลง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 แปลง 3. Terra Marine Pacific Inc. และ Minex Thailand, Inc. ขอแปลงบนบก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2 แปลง	มีผู้ได้รับสัมปทาน 2 ราย คือ 1. Esso Exploration, Inc. จำนวน 5 แปลง บนบกภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ปัจจุบันคือ Esso Exploration and Production Khorat Inc.) 2. Shell Exploration B.V. จำนวน 2 แปลง บนบกภาคกลาง (ปัจจุบันคือ Thai Shell Exploration and Production Co. Ltd)
ครั้งที่ 7 26 มกราคม 2522 (ในอ่าวไทย และทะเลอันดามัน)	มีผู้ยื่นคำขอ 2 ราย คือ 1. Union Oil Company of Thailand ขอแปลง 23 ในอ่าวไทย 2. Amoco Thailand Petroleum Company ขอแปลง 22-23 ในอ่าวไทย	มีผู้ได้รับสัมปทาน 1 ราย คือ Union Oil Company of Thailand แปลง 23 ในอ่าวไทย
ครั้งที่ 8 8-24 มิถุนายน 2523 (แปลงบนบก ในทะเลอ่าวไทยและทะเลอันดามัน)	มีผู้ยื่นคำขอ 6 ราย คือ 1. Pecten Thailand Company ขอแปลง ป1 ป2 และ ป3 ในอ่าวไทย 2. Esso Udon Inc. ขอแปลงบนบกภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2 แปลง 3. Union Texas Asia Corporation ขอแปลง W-5 และ W-6 ในอันดามัน 4. Phillips Petroleum International Corporation ขอแปลงบนบกภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 5 แปลง 5. Terra Marine International Ltd ขอแปลงบนบกภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 แปลง 6. บริษัทไทยปิโตรเลียมเอ็กสพลอเรชั่น คอร์ปอเรชั่น จำกัด ขอแปลงบนบกภาคกลาง 1 แปลง และภาคใต้ 4 แปลง	มีผู้ได้รับสัมปทาน 4 ราย คือ 1. Pecten Thailand Company จำนวน 3 แปลง คือ แปลง ป1 ป2 และ ป3 ในอ่าวไทย 2. Esso Udon, Inc. จำนวน 2 แปลง บนบกภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3. Phillips Petroleum International Corporation จำนวน 3 แปลงบนบก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 4. Terra Marine International Ltd จำนวน 1 แปลง บนบกภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ประกาศให้ยื่นคำขอ	ผู้ยื่นคำขอ	ผู้ได้รับสัมปทาน
ครั้งที่ 9 5 กุมภาพันธ์ 2525 (แปลงบนบก)	มีผู้ยื่นคำขอ 6 ราย คือ 1. MGF Oil Corporation ขอแปลงบนบกภาคกลาง 2. Phillips Petroleum Exploration Ltd. และคณะ ขอแปลงบนบกภาคกลาง 3 แปลง 3. บริษัทไทยปิโตรเลียมเอ็กซพลอเรชั่นคอร์ปอเรชั่น จำกัด ขอแปลงบนบก 5 แปลง คือ ภาคกลาง 1 แปลง และภาคใต้ 4 แปลง 4. Southwest Consolidated Resources , Plc. ขอแปลงบนบกภาคกลางและภาคตะวันตก (จังหวัดตากและเพชรบูรณ์) 5. Terra marine International , Inc. ขอแปลงบนบกภาคกลาง 6. Thai Shell Exploration and Production Co. Ltd. ขอแปลงบนบกภาคกลาง	มีผู้ได้รับสัมปทาน 2 ราย คือ 1. MGF Oil Corporation แปลงบนบกภาคกลาง (ปัจจุบัน คือบริษัท North Central International Inc. และคณะ 2. Southwest Consolidated Resources Plc. แปลงบนบกภาคกลาง และภาคตะวันตก (ปัจจุบันคือบริษัท Promet Berhad)
ครั้งที่ 10 3 มิถุนายน 2526 (ในทะเลอันดามัน)	มีผู้ยื่นคำขอ 2 ราย คือ 1. NAPCO Oil Company ขอแปลง W-6 2. Placid Oil Company ขอแปลง W-8	มีผู้ได้รับสัมปทาน 1 ราย คือ Placid Oil Company (ปัจจุบัน คือ Placid Oil Company Thailand)

ที่มา : จรัญ อจลภูติ. (2519). “การสำรวจปิโตรเลียมในอ่าวไทยและทะเลอันดามัน” บันทึกเศรษฐกิจอุตสาหกรรม. 9(7) หน้า 52.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นางสาวกนกวรรณ ขอบุตร
วันเดือนปี	19 มิถุนายน 2514
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดระยอง
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	261/67 ถนนจรลสนิทวงศ์ แขวงบางขุนศรี บางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร 10700
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	-
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	-
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2533	มัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนอำมาตย์พานิชนุกูล
พ.ศ. 2538	คบ. (สังคมศึกษา) จาก สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
พ.ศ. 2544	ศศ.ม. (ประวัติศาสตร์ไทย) จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร